

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Diplomová práce

2016

Bc. Dominika Janáková

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Plebiscitní úřady na Těšínsku, Oravě a Spiši v letech 1918-1920

Diplomová práce

Autor: Dominika Janáková
Studijní program: B 7105 Historické vědy
Studijní obor: Archivnictví
Forma studia: prezenční
Vedoucí práce: doc. Mgr. Petr Grulich, PhD.

Hradec Králové, 2016

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Dominika Janáková

Studium: F1386

Studijní program: N7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví

Název diplomové práce: **Plebiscitní úřady na Těšínsku, Oravě a Spiši v letech 1918-1920**

Název diplomové práce AJ: Plebiscitary authorities in Teschen, Orava and Spiš in the years 1918-1920

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Analýza, syntéza

AMZV: Úřad delegáta v Českém Těšíně (1918-1921) AMZV: Úřad delegáta ČSR u mezinárodní subkomise pro Oravu a Spiš (1918-1919) AMZV: Těšínsko AMZV: Archiv československého zástupce při dohodové komisi v Těšíně

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. Mgr. Petr Grulich, Ph.D.

Oponent: Mgr. Martina Bolom Kotari, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 2.11.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala (pod vedením vedoucího diplomové práce doc. Mgr. Petra Grulichy, PhD.) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové, dne 5. 6. 2016

Anotace

JANÁKOVÁ, DOMINIKA. *Plebiscitní úřady na Těšínsku, Oravě a Spiši v letech 1918-1920*. Hradec Králové : Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2016, 151 stran.

Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá československými úřady, které vznikly na území Těšínského Slezska, Oravy a Spiše po rozhodnutí Nejvyšší rady o vykonání plebiscitu. Československo i Polsko si od podzimu 1918 nárokovalo území Těšínska, Oravy a Spiše a spor obou států vyvrcholil v lednu 1919 tzv. sedmidenní válkou. Jelikož se Polsko s Československem nedokázaly přátelsky dohodnout, na sporném území měl proběhnout plebiscit – lid si měl sám zvolit, v jakém státě chce žít. Vládu nad plebiscitním územím 3. února 1920 převzala Mezinárodní komise složená ze zástupců dohodových mocností, která správně rozdělila Těšínsko na západní a východní prefekturu. Západní prefektura, v jejímž čele stanul prefekt, který přímo podléhal Mezinárodní komisi, spadala pod československou správu. Při Mezinárodní komisi vznikl Úřad delegáta republiky československé. Československá delegace úzce spolupracovala s komisí na přípravě plebiscitu a správě území. V květnu 1920 byla ustanovena Mezinárodní subkomise pro Oravu a Spiš a pro spolupráci s ní vznikl samostatný Úřad subdelegáta. Ve Slezské Ostravě, Tvrdošíně a Spišské Belé ještě na podzim 1919 vznikly pro potřeby agitace plebiscitní komisariáty, později přetvořené v plebiscitní komise. Plebiscit se nakonec neuskutečnil a hraniční spor rozhodla 28. července 1920 mezinárodní arbitráž. Plebiscitní úřady v průběhu srpna 1920 postupně zanikly.

Klíčová slova: Plebiscit. Těšínsko. Orava. Spiš. Plebiscitní úřady.

Annotation

JANÁKOVÁ, DOMINIKA. *Plebiscitary authorities in Teschen, Orava and Spiš in the years 1918-1920*. Hradec Králové : Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2016, XY pp.

Diploma Dissertation.

Diploma dissertation focuses on czechoslovakian authorities, that were created on the territory of Teschen Silesia, Orava and Spiš after the Highest council decided to carry out a plebiscit. Czechoslovakia and Poland have claimed the territory of Teschen, Orava and Spiš since the fall of 1918 and their conflict escalated in January 1919 during the so called Seven-day war. Czechoslovakia and Poland didn't come to an agreement and it was decided that a plebiscit will take place in the area at issue – the people themselves should have decided in which country they wanted to live. An International committee consisting of Allies representatives took control over the territory on February 3rd and parted the administration of Teschen into western and eastern prefecture. The head of the western prefecture, that belonged under czechoslovakian administration, was called a prefect and he answered directly to the International committee. A delegate authority was established by the International committee. The czechoslovakian delegation worked closely with the committee to prepare the plebiscit and to administrate the territory. An International subcommittee for Orava and Spiš was established in May 1920 and a subdelegate authority was created for close cooperation with the subcommittee. Plebiscitary commissariats, later re-named to plebiscitary committees, were established in fall 1919 in Slezská Ostrava, Tvrdošín and Spišská Belá for the purpose of propaganda. In the end, the plebiscit did not take place, the conflict was resolved by an international arbitrage on July 28th. The plebiscitary authorities ended their work during August 1920.

Key words: Plebiscit. Teschen. Orava. Spiš. Plebiscitary authorities

Obsah

Úvod.....	8
1. Události po roce 1918 vedoucí k plebiscitu	14
2. Plebiscitní úřady na Těšínsku	38
2.1. Obecný úvod	38
2.2. Mezinárodní plebiscitní komise	40
2.3. Československá plebiscitní komise pro Těšínsko	46
2.4. Úřad delegáta republiky československé při Mezinárodní komisi v Těšíně	53
2.5. Západní prefektura	89
3. Plebiscitní úřady na Oravě a Spiši	92
3.1. Obecný úvod	92
3.2. Mezinárodní plebiscitní subkomise pro Oravu a Spiš.....	94
3.3. Plebiscitní komise pro Oravu	96
3.4. Plebiscitní komise pro Spiš	99
3.5. Úřad subdelegáta při Mezinárodní subkomisi pro Oravu a Spiš.....	101
4. Konference ve Spa.....	135
5. Rozhodnutí konference velvyslanců o uspořádání hranic mezi Československem a Polskem.....	139
6. Územní spory o Těšínsko, Oravu a Spiš po roce 1920	146
Závěr	155
Seznam použitých zkratk	158
Seznam pramenů a literatury	159
Přílohy.....	I
Jmenný rejstřík.....	XL

Úvod

Rok 1918 se stal v evropských dějinách významným mezníkem. Státní útvary, které zde v určitých proměnách existovaly už po staletí, zanikly a jejich místo zaujaly státy nástupnické. Mapa Evropy byla přepsána a střední Evropa nezůstala výjimkou. České země, jež od roku 1526 tvořily nedílnou součást Rakouského mocnářství, se po takřka 400 rocích znovu osamostatnily a spolu se Slovenskem, které po staletí představovalo území Horních Uher, a později ještě s Podkarpatskou Rusí, utvořily nový státní útvar, Československou republiku. Svě obnovy se po více jak 100 letech dočkal i soused českých zemí, Polsko. Oba celky se musely po svém vzniku vypořádat s ustálením vlastních hranic a vytvořením nezbytného životního prostoru pro své obyvatelstvo a své ekonomické a hospodářské potřeby. Vítězné mocnosti první světové války spatřovaly v Československu a Polsku záruku stabilizace politického dění ve střední Evropě a zároveň obranu před šířícím se bolševismem z Ruska. Ještě před samotným koncem roku 1918 se však rozhořel svár, který po následující dva roky znemožnil spolupráci nově vytvořených slovanských států a jenž i v dalších letech bránil v navázání bližších a přátelštějších styků.

Sporným územím mezi Československem a Polskem se na podzim 1918 stalo Těšínské Slezsko a slovenská Orava a Spiš. Těšínské knížectví tvořilo po staletí část českého státu a Orava se Spiší byly integrální součástí Slovenska, ve všech třech těchto oblastech však žila početná polská menšina a Polsko, ohánějíc se nároky národů na sebeurčení, proneslo po skončení války požadavek na připojení těchto území ke svému státu.

Rozepře, která měla být vyřešena na Pařížské mírové konferenci, přerostla v lednu 1919 až ve válečný konflikt a po následujících několik měsíců se stala jedním z nejpálčivějších témat konference, až bylo nakonec rozhodnuto, že o budoucím uspořádání hranic na Těšínsku, Oravě a Spiši rozhodnou dohodové státy s přihlédnutím k plebiscitu, který měl na sporném území proběhnout pod dohledem Mezinárodní plebiscitní komise.

Dohodová komise na Těšínsko dorazila koncem ledna 1920 a jak česká, tak polská strana pro potřeby vykonání hlasování utvořily několik úřadů, které měly dohlédnout na přípravy plebiscitu a jeho průběh, zajistit co největší podporu ze strany místního lidu a úzce spolupracovat se zástupci Dohody, které si měli naklonit na svou stranu.

Záměrem diplomové práce je zaměřit se na československé plebiscitní úřady, které na Těšínsku, Oravě a Spiši vznikly v letech 1919 – 1920 a zrekonstruovat fungování těchto úřadů, přiblížit agendu, kterou se jednotliví úředníci zabývali a zobrazit, jak tyto úřady a jednotliví úředníci ovlivnili průběh příprav plebiscitu a konečnou mezinárodní arbitráž. Téma práce bylo vybráno proto, že ačkoli je neuskutečněný plebiscit spíše okrajovou součástí československých dějin 20. století, jeho význam především pro počátky vztahů s Polskem je nesmírný a plebiscitní úřady, které za účelem provedení lidového hlasování vznikly, byly v literatuře doposud vesměs opomíjeny, jelikož základní archivní materiál pro badání nebyl přístupný. Fungování úřadů nelze zrekonstruovat bez obecného uvedení do problematiky vztahů mezi Československem a Polskem po první světové válce a bez seznámení se s událostmi, které vyhlášení plebiscitu předcházely. Stejně tak není možné ukončit práci okamžikem, kdy došlo ke zrušení těchto úřadů, ale je třeba alespoň ve zkratce představit události, které ve sporu o Těšínsko, Oravu a Spiš následovaly.

Práce je rozvržena do šesti hlavních kapitol. První kapitola práce *Události po roce 1918 vedoucí k plebiscitu* se zaměřuje na období po vyhlášení vzniku Československa až do rozhodnutí o vykonání plebiscitu. Kapitola ve stručnosti shrnuje národnostní situaci Těšínska, Oravy a Spiše, sepsání Úmluvy z 5. listopadu 1918 o správním rozdělení Těšínského Slezska, následné obsazení Oravy a Spiše a vyhrocení sporu, které vyvrcholilo tzv. sedmidenní válkou o Těšínsko. Kapitola pokračuje událostmi, které následovaly po vynuceném stažení československé armády z obsazeného území. Popisuje neúspěšná jednání československých a polských zástupců o rozdělení sporného území jak na Pařížské mírové konferenci, tak v Krakově v červenci 1919, kde se prvně více projednávala možnost lidového hlasování, až do dalšího gradování rozepře, které nakonec vedlo k souhlasu Československa i Polska podrobit se plebiscitu, jehož budoucí uskutečnění bylo potvrzeno v rozhodnutí Nejvyšší rady z 27. září 1919.

Jádro diplomové práce tvoří druhá a třetí kapitola. Druhá kapitola *Plebiscitní úřady na Těšínsku* se člení na pět podkapitol. Podkapitola *Obecný úvod* obsahuje základní informace o správním dělení Těšínského Slezska, počtu obyvatel a vzniku jednotlivých plebiscitních úřadů, *Mezinárodní plebiscitní komise* se zaměřuje na složení, pravomoci a fungování komise, *Československá plebiscitní komise pro Těšínsko* popisuje vznik, členění komise, personální složení a výkon agendy. Nejvýznamnějším plebiscitním úřadem byl *Úřad delegáta Československé republiky při Mezinárodní komisi v Těšíně*, jemuž je po stránce personálního složení a vykonávané agendy v práci věnován největší prostor. Poslední podkapitolu tvoří *Západní prefektura*, což byl úřad založený Mezinárodní komisí, jíž přímo podléhal, a který měl přeneseně na starosti správu území české části Těšínska.

Třetí kapitola práce *Plebiscitní úřady na Oravě a Spiši* je, jak již napovídá název, zaměřena na úřady, které vznikly za účelem provedení plebiscitu na slovenské Oravě a Spiši. První podkapitola *Obecný úvod* má za úkol představit problematiku Oravy a Spiše, jejich správní členění a základní informace o počtu obyvatel. Druhá podkapitola *Mezinárodní plebiscitní subkomise* se věnuje ustanovení subkomise, jejím členům a fungování, přičemž další tři podkapitoly – *Československá plebiscitní komise pro Oravu*, *Československá plebiscitní komise pro Spiš* a *Úřad subdelegáta Československé republiky při Mezinárodní subkomisi* – se člení na problematiku personálního obsazení úřadů, jejich fungování a vykonávanou agendu.

Čtvrtá kapitola *Konference ve Spa* pojednává o podrobení se mezinárodní arbitráži a pátá kapitola *Rozhodnutí Konference velvyslanců o uspořádání hranic mezi Československem a Polskem* shrnuje události Velvyslanecké konference, která 28. července 1920 vydala rozhodnutí o definitivním vypořádání hranic mezi Československem a Polskem, a následně se věnuje obsahu rozhodnutí a nově ustanoveným hranicím.

Závěrečnou kapitolu práce tvoří *Územní spory o Těšínsko, Oravu a Spiš po roce 1920*. Kapitola ve zkratce pojednává o vzniku delimitační komise, jejímž úkolem bylo provedení vypořádání hranic, sporu o slovenskou Javorinu, který se rozhořel v září 1921 a skončil až u Mezinárodního soudního dvora v Haagu, a o obsazení Těšínska na podzim 1938 a Oravy a Spiše na jaře 1939. Kapitolu a celou

práci završuje podepsání smlouvy o konečném vytyčení hranic mezi Československem a Polskem roku 1958.

Druhá a třetí kapitola práce jsou primárně postaveny na archivních pramenech z *Archivu Ministerstva zahraničních věcí ČR (AMZV)*, z nichž byly čtyři archivní fondy, pro tuto práci základní, až dosud nezpracované a pro bádání nepřístupné. Před samotným počátkem psaní práce bylo tedy nejprve potřeba fondy uspořádat. Hlavní pramen kapitoly *Plebiscitní úřady na Těšínsku* tvoří fond *Úřad delegáta ČSR při Mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně*, z něhož byly použity především spisy vzniklé z činnosti úřadu, Hughesogramy¹ a písemnosti vzniklé z činnosti Vojenského referátu. Dalšími základními fondy kapitoly pak jsou fond *Těšínsko*, ve kterém bylo čerpáno především z Hughesogramů, politických zpráv a různých rozhodnutí o Těšínsku, a *Archiv československého zástupce při dohodové komisi v Těšíně*, z nějž pro diplomovou práci posloužily politické zprávy a písemnosti týkající se provozních záležitostí úřadu. Sekundárními prameny kapitoly jsou např. fondy AMZV *Personální spisy 1918 – 1945*, ze kterého byly použity osobní spisy zaměstnanců, kteří byli vysláni do Těšína či kteří se po svém působení u československé delegace stali zaměstnanci MZV, *II. sekce 1918 – 1939*, a *Pařížský archiv* a fond *Zemského archivu v Opavě (ZAvO) Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920*.

Třetí kapitola *Plebiscitní úřady na Oravě a Spiši* je primárně postavena na fondu z AMZV *Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš*, z něhož byly použity především vyřízené spisy, Hughesogramy a další korespondence, rozhodnutí Mezinárodní komise a subkomise či zprávy z činnosti plebiscitní komise. Dalšími fondy, jež byly v kapitole větší míře využity, jsou *Úřad delegáta ČSR při Mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně*, odkud byly aplikovány situační zprávy z Oravy a Spiše, a *II. sekce 1918 – 1939*. Pro podkapitulu *Československá plebiscitní komise pro Spiš* byla výraznějším měřítku použita i

¹ Hughesogramy jsou telegramy, které byly zasilány pomocí tzv. Hughesova přístroje. Hughesův telegrafní přístroj sloužil jako nejrychlejší a nejsnazší spojení mezi jednotlivými plebiscitními úřady. Přístroj byl vyrobený roku 1855 Davidem Edwardem Hughesem a fungoval na principu přijímání a zpracovávání Morseovy abecedy, kterou jako jednotlivá písmena a číslice tiskl na pásek papíru.; Citace. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. St. Peterburg (Florida): Wikipedia Foundation, 11. 12. 2006, last modified on 25. 4. 2011 [cit. 2015-08-29]. Dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/David_Edward_Hughes.

literatura a to *Vojna o Spiš* od Milice Majerikové² a odborná studie Jozefa Sulačeka *Z činnosti plebiscitnej komisie v Spišskej Belej*.³

Úvodní kapitola a tři závěrečné kapitoly, které netvoří hlavní část práce, jsou postaveny spíše na literatuře než na pramenech. Kromě již výše zmíněných archivních fondů zde byly z AMZV použity fondy *Mírová konference v Paříži a reparační 1918-1939 a VI. sekce 1918-1939* a ze ZAO bylo čerpáno z fondů *Policejní ředitelství Moravská Ostrava – SV. I/2. Presidiální spisy 1919-1939* a *Zemská vláda Slezská Opava*. Nejvýznamnější bibliografií, která byla v práci užita, je memoár Ferdinanda Pelce *O Těšínsko*,⁴ dále pak díla Jana Rychlíka *Češi a Slováci ve 20. století*,⁵ Lubomíra Kubíka *Těšínský konflikt*⁶ a Jiřího Bílka *Kyselá těšínská jablčka*.⁷

Jako problém se při psaní práce ukázalo, že ačkoli pramenná základna byla značně široká, např. v případě personálního obsazení úřadů se dochovalo jen malé množství materiálu, které by se personální problematikou zabývalo. Informace o zaměstnancích těšínské delegace bylo možné získat vesměs jen ze spisů odeslaných na MZV, případně z Hughesogramů mezi delegací a MZV či jinými úřady, kde se občas objevila informace o nástupu zaměstnance, jeho odchodu z úřadu anebo záležitosti týkající se vyplácení požitků. V případě některých úředníků šlo použít jejich osobní složku uloženou ve fondu *Personální spisy 1918-1945*, takových zaměstnanců však byla menšina a ze složek se navíc nedalo vyčíst o moc více, než datum nástupu k delegaci a následné propuštění. Jen nepatrné množství dochovaného materiálu vede k tomu, že se informace v pramenech vyskytují většinou pouze jednou, jejich pravdivost tedy nelze potvrdit z jiných pramenů ani literatury, poněvadž ta k jednotlivým plebiscitním úřadům v podstatě neexistuje a použít tak jdou částečně jen Pelc, Majeriková či Sulaček. Komparace pramenů tudíž vesměs

² MAJERIKOVÁ, Milica. *Vojna o Spiš. Spiš v politike Poľska v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov*. Krakov: Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2007. ISBN 978-83-7490-093-5.

³ SULAČEK, Jozef. *Z činnosti plebiscitnej komisie v Spišskej Belej (1919-1920)*, In: *Z minulosti Spiša*. ročník XIV., Levoča: MTM Levoča, 2006, str. 199-228. ISBN 978-80-969456-4-1.

⁴ PELC, Ferdinand. *O Těšínsko. Vzpomínky a úvahy*. Slezská Ostrava: Slezská Matice osvěty lidové, 1928.

⁵ JELÍNEK, Petr. *Zahraničně-politické vztahy Československa a Polska 1918-1924*. Opava: Matice slezská, 2009. ISBN 9788086887128.

⁶ KUBÍK, Lubomír. *Těšínský konflikt. Dramatické okamžiky česko-polských vztahů*. Olomouc: 2001.

⁷ BÍLEK, Jiří. *Kyselá těšínská jablčka. Československo-polské konflikty o Těšínsko 1919, 1938, 1945*. Praha: EPOCH, 2011. ISBN 978-80-7425-097-2.

nebyla možná a nastala jen u kapitol, které jsou více postaveny na literatuře; u základních kapitol práce byla použita především metoda analýzy.

Při psaní práce byly ponechány názvy slovenských obcí i úřadů ve slovenském jazyce, i když mají některé obce i názvy české. Nejednalo se však zdaleka o všechny, a tak bylo pro sjednocení názvosloví nejsnazší nechat názvy obcí v původním jazyce, přestože bylo některé z nich složité skloňovat v češtině. V polštině je v práci uváděna i Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego (psána zkráceně jen jako Rada Narodowa) nebo-li polská Národní rada Těšínského knížectví.

Autorka práce si je vědoma, že z časového důvodu neprostudovala veškeré dostupné archivní prameny a literaturu. Česká, slovenská a především polská historiografie je na téma plebiscitu značně bohatá a vydala by bezesporu na dizertační práci.

1. Události po roce 1918 vedoucí k plebiscitu

Těšínsko se poprvé stalo centrem sporu mezi českým a polským státem již ve středověku. Vznik Těšínského knížectví se datuje do roku 1163, kdy došlo na území Těšínska ke vzniku knížecího údělu, který spadal pod polský stát. To se změnilo roku 1290, když se mladé knížectví stalo vazalem českého krále Václava II. Roku 1335 se polský král Kazimír zřekl veškerých nároků na Slezsko a to se spolu se zde nalézajícím Těšínským knížectvím stalo na několik následujících staletí součástí českého státu. Ačkoli o většinu území Slezska přišlo české království za Marie Terezie, Těšínské knížectví mu i nadále zůstalo a 28. října 1918 se stalo součástí i nově vyhlášeného Československa.

Otázkou sváru mezi budoucím Československem a Polskem se Těšínsko stalo ještě v průběhu války a o jeho nastávajících hranicích se poprvé jednalo již roku 1917 ve Lvově, kde bylo rozhodnuto, že Těšínsko po skončení války zůstane jednotné pod československou správou a o jeho dalším osudu rozhodnou zástupci vlád. Ještě během války probíhala další jednání například i v New Yorku mezi T. G. Masarykem a Romanem Stanisławem Dmowským, jenž tvořil nejvyššího představitele polského exilu,⁸ a který po válce stanul v čele Rady Narodowé, Dohodou uznaným právoplatným zástupcem budoucího polského státu. Úmluva o budoucnosti Těšínského Slezska byla nakonec uzavřena v květnu roku 1918 v Praze; místní zástupci správy a samosprávy na Těšínsku podle ní neměli být ponecháni, aby o budoucnosti Těšínska rozhodli sami, místo nich měly rozhodnout budoucí vlády v Praze a ve Varšavě. V případě, že by k dohodě o uspořádání hranic nedošlo, mělo rozhodnutí padnout na bedra Mírové konference.⁹

O vyhlášení samostatného československého státu se obyvatelé Těšínska dozvěděli ještě během 28. října telegramem z Prahy, který je vyzval k převzetí správy nad územím a k založení jednotlivých národních výborů, jež měly jako složky samosprávy nahradit stávající rakouské úřady.¹⁰

České obyvatelstvo uposlechlo nařízení z Prahy s nadšením. Ihned 29. října 1918 došlo k vytvoření Národního výboru pro Slezsko – o dva dny později se spojením s místními Národními výbory pro Polskou Ostravu, Fryštát, Těšín a

⁸ JELÍNEK, P. *Zahraničně-politické vztahy*, str. 12.

⁹ BÍLEK, J. *Kyselá těšínská jablička*, str. 35.

¹⁰ KUBÍK, L. *Těšínský konflikt*, str. 13.

Orlovou přejmenoval na Zemský národní výbor pro Slezsko (ZNVS) – který měl vykonávat moc svrchovaného Národního výboru v Praze. ZNVS měl 32 členů ze zástupců českých politických stran podle výsledků voleb do říšské rady z roku 1910.¹¹ Předsedou ZNVS byl zvolen poslanec revolučního Národního shromáždění dr. Zikmund Witt, I. místopředsedou byl jmenován dr. Ferdinand Pelc, II. místopředsedou Josef Lukeš a členy představenstva byli ustanoveni P. Rýpar, Petr Cingr, dr. Urbánek a pan Gudrich. Funkci tajemníka vykonávali pánové Onderka a Vojtěch Martínek.¹²

V nově se utvářejícím Polsku došlo ke vzniku orgánů lidové samosprávy ještě před vyhlášením Československa a již 19. října zde začaly přebírat správu nově ustanovené Rady Narodowé, které postupně vznikaly na všech územích s větším procentem polsky mluvícího obyvatelstva i přesto, že toto místo nebylo součástí polského státu.¹³ Tak tomu bylo i na Těšínsku, kde 20. října¹⁴ vznikla nejprve Rada Narodowa¹⁵ a vzápětí československý ZNVS, přičemž oba úřady si dělaly na správu území nárok. Československo prosazovalo nárok historický, Polsko národnostní.¹⁶

Rada Narodowa si na místech, kde byla zřízena, nárokovala jak nejvyšší moc administrativní, tak i moc zákonodárnou. Pod kompetence Rady Narodowé náležely mimo jiné záležitosti finanční, obchodní a průmyslové nebo školství, které podléhaly jednotlivým sekcím. Vlastní administrativní moc měla Zemská vláda, která tvořila druhou instanci nad okresními hejtmanstvími a magistrátem v Bílsku. Kromě dozoru nad těmito úřady se Zemská vláda starala především o zajištění dostatečného zásobování Těšínska.¹⁷

Ve svých územních požadavcích Poláci vycházeli především ze sčítání lidu z roku 1910, kdy se 53 % obyvatel půlmilionového Těšínska přihlásilo k Polákům, jen 27 % k Čechům a 18 % k Němcům. Ve sčítání lidu se vycházelo z obcovacího jazyka, neznamenal to tedy, že by se 53 % obyvatelstva hlásilo k národnosti polské a že se tito obyvatelé chtěli stát součástí Polska. Jednalo se pouze o uvedenou rodnou

¹¹ JELÍNEK, P., str. 18.

¹² PELC, F. *O Těšínsko. Vzpomínky a úvahy*, str. 40-41.

¹³ KUBÍK, L., str. 13-15.

¹⁴ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 104, kart. 22, 1919, 2. Memorandum o administraci Těšínska za plebiscitu.

¹⁵ Celým názvem Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego.

¹⁶ KUBÍK, L., str. 13-15.

¹⁷ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 104, kart. 22, 1919, 2. Memorandum o administraci Těšínska za plebiscitu.

řeč jednotlivců,¹⁸ přesto to významně naznačovalo, které obyvatelstvo zde převažovalo. Do karet hrál Polsku i fakt, že na Těšínsku během války vznikla Slezská legie, která se stala součástí legií polských a jejímž úkolem byl boj na východní frontě.¹⁹

Jednou ze skupin obyvatelstva, které žily na Těšínsku a především na severu Oravy a Spiše, byli tzv. Goralové, kteří hovořili goralským nářečím. Většina tohoto obyvatelstva žila v jižním Polsku a alespoň představiteli polského státu byli Goralové považováni za Poláky, mezi něž byli počítáni i při sčítání lidu. A právě Goralové byli jednou z hlavních skupin obyvatelstva, díky níž si dělali nárok na Spiš, Oravu a Těšínsko, přestože podle brožury *Polský plán na osídlení Těšínska*, se sami Goralové za Poláky nepovažovali.²⁰ Podle uherského sčítání lidu z roku 1910, které vycházelo z rodného jazyka, se 97 077 obyvatel Spiše přihlásilo ke slovenské národnosti. Polská národnost na výběr při sčítání nebyla, Goralové a další obyvatelstvo se však mohlo přihlásit jako „jiní“, mezi něž byli řazeni právě třeba Poláci. I přesto se do této kolonky nechalo zapsat jen 5 629 osob. Goralů, kteří se podle polského státu považovali za Poláky, tak na Spiši muselo žít buď minimum anebo se za Poláky skutečně nepovažovali, poněvadž podle nich goralské nářečí nebylo jedním z nářečí polských. A pokud dle některých přece jen bylo, u Goralů přesto převažovalo národní uvědomění slovenské.²¹

České obyvatelstvo bylo na většině území Těšínska v menšině již počátkem 20. století, kdy zde výrazně převážil polský a německý živel. Podle dr. Ferdinanda Pelce, pozdějšího zástupce při ZNVS a předsedy plebiscitní komise ve Slezské Ostravě byly, co se týče české převahy, okresy těšínské a bílské naprosto ztraceny, v okrese fryštátském měly českou většinu pouze obce Petřvald a Orlová a i v okrese frýdeckém tvořili Češi menšinu ve Frýdku, Leskovci, Starém Městě, Malých Kunčicích, Michálkovicích, Muglinově a Hrušově.²² Situace se ve prospěch českého obyvatelstva za přispění obrozenců v čele Matice osvěty lidové během následujících let částečně zlepšila a jeho počet se v procentech i v absolutních číslech zvýšil

¹⁸ BÍLEK, J., str. 29.

¹⁹ KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé 1867-1939*. Praha: Dokořán, 2008, ISBN 978-80-7363-146-8, str. 55.

²⁰ ZAO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 25, kart. 2, 1920, Zlomky spisového materiálu komise.

²¹ Etnické složení okresů na Oravě a Spiši lze nalézt jako tabulkovou přílohu č. 3.; MAJERIKOVÁ, M., *Vojna o Spiš*, str. 108-109.

²² PELC, F., str. 15.

z 23,72 % a 85 553 obyvatel na 26,58 % a 115 604 podle sčítání lidu z roku 1910. Růst v počtu českého obyvatelstva se nezastavil ani po roce 1910 a spolu s nimi přibývaly i české školy a školky.²³

Na Těšínsku nežilo jen obyvatelstvo české a polské. Jak bylo zmíněno výše, podle sčítání lidu z roku 1910 tvořili 18 % z celkové populace Němci. Česká strana navíc odmítala souhlasit s faktem, že se všech 53 % obyvatelstva, které podle sčítání z roku 1910 tvořili Poláci, hlásilo k polské národnosti. Významnou ale opomíjenou složku obyvatelstva Těšínska tvořili tzv. Šlonzáci – původní, starousedlí obyvatelé tohoto slezského území, kteří hovořili nářečím, jenž vzniklo kombinací češtiny a polštiny. Podle odhadů české strany tvořili Šlonzáci 15 % populace Těšínska a ve sčítání lidu z roku 1910 byli připočtení mezi Poláky, kterých by tak ve vévodství žilo jen kolem 37 %. Česká strana kladla na skutečné rozložení obyvatelstva Těšínska důraz především proto, že byla přesvědčena, že kdyby si mohli Němci se Šlonzáky vybrat, jestli chtějí být součástí Československa nebo Polska, rozhodli by se pro setrvání v Československu.²⁴

První konflikt mezi Poláky a Čechy se rozhořel vzápětí po vyhlášení vzniku Československa, které bylo v jednotlivých městech Těšínska následováno vyvěšováním českých praporů a historických emblémů, což vyvolalo v obcích s polsky mluvící většinou rozhořčení a zdejší Rady Narodové, které odmítly počínání Čechů jen pasivně sledovat, na to reagovaly vyhlášením připojení bývalého Těšínského knížectví k Polsku a místní lid podpořily v bojkotu vznikajících československých úřadů.²⁵

Situace na Těšínsku poprvé vygradovala již v noci z 31. října na 1. listopadu. Poláci odzbrojili zdejší rakousko-uherské posádky a část Těšínska vojensky obsadili. Ještě téhož dne došlo k zabránění kusu území československými jednotkami. ZNVS

²³ PELC, F., str. 27-28.

²⁴ Příkladem okresu, který byl z velké části osídlen Němci a Šlonzáky, byl okres bílský. Podle tabulek s odhadovanými výsledky hlasování (viz tabulky v příloze č. 4 a 5) se skutečně dalo předpokládat, že by si většina obcí během plebiscitu zvolila Československo. V dopise ze 16. dubna 1919 stejnou domněnku potvrdil i zemský prezident Josef Šrámek, který pravil: „Naše kruhy a také kruhy Koždoňovců [Šlonzáci sjednocující se ve Slezské lidové straně v čele s Josefem Koždoněm – pozn. autorky] nechtějí věřiti, že bychom bílský okres na východ od Visly mohli ztratiti, když většina obyvatelstva tohoto území byla by pro českou republiku.“; AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 96, kart. 20, 1920-1923, Politické zprávy – Různé.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 6164, k. 67, 1919, Mírová konference v Paříži. Těšín – Slezsko, min. národní obrany, telegramy, šifry, hughesogramy.

²⁵ KUBÍK, L, str. 16.

ještě 31. října oznámil všem státním úřadům na Těšínsku, že ve jménu Československa přebírá vládu nad Těšínskem, obsadit se jim ale podařilo jen část země (pod kontrolou československé armády byly například Moravská i Polská Ostrava²⁶) a na bývalém knížectví tak došlo ke vzniku patové situace, kdy jak Poláci, tak Češi ovládali jen část zdejšího území, kde také mohli vykonávat správu. Části pod českou správou měly ještě navíc problém s místními Poláky, kteří se Čechům odmítli podřídit a hlásili se k Polsku. Ta samá situace nastala i ve velké části uhelných revírů.²⁷

Zásadní chybou u nově vznikajícího konfliktu bylo jeho podcenění v Praze. Z důvodu potřeby ustanovení všech potřebných institucí šel problém Těšínska stranou a ZNVS byl dokonce pověřen k tomu, aby se na přechodné období dohodl s Radou Narodowou o rozdělení správy Těšínska, než se budou moci v Praze tomuto problému věnovat. Podle Pelce však obě strany, jak česká, tak polská, viděly situaci jako dlouhodobě neudržitelnou a se snahou o nějaké dočasné řešení situace přišly takřka současně. ZNVS to tak podle něj učinil i bez toho, aby k vyjednávání dostal pokyn z Prahy. První jednání mezi ZNVS a Radou Narodowou proběhlo 2. listopadu 1918 v Orlové a každou stranu zde zastupovali čtyři delegáti. Šestihodinová debata vyústila sepsáním provizorní úmluvy, která však nedosáhla pro českou stranu žádných větších výsledků. I přesto z ní v podstatě vycházela úmluva sepsaná o tři dny později.²⁸

Jelikož polská strana nebyla s úmluvou z 2. listopadu spokojena, nastalo 5. listopadu v Polské Ostravě další zasedání, na kterém byl podepsán „*Protokol o upravení vzájemných poměrů v knížectví Těšínském*“,“²⁹ kterým bylo dojednáno prozatímní rozhraničení Těšínska demarkační čarou na dvě sféry vlivu; západní část měl spravovat ZNVS, východní Rada Narodowa. Dočasná hranice měla být tvořena

²⁶ O změně názvu města z Polské Ostravy na Slezskou Ostravu se usnesl místní obecní výbor již v roce 1904, avšak změna názvu byla tenkrát zamítnuta. K přejmenování obce na Slezskou Ostravu došlo definitivně 17. Listopadu 1919.;

<[https://cs.wikipedia.org/wiki/Slezsk%C3%A1_Ostrava_\(m%C3%ADstn%C3%AD_%C4%8D%C3%A1st\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Slezsk%C3%A1_Ostrava_(m%C3%ADstn%C3%AD_%C4%8D%C3%A1st))> [cit. 2016-05-07].

²⁷ BÍLELK, J, str. 35-36.

²⁸ Českou stranu zastupovali dr. Zikmund Witt, dr. Ferdinand Pelc, Petr Cingr a Jan Nohel.; PELC, F., str. 48-51.

²⁹ Protokol za Zemský Národní výbor pro Slezsko podepsali stejně jako v případě úmluvy z 2. listopadu dr. Zikmund Witt, advokát z Moravské Ostravy dr. Ferdinand Pelc, notář z Polské Ostravy, Petr Cinger, bývalý říšský poslanec z Moravské Ostravy a Jan Nohel, učitel z Polské Ostravy. Celé znění dohody lze nalézt jako dokumentovou přílohu č. 1.

Košicko-Bohumínskou dráhou, jež měla zůstat pod společným dozorem obou států. Většina dráhy však vedla přes území spravované Poláky, kteří získali i bohumínské nádraží.³⁰ Okres frýdecký připadl pod správu ZNVS, okres bílský a těšínský Radě Narodowé. Okres fryštátský byl rozdělen pod správu obou států. Obce, které měly i předtím českou samosprávu, připadly Československu,³¹ obce s polskou samosprávou Polsku. Protokol byl podrobný, často však i velmi nejednoznačný, což později vedlo ke spoustě sporům.³² Podle sepsané dohody mělo Československo spravovat část Těšínska o rozloze 525 km², což odpovídalo 23 % z celkové plochy 2 282 km². 1 757 km² Těšínska připadlo do správy Polsku.³³

Ačkoli byl ZNVS k jednání s Radou Narodowou pověřen z Prahy, Národní výbor jeho znění podle Pelce schválil³⁴ a protokol měl jen povahu dočasnou,³⁵ na zástupce ZNVS se vzápětí snesla vlna kritiky od Karla Kramáře i Edvarda Beneše, kteří zástupce ZNVS obvinili z překročení kompetencí, jelikož pro vyjednávání o územní celistvosti státu neměli nárok.³⁶ Podle nich se měli s Poláky pouze domluvit na společné správě Těšínska, v žádném případě neměli sporné území dělit.³⁷

Národní výbor v Praze byl rozpuštěn 12. listopadu a ještě téhož došlo k ustanovení Národního shromáždění a vlády v čele s Karlem Kramářem. Těšínsku se tentokrát hned po ustanovení vlády věnovala zvýšená pozornost, jelikož politici

³⁰ Ztráta kontroly nad Košicko-Bohumínskou dráhou a nad nádražím v Bohumíně byla československými politiky kritizována ze všeho nejvíce. Vláda se od svého listopadového ustanovení snažila tento fakt zvrátit a znovu nad železnici a nádražím získat vliv. To se povedlo alespoň částečně v polovině listopadu, kdy si československá strana vymohla právo na jmenování zástupce do dozorčí rady Košicko-Bohumínské dráhy a taky na vytvoření menší posádky na bohumínském nádraží. Ani tento stav politikům nevyhovoval, a tak upnuli své snahy na to, aby byla dráhy spolu s nádražím obsazena dohodovým vojskem. Cílem československých zástupců bylo získat celou dráhu i s nádražím zpět.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 6970, k. 72, 1918, Mírová konference v Paříži. Různé. Hranice ČSR, vojenské zprávy a transporty, čs. mírová delegace.

³¹ Jednalo se o šest obcí: Dětmarovice, Orlovou, Lazy, Petřvald, Dolní Suchou a Prostřední Suchou.; AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 104, kart. 22, 1919, 2. Memorandum o administraci Těšínska za plebiscitu.

³² BÍLEK, J., str. 36.

³³ JELÍNEK, P., str. 22.

³⁴ Situace byla ve skutečnosti trochu odlišná, neboť Národní výbor úmluvu nikdy neschválil oficiálně a veřejně, ale pouze ji toleroval.; PELC, F., str. 57.; GAWRECKI, Dan. *Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku 1918-1939*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 1999, ISBN 80-902355-4-9, str. 29.

³⁵ Ihned v úvodu sepsaného protokolu stojí „*Dohoda nynější má povahu prozatímní a v ničem neprejudikuje konečné rozhraničení teritoriální, které se ponechává v celku k rozhodnutím povoláním činitelům, to je vládě polské ve Varšavě a vládě české v Praze.*“; AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 210, kart. 25, 1918, Protokol o schůzi zástupců Zemského národního výboru pro Slezsko v Polské Ostravě a Rady Narodowe v Těšíně ohledně upravení vzájemných poměrů v knížectví Těšínském.

³⁶ KUBÍK, L., str. 17-19.

³⁷ JELÍNEK, P., str. 20.

v Praze dokázali vycítit blížící se konflikt. Dne 18. listopadu byla v Opavě ustanovena zemská vláda, jejímž úkolem bylo mimo jiné i posílení bezpečnosti v oblasti a urychlené založení policejních a četnických sborů.³⁸

Těšínsko nezůstalo jediným územím, o které se od listopadu 1918 vedl spor. Polská strana, vědoma si neurovnaných a nestabilních poměrů na Slovensku a povzbuzena úmluvou z 5. listopadu, založila ještě téhož dne ve slovenské Jablonce pod vedením kněze Machaye³⁹ Radu Narodowou, dále na shromáždění polského obyvatelstva schválila proklamaci o připojení Oravy a Spiše k Polsku⁴⁰ a následujícího dne započala s obsazováním území slovenské Oravy, kterou o měsíc později následovala i Spiš.⁴¹ Na sever Slovenska vpadli polští legionáři, kteří donutili obyvatelstvo, aby zde v jednotlivých obcích založilo Rady Narodové a na 26. ledna 1919 zde byly stejně jako na Těšínsku naplánovány volby do polského parlamentu.⁴² Oravský a spišský lid se polským vojákům postavil na odpor, několik vojáků bylo zabito a legionáři se nakonec z území stáhli a Rady Narodové byly postupně zrušeny. Poláci se snažili prokázat, že polští vojáci jen osvobodili sever Slovenska od české okupace a české administrativy, ta zde ale neexistovala, jelikož byla ve všech zdejších župách vykonávána Slováky. Poláci dále tvrdili, že Rady Narodové během svého působení požívaly naprosté přízně a důvěry většiny lidu, což ale nebyla pravda. Během své existence neměly Rady Narodové žádnou větší moc, neboť

³⁸ KUBÍK, L., str. 19.

³⁹ JELÍNEK, P., str. 52.

⁴⁰ BORÁK, Mečislav a Rudolf ŽÁČEK: „Ukradené“ vesnice. Musí Češi platit za 8 slovenských obcí?. Český Těšín: Muzeum Těšínska v nakladatelství Sfinga, 1993. ISBN 80-85491-43-5, str. 6.

⁴¹ Podle Majerikové začalo obsazení Spiše již 8. listopadu, když došlo k obsazení Lesnice. Okupování většiny dalšího území Spiše pak nastalo po 11. prosinci 1918. O obsazení Lesnice dne 8. prosince píše i Sulaček, který navíc přidává, že ještě před 18. listopadem došlo také k obsazení okolí Polhory. S Majerikovou a Sulačkem v podstatě souhlasí i Jakubec jen s tím rozdílem, že 8. listopadu podle něj nedošlo k obsazení obce Lesnica, ale do rukou Poláků padla sousední Lechnica. Mezi 11. a 20. prosincem pak postupně došlo k obsazení obcí Kežmarok, Podolinec, Hniezdne, Stará Lubovňa, Javorina, Jurgov a Spišská Stará Ves.; MAJERIKOVÁ, M., str. 30.; KÁRNÍK, Z., *Malé dějiny československé*, str. 57.; SULAČEK, Jozef. *Z činnosti plebiscitnej komisie*, str. 201.; JAKUBEC, Pavol. *Rozpad Habsburskej monarchie a počiatky československo-polského sporu o priebeh hraničnej čiary na Spiši*. In: *Z minulosti Spiša*, ročník XVII., Levoča: MTM Levoča, 2009. ISBN 978-80-969456-1-0, str. 232.; JAKUBEC, Pavol. *Československo-polský spor o Javorinu v kontexte liaterálnych vzťahov medzovojnového obdobia (1921-1939)*. Praha, 2010. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav světových dějin, str. 31.

⁴² JAKUBEC, P. *Rozpad Habsburskej monarchie*, str. 235.

netvořily složku administrativy, neměly moc soudní ani zásobovací a nevykonávaly tak žádná reálná práva.⁴³

Situace na Slovensku se začala vyhrocovat především po událostech v oravské obci Polhora, kde došlo ke střílení polského vojska na místní obyvatelstva. Po této události požádalo Ministerstvo s plnou mocou pro správu Slovenska o zásah a situaci musela vyřešit až Dohoda, která 5. prosince 1918 stanovila demarkační čáru, jež probíhala od Javoriny k Velkému Lipníku až po Andrejovku. Polští vojáci toto ustanovení nedodrželi a ještě několikrát došlo k ozbrojeným střetům s československou armádou, než bylo dohodnuto příměří a Poláci se z území Spiše a Oravy 13. ledna 1919 stáhli.⁴⁴

O poválečném uspořádání Evropy se mělo rozhodnout na Pařížské mírové konferenci, která započala 18. ledna 1919. Plánem československých politiků bylo podpořit Polsko v jeho územních nárocích na východě doufajíc, že by se tím mohla snáze vyřešit situace Těšínska. I polská strana navíc toužila po rychlém vyřešení sporu, ideálně ještě před započítím konference, kde by jen přednesli finální návrh o rozhraničení území.⁴⁵

První jednání nastalo ještě koncem listopadu z polské iniciativy. V Paříži se snažil s novým ministrem zahraničí Benešem domluvit Stanisław Grabski, který v případě československé podpory polských nároků na východě přislíbil podporu pro získání jižního Slovenska a zároveň vstřícnost na Těšínsku. Paradoxem bylo, že Poláci na východě prosazovali historicko-právní nároky, které však v případě Těšínska neuznávali a požadovali právo národního sebeurčení.⁴⁶

Další vyjednávání se zástupci Polska se uskutečnilo v prosinci 1918 v Praze, ale nepřineslo žádné úspěchy. Kramář Polákům zdůraznil historický nárok Československa na území Těšínska a stejně tak i potřebu udržení Těšínska z hlediska hospodářského, poněvadž zdejší uhelné revíry tvořily existenční otázku

⁴³ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 6398, k. 71, 1920, Mírová konference v Paříži. Dr. Beneš – osobní korespondence, rukopisy, dopisy, telegramy, Těšín - Slovensko a různé věci.

⁴⁴ MAJERIKOVÁ, M., str. 30-31.; JAKUBEC, P., *Rozpad Habsburské monarchie*, str. 244.; BORÁK, M. a R. ŽÁČEK: „Ukradené“ vesnice., str. 7.

⁴⁵ KUBÍK, L., str. 21-22.

⁴⁶ BÍLEK, J., str. 39.

československého státu.⁴⁷ V uhelných revírech na Těšínsku se nacházelo zhruba 7 miliard tun uhlí, přičemž ve zbytku Československa to bylo pouhých 5 miliard. Těšínské uhlí bylo také nejkvalitnější a těžba se nacházela v oblasti, kde byl nejvyvinutější a nejsoustředěnější průmysl. Naopak v Polsku se nacházelo na 85 miliard tun uhlí, a i kdyby mezinárodní konference Polsku nepřirrhla Horní Slezsko, stále by jim patřilo území, na kterém se nalézalo 35 miliard tun.⁴⁸ Stejně nepostradatelnou byla i Košicko-Bohumínská dráha, jež tvořila v podstatě jediné přímé spojení ze Slezska na Slovensko.⁴⁹ Existovala sice ještě trať, která vedla Moravou přes strmý Vlárský průsmyk, dráha ale byla pouze jednokolejná a pro potřeby státu značně nedostačující. Stavba náhradní trati ze Slovenska do železničního uzlu Ostravy – Bohumína by navíc byla technicky velmi obtížnou, nákladnou a postavit ji by trvalo několik let. Spojení českých zemí se Slovenskem tak záviselo na jediné železniční dráze. A její ztráta by znamenala katastrofu nejen v rovině hospodářské.⁵⁰

Po neúspěšných jednáních v Paříži a Praze začala situace eskalovat. Do sporu se zapojili i Němci tvořící nezanedbatelné procento místního obyvatelstva, kteří přišli s návrhem vytvoření neutrálního státu, jenž by se skládal z Těšínska, Ostravska a Horního Slezska a spravován by byl samotnými dohodovými mocnostmi, případně Společností národů, pro což se vyslovili i Šlonzáci.⁵¹ Kromě nově vystoupivších Němců se zhoršovala i situace na polské straně demarkační čáry, která byla 17. prosince obsazena polskou armádou. Strach z polského vpádu narůstal, na Těšínsku se množily demonstrace a mezi lidmi se šířil neklid a strach z nového válečného konfliktu. Dění na Těšínsku vyvrcholilo v druhé polovině ledna 1919. V rozporu s dohodami začaly mezi obyvatelstvem na území pod polskou správou probíhat vojenské odvody, 10. ledna byla Poláky ustanovena správní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš⁵² a na 26. ledna zde byly dokonce naplánovány volby do dolní komory polského parlamentu.⁵³ Ještě koncem listopadu 1918 začaly navíc polské úřady nutit úředníky z území podléhajícího ZNVS skládat jim slib a zasahovat

⁴⁷ KUBÍK, L., str. 23.

⁴⁸ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 96, kart. 20, 1920-1923, Politické zprávy – Různé.

⁴⁹ KUBÍK, L., str. 23.

⁵⁰ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 96, kart. 20, 1920-1923, Politické zprávy – Různé.

⁵¹ AMZV, F: Mírová konference v Paříži a reparace 1918-1939, inv. č. 6, kart. 1, 1919, Elaboráty č. 1-25 – Otázka Těšínska.

⁵² BÍLEK, J., str. 43.

⁵³ KUBÍK, L., str. 26-34.

do soudnictví, které podřídili vrchnímu zemskému soudu v Krakově.⁵⁴ Českoslovenští politici si uvědomovali nutnost zabránění vykonání voleb, až nakonec bylo na zasedání vlády 17. ledna, jehož se zúčastnil i prezident Masaryk, rozhodnuto, že dojde k vojenskému řešení situace.⁵⁵

Ještě před samotnou schůzí vlády, 11. ledna 1919, zažádali slezští Češi společně se zdejšími Němci o vojenské obsazení Těšínska. Bylo to poprvé, kdy se slezští Němci oficiálně vyjádřili, že chtějí zůstat součástí Československa.⁵⁶

Vojenský útok byl stanoven na 23. ledna 1919 a jeho vedením byl pověřen podplukovník Josef Šnejdárek. Útok se měl konat z důvodu nedostatku vojenské síly jen pár dní před plánovanými volbami. Většina legionářů se stále ještě nevrátila ze zahraničí, a přestože se v Československu začaly ustanovovat nové jednotky, které se prokázaly v pohraničí, když tam Němci vyhlásili autonomní provincie či v bojích na jihu Slovenska, bylo nutné počkat alespoň na legionáře, kteří se vraceli z Francie.⁵⁷

Ještě před započítím samotného útoku se Šnejdárek pokusil získat území spravované Poláky bez jediného výstřelu. V jednotlivých praporech a četách zastávali vedoucí pozice i dohodoví vojáci a to především Francouzi a Italové, v menším počtu pak i Britové a Američané. Podplukovník Šnejdárek se rozhodl dohodových vojáků využít a předstírat, že jejich přítomnost znamenala, že by případné vojenské obsazení Těšínska bylo koordinovanou akcí Dohody s Československem.⁵⁸

Dne 23. ledna ráno se Šnejdárek s dohodovými vojáky po boku vypravil na jednání s plukovníkem Francizskem Ksawerym Latinikem, který velel polským jednotkám na Poláky spravovaném území. Efekt, který Šnejdárek očekával od přítomnosti dohodových důstojníků, se však nedostavil. Po Latinikovi požadoval okamžité vyklizení Těšínska až po Vislu, jinak měly ihned začít vojenské operace československé armády za přispění dohodových vojsk. Vojensky zkušený Latinik ale

⁵⁴ PELC, F., str. 63.

⁵⁵ DEJMEK, Jindřich a František KOLÁŘ. *Dokumenty československé zahraniční politiky. Sv. A II/1. Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920. Část 1*, Praha: Karolinum, 2001, ISBN 80-86506-02-9, str. 163-167.

⁵⁶ PELC F., str. 77.

⁵⁷ BÍLEK, J., str. 44-45.

⁵⁸ KUBÍK, L., str. 38-38.

nevěřil, že by Československo skutečně mělo k dispozici podporu dohodových jednotek a Šnejdárek byl nakonec donucen odejít s nepořízenou.⁵⁹

Plukovník Latinik neváhal a okamžitě o situaci informoval generála Piłsudského a polského premiéra Paderewského. I polská armáda se začala připravovat na ozbrojený konflikt. Na obranu Těšínska se rychle přihlásily stovky dobrovolníků, a když československé jednotky po uplynutí lhůty na odevzdání území hodinu po poledni přešly demarkační linii, polští dobrovolníci se jim postavili na odpor.⁶⁰

Českoslovenští vojáci měli početní převahu a lepší vybavení, a ačkoli se Poláci urputně bránili, československé oddíly postupovaly hlouběji do Polskem spravovaného území a ještě téhož dne vybojovaly Bohumín a několik okolních obcí nalézajících se v uhelném revíru.⁶¹

Jediný větší problém nastal u bohumínského nádraží, které podle úmluvy z 5. listopadu připadlo Polákům a Čechoslováci zde mohli mít jen posádku v síle třetiny posádky polské. I podle sčítání lidu z roku 1910 zde žilo výrazně více Poláků než Čechů (ještě více zde však převažovali Němci) a během československého tažení do Poláky okupovaného území bylo bohumínské nádraží jedním z míst, které bylo vysoce chráněno jak polskými vojáky, tak i dobrovolníky z řad Poláků, kteří se železniční tratě odmítali vzdát. Ani to ale nakonec nestačilo a boje o Bohumín utichly kolem šesté hodiny odpolední. Polští vojáci byli obklíčeni a donuceni kapitulovat. Na československé straně si boj vyžádal jednoho mrtvého a tři zraněné, Poláci padli čtyři a zraněno jich bylo šestnáct.⁶²

I následující den československé jednotky postupovaly dále do území, zatímco plukovník Latinik marně čekající na příchod dalších vojenských jednotek rozhodl o stáhnutí všech polských oddílů k Těšínu, který se rozhodl s pomocí stále přibývajících dobrovolníků ubránit za každou cenu.⁶³ Bez jediného výstřelu tak polští vojáci v noci z 23. na 24. ledna opustili Karvín,⁶⁴ již 23. ledna pak československé

⁵⁹ KUBÍK, L., str. 38-40.

⁶⁰ BÍLEK, J., str. 51.

⁶¹ KUBÍK, L., str. 44.

⁶² BÍLEK, J., str. 52-57.

⁶³ KUBÍK, L., str. 45-47.

⁶⁴ Karvín dnes tvoří základ města Karviné. Kromě Karvína dnešní Karviná roku 1948 vznikla ještě spojením Fryštátu, který tvoří centrum města, Darkova, Ráje a Starého Města.; BÍLEK, J., str. 58.

jednotky vybojovaly většinu okolních obcí v revíru.⁶⁵ 25. a 26. ledna probíhaly jen lokální boje, neboť se obě strany soustředily na rozhodující bitvu o Těšín, jehož dobytím si byl Šnejdárek jistý, ačkoli stále zůstával opatrný, poněvadž se Poláci do té doby bránili jen slabě a z většiny území se stáhli bez většího boje. Obával se, aby na ně v Těšíně nečekala past. Během 27. ledna došlo k odstřelování Těšína ze strany československé armády a plukovník Latinik, vědom si převahy československých oddílů a toho, že by mohly srovnat Těšín se zemí, se nakonec rozhodl přijmout ultimátum o stažení polského vojska z Těšína.⁶⁶

Boje na Těšínsku na několik hodin ustaly. Československé jednotky obsadily Těšín, polští vojáci se stáhli a čekali na příchod dalších oddílů, čehož se česká strana obávala. Informace o probíhajících bojích na Těšínsku v té době také dorazily na konferenci do Paříže, kde se čeští politici setkali s výrazným nesouhlasem ze strany většiny dohodových států. Ve vojenské akci Československo podpořila pouze Francie, avšak československý stát si mylně vyložil podporu jedné vítězné mocnosti jako podporu celé Dohody. Ministr zahraničí Beneš proto doporučil co možná nejrychlejší ukončení bojů na pozicích, které by se kryly s historickými požadavky Československa a následné vyčkání na rozhodnutí konference.⁶⁷

Rozhodující boje nastaly mezi 28. a 31. lednem. Podplukovník Šnejdárek rozhodl, na doporučení předsedy vlády Kramáře, o dobytí území jen k řece Visle, neboť Bílsko by bylo ze strategického hlediska obtížně udržitelné,⁶⁸ a ačkoli Poláci zvládali útoky československých jednotek zpočátku odrážet, postupně jim začala docházet munice a drtivý útok z 30. ledna se jim již zastavit nepodařilo. Českoslovenští vojáci obklíčili Skočov a 31. ledna došly oddíly až k Visle. Těšínsko bylo vybojováno. S čím československá strana ale nepočítala, bylo, jak nepříznivě na celou situaci pohlížely státy Dohody.⁶⁹

Státy Dohody, které na konferenci v Paříži vytvořily tzv. Nejvyšší radu, měly největší obavu z občanskou válkou zmítaného Ruska a z bolševismu, který se začal šířit i do okolních států. Nově vzniklé Československo a především mnohem větší Polsko se podle vítězných mocností měly stát stabilními a demokratickými státy,

⁶⁵ BÍLEK, J., str. 61.

⁶⁶ KUBÍK, L., str. 45-47.

⁶⁷ Tamtéž, str. 48-49.

⁶⁸ BÍLEK, J., str. 66.

⁶⁹ KUBÍK, L., str. 50.

s jejichž pomocí se počítalo v připravované proti-bolševické koalici. Vojenský konflikt mezi Československem a Polskem znamenal problém v připravovaném plánu velmocí. Polsku navíc přišlo varování o připravovaném útoku až pátý den bojů, ačkoli jej českoslovenští diplomaté do Polska zaslali již 21. ledna. Český kurýr, konzul Karel Locher, byl po cestě do Varšavy v Krakově na tři dny zadržen polskou stranou⁷⁰ a nemohl tak vládě memorandum o plánovaném útoku předat. Všechny dohodové státy kromě Francie, která již předtím útok Československa podpořila, vojenské obsazení Těšínska československou armádou i kvůli pozdě doručenému memorandu odsoudily a 30. ledna si předvolaly zástupce obou států. Boje z fronty se přesunuly na půdu diplomatickou.⁷¹

Nejvyšší rada obdržela již 27. ledna stížnost na zákeřný a neoznámený útok Československa a vzápětí vyzvala k okamžitému stažení československých a polských vojáků na hranice ustanovené 5. listopadu 1918.⁷² Beneš s Kramářem, kteří Československo na konferenci zastupovali, byli kritizováni jak zástupci Nejvyšší rady, tak francouzskou veřejností, přesto se odmítali nařízení podvolit a trvali na historickém nároku na území a hospodářské nezbytnosti uhelných revírů a Košicko-Bohumínské dráhy. Poznamenali též, že český lid by na stažení jednotek z obsazeného Těšínska hleděl jako na vojenskou porážku, což odmítli připustit.⁷³

O okupaci Těšínska československým vojskem se jednalo především ve dnech 29. – 31. ledna. Ve středu 29. ledna nejprve Poláci vyložili své stanovisko k celé záležitosti, načež byli na odpolední zasedání konference za přítomnosti delegátů pěti mocností, kterými byli především ministři zahraničních věcí a za Spojené státy prezident Wilson, přizváni i českoslovenští zástupci, aby vyjádřili stanovisko Československa.⁷⁴

Než Beneš přistoupil k otázce obsazení Těšínska, vyložil Nejvyšší radě celkové důvody, proč je Těšínsko integrální součástí československého státu a mělo by jí i nadále setrvat. Jako důvody uvedl nároky historické a především hospodářské, u nichž se zaměřil na uhelné revíry a Košicko-Bohumínskou dráhu. Poté se Beneš přesunul k vysvětlení toho, jak a proč vůbec ke sporu o Těšínsko došlo a co všechno

⁷⁰ DEJMEK, J. a F. KOLÁŘ. *Československo na pařížské mírové konferenci*, str. 190-191.

⁷¹ KUBÍK, L., str. 51-54.

⁷² BÍLEK, J., str. 75.

⁷³ KUBÍK, L., str. 54.

⁷⁴ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 159, kart. 24, 1919, Spisy dr. Štěpánka.

vedlo k tomu, že konflikt vyvrcholil vojenským obsazením většiny Těšínska československou armádou, přičemž zdůraznil Poláky porušované dohody a šířící se bolševismus z východu.⁷⁵

Na straně Československa zůstala nadále jen Francie. Britský premiér byl jednoznačně na straně Polska, stejně tak se k Polsku přikláněli i zástupci Spojených států a Itálie,⁷⁶ ačkoli podle dr. Bedřicha Štěpánka, zastupujícího ministra zahraničí, který vedl československou delegaci,⁷⁷ se Italové a Američané po všech předložených důkazech přiklonili spíše k Československu.⁷⁸ Mocnostem nakonec nezbylo nic jiného, než přijít s kompromisem, se kterým by souhlasily obě strany. Pro vyřešení sporu vznikla Noulensova komise, která se poprvé sešla 30. ledna.⁷⁹

Komise společně se zástupci Československa a Polska, kteří jí předložili své návrhy na řešení sporu, zasedala po dva dny⁸⁰ a nakonec navrhla ponechat uhelný revír a Košicko-Bohumínskou dráhu až po Těšín pod kontrolou československých vojáků, město Těšín a zbytek dráhy vedoucí ke slovenskému pomezí měla obsadit vojska Dohody a zbývající oblast k Visle měla být pod kontrolou Polska.⁸¹ Tzv. Pařížský protokol, který Nejvyšší rada československé a polské delegaci předložila, Poláci podepsali 1. února 1919, Beneš s Kramářem svůj podpis připojili o dva dny později pod podmínkou, že se nově vytyčené teritorium nestane předlohou

⁷⁵ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 159, kart. 24, 1919, Spisy dr. Štěpánka.

⁷⁶ BÍLEK, J., str. 75.

⁷⁷ JELÍNEK, P., str. 90.

⁷⁸ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 159, kart. 24, 1919, Spisy dr. Štěpánka.

⁷⁹ BÍLEK, J., str. 75.

⁸⁰ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 159, kart. 24, 1919, Spisy dr. Štěpánka.

⁸¹ V druhé polovině února podalo více jak 25 obcí protest proti vydání tratě z Těšína do Jablunkova do rukou Poláků. Mezi obcemi, které se zapojily do protestu, patřily např. Dětmarovice, Dolní Suchá, Frýdek, Janovice, Velké Kunčice či Lazy. Kromě obcí Těšínského Slezska se k protestu připojila i jiná česká města a organizace.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 5542, k. 60, 1919, Mírová konference v Paříži. Těšín – Slezsko, protesty a projevy.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 5544, k. 60, 1919, Mírová konference v Paříži. Těšín – Slezsko, protesty a projevy.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 5546, k. 60, 1919, Mírová konference v Paříži. Těšín – Slezsko, protesty a projevy.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 5542, k. 60, 1919, Mírová konference v Paříži. Těšín – Slezsko, protesty a projevy.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 5547, k. 60, 1919, Mírová konference v Paříži. Těšín – Slezsko, protesty a projevy.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 5548, k. 60, 1919, Mírová konference v Paříži. Těšín – Slezsko, protesty a projevy.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 5549, k. 60, 1919, Mírová konference v Paříži. Těšín – Slezsko, protesty a projevy.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 5583, k. 60, 1919, Mírová konference v Paříži. Těšín – Slezsko, protesty a projevy.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 5586, k. 60, 1919, Mírová konference v Paříži. Těšín – Slezsko, protesty a projevy.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 5605, k. 60, 1919, Mírová konference v Paříži. Těšín – Slezsko, protesty a projevy.

pro pozdější ustanovení hranic, jelikož by tím Československo přišlo o spoustu nárokovaného území.⁸²

Kromě obsazení Těšínska vojsky dohodových mocností bylo rozhodnuto i o vytvoření kontrolní komise, jejímž úkolem bylo provést realizaci Pařížského protokolu⁸³ a prověřit, jaká situace ve skutečnosti na Těšínsku panovala. Komise měla působit jako dohlédací a zprostředkující orgán, jehož úkolem bylo především zabránit dalším sporům, dále informovat Pařížskou konferenci o reálné situaci, která na Těšínsku panovala, a v neposlední řadě připravit anketu, podle které by mohla Mírová konference na sporném území definitivně ustanovit hranici mezi Československem a Polskem.⁸⁴ Výkonnou moc nad Těšínským Slezskem komise neměla, přesto by se dalo říci, že nad ním po svém příchodu převzala vládu a to se souhlasem obou států.⁸⁵ Sídlem komise byl ustanoven Těšín.⁸⁶

Lokální správa sporného území měla nadále fungovat podle ustanovené dohody z 5. listopadu 1918. Veškeré vojenské odvozy byly zastaveny a konání voleb zakázáno a to až do doby, než Mírová konference rozhodne o tom, kterému státu bude Těšínsko přiřknuto. Zároveň s tím byly zakázány jakékoli pokusy o připojení celého Těšínska anebo i jen jeho částí k Československu nebo Polsku.⁸⁷

Dne 11. února 1919 se do Prahy vydali zástupci Francie, Spojeného království a Spojených států amerických,⁸⁸ aby se setkali s prezidentem Masarykem, načež se 12. února přesunuli do Těšína na jednání s podplukovníkem Šnejdárkem, plukovníkem Latinikem, civilními zástupci československé a polské správy a Josefem Koždoněm – zástupcem Šlonzáků, který předsedal Slezské lidové straně, jež Šlonzáky sjednocovala.⁸⁹

⁸² KUBÍK, L., str. 55.

⁸³ GAWRECKI, D. *Politické a národnostní poměry*, str. 139.

⁸⁴ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 151, kart. 23, 1919, Dohoda o ustanovení mezispojenecké komise a dočasném rozdělení Těšínska pod správu Polska a Československa.

⁸⁵ PELC, F., str. 88.

⁸⁶ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 151, kart. 23, 1919, Dohoda o ustanovení mezispojenecké komise a dočasném rozdělení Těšínska pod správu Polska a Československa.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Francii zastupoval generální konzul Grénard, Spojené království major Coulson a USA právníci Coolidge a Du Bois. Komisi předsedal Grénard, kterého později vystřídal major Tissi vyslaný Itálií. V komisi se jako její členové vystřídali mimo jiné Francouz Marechal a Angličan Walsh.; FPELC, F., str. 88-89.

⁸⁹ KUBÍK, L., str. 59.

Při mezinárodní komisi pracovalo několik československých zástupců, z nichž mnozí o rok později zastali významné pozice i při Úřadu delegáta. Působili zde budoucí delegát dr. Matouš, plukovník Šnejdárek, Ing. Bačkovský, dr. Pelc, dr. Michálek, dr. Rybák, major Laška, plukovník Bláha a další.⁹⁰

Zástupci Čechů a Poláků u komise nadále trvali na svých nárocích a Němci opět přednesli návrh na vytvoření neutrálního státu pod kontrolou Dohody, ještě více však významní průmyslníci z řad Němců podporovali připojení k Československu a především hrabě Johann Larisch-Mönnich se zasazoval o to, aby Československo získalo celý uhelný revír, neboť by jeho ztráta měla pro Československo obrovské hospodářské důsledky. Neopomněl také poukázat na nespolehlivost Poláků, kteří na východě místo bránění před šířícím se bolševismem bojovali jen za své zájmy. Větší sympatie zástupci Nejvyšší rady získali k Československu i po zjištění, že na území, které bylo obsazené československými jednotkami, panoval klid a i Poláci zde žijící si z velké části přáli, aby zůstali součástí Československa, které se jim zdálo jako záruka stability.⁹¹ Proti připojení k Polsku se podle všeho vyslovilo přes 50 polských obcí, což byla více jak třetina polských obcí, které na Těšínsku existovaly. Některé z těchto obcí se dokonce nacházely v polském záboru, i přesto však neváhaly dát najevo svou příslušnost.⁹² Čeští zástupci při komisi navíc poukázali kromě historických a hospodářsko-politických nároků ještě na jednu důležitou věc. Šlonzáci a slezští Němci si přáli být součástí Československa. A pokud měli mít právo na sebeurčení národa Poláci, proč ne těšínská Češi, Němci a Šlonzáci?⁹³

Poláci si byli vědomi náklonosti komise k Čechům, a tak se obrátili na další zástupce Nejvyšší rady do Paříže. Do Těšína po polovině února osobně dorazil francouzský generál Noulens, kterému Poláci naznačili, že mají dostatek vojenské síly, aby ji přesunuli na západ. Další vojenskou konfrontaci mezi Československem a Polskem si Nejvyšší rada v žádném případě nepřála a Československo nakonec obdrželo ultimátum. 24. února dostal podplukovník Šnejdárek rozkaz ke stažení

⁹⁰ PELC, F., str. 89.

⁹¹ KUBÍK, L., str. 59-61.

⁹² AMZV, F: Mírová konference v Paříži a reparace 1918-1939, inv. č. 6, kart. 1, 1919, Elaboráty č. 1-25 – Otázka Těšínska.

⁹³ PELC, F., str. 91.

československého vojska za demarkační čáru a to do půlnoci 25. února. Šnejdárek protestoval, vůli se ale nakonec podvolil.⁹⁴

Podél demarkační linie mělo nově vzniknout pětikilometrové neutrální pásmo, na dalších deseti kilometrech vedoucích do vnitrozemí po obou stranách demarkační čáry měly armády nově povoleno mít jen na 3000 vojáků a žádnou těžkou techniku.⁹⁵ Nová demarkační čára byla ustanovena 24. února⁹⁶ a vedla na československé straně od Bohumína k Záblatí, Porubě, Doubravě, Louce a dále podél Olše k Těšínu, kde se stáčela k Dolnímu Žukovu, Ropicím, Neborům a Milíkovu a končila u Mostů u Jablunkova. Na straně polské se demarkační čára táhla od Skřečoně přes Polskou Lutyni, Darkov, nádraží Těšín, Třinec a dále podél železniční tratě až ke slovenským hranicím.⁹⁷

Spolu s československými vojáky z území, ze strachu před Poláky, odešla i značná část česky mluvícího obyvatelstva. Odchod československých jednotek se nelíbil ani Němcům a Šlonzákům. I část polsky mluvícího obyvatelstva nesledovala odchod armády s nadšením, poněvadž se bála, že to bude znamenat konec pravidelného zásobování a klidu, který zde po několik týdnů panoval.⁹⁸

Nejvyšší rada měla na konferenci v Paříži zájem vyřešit těšínský spor co nejrychleji a to i vzhledem ke stále se rozšiřujícímu bolševismu. Beneš na konferenci na popud prezidenta Masaryka navrhl, že by Československo kompenzovalo Polsko za ponechání celého Těšínska určitým územím v Horním Slezsku, dohodové státy pro změnu navrhly prozatímní ponechání Těšínska Československu a následné odstoupení obcí s největším počtem polského obyvatelstva Polsku, s čímž čeští politici souhlasili, Poláci však nikoliv.⁹⁹

Dne 18. února se uskutečnilo jednání mezi ministrem Benešem a polským ministrem zahraničí Paderewským, které zpočátku nespělo k žádnému řešení,

⁹⁴ KUBÍK, L., str. 62-64.

⁹⁵ Tamtéž, str. 64.

⁹⁶ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 157, kart. 24, 1919, Rozhodnutí o zachování lokální správy na základě vojenské smlouvy z 24. února 1919.

⁹⁷ BÍLEJ, J., str. 80.

⁹⁸ Na podporu strádajícího české obyvatelstvo, jež uprchlo před Poláky, byl vládou 27. února vyčleněn 1 000 000 Kč. Pro přerozdělování peněz měla vzniknout speciální komise.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 6198, k. 67, 1919, Mírová konference v Paříži. Těšín – Slezsko, min. národní obrany, telegramy, šifry, hughesogramy.; BÍLEJ, J., str. 80.; ANON. In: Obrana Slezska, č. 9, ročník VII., z 1. března 1919.; SVOBODOVÁ, Farantiška. In: Národní listy, č. 49, ročník 59, z 26. února 1919.

⁹⁹ KUBÍK, L., str. 68-69.

poněvadž Poláci dál trvali na etnografickém uspořádání hranic a čeští politici prosazovali nároky historicko-právní.¹⁰⁰ Spor mezi státy se navíc koncem února ještě vyostřil, poněvadž polská strana předložila 28. února memorandum, ve kterém požadovala další území. 3. března pak navíc ke svým dosavadním požadavkům přidala oblasti severního Slovenska,¹⁰¹ ačkoli komise pro československé záležitosti na mírové konferenci ještě 27. února uznala zásadu respektování historických hranic jako východisko pro další postup vytyčování hranic Československa. Ve dnech 9. a 10. března se uskutečnila porada slovenských poslanců a županů, kteří jednomyslně schválili stanovisko:

„Životnou otázkou celého severného Slovenska až do najvýchodnejších žúp je riadna premávka potravín, uhlia a železnej rudy na trati Košicko-bohumínskej. Žiadame preto dôrazne, aby Tešínsko ponechané bolo aj naďalej vo zväze ČSR a odmietame zodpovednosť za následky, ktoré by malo pretrhnutie Košicko-bohumínskej trate cudzou hranicou. Bez základné aspirácie polské na severné kraje župy Trenčínskej, Oravskej a Spišskej, ktoré od vekov sú časťou Slovenska, odmietame čo najrozhodnejšie, lebo územie, ktoré žiada polský imperializmus tvoria so Slovenskom geografický celok a obyvateľstvo po stránke etnografickej kultúrou a politickým zmysľaním je so slovenským ľudom nerozlučne spojené.“¹⁰²

¹⁰⁰ KUBÍK, L., str. 70.

¹⁰¹ O možnostech, jaké území na Slovensku by šlo případně Polsku odstoupit, se začalo pravděpodobně jednat vzápětí po předloženém požadavku Poláků. 7. března 1919 dr. Milan Hodža napsal prezidentovi v záležitosti Oravy a Spiše, kde řešil teritorium, které pro Československo nebylo nepostradatelné. Na Oravě podle něj mohlo být bez větších ztrát pro republiku odstoupeno šest obcí: Horná Zubrica, Podvlk, Srnie, Harkabúz, Bukovina-Podskle, Oravka a Pekelník. Při maximálních ústupcích by šly podle Hodži odstoupit ještě Dolná Zubrica a Horná a Dolná Lipnica. V tom úplně nejkrajnějším případě by se Československo obešlo ještě bez obcí Jablonka a Chyžné, žádné další ústupky na Oravě ale nepřicházely v úvahu. Už tak se jednalo o 12 obcí s 12 000 obyvateli, z nichž většinu tvořili etnograficky Goralové, citěním Slováci a pro-polskými obcemi byly jen Pekelník, Jablonka a Chyžné. Tyto obce byly podle Hodži územím, kde takřka neexistovalo hospodářství, většina potravin se musela dovážet a lid zde nebyl nijak vzdělaný, proto nebyly pro stát nijak existenčně významné. Spiš byla přesným opakem. Polnofilskými obcemi zde byly podle Hodži jen Nová Belá a Fridman, zbytek vesnic bylo goralsko-slovenských a 90 % lidí se podle něj cítilo Slováky. Žádné obce ze Spiše nebylo podle Hodži možné odstoupit, neboť byly všichni obce integrální součástí Slovenska a existovalo zde cenné hospodářství, stejně jako rozvinuté zemědělství a chov dobytka.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 5520, k. 59, 1919, Mírová konference v Paříži. Těšín – Slezsko. Územní věci.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 5520, k. 59, 1919, Mírová konference v Paříži. Těšín – Slezsko. Územní věci.; MAJERIKOVÁ, M., str. 32.

¹⁰² SULAČEK, J., str. 203.

Otázka vypadala neřešitelně, s východiskem však nakonec přeci jen přišel polský ministr - spor o Těšínsko navrhl vyřešit plebiscitem.¹⁰³

Beneš plebiscit odmítal, uvědomoval si nebezpečí, které by mohlo nastat na územích s polsky hovořící většinou, Nejvyšší rada ale nečekaně přišla s návrhem, který se jevil ještě horší. Dne 8. května 1919 se Beneš dozvěděl, že Rada přistoupila na etnografické požadavky Polska a rozhodla se mu postoupit území Bohumína, Karviné a Košicko-Bohumínskou dráhu až k Třinci.¹⁰⁴ Československu mělo podle návrhu zůstat 16 uhelných dolů, 10 jich mělo získat Polsko.¹⁰⁵

Rozhodnutí Rady se nakonec neuskutečnilo, jelikož jej česká strana důrazně odmítla a situace na Těšínsku se tak neustále zhoršovala. Na obou stranách působila štvavá kampaň, Poláci dělali problémy při přesunu vojenského materiálu a i na západní straně demarkační čáry začaly mezi polsky mluvícím obyvatelstvem sílit pro-polské nálady.¹⁰⁶

Mezinárodní kontrolní komise zůstala v Těšíně po celé jaro. Během dubna při ní byla vytvořena česko-polská smíšená komise, která se měla stát poradním orgánem komise ve sporných otázkách hospodářských, komunikačních i správních. Za každý stát byli jmenováni čtyři delegáti, přičemž Československo zastupovali dr. Matouš, dr. Rybák, nadporučík Jelínek a okresní hejtman dr. Baron. Ani smíšená komise však stále se zhoršující situaci na Těšínsku zabránit nedokázala.¹⁰⁷

Těšínsko se spolu s ruskou otázkou stalo během jara a počátku léta roku 1919 nejtíživější záležitostí konference. Další jednání se uskutečnilo 22. až 28. července¹⁰⁸ v Krakově, kde Poláci navrhovali uskutečnění plebiscitu ve fryštátském a těšínském okrese. Okres frýdecký měl být prohlášen československým, bílský naopak polským. Československo zde z pověření ministra Beneše zastupovali dr. Bedřich Štěpánek,

¹⁰³ KUBÍK, L., str. 70.

¹⁰⁴ Tamtéž, str. 70-71.

¹⁰⁵ JELÍNEK, P., str. 84.

¹⁰⁶ KUBÍK, L., str. 74.

¹⁰⁷ PELC, F., str. 94-95.

¹⁰⁸ Podle Jelínka, který vycházel z díla Jaroslava Valenty „Česko-polské vztahy v letech 1918-1920 a Těšínské Slezsko,“ se jednání uskutečnilo mezi 21. a 29. červencem. Lze předpokládat, že měl Jelínek počátek zasedání komise ve svém díle správně, poněvadž českoslovenští zástupci dorazili do Krakova už 19. července večer a již z 21. července zaslal dr. Štěpánek Ministerstvu zahraničních věcí telegrafickou zprávu o průběhu jednání komise.; JELÍNEK, P., str. 90.; DEJMEK, Jindřich a Jan NĚMEČEK., *Dokumenty československé zahraniční politiky. Sv. A II/2. Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920. Část 2 (červenec 1919 – červen 1920)*, Praha: Karolinum 2011, ISBN 978-80-86506-98-2, str. 27-29.

dr. Ferdinand Pelc, dr. Rudolf Matouš, dr. Rybák a další, kteří polský návrh zamítli.¹⁰⁹ Jelikož zasedání komise nepřineslo žádné významné výsledky, československá vláda navrhla, aby se nadále jednalo v Paříži prostřednictvím ministra Beneše a Ignace Paderewského.

„Vláda Republiky československé, uváživši všestranně výsledky krakovských porad česko-polských a vedena jsouc snahou dospěti co nejrychleji k přímé dohodě zástupců obou zúčastněných národů, dovoluje si navrhnouti vládě Republiky polské v zájmu urychlení a zjednodušení věci, aby další jednání o přímou dohodu česko-polskou bylo svěřeno Jeho Excelenci panu Ignáci Paderewskému, iniciátoru ušlechtilé myšlenky dohodovací komise česko-polské, a panu ministru dr. Benešovi v Paříži. Vláda RČS byla by velmi povděčná za urychlenou laskavou odpověď o rozhodnutí.“¹¹⁰

Jako velký problém se během léta ukázalo, že nemalá část Horního Slezska, kterou si nárokovali Poláci, měla i nadále zůstat součástí Německa. Na tomto území se však nacházela značná ložiska uhlí a jejich hospodářský význam byl pro Polsko nepostradatelný. V otázce uhelných revírů na Těšínsku se tak z polské strany kromě nároků etnografických přidaly i nároky hospodářské a Polsko začalo tvrdit, že i pro ně se těšínské uhelné revíry staly otázkou hospodářského fungování státu.¹¹¹

Situace na Těšínsku dospěla během července a srpna roku 1919 do fáze, kdy československá strana dokonce přišla s návrhem, aby byly hranice stanoveny podle úmluvy z 5. listopadu 1918 jen aby se vyhnuli znovu hrozícímu vojenskému konfliktu, neboť většina vojenské síly byla vázána na jižním Slovensku, kde probíhaly boje s Maďary. Poláci, kteří si začali nárokovat polovinu z těšínských uhelných revírů, s československým návrhem nesouhlasili a situace se nadále vyostřovala, až se mezi některými československými politiky začala šířit myšlenka, že by přijetí plebiscitu pro Československo nemuselo být tou nejhorší možností. Pro-polské nálady na Těšínsku v některých vyvolávaly obavy, ministr Beneš si však byl vědom, že situace nebyla pro Československo natolik špatná, jak to snad mohlo na první pohled vypadat. Navíc počítal s podporou Němců a Židů, kterých na Těšínsku

¹⁰⁹ PELC, F., str. 95-96.

¹¹⁰ Návrh byl Benešovi zaslán dr. Štěpánkem 31. července do Paříže prostřednictvím telegramu. Současně byl také zaslán I. Paderewskému.; DEJMEK, J. a J. NĚMEČEK. *Československo na pařížské mírové konferenci*, str. 44-45.

¹¹¹ KUBÍK, L., str. 75-76.

žilo nezanedbatelné množství. A co bylo také velmi podstatné – spousta členů Nejvyšší rady si byla vědoma politické nestability Polska a předseda Nejvyšší rady Clémenceau se se svými sympatiemi k Československu nijak neskrýval.¹¹²

Podpora slezských Němců byla o to zajímavější, že v době národního uvědomování v 2. polovině 19. století to byli Češi s Poláky, kteří se společně bránili německému vlivu. Češi Poláky ve Slezsku během 19. století neviděli jako národního nepřítele, před kterým by bylo třeba se bránit jako proti vlivu německému, především z důvodu, že Poláci byli stejně jako oni Slované.¹¹³ To se začalo měnit až na přelomu 19. a 20. století, kdy se společná obrana před germanizací proměnila v zápas mezi Čechy a Poláky o to, kdo bude mít ve Slezsku hlavní vliv,¹¹⁴ přičemž Němci a Židé byli využíváni oběma stranami sporu.¹¹⁵

Počátkem září roku 1919 to už skutečně vypadalo, že na Těšínsku dojde k další válce. Přestřelky mezi obyvatelstvem nebyly nic výjimečného a Nejvyšší rada situaci odmítala nadále přihlížet, došlo tedy k dalším jednání, na kterých bylo navrženo například stanovení hranic podle tzv. „Larischovské linie“,¹¹⁶ jež se měla táhnout po hranici obce Vrbice, dále pak podél hranice obce Rychvaldu, Polské Lutyně, Orlové a Lazů, které by nadále zůstaly pod československou správou. Naopak Polsku by připadla obce Horní Suchá, od které se měla hranice táhnout k Třinci a Vendrině a dále až k hranici bílského okresu a poté na východě až k hranicím se Slovenskem. Takto ustanovená čára by znamenala ztrátu Bohumína, Dombrové, Karvína, již zmiňované Horní Suché s uhelnými doly, Těšína a Třince, ve kterém se nacházely české železárny. Z Košicko-Bohumínské dráhy mělo připadnout nádraží v Bohumíně Polákům, stejně jako trať vedoucí od Karviné do Třince.¹¹⁷ Za ztracenou Košicko-Bohumínskou dráhu měla být vybudována nová mezi Ostravou – Frýdkem – Hnojníkem – Vedryní – Jablunkovem. Ztráta Košicko-Bohumínské dráhy a vytyčeného území byla pro Československo nepřijatelná a čeští

¹¹² KUBÍK, L., str. 76-78.

¹¹³ PELC, F., str. 11.

¹¹⁴ Pro národní uvědomování slezských Čechů mělo velký význam založení Matice osvěty lidové pro knížectví Těšínské, k čemuž došlo roku 1898 v Těšíně, a jejíž důležitost se ještě zvýšila po přesídlení do Polské Ostravy roku 1908.; PELC, F., str. 11.

¹¹⁵ BÍLEK, J., str. 28.

¹¹⁶ Larischovská linie se tak nazývala především mezi československými diplomaty a to z důvodu, že měly majetky bohatého hraběte a průmyslníka zůstat v jednom státě. Jiným názvem linie též „Tissiho“ podle tehdejšího italského předsedy těšínské dohodové komise.; JELÍNEK, P., str. 93.

¹¹⁷ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 96, kart. 20, 1920-1923, Politické zprávy- Různé.

zástupci tak na návrh odmítli přistoupit, poněvadž si vykalkulovali, že ani navržený plebiscit by stát nemohl připravit o tolik obcí.¹¹⁸

Dne 10. září 1919 proběhlo zasedání komise, před níž Edvard Beneš přednesl požadavek na provedení plebiscitu. Mimo jiné navrhl, aby na sporném území Horního Slezska, o něž se přely Polsko s Německem, a kde měla též proběhnout anketa, mělo obyvatelstvo možnost hlasovat i pro Československo. Tento požadavek byl Benešovi zamítnut, stejně tak byl však zamítnut požadavek Dmowského, který chtěl plebiscit na Těšínsku provést jen v těšínském a fryštátském okrese.¹¹⁹

S vlastními návrhy na úpravy územní administrativy přišli i Poláci, kteří si podmiňovali přistoupení na plebiscit několika významnými body, se kterými česká strana samozřejmě nemohla v žádném případě souhlasit. Rada Narodowa spolu s dvěma delegáty polského ministerstva zahraničí Olechowským a Güntherem vypracovala seznam požadavků o deseti bodech, který byl nejprve předložen vládě ve Varšavě a poté na mezinárodní konferenci. Poláci mimo jiné požadovali návrat stavu z 5. listopadu 1918 místo rozdělení území demarkační čarou z 3. února 1919, čímž by pod svou administrativní kontrolu získali větší část Těšínska. Dále pak trvali na odchodu za demarkační čáru z 5. listopadu nejen československého vojska, ale i četnictva. Zatímco administrativní rozdělení Těšínska chtěli Poláci podle dohody z 5. listopadu, v případě ustanovení hranic politických a celních měli požadavky ještě větší – nová politická a celní hranice Těšínska se měla táhnout po Ostravici a Bialce, čímž by Československo přišlo o většinu Těšínska, poněvadž by to z jeho moci nově vyjmulo celý těšínský okres, který měl připadnout pod správu dohodové komise. Její přítomnost na plebiscitním území byla jedním z mála bodů, na kterých se obě strany sporu shodly, ačkoli k tomu měly rozdílné důvody. Poláci požadovali, aby na Těšínsku zůstala komise, která zde působila v současné době, neboť byla příznivě nakloněna polské straně. Češi si od přítomnosti komise slibovali uklidnění vzrůstajícího napětí a zajištění bezpečnosti českého obyvatelstva. Jen s jediným polským požadavkem však čeští zástupci souhlasili naprosto. Jak Češi, tak Poláci chtěli, aby neměl plebiscit jen účel informační, ale aby se jeho výsledek stal

¹¹⁸ PELC, F., str. 98-99.

¹¹⁹ JELÍNEK, P., str. 97.

závazným pro obě strany a hlas lidu definitivně rozhodl a budoucím rozdělení hranic mezi těmito dvěma slovanskými státy.¹²⁰

Pro princip plebiscitu se nakonec Nejvyšší rada rozhodla 11. září 1919.¹²¹ O šestnáct dní později, 27. září 1919, vydala Nejvyšší rada rozhodnutí, kterým bylo vykonání ankety nařízeno na sporném území.¹²²

Lidé žijící na Těšínsku, Oravě a Spiši si měli podle rozhodnutí konference sami rozhodnout, kterého státu se chtějí stát součástí. Zároveň s tím Nejvyšší rada stanovila nové hranice plebiscitního území, které měly platit až do vykonání hlasování. Hranice Těšínska se v podstatě kryly s dohodou z 5. listopadu 1918 a rozdělovaly jak uhelné revíry, tak i Košicko-Bohumínskou dráhu. Teritorium západně od demarkační čáry až k Těšínu mělo připadnout Československu, Těšín a území dále na východ mělo být polské. Ministr Beneš s nově ustanovenými hranicemi nesouhlasil, ale plebiscit nakonec přijal.¹²³

Když polská strana zjistila, že se otázka Těšínska, Oravy a Spiše přeci jen nejspíš vyřeší plebiscitem, byla nadšená. Nadšení Polákům ale vydrželo jen do vydání rozhodnutí, které mimo jiné stanovilo, kdo všechno bude mít hlasovací právo. To bylo přiznáno každému, kdo nejpozději 1. ledna 1919 dosáhl dvaceti let a kdo měl na plebiscitním území domovské právo nebo alespoň bydliště před 1. srpnem 1914,¹²⁴ což z hlasování hned z počátku vyloučilo zhruba 60 000 polských dělníků a horníků, kteří měli domovské právo mimo Těšínsko.¹²⁵ Anketa měla být podle rozhodnutí Rady provedena do tří měsíců a na její poctivý průběh měla dohlédnout Mezinárodní plebiscitní komise, jejímž sídlem byl ustanoven Těšín.¹²⁶

Lidové hlasování, jak se však zároveň ukázalo v rozhodnutí Nejvyšší rady, nemělo být tím jediným, co ovlivní budoucí rozhraničení mezi Československem a Polskem. „*Po ukončení hlasování komise sdělí počet hlasů, odevzdaných v každé obci, mocnostem spojeným a sdruženým a zároveň předloží všeobecné dobrozdání o průběhu hlasování a návrh na linii, která by se měla přijati jako hranice mezi*

¹²⁰ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 103, kart. 22, 1919, 1. Podmínky polské a administrativa během plebiscitu.

¹²¹ DEJMEK, J. a J. NĚMEČEK. *Československo na pařížské mírové konferenci*, str. 119.

¹²² PELC, F., str. 202.

¹²³ KUBÍK, L., str. 79-81,

¹²⁴ PELC, F., str. 203

¹²⁵ KUBÍK, L., str. 82.

¹²⁶ BÍLEK, J., str. 88.

*Polskem a Československem, přihlížejíc ku přání obyvatelstva, jakož i k položení geografickému a hospodářskému dotyčného místa.*¹²⁷ Tak doslova zněl výňatek z rozhodnutí Nejvyšší rady. Československo mohlo tedy pouze doufat, že přistoupením na plebiscit nakonec neztratí ještě víc.

¹²⁷ PELC, F., str. 203-204.

2. Plebiscitní úřady na Těšínsku

2.1. *Obecný úvod*

Bývalé Těšínské knížectví, jak již bylo zmíněno v předcházející kapitole, se rozkládalo na území o rozloze 2 282 km² a tvořilo jej devět soudních okresů – slezskoostravský, bohumínský, fryštátský, frýdecký, jablunkovský, těšínský, bílský, strumeňský a skočovský. Podle sčítání lidu z roku 1910 na Těšínsku žilo 422 658 obyvatel,¹²⁸ z nichž se měla necelá polovina zúčastnit lidového hlasování.¹²⁹ Soudní okres frýdecký, který spadal celý pod západní prefekturu, byl tvořen 34 obcemi, v nichž žilo 52 759 obyvatel. Pod západní prefekturu patřil i soudní okres Slezská Ostrava, jenž zahrnoval 7 obcí s 55 718 obyvateli. Soudní okresy Fryštát, Těšín a Bohumín byly rozdělené a správně podléhaly oběma státům. Část okresů náležela pod západní prefekturu a tedy československou správu a část pod východní prefekturu, kterou měli pod správou Poláci. Soudní okres Bohumín se skládal z 11 obcí, jejichž populace čítala na 33 200 lidí.¹³⁰ Soudní okres fryštátský, na jehož území existovalo 24 obcí, byl domovem pro 80 498 osob. Podle počtu obcí byl největším soudním okresem okres těšínský, pod nějž spadalo 49 obcí se 70 187 obyvateli. Soudní okresy bílský, strumeňský, jablunkovský a skočovský, spadaly plně pod východní prefekturu. Soudní okres Skočov zahrnoval 35 obcí s populací 34 984 a 30 253 osob žilo v 21 obcích okresu jablunkovského. Nejmenším ze všech soudních okresů byl Strumeň, kde žilo v 15 obcích 14 612 obyvatel¹³¹ a konečně Bílsko, soudní okres s početným německy hovořícím obyvatelstvem, byl tvořen 18 obcemi, ve kterých bydlelo 52 174 osob.¹³²

Podle Pařížského protokolu ze 3. února 1919 bylo Těšínsko vojensky rozděleno demarkační čarou na část českou a polskou. Administrativa se však měla nadále řídit podle úmluvy z 5. listopadu 1918, což znamenalo, že část území, které

¹²⁸ Číslo vychází z údajů od Pelce (viz tabulková příloha č. 4). Podle Jelínka byl počet obyvatel Těšínska k roku 1910 vyšší a žilo zde na 434 821 obyvatel.; PELC, F., str. 142.; JELÍNEK, P., str. 42.

¹²⁹ PELC, F., str. 142.

¹³⁰ Počet obyvatel vychází z tabulky, která tvořila přílohu expozé dr. Matouše. Číslo je uvedeno podle sčítání lidu z roku 1910, přesto se rozchází s Pelcem, podle něhož v soudním okrese Bohumín mělo žít na 38 300 osob.; AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 91, kart. 18, 1920, Exposé dr. Matouše.; PELC, F., str. 142.

¹³¹ Počet obyvatel vychází z tabulky, která tvořila přílohu expozé dr. Matouše. Číslo je uvedeno podle sčítání lidu z roku 1910, přesto se rozchází s Pelcem, podle něhož v soudním okrese Strumeň mělo žít na 14 712 osob.; AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 91, kart. 18, 1920, Exposé dr. Matouše.; PELC, F., str. 142.

¹³² Seznam jednotlivých obcí lze nalézt v tabulkách s odhady výsledků plebiscitu jako tabulkovou přílohu č. 5.; AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 91, kart. 18, 1920, Exposé dr. Matouše.

vojensky podléhalo Československu, mělo být administrativně spravováno Poláky. Jednalo se o část těšínského a fryštátského okresu, ale ve všech obcích obsazených československou armádou i přesto nadále platily československé zákony a zde přítomné úřady podléhaly úřadům československým, poněvadž se těm polským odmítly podřídit.¹³³

Po vydání rozhodnutí Nejvyšší rady z 27. září 1919 se měla situace na Těšínsku změnit. Se souhlasem Československa i Polska měly být jejich jednotky nahrazeny francouzskými a italskými vojsky a sporné území mělo přejít pod suverénní moc Dohodové komise, která mohla v administrativní otázce Těšínska provést všechny změny, jež uznala za vhodné.¹³⁴

Mezinárodní komise, která nakonec do Těšína, jež si zvolila za své sídlo, dorazila koncem ledna 1920,¹³⁵ se stala, až do předání správy zpět do rukou Československa a Polska v srpnu 1920,¹³⁶ na více jak půl roku suverénním vládcem plebiscitního území. Oba státy ke komisi vyslali své zástupce, kteří zřídili vlastní úřady a kanceláře za účelem blízké spolupráce s komisí na přípravě a průběhu lidového hlasování.

Kvůli provedení plebiscitu na Těšínsku vzniklo v letech 1919 a 1920 postupně několik československých úřadů. Jako první byl v září 1919 ustanoven plebiscitní komisariát ve Slezské Ostravě, který se v únoru přejmenoval na Komisi pro plebiscit na Těšínsku.¹³⁷ Nejvýznamnějším úřadem, který v Těšíně vznikl, byl Úřad delegáta Československé republiky při Mezinárodní komisi v Těšíně, jehož sídlem se stal stejně jako v případě Dohodové komise Těšín, a jemuž podléhaly Vojenský referát a Kontrolní komisariát. Posledním úřadem, který měl také sídlo v Těšíně, byla Západní prefektura, která vznikla po rozdělení plebiscitního území Mezinárodní komisí na západní a východní prefekturu, v jejímž čele stanul prefekt, a jež přímo podléhala komisi.

¹³³ PELC, F., str. 113.

¹³⁴ Tamtéž, str. 114-114.

¹³⁵ Tamtéž, str. 120.

¹³⁶ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 97, kart. 20, nedatováno, Stručný přehled vývoje právního stavu na Těšínském Slezsku od rozpadu R-U.

¹³⁷ PELC, F., str. 105.; SULÁČEK, J., str. 208.

2.2. Mezinárodní plebiscitní komise

Rozhodnutí o vzniku Mezinárodní plebiscitní komise bylo vydáno 27. září 1919 spolu s rozhodnutím o vykonání plebiscitu, jak bylo zmíněno již v předchozí kapitole. Ustanovení komise samotné a její příchod na Těšínsko se vzápětí ukázalo jako velice zdlouhavý proces a brzy bylo jasné, že vykonání plebiscitu do tří měsíců, jak stálo v rozhodnutí Nejvyšší rady, bylo naprosto nereálné, jelikož ke konci vytyčeného období komise teprve dorazila na sporné území.

Dohodová komise se na plebiscitní území dostavila 30. ledna 1920 a za své sídlo si zvolila hotel U hnědého jelena v Těšíně.¹³⁸ Zájmy Dohody v Těšíně reprezentovali zástupci Francie, Japonska, Itálie a Spojeného království. Spojené státy svého zástupce nevyslaly,¹³⁹ neboť americký kongres nesouhlasil s některými body Versaillské mírové smlouvy.¹⁴⁰

Těšínská komise byla jmenována koncem října 1919.¹⁴¹ Předsedou komise byl zvolen bývalý francouzský velvyslanec hrabě Gustave de Manneville. Hospodářské záležitosti a s nimi spojený dozor nad uhelnými revíry¹⁴² byly svěřeny zástupci Spojeného království, generálnímu konzulovi Cecilu Wiltonovi. Markýzi L. Borsarellimu, jenž hájil zájmy Itálie, připadlo z pozice náměstka předsedy komise za úkol připravit co nejlepší podmínky hlasování.¹⁴³ Za Japonsko v komisi zasedal profesor práv z Tokijské univerzity dr. S. Yamada, který byl odborníkem ve věcech právních.¹⁴⁴ Spolu s komisaři přijelo několik sekretářů, různých expertů a důstojníků a celá komise se tak skládala zhruba z třiceti osob. Sekretářem komise byl jmenován p. Pichon,¹⁴⁵ který v minulosti vyučoval francouzštinu na pražské univerzitě a jako jeden z mála členů komise ovládal češtinu.¹⁴⁶

¹³⁸ PELC, F., 120.

¹³⁹ Vzdání se svého mandátu v Mezinárodní komisi ze strany Spojených států bylo pro Československo skvělou zprávou, jelikož americká strana důsledně prosazovala právo na sebeurčení národů a podle hlediska etnografického tak byli na straně Poláků.; DEJMEK, J. a J. NĚMEČEK, str. 102-103.

¹⁴⁰ BÍLEK, J., str. 91.

¹⁴¹ JELÍNEK, P., str. 98.

¹⁴² AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

¹⁴³ PELC, F., str. 151-153.

¹⁴⁴ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ PELC, F., str. 108-109.

Nepřítomnost amerického zástupce komise hned na počátku vyvolala nevoli Poláků, kteří proti tomu protestovali až v Paříži. Američan měl být původně předsedou komise, který měl při rozhodování dva hlasy. Podle Poláků byl však de Manneville od počátku pro-český a nemohl být tím pádem v rozhodování nestranný.¹⁴⁷ A de Manneville nebyl podle nich jediný, kdo strnil Čechoslovákům. Dle Poláků byla československé straně nakloněna celá komise, což vedlo 17. února až k demonstrativnímu odjezdu polského delegáta Zamorského z Těšína.¹⁴⁸

Mezinárodní komise měla dva hlavní úkoly. Prvním bylo provést hlasování lidu za takových podmínek, aby směl každý svobodně projevit svou vůli, jakého státu chce být součástí. Jako druhý úkol komise bylo stanoveno na základě výsledků hlasování navrhnout mírové konferenci novou hranici, přičemž kromě přání obyvatelstva měli zohlednit i záležitosti geografické a hospodářské.¹⁴⁹

Mezinárodní komise měla nad územím ihned po příchodu převzít veškerou výkonnou moc, což jí dávalo právo měnit či pozastavovat platné zákony a nařízení. Zákony, které na plebiscitním území platily před příchodem mezinárodní komise, zde mohly nadále platit jen s jejím svolením.¹⁵⁰ Rozhodnutí o převzetí vlády nad sporným územím vydala komise 3. února. 1920.¹⁵¹

Komise zahájila činnost ihned po svém příchodu a v prvních dnech svého úřadování zasedala denně za přítomnosti československého delegáta dr. Matouše a polského delegáta dr. Zamorského.¹⁵² Rozčarování ze stavu Těšínska přišlo nedlouho po jejím příchodu, jelikož situace na plebiscitním území se ve skutečnosti jevila mnohem hůře, než očekávali. Na plebiscitním území panovalo napětí, lidé zde žili ve strachu a páchané násilí mezi obyvatelstvem zde bylo na denním pořádku. Teror se kromě ulic rozmáhal i v dolech a továrnách, městy zněly výbuchy granátů a výstřely, které si vyžádaly na obou stranách zraněné i mrtvé a výjimkou nebyly ani sabotáže během zásobování a na železnici – doprava na Těšínsku tak byla ochromena.¹⁵³ Do toho všeho se denně objevovaly výzvy Poláků, aby se polské obyvatelstvo odmítalo

¹⁴⁷ BÍLEK, J., str. 91.

¹⁴⁸ PELC, F., str. 121.

¹⁴⁹ Tamtéž, str. 153.

¹⁵⁰ Tamtéž, str. 103-104.

¹⁵¹ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 97, kart. 20, nedatováno, Stručný přehled vývoje právního stavu na Těšínském Slezsku od rozpadu R-U.

¹⁵² AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

¹⁵³ KUBÍK, L., str. 84.

podřídit vůli československých úřadů, které označovaly za okupační a nabádaly lid dokonce k tomu, aby si svou svobodu i vybojovali, bude-li to zapotřebí. Každý takový krok polské strany si vyžádal odplatu ze strany československé a teror se tak rozmáhal víc a víc, zatímco šokovaná komise situaci zpočátku nedokázala než zoufale přihlížet.¹⁵⁴

Ačkoli se komise snažila být naprosto neutrální, Poláci si při každém rozhodnutí, které se jim nelíbilo, stěžovali na její pro-českou orientaci, případně na její náklonost k Němcům. Wiltona obviňovali z čecho- a germanofilie, o Yamadovi tvrdili, že je to germanofil, který se stýká pouze s Němci a Židy.¹⁵⁵ I bezpečnostní situace na území se navíc po příchodu komise vyhrotila do extrému, který komise nebyla schopná zvládat. Předseda de Manneville se tedy obrátil na představitele v Paříži s žádostí, aby na Těšínsko vyslali dohodová vojska, neboť situace zde byla naprosto neúnosná a bylo nutné konečně nastolit pořádek.¹⁵⁶

Jestli si mezinárodní komise myslela, že Těšínsko zůstane jediným předmětem plebiscitu, tak byla brzy vyvedena z omylu. Ještě než vůbec stačilo dorazit dohodové vojsko, tak polská strana, která toužila ještě více rozšířit své území, využila přítomnosti polsky mluvícího obyvatelstva, které žilo na severním Slovensku, a v rámci práva národů na sebeurčení požádala, aby se plebiscit uskutečnil i na území Spiše a Oravy, které čítalo na několik desítek obcí.¹⁵⁷

Jednotky Dohody na Těšínsko dorazily, k úlevě všech zúčastněných stran, 2. února 1920 a bez meškání zde nahradily československé a polské vojáky, kteří se stáhli do vnitrozemí.¹⁵⁸ Dohodová vojska měla na dohled mimo jiné karvínský uhelný revír, který byl vyjmut z nově vytvořené západní prefektury, již spravovali Češi a v jejímž čele stanul jako prefekt dr. Michálek. Komise ho považovala za svého úředníka, který byl pod dozorem komise zmocněn spravovat západní část země, v čemž mu měli pomáhat odborní rádcové.¹⁵⁹ Prefektura východní byla pod

¹⁵⁴ BÍLEK, J., str. 90-91.

¹⁵⁵ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

¹⁵⁶ BÍLEK, J., str. 92.

¹⁵⁷ KUBÍK, L., str. 85.

¹⁵⁸ Tamtéž, str. 85-86.

¹⁵⁹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

správou Poláků.¹⁶⁰ Úřady na plebiscitním území měly nově podléhat prefektům, jinak mělo však fungování správy zůstat v podstatě v nezměněné podobě a jednotlivé místní úřady měly tedy zůstat zachovány.¹⁶¹

Vojáci mezinárodní komise se snažili situaci na Těšínsku co nejvíce stabilizovat, násilí se jim však pod kontrolu dostat nedařilo. Pokud byl někdo například v dolech přistižen se zbraní, byl postaven před vojenský soud a mohl očekávat vysoký trest. Ani to ale teroru nebránilo a po několika incidentech, které skončily desítkami zraněných, byla komise donucena vydat nařízení o zákazu shromažďování.¹⁶²

Dohodové komisi podléhaly i různé nově ustanovené komise. Jednou z nich byla například česko-polská kontrolní komise, jejímž úkolem bylo dohlížet nad řádným prováděním zásobování plebiscitního území na obou stranách demarkační čáry. Společná kontrolní komise vznikla především na žádost Polska, které se snažilo zasadit o rovnoměrné zásobování území. Důvodem byla obava, že území podléhající západní prefektuře by bylo zásobováno lépe, což by napomohlo československé agitaci.¹⁶³

Českým delegátem při dohodové komisi se stal dr. Rudolf Matouš, který byl Dohodou považován za jakéhosi vyslance československé vlády při komisi.¹⁶⁴ Polskou stranu zastupoval zpočátku poslanec Zamorski, kterého v březnu na čas nahradil Szura¹⁶⁵ a nakonec generál Latinik.¹⁶⁶

Pro českou část fryštátského okresu vznikla v Karvíně, z důvodu zhoršené bezpečnostní situace v místě a kvůli otázce uhelné, samostatná dohodová subkomise, která byla pověřena jeho správou.¹⁶⁷ Své působení komise započala 24. února a Spojené království zde zastupoval p. Flowers, Itálii p. Bernezzi, Francii p. Flippo a

¹⁶⁰ BÍLEK, J., str. 93.

¹⁶¹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

¹⁶² KUBÍK, L., str. 87.

¹⁶³ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 69, kart. 10, 1920, Hughesogramy s Těšínem – Únor 1920.

¹⁶⁴ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

¹⁶⁵ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 5, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Březen 1920.

¹⁶⁶ PELC, F., str. 109.

¹⁶⁷ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 69, kart. 10, 1920, Hughesogramy s Těšínem – Únor 1920.

Japonsko p. Akana.¹⁶⁸ Jako poradce k ní byl z československé strany přidělen dr. Baron,¹⁶⁹ bývalý fryštátský hejtman, jemuž pomáhal také dr. Häringa, který byl do té doby členem plebiscitní komise ve Slezské Ostravě.¹⁷⁰ Poláci se proti jeho jmenování snažili protestovat, tak jako proti většině návrhů československé strany, ale nakonec byli neúspěšní.¹⁷¹

Karvinská subkomise spravovala jen poměrně malé území, ale stejně jako komise v Těšíně či subkomise v Jablonce měla nad územím veškerou svrchovanost. Pod správu subkomise tedy patřilo mimo jiné i zdravotnictví, zvěrolékařství či školství a řídila rovněž policii a četnictvo.¹⁷²

Subkomise převzala správu okresu jako první stolice v záležitostech vyhrazených okresnímu hejtmánství a jako stolice druhého řádu ve věcech, jež spadaly pod pravomoc hejtmánství zemského.

Zaútočit na nejvýše postavené zástupce mezinárodní komise si nikdo netroufl, avšak o fryštátské subkomisi se to samé napsat nedá. 9. března ráno došlo k přepadení automobilu vezoucího subkomisi do Karvína, kde se chystali intervenovat za orlovského starostu Martince, který byl zadržován Poláky. Zhruba na sto osob prý auto zablokovalo cestu a řidiče donutilo zastavit. Delegáti Bernezzi, Flowers a Akana zůstali nezraněni, major Laška, který je doprovázel jako tlumočník, už takové štěstí neměl. I představitelé Dohody tak sami přímo zažili teror, který se nekontrolovaně šířil plebiscitním územím.¹⁷³

Kvůli teroru byla v červnu mezinárodní správní komise dokonce přinucena Karvín na čas opustit. Přesídlila do Bohumína, čímž ale přišla o značnou část vlivu nad územím a tím o tento vliv přišli i tamější Češi a Šlonzáci, kterým se tak nedostávalo ochrany před Poláky, kteří se snažili subkomisi vyhnat i z Bohumína.¹⁷⁴

¹⁶⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

¹⁶⁹ PELC, F., str. 115.

¹⁷⁰ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 69, kart. 10, 1920, Hughesogramy s Těšínem – Únor 1920.

¹⁷¹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 5, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Březen 1920.

¹⁷⁴ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 60, kart. 11, 1920, Spisy č. 3000-3100, 1920.

Mezinárodní komise převzala veškerou moc nad územím a tím pádem jí byli fakticky podřízeni všichni úředníci, kteří vykonávali státní správu. Úředníci museli komisi složit slavnostní slib, kterým jí přísahali věrnost. Kromě úředníků slib věrnosti komisi složili soudci a zřízenci z plebiscitního území. Z důvodu počtu úředníků nebylo možné, aby všichni složili slib přímo před komisí, proto jí složili slib jen prefekti, kterým pak přísahali věrnost zaměstnanci, kteří jim byli podřízeni.¹⁷⁵

Týden po zahájení činnosti komise už byli její jednotliví členové částečně vystřízlivění z představy, jaká situace na Těšínsku panovala, přesto si však její předseda de Manneville myslel, že k uskutečnění plebiscitu do třech měsíců od jejího příchodu dojde.¹⁷⁶

K plebiscitu nakonec nedošlo a spor mezi Československem a Polskem byl vyřešen mezinárodní arbitráží. 28. července 1920 vydala Rada velvyslanců v Paříži rozhodnutí o novém uspořádání hranic mezi Československem a Polskem. Území podřízená plebiscitu, která náležela pod správu Mezinárodní komise, měla být předána zpět do správy Československa a Polska. K předání správy došlo 10. srpna 1920 a činnost dohodové komise tak byla ukončena a její zástupci z Těšínska odešli.¹⁷⁷

¹⁷⁵ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 5, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Březen 1920.

¹⁷⁶ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

¹⁷⁷ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 97, kart. 20, nedatováno, Stručný přehled vývoje právního stavu na Těšínském Slezsku od rozpadu R-U.

2.3. Československá plebiscitní komise pro Těšínsko

Vzápětí po uskutečnění rozhodnutí o vykonání plebiscitu došlo na Ministerstvu vnitra k ustanovení Ústřední plebiscitní komise, v jejímž čele stanul ministerský rada Malkovský, a jejímž úkolem bylo zaštit'ovat činnost plebiscitních komisariátů, které měly vzniknout na plebiscitním území.¹⁷⁸

O vzniku československého plebiscitního komisariátu, jenž byl 4. února 1920 přejmenován na Komisi pro plebiscit na Těšínsku,¹⁷⁹ bylo rozhodnuto na poradě ve Slezské Ostravě,¹⁸⁰ která se uskutečnila jen několik dní po vydání rozhodnutí o vykonání plebiscitu. O uskutečnění porady rozhodl ministr vnitra Švehla, který se i sám dostavil. V doprovodu se Švehlou přicestovali i ministr železnic Franke a několik poslanců, mezi nimiž byli kromě dr. Witta například i poslanec Nohel, Sladký či Prokeš. Spolu s ministry a poslanci na schůzi hovořili i místní zástupci správy, z jejichž jednání nakonec vyšlo rozhodnutí o potřebě vytvořit plebiscitní komisi, jejímž úkolem by bylo agitovat a provést všechny potřebné přípravy před uskutečněním plebiscitu tak, aby pro Československo hlasoval co největší počet lidí.¹⁸¹

Během porady došlo i k základnímu ustanovení komisariátu, který byly rozdělen do jednotlivých odborů (propagační, finanční,¹⁸² hospodářský, tiskový¹⁸³ atd.), v jejichž čele stanul jako plebiscitní komisař¹⁸⁴ ministerský rada Josef Šrámek, který ve funkci ale nesetřval ani do konce roku 1919, poněvadž byl zvolen zplnomocněným komisařem pro Hlučínsko a vykonávání obou funkcí nebylo v jeho silách.¹⁸⁵ Ústředním orgánem úřadu bylo prezidium plebiscitního komisariátu,¹⁸⁶ které se podle dochovaných fotografií skládalo z devíti osob, mezi nimiž byl dr. Pelc,

¹⁷⁸ SULAČEK, J., str. 207.

¹⁷⁹ JAKUBEC, P., *Československo-polský spor o Javorinu*, str. 69.; SULAČEK, J., str. 208.

¹⁸⁰ Podle Krzysztofa Szelonga se toto jednání uskutečnilo v Polské Ostravě.

¹⁸¹ http://www2.muzeumct.cz/obrazy/casopis_tesinsko/clanek%201_2001.pdf [2016-04-23].

¹⁸² PELC, F., str. 105.

¹⁸³ Podle dochovaných fotografií byl finanční odbor tvořen čtyřmi osobami – třemi muži a jednou ženou.; ZAVO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 4, kart. 1, 1920, Fotografie finančního odboru pro Těšínsko.

¹⁸⁴ Tiskový odbor plebiscitní komise tvořili Vojtěch Martínek, Alois Adamus, předseda Národní jednoty slezské Tomáš Stýpa a náměstek Zemské Národního výboru pro Slezsko Jan Hajrét.; ZAVO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 8, kart. 1, 1920, Fotografie tiskového odboru pro Těšínsko.

¹⁸⁵ SULAČEK, J., str. 208.

¹⁸⁶ PELC, F., str. 105-106.

¹⁸⁷ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 61, kart. 11, 1920, Spisy č. 3100-3200.

kapitán Pešek, dr. Michálek, dr. Häring, páni Světlík a Vašek a další.¹⁸⁷ Plebiscitní komisariát měl své vlastní hughesisty,¹⁸⁸ podatelnu a výpravnu¹⁸⁹ a dále plebiscitnímu komisariátu podléhala například i autokolona, která byla tvořena více jak dvaceti muži.¹⁹⁰

Šrámka na postu předsedy plebiscitní komise, resp. v té době ještě plebiscitního komisaře v čele plebiscitního komisariátu,¹⁹¹ vystřídal předseda hospodářského úřadu v Moravské Ostravě dr. Michálek, ale i on ve funkci nesetřval příliš dlouho. Na konci měsíce ledna 1920 bylo nutno vybrat nového předsedu komisariátu, kterým byl jednomyslně zvolen dr. Ferdinand Pelc.¹⁹² Místopředsedou komisariátu byl poslanec Prokeš.¹⁹³

Sídlem komisariátu a později komise se stala Slezská Ostrava a kanceláře úředníků byly umístěny na slezsko-ostravské radnici. Po svém ustanovení měla podle dr. Pelce dokonce kancelář nadbytek úřednického aparátu, který byl však postupně rozdělen tak, aby mohla komise spolehlivě fungovat. V komisi kromě úředníků zasedali zřizenci z jednotlivých ministerstev, zemské vlády v Opavě, činitelé Matice osvěty lidové a zástupci slezských obcí. Plebiscitní komisi podléhalo i sedm nově ustanovených okresních plebiscitních komisí,¹⁹⁴ které vznikly v jednotlivých okresech, a plebiscitní komise místní, jež působily v obcích sporného území.¹⁹⁵

¹⁸⁷ ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Fotografie presidia čs. plebiscitní komise pro Těšínsko.

¹⁸⁸ ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 10, kart. 1, 1920, Fotografie hughesistů pro Těšínsko.

¹⁸⁹ ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 9, kart. 1, 1920, Fotografie podatelny a výpravny pro Těšínsko.

¹⁹⁰ ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 11, kart. 1, 1920, Fotografie autokolony pro Těšínsko.; ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 12, kart. 1, 1920, Fotografie mužstva plebiscitní autokolony pro Těšínsko.

¹⁹¹ SULAČEK, J., str. 208.

¹⁹² PELC, F., str. 107.

¹⁹³ Tamtéž, str. 165.

¹⁹⁴ Okresní plebiscitní komise sídlily ve Slezské Ostravě (v čele stál učitel Štábla), Frýdku (učitel Kroček), Bohumíně (oficiál Horák), Orlové (profesor Tesař), Hnojníku (poslanec Pavlán), Karvině (učitel Zahradník) a ve Fryštátě (učitel Štětina). Jednotlivé okresní plebiscitní výbory se podle dochovaných fotografií skládaly zhruba z deseti až dvaceti osob. Spousta členů výborů byla velmi mladá, podle fotografií některým bylo sotva dvacet let a v kancelářích výborů často pracovaly i ženy.; ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 15, kart. 1, 1920, Fotografie okresního plebiscitního výboru v Bohumíně.; ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 16, kart. 1, 1920, Fotografie kanceláře okresní plebiscitní kanceláře v Bohumíně.; ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 17, kart. 1, 1920, Fotografie okresního plebiscitního výboru ve Frýdku.; ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 18, kart. 1, 1920, Fotografie okresního plebiscitního výboru ve Fryštátě.; ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 20, kart. 1, 1920, Fotografie

Kromě dr. Pelce v komisi působil jako presidiální tajemník okresní komisař dr. Häring, odborný učitel Hruška, ve finančním referátu ministerský rada Novotný, poslanec Nohel, v hospodářském referátu inspektor Verber, poslanec Prokeš, profesor Adamus, profesor Stýpa, profesor Martínek, jenž měl na starosti tiskovou agendu a pořádání přednášek, a tajemník Onderka, který měl na starosti sekci organizační.¹⁹⁶

Plebiscitní komise pravidelně podávala odhady předpokládaných výsledků plebiscitu v jednotlivých obcích. Aby měla ještě lepší přehled, došlo během jara ke zřízení odboru pro přípravu hlasování, v jehož čele stanul okresní hejtman Žilka. Na základě hlasovacích listin odbor vedl evidenci každého občana a jednotliví důvěrníci pak podávali informace o smýšlení obyvatelstva. Odbor měl na starosti mimo jiné i vyřizování reklamací.¹⁹⁷

Kromě okresního hejtmana Žilky byli dalšími členy odboru pro přípravu hlasování podplukovník František Žižka, obecní tajemník z Radvanic; Rudolf Pitřík, obecní tajemník z Michálkovic; Rudolf Franek, oficiál z Michálkovic; a František Fajmon, předseda statistické sekce. Odbor Dohodové komisi i delegaci předkládal různé návrhy, jak by měl plebiscit proběhnout. Navrhli například, aby voliči obdrželi legitimace nejpozději tři dny před plebiscitem a až ve volební místnosti by od zdejší volební komise obdrželi jeden hlasovací lístek český a jeden polský a dále obálku, do níž měli zvolený lístek vložit, hodit jej do urny a druhý roztrhat, načež by komisi vrátili svou volební legitimaci, aby nemohlo docházet k tomu, že někdo bude hlasovat dvakrát. O každém hlasujícím měl být sepsán protokol, který měl vzniknout ve dvou vyhotoveních: pro mezinárodní komisi a pro založení u komise volební. Nejvýznamnějším návrhem odboru pro přípravu hlasování bylo, aby Dohodová komise ustanovila hlasování jako povinnost. Především ze strany Poláků působil

okresního plebiscitního výboru v Hnojníku.; ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 21, kart. 1, 1920, Fotografie okresního plebiscitního výboru v Karviné.; ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 22, kart. 1, 1920, Fotografie okresního plebiscitního výboru v Orlové.; ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 24, kart. 1, 1920, Fotografie okresního plebiscitního výboru ve Slezské Ostravě.; PELC, F., str. 107.

¹⁹⁵ PELC, F., str. 106.

¹⁹⁶ Sekce organizační se podle dochované fotografie skládala z 15 mužů a přednáškový odbor se podle dochovaných fotografií skládal celkem z osmi osob – čtyř mužů a čtyř žen.; ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 6, kart. 1, 1920, Fotografie organizačního odboru pro Těšínsko.; ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 7, kart. 1, 1920, Fotografie přednáškového odboru pro Těšínsko.

¹⁹⁷ PELC, F., str. 140-141.

teror a zastrasování, což mělo vést k tomu, aby se lidé hlasování ze strachu z odplaty raději nezúčastnili. Kdyby se však stalo hlasování pro všechny občany s legitimací povinností, svůj hlas by odevzdat museli.¹⁹⁸

Jak je již zmíněno výše, hlavním úkolem všech plebiscitních komisí bylo šíření propagandy ve prospěch Československa. Agitace probíhala především pomocí tisku. Od 2. října 1919 byla komisí vydávána česká *Těšínská korespondence*, později i německý list *Teschener Volksbote* a finančně podporován byl i výtisk časopisu *Ślązak*, který vydávala Slezská lidová strana.¹⁹⁹ Dále pak probíhaly přednášky, které pořádali členové komise, hrála se divadla a po plebiscitním území cestoval kočovný kinematograf.²⁰⁰ Všechny tyto věci měly lidem především ukázat, jaké hospodářské a osobní výhody by jim to přineslo, kdyby se rozhodli pro setrvání v Československu.²⁰¹

Přednášky nepořádala jen samotná plebiscitní komise, ale spolupracovaly na nich i s jinými organizacemi. Jednou z těch nejaktivnějších byla Tělovýchovná jednota Sokol, která pořádala besedy, přednášky a představení v nespočtu obcí. Dne 29. února 1920 Sokol v Milíně uspořádal přednášku *Těšínsko a význam jeho pro československý stát*, po níž následovaly recitace básní od Petra Bezruče. 17. února se pod vedením Sokola v Opočnici konal zábavný večírek s přednáškou a zpěvem a o dva týdny dříve se pro změnu konalo divadelní představení v Nunčicích. Výdělky z těchto akcí byly dávány plebiscitní komisi pro další potřeby agitace.²⁰²

Propagační materiály byly plebiscitní komisí vydávány v češtině i polštině. Jedna z brožur, která vyšla pro polsky mluvící obyvatelstvo, byla pojmenována *Komu oddác głos, Rzeczypospolitej Polskiej czy Rzeczypospolitej Czeskosłowackiej?* V textu brožury byly srovnány ceny v Polsku a Československu či porovnán způsob obhospodařování polí. Autor brožury, který hovořil jako Slezan ke Slezanům, se pokoušel polsky mluvící obyvatelstvo přesvědčit, že v Československu na ně čeká větší blahobyť než ve státě polském.

¹⁹⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 56, KART. 11, 1920, Spisy č. 2600-2700.

¹⁹⁹ JELÍNEK, P., str. 100.

²⁰⁰ PELC, F., str. 140.

²⁰¹ Tamtéž., str. 106.

²⁰² ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 25, kart. 2, 1920, Zlomky spisového materiálu komise.

*„Takže Ślązacy chcemy naprzód krpczyć a nie cofać się wstecz. A przeto pragniemy zostać obywatelami państwa Czeskosłowackiego, które, jak jednomyślnie cały świat uznaje, swoim wykształcením i kulturą góruje nad wszystkimi narody słowánskými, dla których jest przewážnie wzorem i nauczycielem.“*²⁰³

Kromě různých přednášek a divadelních představení vznikaly i plebiscitní písně, jednou z takových písní byl například *Plebiscitní pochod*. Propagandistických písní vzniklo nakonec tolik, že byly vydávány i ve zpěvnících.²⁰⁴

Agitace samotná pro přesvědčení lidu samozřejmě nestačila – ještě důležitější bylo zaopatření životních potřeb obyvatelstva, aby na území pod českou správou nestrádalo. Hospodářskou sekci komise řídil poslanec Nohel a k sobě měl přiděleného celního inspektora Verbera a pana Sedláčka. Kromě potravin měli za úkol zajistit dostatek šatstva, obuvi, lihu a dalších základních věcí.²⁰⁵

Z důvodu stupňujícího se polského teroru se kromě agitace na schůzích komise pravidelně jednalo o tom, jak by se proti polskému násilí mělo postupovat. Někteří členové komise dokonce navrhovali, aby se jim násilí oplátilo stejnou měrou, ale většina lidí si byla vědoma, jak moc by to mohlo československé věci v očích komise uškodit. Komise si byla vědoma, že nemůže nechat obyvatelstvo napospas teroru, a tak přišla alespoň s novým řešením obrany jednotlivých obcí. Došlo k vytvoření občanské obrany, v jejímž čele stála v každé obci spolehlivá osoba, která si k sobě přizvala dalších pět lidí, o nichž věděla, že jim lze důvěřovat. A tito vybraní jedinci si pak také mohli vybrat na pomoc pět lidí, kterým věřili. Došlo tak v podstatě k vytvoření domobrany. Občanská obrana se kromě jiného cvičila i na obranu před polským vojenským vpádem a podle Pelce byl během několika týdnů systém vybudovaný natolik solidně, že se situace na území značně zklidnila.²⁰⁶

Plebiscitní komise úzce spolupracovala s Mezinárodní komisí, ke které podávala protesty pro narušování průběhu plebiscitních příprav. Úkolem komise bylo také pravidelně informovat o událostech z plebiscitního území, o kterých podávala

²⁰³ ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 25, kart. 2, 1920, Zlomky spisového materiálu komise.

²⁰⁴ ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 26, kart. 2, 1920, Tiskový materiál (brožury, letáky, časopisy), týkající se plebiscitní agitace.

²⁰⁵ PELC, F., str. 137-138.

²⁰⁶ Tamtéž, str. 136.

zprávy, a mimo jiné také měla za úkol předkládat jednotlivým úřadům návrhy na řešení aktuálních a akutních problémů, které sužovaly obyvatelstvo.²⁰⁷

Předsedou plebiscitní komise ve Slezské Ostravě byl dr. Ferdinand Pelc, který zde měl nezastupitelnou roli. Jako tajemník zde působil pan Hruška, který před svým nástupem ke komisi pracoval jako učitel. Hruška měl dostatečné zkušenosti a vzdělání, aby mohl vykonávat funkci tajemníka. Z pozice tajemníka měl však dr. Pelce po dobu jeho nepřítomnosti také zastupovat a na to již sám nestačil. Z tohoto důvodu komise požadovala, aby byl dr. Pelcovi na pomoc přidělen člověk s politickými a diplomatickými zkušenostmi, nejlépe tedy někdo z vládních kruhů.²⁰⁸

Na schůzích plebiscitní komise zasedal širší výbor komise, jehož členy byli kromě dr. Pelce profesor Stýpa, profesor Tesař, učitel Krůta, učitel Jaroslav Zahradník, asistent Horák, redaktor Hejret, poslanci Nohel, Zíka a Prokeš, Karel Říha, p. Kaspřík, František Onderka, pánové Suský, Klimša, Pěcha a Videtič, učitel Štětina, pánové Choleva s Tomečkou, tajemník Kasprzyk, p. Jan Kroček, profesor dr. Chlumský, starosta Poppe, tajemník Bohumil Klac, dr. Locher, dr. Soukup, dr. Witt, a stavitel Sedlařík.²⁰⁹

Plebiscitní komise měla svou pobočku i přímo v Těšíně, které předsedal Bohumil Klac²¹⁰ a jako další zástupce zde působil profesor a poručík francouzských legií Richard Fajkoš.²¹¹ Odbočka komise byla zřízena v březnu a zpočátku se musela potýkat s nedostatkem sil, a tím pádem nemohla plnit předepsané úkoly, což bylo ještě v samotném březnu napraveno tak, aby mohla těšínská plebiscitní komise bez

²⁰⁷ SULAČEK, J., str. 208.

²⁰⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 51, kart. 9, 1920, Spisy č. 2100-2200.

²⁰⁹ V Zemském archivu v Opavě je dochována fotografie s členy širšího plebiscitního výboru, na níž je vyfotografováno dokonce na 39 osob, dá se tedy předpokládat, že se složení výboru měnilo a nebylo po celou dobu přípravy plebiscitu pevně dané. Na fotografii není uvedeno datum, nelze tedy přesně určit, kdy byla pořízena.; ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 2, kart. 1. 1920, Fotografie širšího výboru pro Těšínsko.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 51, kart. 9, 1920, Spisy č. 2100-2200.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 52, kart. 10, 1920, Spisy č. 2200-2300.

²¹⁰ AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Správa veřejná - Vyúčtování nákladů správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

²¹¹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 45, kart. 8, 1920, Spisy č. 1500-1600.

obtíží fungovat a zaměřit svou práci na podporu československého delegáta a organizace Šlonzákovců, kteří byli považováni za naše spojence.²¹²

Úkolem těšínské plebiscitní komise bylo v rámci zpravodajské služby informovat o dění u Mezinárodní komise a hlavně u Poláků. Práce se ukázala být nesmírně přínosná, neboť některým se dokonce podařilo na určitý čas infiltrovat i polské teroristy, od kterých měli informace o chystaných polských násilnostech, osobách, které se na nich měly podílet a jejich počtu. Díky tomu se komisi podařilo mnoho plánovaných útoků zmařit ještě před jejich uskutečněním.²¹³ Těšínská plebiscitní komise měla v podstatě tvořit odbočku plebiscitní komise ve Slezské Ostravě, jejíž rozdělení agendy do jednotlivých sekcí měla kopírovat a soustřeďovat se na udržování českého živlu v Těšíně, styk mezi Ostravou a Těšínem a také na styk s Koždoňovci a místními Němci.²¹⁴

Plebiscitní komise se stejně jako další plebiscitní úřady na Těšínsku, Oravě a Spiši potýkala v určitém období s nedostatkem sil. Jedním z hlavních důvodů byl odchod několika členů komise do jiných úřadů, bez toho, aniž by za ně přišla kvalifikovaná náhrada. Na jiný úřad byl přeřazen například dr. Häring, který odešel k subkomisi do Karvína.²¹⁵ Jak bylo zmíněno výše, nastala ale zároveň i situace, kdy měly plebiscitní úřady zaměstnanců víc, než vůbec potřebovaly. V kanceláři okresního plebiscitního výboru v Orlové byli nuceni odmítnout žádost slečny Slávky Molínkové o zaměstnání, poněvadž pro ni nebylo žádné volné místo.²¹⁶

²¹² AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 50, kart. 9, 1920, Spisy č. 2000-2100.

²¹³ PELC, F., str. 112-113.

²¹⁴ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 45, kart. 8, 1920, Spisy č. 1500-1600.

²¹⁵ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 50, kart. 9, 1920, Spisy č. 2000-2100.

²¹⁶ ZAvO, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 25, kart. 2, 1920, Zlomky spisového materiálu komise.

2.4. Úřad delegáta republiky československé při Mezinárodní komisi v Těšíně

Úřad delegáta republiky československé při Mezinárodní plebiscitní komisi vznikl po příchodu Dohodové komise, která do Těšína dorazila 30. ledna 1920.²¹⁷ Rozhodnutí o vzniku mezinárodní komise bylo vydáno spolu s rozhodnutím o vykonání plebiscitu²¹⁸ a funkcí delegáta československé vlády byl 31. října 1919 pověřen dr. Rudolf Matouš,²¹⁹ který měl ze své pozice při komisi působit jako poradce. Dr. Matouš svou činnost zahájil vzápětí po svém jmenování delegátem a již koncem roku 1919 měl na úřadě několik podřízených zaměstnanců,²²⁰ jejichž počet se postupně navýšil po příchodu Mezinárodní komise.

Advokát dr. Rudolf Matouš se narodil 3. února 1868 a jeho působnost v Těšíně započala již v březnu roku 1919, kdy zde pobývala první Mezinárodní komise. Při ní došlo ke zřízení česko-polské smíšené komise, kam byl dr. Matouš jmenován jako člen za československou stranu.²²¹ Dr. Matouše do Těšína vyslali na žádost dr. Pelce, neboť podplukovník Šnejdárek, hlavní zástupce Čechů u komise, byl výborným vojákem, ale v otázkách administrativy se nevyznal, stejně jako v poměrech, které na Těšínsku panovaly, poněvadž strávil většinu života v cizině. Dr. Matouš byl naopak výborným právníkem, ovládal francouzštinu a prokázal se i jako vynikající diplomat, který byl jedním z hlavních strůjců úspěchu při působení první komise,²²² což jistě přispělo i k tomu, že byl později jmenován delegátem. Tomu navíc napomohla nejen Matoušova činnost ve smíšené česko-polské komisi během jara roku 1919, kde od dubna 1919 zasedal z pozice československého delegáta,²²³ ale i jeho přítomnost na jednání v Krakově 22. až 28. července téhož roku.²²⁴

Jak je zmíněno výše, delegátem Československé republiky při druhé Dohodové komisi byl dr. Matouš ustanoven radou ministrů 31. října 1919 a ve funkci

²¹⁷ BÍLEK, J., str. 91.

²¹⁸ Tamtéž, str. 88.

²¹⁹ AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Správa veřejná - Vyúčtování nákladů správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

²²⁰ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 44, kart. 8, 1919-1920, Spisy č. 1400-1500.

²²¹ AMZV, F: Osobní spisy 1918-1945, bez inv.č., kart. 24, 1920-1921, Dr. Rudolf Matouš.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 6182, k. 67, 1919, Mírová konference v Paříži. Těšín – Slezsko, min. rada, zahraniční odbor presidia MZV.

²²² PELC, F., str. 90.

²²³ AMZV, F: Osobní spisy 1918-1945, bez inv.č., kart. 24, 1920-1921, Dr. Rudolf Matouš.

²²⁴ PELC, F., str. 94-95.

zůstal až do 15. října 1920.²²⁵ Měsíční požitky dr. Matouše činily 5000 Kč, k čemuž navíc od 19. ledna 1920 podle svého přání měsíčně obdržel ještě dalších 5000 Kč určených na reprezentaci.²²⁶

S blížícím se plebiscitem došel dr. Matouš k názoru, že situaci v Těšíně přestal zvládat, a tak se v březnu 1920 rozhodl podat demisi, o čemž 27. března ráno informoval dr. Locher ministra Beneše.²²⁷ Navíc o něm a jeho práci na Těšínsku v té době vyšel dehonestující článek v Národní politice, jehož autor prohlásil, že by se na post delegáta hodil spíše někdo energičtější, kdo by skutečně dokázal prosadit československé zájmy.²²⁸ Beneš Matoušovo podání demise jednoznačně zamítl a požádal, aby dr. Matouš v úřadě nadále setrval, neboť požíval naprosté důvěry vlády. Delegát z této zprávy samozřejmě radost neměl, jelikož, jak sám prohlásil, jeho funkce mimo jiné poškozovala i Matoušovu právníckou praxi, kterou v té době nemohl vykonávat. Poněvadž to však vláda požadovala, tak se na pozici delegáta rozhodl zůstat, jelikož to považoval za svou povinnost.²²⁹

Dr. Matouš měl na jednotlivé záležitosti k dispozici poradce, aby mu v případě potřeby z pozice odborníků na danou věc mohli vypomoci. Jedním z nich byl MUDr. Karel Zikmund, lékař ze Slezské Ostravy, který byl 1. listopadu 1919 jmenován na dobu plebiscitu poradcem pro záležitosti zdravotnictví, za což mu bylo,

²²⁵ AMZV, F: Osobní spisy 1918-1945, bez inv.č., kart. 24, 1920-1921, Dr. Rudolf Matouš.

²²⁶ V dopisu předsedy vlády Tusara z 1. listopadu 1919, který je staršího data než pozdější korespondence obsahující výši požitků delegáta, byla dr. Matoušovi přiznána měsíční odměna 3 000 Kč, k čemuž měl navíc pravidelně dostávat ještě reprezentační příspěvek ve výši 2 000 Kč. Podle písemnosti prezidia Ministerské rady z 28. června 1920, ve které prezidium schválilo navýšení Matoušových požitků na 7 500 Kč měsíčně lze předpokládat, že výše uvedená částka měsíčních požitků ve výši 5 000 Kč zahrnovala zmínění 3 000 Kč jakožto měsíční odměnu a 2 000 Kč na reprezentaci, které však sloužily výhradně pro osobní potřeby delegáta. Reprezentační příspěvek tak zahrnoval nákup společenského oděvu, druhá uvedená částka ve výši 5 000 Kč pak byla určena vyloženě na reprezentaci úřadu, tedy na pořádání různých společenských akcí apod.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 44, kart. 8, 1919-1920, Spisy č. 1400-1500; AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Správa veřejná - Vyúčtování nákladů správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

²²⁷ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 9, kart. 3, 1920, Hughesogramy – Různé.

²²⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 5, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Březen 1920.

²²⁹ Ke své právnícké praxi se dr. Matouš vrátil na jaře roku 1921. Dne 30. listopadu 1920 byl prezidentem jmenován velvyslancem za ČSR v Budapešti, kam měl nastoupit během jara 1921, z rodinných důvodů však byl donucen nabízenou funkci odmítnout a vrátit se právě ke své ustanovené advokátní kanceláři AMZV, F: Osobní spisy 1918-1945, bez inv.č., kart. 24, 1920-1921, Dr. Rudolf Matouš.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 9, kart. 3, 1920, Hughesogramy – Různé.

stejně jako ostatním poradcům, denně vypláceno 50 Kč diet.²³⁰ Mezi další významné poradce patřil Msgr. Marián Blaha, spišský vikář a odborník na záležitosti Oravy a Spiše,²³¹ vrchní finanční rada Šimon Hrubec, vrchní poštovní ředitel Josef Šimon, zemský četnický velitel Karel Vyčítal a školní inspektor Ferdinand Pavelek.²³²

Ačkoli Mezinárodní komise přišla do Těšína již na konci ledna, ještě 3. února nikdo z poradců nedorazil a nenastoupil do služby, přestože své pověřovací dekrety všichni obdrželi již před dvěma týdny. To samozřejmě komplikovalo chod celého úřadu a delegát Matouš se musel do jejich příchodu spolehnout jen na své vlastní znalosti a dovednosti. Msgr. Blaha nakonec dorazil 6. února a ihned byl představen dohodové komisi.²³³

Druhou nejvýznamnější pozici v československé delegaci po dr. Matoušovi zastával Ing. Alexandr Bačkovský, narozený 18. února 1880, který se v otázce Těšínska angažoval v podstatě od počátku sporu, jelikož již před svým nástupem k delegaci působil jako zástupce při ZNVS²³⁴ a českou stranu zastupoval i během zasedání první Mezinárodní komise,²³⁵ ke které jej přidělilo 9. února 1919 jako tlumočníka prezidium Ministerské rady. Jen o tři dny později, 12. února, byl Ing. Bačkovský jmenován vojenskou kanceláří prezidenta republiky zástupcem československé vlády při Dohodové komisi.²³⁶

Ing. Bačkovský u úřadu delegáta působil jako kontrolní komisař a měl k dispozici svou vlastní kancelář s personálem. Kvůli agendě, kterou kontrolní komisariát vykonával, jej Mezinárodní komise považovala za jakéhosi československého konzula v Těšíně.²³⁷ 13. července 1920 ho dr. Matouš také jmenoval svým zástupcem po dobu své nepřítomnosti.²³⁸

²³⁰ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 54, kart. 10, 1920, Spisy č. 2400-2500.; AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv.č., kart. 420, 1919-1920, Správa veřejná - Vyúčtování nákladů správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

²³¹ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 69, kart. 10, 1920, Hughesogramy s Těšínem – Únor 1920.

²³² AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919, Správa veřejná - Vyúčtování nákladů správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

²³³ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 69, kart. 10, 1920, Hughesogramy s Těšínem – Únor 1920.

²³⁴ KUBÍK, L., str. 63.

²³⁵ PELC, F., str. 89.

²³⁶ AMZV, F: Osobní spisy 1918-1945, bez inv. č., kart. 1, 1919-1925, Ing. Alexander Bačkovský.

²³⁷ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

²³⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 38, kart. 7, 1919-1920, Různé.

Měsíční mzda Ing. Bačkovského činila 1070 Kč, k čemuž navíc dostával zpočátku denně 18 Kč a od 19. ledna 1920 50 Kč diet,²³⁹ které mu byly proplaceny zpětně až k datu nástupu ke komisi.²⁴⁰ Od února mu byly diety dále navýšeny na konečných 100 Kč.²⁴¹ Ubytování i stravu měl hrazenou delegací.²⁴² V čele kanceláře Kontrolního komisariátu stál Ing. Bačkovský do 28. července 1920, kdy nastoupil na měsíční dovolenou²⁴³ a vedením kanceláře pověřil dr. Jiřího Zedwitze.²⁴⁴

Ing. Bačkovský stál v čele kontrolního komisariátu po celou dobu působení československé delegace, 14. dubna 1920 ale požádal, aby byl z funkce propuštěn. Důvodem komisařovy žádosti byla nemoc z přepracování. Ing. Bačkovský si dlouho stěžoval na nedostatek kancelářského personálu, na jeho neschopnost, neochotu a nezáměr o službu státu. Většina agendy tak spočívala pouze na jeho bedrech, což vedlo k již zmíněné nemoci. Náhrada za Ing. Bačkovského nalezena nebyla a žádné prameny nevypovídají o tom, že by se ji vůbec kdokoli pokoušel najít, a tak Ing. Bačkovský u úřadu nadále zůstal, protože to bral jako svou povinnost.²⁴⁵

Dr. Jiří Zedwitz, narozený 1. ledna 1889, byl vyslán ke kontrolnímu komisariátu 10. května 1920 a působil zde až do ukončení činnosti delegace. Zedwitz zůstal v Těšíně i nadále a to jakožto konzulární attaché při ustanoveném pasovém úřadě, kterým byl jmenovaný ještě 31. července 1920.²⁴⁶

Kromě Ing. Bačkovského a dr. Zedwitze se mezi zaměstnance kontrolního komisariátu k 28. květnu, kdy si pro ně komisař Bačkovský vyžádal přiděl kuřiva,

²³⁹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 44, kart. 8, 1919-1920, Spisy č. 1400-1500.

²⁴⁰ AMZV, F: Osobní spisy 1918-1945, bez inv. č., kart. 1, 1919-1925, Ing. Alexander Bačkovský.

²⁴¹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

²⁴² AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 47, kart. 8, 1920, Spisy č. 1700-1800.

²⁴³ Po svém návratu z dovolené byl Ing. Bačkovský oficiálně přijat jako zaměstnanec Ministerstva zahraničních věcí. Do služby ministerstva byl přijat 1. října 1920 jako ministerský rada.; AMZV, F: Osobní spisy 1918-1945, bez inv. č., kart. 1, 1919-1925, Ing. Alexander Bačkovský.

²⁴⁴ V pramenech několikrát nesprávně uveden jako Josef Zedwitz, podle personálního spisu se však jmenoval Jiří.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 64, kart. 12, 1920, Spisy 3400-3500.; AMZV, F: Osobní spisy 1945-1992, bez inv. č., kart. 1203, 1918-1949, Jiří Zedwitz.

²⁴⁵ AMZV, F: Archiv československého zástupce při dohodové komisi v Těšíně, inv. č. 28, kart. 3, 1919-1920, Personálie úřadu.

²⁴⁶ Dr. Zedwitz zůstal zaměstnancem MZV až do konce 40. let, kdy byl pensionován. Kromě Těšina působil jako odborový rada ve Stuttgartu či jako legační tajemník ve Varšavě. Výše Zedwitzových požitků známa není.; AMZV, F: Osobní spisy 1945-1992, bez inv. č., kart. 1203, 1918-1949, Jiří Zedwitz.

počítali podporučík František Poslušný, tlumočník a úředník pasového oddělení Rudolf Kulhánek,²⁴⁷ Josef Balcar, jenž byl u komisariátu zaměstnaný jako kancelářská síla a tři ordonanci - Josef Tydlačka,²⁴⁸ svobodník Antonín Hrbáč²⁴⁹ a František Hulva.²⁵⁰ V minulosti u komisariátu pracoval také pan Jelínek, který úřad opustil 2. května, stejně tak byl v průběhu května odvolán poručík Vítek, který měl na starosti především styky s Radou Narodowou a jí podřízenými polskými úřady v záležitostech zabavení předmětů vývozu a dovozu. Vystavování propustek z polské strany demarkační čáry a povolování převozu menšího množství potravin měli na starosti poručík Dubský²⁵¹ s podporučíkem Wernerem, kteří zároveň vyřizovali překlady a opisy jednotlivých podání.²⁵² Psaní na stroji měla u komisariátu na starosti slečna Molínková.²⁵³

Jednou z hlavních činností komisariátu bylo vystavování pasů, o jejichž vydání žádalo denně 200 až 300 osob. Pasové záležitosti měli na starosti především František Poslušný²⁵⁴ a Josef Balcar,²⁵⁵ který měl v rámci kancelářských prací na starosti účtování peněz a zanášení vydaných víz do pasové knihy. Oba tyto muži měli

²⁴⁷ Rudolf Kulhánek byl při československé delegaci zaměstnán nejpozději od února 1920, poněvadž byl zmíněn Ing. Bačkovským v dopise adresovaném delegátu Matoušovi, v němž zasílal seznam zaměstnanců, kteří mají nárok na volný byt a jimž by měly být poukázány peníze za nájemné z měsíců února a března. Ze služeb úřadu vystoupil 31. července 1920.; AMZV, F: Archiv československého zástupce při dohodové komisi v Těšíně, inv. č. 27, kart. 3, 1919-1920, Kancelář a zařízení.; AMZV, F: Archiv československého zástupce při dohodové komisi v Těšíně, inv. č. 28, kart. 3, 1919-1920, Personálie úřadu.

²⁴⁸ Josef Tydlačka byl zaměstnancem komisariátu od 5. prosince 1919 do 16. srpna 1920, kdy byl ze služby propuštěn.; AMZV, F: Archiv československého zástupce při dohodové komisi v Těšíně, inv. č. 28, kart. 3, 1919-1920, Personálie úřadu.

²⁴⁹ Antonín Hrbáč byl u komisariátu zaměstnaný od 6. února do 16. srpna 1920.; AMZV, F: Archiv československého zástupce při dohodové komisi v Těšíně, inv. č. 28, kart. 3, 1919-1920, Personálie úřadu.

²⁵⁰ František Hulva byl u komisariátu zaměstnán od 22. února 1920, za což dostával denně diety ve výši 15 Kč. Hulva při komisariátu nepůsobil po celou dobu, od 15. března byl totiž vězněn Poláky a do služby se znovu navrátil až 17. dubna.; AMZV, F: Archiv československého zástupce při dohodové komisi v Těšíně, inv. č. 27, kart. 3, 1919-1920, Kancelář a zařízení.; AMZV, F: Archiv československého zástupce při dohodové komisi v Těšíně, inv. č. 8, kart., 1919-1920, Platy personálu, byty.

²⁵¹ Poručík Dubský se zúčastnil již sedmidenní války, načež v Těšíně zůstal a byl zaměstnán při úřadu československého zástupce. Od dubna 1920 byl zaměstnaný při vojenském referátu, z důvodu nedostatku zaměstnanců ale pravděpodobně působil i při komisariátu. Více o poručíku Dubském viz Vojenský referát.

²⁵² AMZV, F: Archiv československého zástupce při dohodové komisi v Těšíně, inv. č. 28, kart. 3, 1919-1920, Personálie úřadu.

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ Podporučík Poslušnému mělo být u pasového úřadu vypláceno měsíčně 2 300 Kč, k čemuž měl navíc i volný byt a placené stravné.; Tamtéž.

²⁵⁵ Během příprav plebiscitu bylo Josefu Balcarovi vypláceno denně 20 Kč diet, dohromady tedy jeho mzda činila kolem 600 Kč měsíčně. Po vzniku pasového úřadu mu mělo být měsíčně nově vypláceno 900 Kč bez nároku na volný byt a stravu.; Tamtéž.

zůstat po zrušení komisariátu i u nově vzniklého pasového úřadu, v jehož čele měl stanout dr. Zedwitz.²⁵⁶ Psaní na stroji u pasového úřadu místo slečny Molínkové obstarávala paní Antonie Legnerová,²⁵⁷ která do konce působení delegace pracovala jako spisovatelka na stroji u vojenského referátu. Pomocné práce měl obstarávat kancelářský sluha František Hulva.²⁵⁸

K 30. prosinci 1919 měla československá delegace devět členů, přičemž se počítalo, že v nejbližší době dorazí ještě dva další důstojníci, kteří měli být u delegace zaměstnání jako tlumočníci, jeden jako oficiál hughesista a v neposlední řadě měly přibýt i jedna až dvě síly k psacím strojům. Z devíti dosavadních zaměstnanců se kromě dr. Matouše a Ing. Bačkovského jednalo o spojovacího důstojníka poručíka Zdeňka Němečka,²⁵⁹ spojovacího důstojníka podporučíka Jiřího Dubského, stenotypistku slečnu Bertu Stihelovou, tlumočníka Josefa Zimmera, ordonance Josefa Tydlačka,²⁶⁰ šoféra Josefa Křemenku a kurýra Josefa Havliger. Všichni tito zaměstnanci byli ubytováni v hotelu Hirsch, kde měli zajištěnou i stravu, v případě posledního jmenovaného částečnou.²⁶¹

Kdy přesně začal Josef Havliger pracovat pro delegaci nelze z dochovaných pramenů přesně doložit, je však jisté, že to bylo nejpozději v prosinci 1919, neboť se jeho jméno objevuje v písemnostech, které do tohoto období spadají. Havliger při delegaci působil jako kurýr a to minimálně do konce května 1920, kdy se 28. května stal při cestě vlakem svědkem přepadení četníků a v protokolu o této události byl

²⁵⁶ Diety dr. Zedwitze z období působení u komisariátu známy nejsou, jako vedoucímu pasovému úřadu mu ale mělo být měsíčně vypláceno 3 000 Kč. Zároveň měl hrazené ubytování i stravu.; Tamtéž.

²⁵⁷ Antonie Legnerová se narodila 15. dubna 1874 a k úřadu delegáta, resp. na Kontrolní komisariát, nastoupila 18. května 1920 jako smluvní kancelářská úřednice a po ukončení jeho činnosti zůstala do konce roku 1920 zaměstnána u pasového úřadu v Těšíně. Jaké požitky byly paní Legnerové vypláceny vojenským referátem, dochováno není. U pasového úřadu ji měly být vypláceny požitky ve výši 1 350 Kč měsíčně, k čemuž měla navíc hrazené bydlení a stravné. Od 1. ledna 1920 působila na ZÚ Bern, později ještě v Opolí a Norimberku. Ze služby vystoupila roku 1924.; AMZV, F: Archiv československého zástupce při dohodové komisi v Těšíně, inv. č. 28, kart. 3, 1919-1920, Personálie úřadu.; AMZV, F: Osobní spisy 1918-1945, bez inv. č., kart. 20, 1920-1924, Antonie Legnerová.

²⁵⁸ Jakožto kancelářskému sluhovi panu Hulvovi příslušely měsíční požitky ve výši 450 Kč. Stejně jako pan Balcar neměl k dispozici volný byt a stravu.; AMZV, F: Archiv československého zástupce při dohodové komisi v Těšíně, inv. č. 28, kart. 3, 1919-1920, Personálie úřadu.

²⁵⁹ Poručík Zdeněk Němeček byl u delegace zaměstnán jen do počátku ledna 1920, kdy ho ve funkci vystřídal poručík Richard Remeš a podporučík František Poslušný.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 44, kart. 8, 1919-1920, Spisy č. 1400-1500.

²⁶⁰ Jméno v prameni uvedeno jako Tidlečka, veškeré ostatní zmínky v pramenech však jméno uvádí jako Josef Tydlačka.

²⁶¹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 44, kart. 8, 1919-1929, Spisy č. 1400-1500.

stále uvedený jako kurýr československé delegace.²⁶² Od 1. února 1920 činily Havligerovy diety 5 Kč denně.²⁶³

Jako generální sekretář při delegaci pracoval Zikmund Konečný,²⁶⁴ narozený 5. prosince 1897, který byl k delegaci přidělen 31. ledna 1920.²⁶⁵ Svou působnost v Těšíně Konečný zahájil 7. února²⁶⁶ a svou činnost zde ukončil k 19. červenci 1920, kdy nastoupil na měsíční dovolenou, jelikož jeho služeb při delegaci již nebylo zapotřebí.²⁶⁷ Jakožto sekretář měl Konečný na starosti především psaní konceptů a překládání spisů, přičemž si u delegace jeho práci jen pochvalovali²⁶⁸ a diplomat požíval od dr. Matouše tolik důvěry, že jej delegát dokonce jmenoval svým dalším zástupcem. K delegaci Zikmunda Konečného poslali z Varšavy, kde byl zaměstnán u zdejšího Úřadu delegáta ČSR, od něhož nadále dostával plat, který mu byl vyplácen prostřednictvím Živnobanky v Moravské Ostravě.²⁶⁹ Měsíční plat Konečného činil 2 000 Kč, k čemuž navíc ještě obdržel 3 000 Kč jako equipační příspěvek.²⁷⁰

Významnou složku československé delegace tvořily i ženy, bez nichž by se úřad neobešel. Vykonyvaly zde především kancelářské práce, které zahrnovaly psaní na stroji, vytváření konceptů či překlady písemností. Kromě kancelářských prací se od všech žen u delegace vyžadovalo společenské vystupování a vybrané chování. Některé ze zaměstnankyň úřadu dokonce měly na starosti pouze společenský styk se zástupci Dohodové komise. Dvěma takovými ženami byly například slečny Fantová

²⁶² AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 33, kart. 5, 1920, Útoky atentáty, vraždy.

²⁶³ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 65, kart. 12, 1920, Spisy 3500-3600.

²⁶⁴ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 62, kart. 11, 1920, Spisy 3200-3300.

²⁶⁵ AMZV, F: Osobní spisy 1918-1945, Zikmund Konečný, 1919-1934, K 17.

²⁶⁶ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

²⁶⁷ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 64, kart. 12, 1920, Spisy 3400-3500.

²⁶⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

²⁶⁹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 5, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Březen 1920.

²⁷⁰ Zikmund Konečný byl přijat do služby Ministerstva zahraničních věcí jako konceptní úředník 2. října 1919. Po ukončení působnosti v Těšíně byl přidělen k Úřadu delegáta ČSR do Budapešti, později působil ještě jako konzulský attaché ve Splitu a jako vrchní ministerský rada a později konzul II. třídy v Londýně. Ze služby MZV byl propuštěn roku 1934.; AMZV, F: Osobní spisy 1918-1945, kart. 17, 1919-1034, Zikmund Konečný.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

s Levinskou. Denně jim byly vypláceny diety ve výši 100 Kč, k dispozici měly navíc hrazené ubytování a stravu.²⁷¹

Jednou z nejdéle působících členek delegace byla slečna Berta Stihelová. Nejpozději od prosince 1919²⁷² vykonávala funkci sekretářky²⁷³ a pisatelky na psacím stroji a ze svého místa byla odvolána až 14. července 1920.²⁷⁴ Podle rozhodnutí ministerské rady z 31. října 1919 a návrhu dr. Matouše z 19. ledna 1920 jí byly přiznány požitky ve výši 900 Kč měsíčně.²⁷⁵

Jako překladatelka a sekretářka²⁷⁶ u delegace nejpozději od 27. ledna 1920 pracovala slečna Pavla Kloutvorová, která před svým příchodem k delegaci pracovala u francouzské vojenské mise. Po dobu většiny své působnosti byla slečna Kloutvorová zaměstnána u kontrolního komisaře, minimálně však po celý květen působila u delegáta Matouše. Mzda překladatelky činila 600 Kč měsíčně.²⁷⁷ Slečna Kloutvorová byla u delegace zaměstnána až do 14. července, kdy byla ze svého místa propuštěna. Plat jí měl být poukázán až do konce měsíce a proplacenou měla i cestu zpět do svého bydliště.²⁷⁸

Další nepostradatelnou silou byla paní Marta Russová, narozená 21. dubna 1888, která nastoupila službu k úřadu 27. dubna 1920 jako kancelářská oficiantka. Její hlavní úlohou tak bylo vytváření konceptů, psaní na stroji a další pomocné kancelářské práce.²⁷⁹ Pí. Russově byly pokladnou úřadu delegáta vypláceny požitky skládající se z několika částek. Služné činilo 2 208 Kč, dále pak dostávala drahotní

²⁷¹ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 20, kart. 1, 1920, Hughesogramy, Telegramy – Různé – Květen.

²⁷² AMZV, F: Archiv československého zástupce při dohodové komisi v Těšíně, inv. č. 27, kart. 3, 1919-1920, Kancelář a zařízení.

²⁷³ AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Správa veřejná - Vyúčtování nákladů správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

²⁷⁴ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 63, kart. 12, 1920, Spisy 3300-3400.

²⁷⁵ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 44, kart. 8, 1919-1920, Spisy č. 1400-1500.

²⁷⁶ AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Správa veřejná - Vyúčtování nákladů správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

²⁷⁷ AMZV, F: Archiv československého zástupce při dohodové komisi v Těšíně, inv. č. 28, kart. 3, 1919-1920, Personálie úřadu.

²⁷⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 63, kart. 12, 1920, Spisy 3300-3400.

²⁷⁹ AMZV, F: Osobní spisy 1918-1945, bez inv. č., kart. 36, 1920-1925, Marta Russová.

příspěvek 900 Kč, místní příspěvek ve výši 1 104 Kč, obdržela i mimořádný drahotní příspěvek 2 160 Kč a navíc jí byly ještě vypláceny denní diety 30 Kč.²⁸⁰

27. dubna 1920 se mezi zaměstnance delegace přidala Karla Molínková. Dr. Matouš to oznámil Ministerstvu zahraničních věcí 21. května.²⁸¹ Jak stojí výše, slečna Molínková měla na starosti psaní na stroji a před svým nástupem k delegaci měla být zaměstnána jako kancelistka na Ministerstvu zahraničních věcí.²⁸²

Československá delegace po většinu své činnosti trpěla nedostatkem úředníků s vyšším vzděláním, kteří by byli k ruce dr. Matoušovi. Z tohoto důvodu byl 11. května 1920 k delegaci jmenován dr. Richard Liška, narozený 22. února 1872, jenž zde nastoupil 12. května²⁸³ do funkce 1. sekretáře. K dosavadním požitkům mu mělo být plebiscitní komisí ve Slezské Ostravě denně vypláceno 100 Kč diet, stejně tak i jeho manželce, která měla spolu s ním začít službu. V Těšíně měli zůstat až do konce provedení plebiscitu²⁸⁴ a po zapracování a proniknutí do veškeré problematiky měl v případě nepřítomnosti Ing. Bačkovského zastupovat delegáta u Dohodové komise.²⁸⁵

Zaměstnanci delegace museli často cestovat na jednání s Mezinárodní komisí, na různá agitační shromáždění či do Prahy a z tohoto důvodu měli k dispozici několik šoférů. Velitelem autodetachmentu byl poručík Eduard Stabernak.²⁸⁶ Řidiče zaměstnancům delegace dělal například i Josef Křemenka, který při delegaci působil již koncem roku 1919²⁸⁷ a svou funkci vykonával nejméně do června 1920.²⁸⁸

²⁸⁰ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisí v Těšíně, inv. č. 65, kart. 12, 1920, Spisy 3500-3600.

²⁸¹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisí v Těšíně, inv. č. 55, kart. 10, 1920, Spisy č. 2500-2600.

²⁸² Zaměstnání slečny Molínkové na MZV nelze jednoznačně potvrdit, jelikož se nedochovala její personální složka.; AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Správa veřejná - Vyúčtování nákladů správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

²⁸³ AMZV, F: Osobní spisy 1918-1945, bez inv. č., kart. 21, 1920-1925, Dr. Richard Liška.

²⁸⁴ Před svým přidělením do Těšína dr. Liška působil na prezidiu ministerské rady. Zaměstnancem MZV se stal 6. listopadu 1920, kdy začal působit jako konzul v Budapešti při Úřadu delegáta ČSR. Před svým odchodem do důchodu roku 1925 působil ještě ve Vídni a Norimberku.; AMZV, F: Osobní spisy 1918-1945, bez inv. č., kart. 21, 1920-1925, Dr. Richard Liška.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisí v Těšíně, inv. č. 55, kart. 10, 1920, Spisy č. 2500-2600.

²⁸⁵ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 20, kart. 1, 1920, Hughesogramy, Telegramy – Různé – Květen.

²⁸⁶ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisí v Těšíně, inv. č. 62, kart. 11, 1920, Spisy 3200-3300.

²⁸⁷ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisí v Těšíně, inv. č. 44, kart. 8, 1919-1920, Spisy č. 1400-1500.

²⁸⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisí v Těšíně, inv. č. 62, kart. 11, 1920, Spisy 3200-3300.

Úřad delegáta by se neobešel ani bez obsluhy hughesového přístroje, který sloužil jako hlavní spojení mezi jednotlivými úřady. Jako hughesista byl do Těšína 28. prosince 1919 jmenován vrchní poštovní oficiál z Opavy Josef David. Službu v Těšíně David nastoupil o dva dny později a kromě požitků, které mu byly navíc vypláceny ke mzdě od poštovní správy, měl k dispozici volný byt a stravu. U delegace pravděpodobně působil až do jejího rozpuštění, jelikož byl ještě 7. srpna 1920 veden v seznamu zaměstnanců.²⁸⁹

Podporučík František Poslušný, narozený 12. prosince 1882, byl k delegaci přidělen 2. ledna z rozhodnutí plebiscitního referátu Ministerstva obrany.²⁹⁰ Poručík Poslušný se u delegace přihlásil 8. ledna a měsíčně mu byla vyplácena mzda 508,96 Kč,²⁹¹ k níž ještě v lednu 1920 podle rozhodnutí delegáta začal nově dostávat 900 Kč měsíčně v podobě diet.²⁹² Podporučík Poslušný byl, jak již bylo zmíněno, přidělen ke kanceláři kontrolního komisaře, kde měl na starosti pasové záležitosti. Při kanceláři komisaře působil do 15. srpna 1920, avšak v Těšíně zůstal i nadále, nově jako zaměstnanec ustanoveného pasového úřadu.²⁹³

Významným tlumočником delegace byl p. Vogel, který byl v únoru 1920 přidělen jako tlumočnick samostatnému japonskému delegátu Yamadovi. Do Těšína dorazil kolem 20. února a mzda mu měla být stejně jako tlumočnickům Mezinárodní komise vyplácena ve francích. Kromě platu 1 000 franků navíc obdržel zdarma ubytování. Problémem v případě Vogela se ukázalo, že Yamada nevyžadoval pouze tlumočnicka, ale zároveň i výkon práce sekretáře, kterou Vogel, ačkoli byl vynikající tlumočnick, nezvládal. Delegace z tohoto důvodu hledala někoho, kdo by mohl Vogela u japonské delegace vystřídat, Yamada však od svého požadavku nakonec ustoupil.²⁹⁴

²⁸⁹ AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Správa veřejná - Vyúčtování nákladů správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

²⁹⁰ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 44, kart. 8, 1919-1920, Spisy č. 1400-1500.

²⁹¹ Z částky 508,96 Kč tvořilo 100 Kč adjutum, 79,50 Kč mu bylo vypláceno jako pohotovostní příplatek, drahotní přídavek činil 300 Kč, přechodné, které mu mělo být vypláceno do 1. března, činilo 5,46 Kč měsíčně a poslední složkou mzdy bylo bytné vy výši 24 Kč.

²⁹² AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 44, kart. 8, 1919-1920, Spisy č. 1400-1500.

²⁹³ AMZV, F: Osobní spisy 1918-1945, kart. 32, 1920-1921, František Poslušný.

²⁹⁴ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

Personál delegace se často proměňoval, a tak je velmi obtížné určit, kdo byl u delegace zaměstnaný a v jakém období. Jména zaměstnanců, počátek jejich působení u delegace či naopak jejich odchod bývaly většinou zmíněny jen v dopisech odeslaných příslušným orgánům, případně v hughesogramech, kterých se dochovaly stovky a je tak obtížné proměnu zaměstnanců delegace podchytit. U některých jedinců víme, kdy byli k delegaci přiděleni, ale již nám není známo, jak dlouho v Těšíně pobýli, či jakou funkci zde přesně vykonávali. U jiných naopak máme jen informaci o ukončení jejich působení, ale odkdy byli v Těšíně zaměstnáni, se z dochovaných pramenů zjistit nepodařilo.

Obrovským problémem delegace nebylo jen časté střídání personálu, ale i značný nedostatek zaměstnanců, který často znamenal, že i přes veškerou snahu nemohli stihnout vyřídit všechnu svou agendu včas a byli tak nuceni odkládat spoustu záležitostí na později, což vedlo ke značnému poškození české věci jak u komise, které se delegace nebyla schopna řádně věnovat po stránce společenské, tak i u obyvatelstva. Lidé, kteří přišli delegaci žádat o ochranu před Poláky, neměli být kým vyslechnuti, čímž delegace samozřejmě ztrácela důvěru a podporu místních. Personální nedostatky navíc doplňovaly ještě i problémy technického rázu. Delegace postrádala potřebné vybavení, které by jí urychlilo a usnadnilo vykonávanou práci a její členové se tak ocitali v bludném kruhu, ze kterého se šlo jen obtížně vymanit.²⁹⁵

Z fungování delegace jsou pro období jara a léta dochovány dva seznamy zaměstnanců. První pochází ze 4. května 1920 a určoval zasedací pořádek členů delegace při společné tabuli v hotelu Hirsch. Ani tento seznam ale nebyl přesný, jelikož v něm nebyli zahrnuti všichni členové západní prefektury a někteří ze stálých zaměstnanců delegace např. major Laška či kurýr Havliger. Delegace spolu se zaměstnanci prefektury a vojenského referátu byla rozesazena u dvou stolů, z nichž u prvního bylo k dispozici dvanáct míst a u druhého šest.²⁹⁶

Ve středu stolu pro dvanáct osob zasedl dr. Matouš, po pravici měl dr. Bačkovského a po levici poručíka Kinského. Spolu s nimi u tabule seděli kapitán Konečný, kapitán Bees, nadporučík Dubský, vrchní inspektor Dvořák, dr. Rybák,

²⁹⁵ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 5, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Březen 1920.

²⁹⁶ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 54, kart. 10, 1920, Spisy č. 2400-2500.

dr. Michálek, tajemník Fajkoš, vrchní inspektor Šeda a nadporučík Seilern. U stolu pro šest seděli poručík Neubert, slečna Stihelová, slečna Molínková, podporučík Poslušný, slečna Kloutvorová a paní Russová.²⁹⁷

Poslední dochovaný seznam zaměstnanců československé delegace pochází ze 7. srpna 1920, tedy těsně z doby před jejím rozpuštěním. Jako členové delegace byli v seznamu uvedeni dr. Matouš, dr. Liška, překvapivě i předseda plebiscitní komise v Těšíně Klac, nadporučík Dubský, kapt. Konečný, slečna Stihelová, paní Russová, slečna Kloutvorová,²⁹⁸ oficiantka slečna Ludmila Šašková²⁹⁹ a hughesista Josef David, který před nástupem k delegaci působil jako vrchní poštovní oficiál v Opavě. U kontrolního úřadu byli vedeni Ing. Bačkovský, dr. Zedwitz a slečna Molínková. A jako poslední složka delegace, která ale fungovala v podstatě samostatně, byli vedeni zaměstnanci vojenského referátu. Mezi ně byli zařazeni major Laška, nadporučík Navrátil, nadporučík Jindřich Suška, kapitán Bees a paní Legnerová.³⁰⁰

Až do dubna 1920 byly u delegace záležitosti vojenského rázu vyřizovány několika různými zaměstnanci, kteří spolu nebyli nijak propojeni. Jednalo se o spojovacího důstojníka pana nadporučíka Jiřího Dubského, ve vojenském oddělení kontrolního komisaře pracoval nadporučík Richard Remeš, automobilovou službu vykonával poručík Ing. Huberta a záležitosti povšechného vojenského rázu měl na starosti major Jan Laška, který 1. dubna podal k delegátovi návrh na spojení všech těchto funkcí pod jednotný vojenský referát, jehož správou by byl pověřen důstojník s nejvyšší šarží. Delegát Laškovu žádost přijal a ještě 2. dubna jej pověřil zřízením a vedením vojenského referátu z titulu vojenského přidělence delegáta československé republiky při Mezinárodní komisi v Těšíně. Na Laškovu žádost byl delegátem dále ke kanceláři vojenského referátu přidělen nadporučík Navrátil, který byl pověřen

²⁹⁷ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 54, kart. 10, 1920, Spisy č. 2400-2500.

²⁹⁸ V hughesogramu uvedena jako Kloutvorová, jednalo se ale pravděpodobně o omyl, jelikož byla v ostatních spisech označována jako Kloutvorová.

²⁹⁹ Slečna Ludmila Šašková, narozená 15. září 1891, působilá do 10. května 1920 jako kancelářská oficiantka při prezidiu Ministerské rady a 11. května 1920 nastoupila v Těšíně službu jako pomocná kancelářská síla, kde byla podle své osobní složky delegována až do 1. září 1920. Z plebiscitního úvěru bylo slečně Šaškové vypláceno služné ve výši 2 208 Kč, dále místní příplatek 1 404 Kč, drahotní přídavek 900 Kč, mimořádný drahotní přídavek ve výši 180 Kč a k tomu všemu denně obdržela ještě 30 Kč diet.; AMZV, F: Osobní spisy 1918-1945, kart. 44, 1920-1927, Ludmila Šašková.

³⁰⁰ AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Správa veřejná - Vyúčtování nákladů správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

výkonem kancelářské administrativy a vyplácením požitků důstojníkům a tlumočnickům.³⁰¹

Vznik vojenského referátu byl nutností, neboť mu podléhaly veškeré vojenské orgány přidělené jak delegaci, tak dohodovým vojskům, dále pak veškerá kancelářská agenda vojenského rázu, na starosti měl referát i intervence u Dohodové komise a v neposlední řadě též autodetachment. Vojenský referát tvořil nejvyšší vojenský orgán na Těšínsku, jemuž disciplinárně a evidenčně podléhaly všechny vojenské osoby, které se na Těšínsku nacházely. Referát měl právo přidělovat tlumočníky a disponovat jimi, dále mu náleželo rozdělování vojenské služby u delegace a dozor nad ní, obstarávání vojenské úřední agendy, měl na starosti styky s jednotlivými úřady a také službu informační.³⁰²

Major Jan Laška byl k těšínské delegaci přidělen výňatkem ministra obrany z 24. ledna 1920³⁰³ jako attaché a službu v Těšíně nastoupil o dva týdny později, 9. února.³⁰⁴ Jak stojí výše, již před svým jmenováním do čela vojenského referátu dne 2. dubna 1920 měl na starosti všechny možné záležitosti vojenského rázu. Laška zůstal ve funkci přednosty referátu až do rozpuštění delegace 15. srpna, k 14. srpnu pak ukončil veškeré práce v rámci vojenského referátu.³⁰⁵ Denní diety majora Lašky činily 80 Kč, což stejně jako například Ing. Bačkovský či dr. Michálek dostával navíc ke mzdě od svého běžného zaměstnavatele spolu s bydlením a stravou zdarma.³⁰⁶

Nadporučík Richarda Remeše do Těšína přidělil 2. ledna 1920 plebiscitní referát Ministerstva obrany.³⁰⁷ U delegace působil od 9. ledna 1920 a jeho mzda

³⁰¹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 51, kart. 9, 1920, Spisy č. 2100-2200.

³⁰² AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 58, kart. 11, 1920, Spisy č. 2800-2900.

³⁰³ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 52, kart. 10, 1920, Spisy č. 2200-2300.

³⁰⁴ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

³⁰⁵ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 9, kart. 3, 1920, Hughesogramy – Různé.

³⁰⁶ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

³⁰⁷ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 44, kart. 8, 1919-1920, Spisy č. 1400-1500.

činila 768 Kč měsíčně,³⁰⁸ což bylo naprosto nedostatečné vzhledem k tomu, že italský poručík Longo, působící při Mezinárodní komisi, dostával měsíčně v přepočtu 10 800 Kč. Remešova mzda byla v porovnání s platem italského poručíka vyloženě ostudná a zdaleka nestačila pokrývat náklady, které byl Remeš nucen vynakládat například na reprezentaci. Ještě nižší požitky dostával podporučík Poslušný, jehož plat činil pouhých 508 Kč měsíčně, tedy zhruba 17 Kč na den.³⁰⁹

Poručík Jiří Dubský na Těšínsku působil již od 13. února 1919, kdy byl přidělen od 21. pluku legie z Francie k ruce československým zástupcům. Dubský se narodil 14. února 1895 a za války působil nejprve jako legionář v Rusku a poté ve Francii. Po skončení války se vrátil zpět do vlasti, kde se zúčastnil sedmidenní války o Těšínsko. Se zdejším krajem se tedy seznámil již před svým přidělením k československé delegaci a poté k vojenskému referátu.³¹⁰ Poručíku Dubskému bylo měsíčně vypláceno 1 115,70 Kč,³¹¹ k čemuž od 19. ledna 1920 navíc dostával ještě diety, které činily 900 Kč měsíčně, tedy 30 Kč denně.³¹² Počátkem února 1920 mu delegát Matouš navrhl zvýšení diet o třetinu na 40 Kč.³¹³

První dochovaný seznam členů vojenského referátu pochází z 21. dubna 1920. Kancelář vojenského referátu byla tvořena šesti hlavními vojenskými činiteli. V čele kanceláře stál, jak je zmíněno výše, major Jan Laška z titulu přednosta oddělení. Podléhali mu kapitán Jiří Bees, který měl na starosti především reprezentaci – dále referenti nadporučík Adolf Navrátil s nadporučíkem Richardem Remešem, nadporučík Jiří Dubský vykonával funkci spojovacího důstojníka a

³⁰⁸ Remešovy požitky byly složeny z několika částí a sice: adjutum, za což činilo měsíčně 183,3 Kč, pohotovostní příplatek, který činil 105 Kč, náhradné za sluhu ve výši 50 Kč, skladné ve výši 10 Kč, drahotní přídavek, který dělal měsíčně 300 Kč a stravné, jež činilo 120 Kč.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 44, kart. 8, 1919-1920, Spisy č. 1400-1500.

³⁰⁹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 44, kart. 8, 1919-1920, Spisy č. 1400-1500.

³¹⁰ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

³¹¹ Stejně jako u nadporučíka Remeše byla jeho mzda dělena do několika položek: adjutum činilo měsíčně 140 Kč, pohotovostní přídavek 155 Kč, odškodné za sluhu 50 Kč, stravné 119,70 Kč, drahotní příplatek dostával ve výši 620 Kč, 21 Kč mu bylo vypláceno za mimochodné bytné a 10 Kč jako skladné.

³¹² AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 44, kart. 8, 1919-1920, Spisy č. 1400-1500.

³¹³ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

nakonec Karel Neubert, který byl velitelem autodetachmentu.³¹⁴ Pod vojenský referát patřili i jednotliví tlumočníci.

Členové referátu měli k dispozici i pomocný kancelářský personál. Funkcí kancelářského ordonance byl pověřen pěšák Jan Poseděl, účetnictví a další záležitosti kanceláře měl na starosti šikovatel Jaroslav Mikan.³¹⁵

Seznam zaměstnanců vojenského referátu z 21. dubna kromě personálu zobrazuje i administrativní rozdělení kanceláře a co měl který zaměstnanec na starosti. Major Laška se zabýval záležitostmi plebiscitní propagandy, kam spadaly situační zprávy z Těšína, Bílska, Karvína a dalších měst podléhajících plebiscitu, a samotná organizace propagandy. Kromě propagandy měl major Laška na starosti záležitosti informačního a politického rázu. Věci administrační, osobní záležitosti zaměstnanců a tlumočnický obstarával nadporučík Navrátil. Nadporučík Remeš se zabýval vlastními záležitostmi vojenskými,³¹⁶ Červeným křížem,³¹⁷ službou Slezanů v československém a polském vojsku, soukromými vojenskými záležitostmi, vyživovacími příspěvky a vojenskou penzí.³¹⁸

Členové delegace se během jejího působení z různých důvodů postupně proměňovali a jinak tomu nebylo ani v případě vojenského referátu. 5. května vojenský referát opustili poručík Karel Neubert, řidič Karel Bázler a tlumočníci do italštiny Vilém Rojček a Josef Nožička.³¹⁹

Další velká obměna zaměstnanců vojenského referátu nastala 12. června, kdy major Laška ohlásil delegátu dr. Matoušovi odchod hned několika členů referátu najednou. Služby byli k tomuto datu zproštěni kapitán Miloš Zelený a střelec Josef Durák, z nichž první jmenovaný působil jako tlumočnický v Karvíně a druhý v Orlové. Oba vojáci nastoupili na plebiscitní dovolenou. Šikovatel Jaroslav Mikan, který při referátu také působil jako tlumočnický, byl odeslán k pěšímu pluku, nadporučík

³¹⁴ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 52, kart. 10, 1920, Spisy č. 2200-2300.

³¹⁵ Tamtéž.

³¹⁶ Měl na starosti stížnosti na české a polské vojsko, stížnosti Čechů a Poláků na konflikty odehrávající se na demarkační čáře či služební záležitosti československých vojáků.

³¹⁷ Červený kříž se internoval především v záležitostech válečných zajatců či repatriace slezského obyvatelstva.

³¹⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 52, kart. 10, 1920, Spisy č. 2200-2300.

³¹⁹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 55, kart. 10, 1920, Spisy č. 2500-2600.

Richard Remeš odešel k dělostřeleckému pluku do Litoměřic. Do neaktivity byli propuštěni nadporučík Ladislav Seilern a sluha Sehnálek. Jako noví tlumočníci byli k vojenskému referátu přiděleni poručík Videra a nadporučík Bohumír Podlezl. Laška v dopise oznámil i změnu funkce nadporučíka Jindřicha Suška, který byl přeložen z pozice tlumočníka do výkonu kancelářských služeb při vojenském referátu.³²⁰

Další změny v obsazení referátu nastaly koncem června a červenci a lze předpokládat, že do rozpuštění delegace a tedy i celého referátu se od tohoto data již obsazení výrazně nezměnilo. 10. července byl vojenský referát tvořen pěti tlumočníky do francouzského jazyka, kteří tam byli přiděleni Ministerstvem obrany. Tlumočníky byli kapitán Evžen Lubojacky, který službu nastoupil 9. července, 1. července u delegace začal pracovat nadporučík Vladimír Pochman, o den později desátník Arnošt Bajtek, 10. června byl přidělen nadporučík Bohumír Podlezl a 22. června se k tlumočnickům do francouzského jazyka připojil četař Antonín Hrtoň. Tlumočníky do italštiny byli od 9. července poručík Emil Šlachta a od 7. července střelec František Rojíček.³²¹

Nově nastoupivší tlumočníci nahradili ty, kteří byli přiděleni jinam. 8. července byli odesláni pryč kapitán Josef Macháček, jenž svou působnost v Těšíně zahájil 18. června, nadporučík Bohumil Blaha, který u referátu vykonával funkci tlumočníka od 12. června, poručík Josef Vorlíček, jenž k referátu nastoupil 14. června, a desátník Eman Smýdl, který byl Ministrem obrany přidělen teprve 2. července. Spolu se čtyřmi zmíněnými došlo také k přeložení tlumočníka do italského jazyka strážmistra Jana Pěcha.³²²

Součástí seznamu členů vojenského referátu z 21. dubna byla i příloha obsahující seznam ordonanců, kteří do té doby působili u československé delegace. Nejdéle přiděleným byl střelec Josef Tydlačka a to od 5. prosince 1919. K ruce jej měl dr. Bačkovský. Dalšími šesti muži, kteří byli při delegaci zaměstnáni jako vojenští sluhové, byli střelec Antonín Hrbáč, střelci Vojtěch Dluhoš,³²³ Josef

³²⁰ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 59, kart. 11, 1920, Spisy č. 2900-3000,.

³²¹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 63, kart. 11, 1920, Spisy 3300-3400.

³²² Tamtéž.

³²³ Vojtěch Dluhoš sloužil u delegáta dr. Matouše. U delegace pracoval od 15. února 1920.

Tlatuák, Josef Ondřejčík³²⁴ a pěšák Jan Poseděl.³²⁵ Jako ordonance byl u vojenského referátu od 22. června zaměstnán ještě pěšák Jan Slezák a od 18. června do 8. července pěšák Jan Sladkovský, jehož 9. července nahradil pěšák Rudolf Zitta.³²⁶ Řidiče u referátu vykonával od 2. července desátník Bedřich Sigut, který nastoupil za, o den dříve odvolaného, Otto Kratochvíla.³²⁷

Diety úředníků plebiscitního území byly upraveny rozhodnutím ministerské rady z 31. října 1919 č. 22144 podle místní potřeby se zřetelem k honorování příslušných poradců polských nebo cizích.³²⁸ Z důvodu vyplácení příliš nízkých požitků navrhl dr. Matouš 19. ledna 1920 rozdělení zaměstnanců delegace do několika kategorií, podle nichž jim měly být vypláceny peníze.³²⁹ V první kategorii se nacházeli poručíci, nadporučíci, oficiálové a jiní úředníci téhož stupně, kteří měli nově dostávat kromě svých běžných úředních požitků příplatek Těšínský, který měl denně činit 30 Kč, měsíčně tedy měli navíc obdržet 900 Kč, a stenografky, daktylografky a mužské síly tohoto druhu, kteří měli tímto dostávat měsíční plat také ve výši 900 Kč. Do první kategorie se zařadili nadporučík Remeš, podporučík Poslušný a podporučík Dubský. Další, kdo byl zařazen do této kategorie, byla slečna Stihelová.³³⁰

V druhé kategorii byli zařazeni úředníci s akademickým vzděláním, kteří měli ke svým běžným požitkům denně dostávat navíc 50 Kč. Do této kategorie se řadil Ing. Bačkovský.³³¹

Co se týkalo sluhů, tak sluhové nižšího řádu, mezi něž patřili ordonanci, měli nově obdržet navíc denně 5 Kč, sluhové řádu vyššího, kam patřili šoféři, měli ke svým běžným požitkům navíc denně dostávat 10 Kč.³³²

³²⁴ Obě výše zmínění byli u delegace zaměstnáni od 6. února 1920. Tlatuák byl přidělený nadporučíku Remešovi, Ondřejčík nadporučíku Dubskému.

³²⁵ Pěšák Poseděl od 14. ledna 1920 vykonával funkci vojenského sluhy u majora Lašky.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 52, kart. 10, 1920, Spisy č. 2200-2300.

³²⁶ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 55, kart. 10, 1920, Spisy č. 2500-2600.

³²⁷ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 63, kart. 12, 1920, Spisy č. 3300-3400.

³²⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

³²⁹ Výjimku z této platové tabulky tvořilo služebnictvo.

³³⁰ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 44, kart. 8, 1919-1920, Spisy č. 1400-1500.

³³¹ Tamtéž..

Sídlo československé delegace, jak stálo v úvodu kapitoly, se nalézalo v hotelu Hirsch, kde byla delegace i ubytována. Delegát dr. Matouš měl svou vlastní kancelář a dále se zde nacházely čtyři kanceláře, z nichž jedna byla určena sekretariátu, další byla obsazena příslušníky vojenského referátu, jedna byla určena pro československé úředníky, kteří byli přiděleni francouzské delegaci a v poslední úřadoval dr. Liška.³³³

Vybavení jednotlivých kanceláří bylo podle dochovaného seznamu inventáře z 15. srpna 1920 strohé a obsahovalo jen nejzákladnější vybavení. V kanceláři delegáta se nalézal jeden psací stroj značky „Urania“, stůl pro psací stroj, odpadkový koš a jedna americká skříň. Na sekretariátu byly stoly dva, jeden pod psací stroj značky „Triumpf“ a druhý sloužící jako psací a jedna americká skříň. Dr. Liška měl u sebe dva psací stoly, dva psací stroje značky „Remington“ a „Torpedo“ a odpadkový koš. Vojenský referát měl k dispozici dva stoly a psací stroj typu „Smith“. Úředníci přidělení francouzské delegaci měli v kanceláři dva psací stoly, dva stolky pod psací stroje, jeden klasický rovný stůl a jednu americkou skříň na ukládání spisů. Jelikož ani v jedné ze jmenovaných kanceláří nebyly uvedeny židle, lze předpokládat, že je měla delegace jen vypůjčené z inventáře hotelu a proto nebyly zapsány mezi inventářem majetku delegace, jelikož jí nepatřily. Od anglické delegace odkoupily nedobytnou pokladnu a od francouzské delegace měla delegace československá zakoupenou železnou pokladnu, americký stůl s americkou skříní určenou k uložení spisů a jedno křeslo.³³⁴

Po rozpuštění delegace nastala otázka, jak naložit s místním inventářem. Dr. Matouš nakonec rozhodl, že nejlepším řešením bude, když dojde k rozdělení inventáře mezi úřady, které měly v Těšíně nově vzniknout – Politickou správu, okresní soud a obecní úřad. Do převzetí majetku měl být inventář prozatímně uložen v jedné či dvou místnostech hotelu Hirsch.³³⁵

³³² AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 44, kart. 8, 1919-1920, Spisy č. 1400-1500.

³³³ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 65, kart. 12, 1920, Spisy č. 3500-3600.

³³⁴ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 65, kart. 12, 1920, Spisy č. 3500-3600.; AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Správa veřejná - Vyúčtování nákladů správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

³³⁵ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 65, kart. 12, 1920, Spisy č. 3500-3600.

Nejvýznamnější činností úřadu delegáta byla beze sporu spolupráce s Mezinárodní komisí na správě Těšínska a na přípravě lidového hlasování. Dohodová komise měla na plebiscitním území hlavní slovo při přetváření státní správy a československá delegace se zasazovala především o to, aby správa Těšínska byla ponechána tak, jak fungovala před rokem 1918. To se samozřejmě nelíbilo Polákům, kteří se zde snažili prosazovat správu, jež fungovala v polském státě.

Jedním z hlavních bodů sporu mezi oběma státy bylo fungování soudnictví. Podle návrhu komise z 12. února 1920 měly na obou stranách demarkační čáry nadále fungovat okresní soudy, nad nimiž měl existovat krajský soud v Těšíně, který by byl odvolací instancí od všech okresních soudů plebiscitního území. Krajský soud se měl skládat z poloviny ze soudců českých a z poloviny ze soudců polských. Při soudu měli nadále působit dva státní zástupci, jeden za každou zemi. K nelibosti Poláků měla být také nově ustanovena demarkační čára pro soudnictví.³³⁶ Čára rozdělila některé okresy mezi Československo a Polsko a Poláci požadovali, aby byly rozpůlené okresy soudně spojeny. Druhou stolicí chtěli ustanovit Těšín, třetí žádali prozatímně zrušit.³³⁷

Československá delegace nesouhlasila jak s předloženým návrhem Poláků, tak s návrhem Dohodové komise. Česká strana požadovala buď zachování současného stavu, při kterém se řešila veškerá odvolání ze západní strany demarkační čáry u krajského soudu v Novém Jičíně a následně ve třetí instanci u vrchního zemského soudu v Brně, anebo navrhovali spojení okresů podle jejich správního členění z 28. října 1918 za podmínky, že by zde bylo obnoveno i staré personální složení jednotlivých soudů. V návrhu druhé instance se pak shodovali s Poláky i Mezinárodní komisí, ale se sídlem krajského soudu v Těšíně souhlasili jen za podmínky, že by polovinu soudců tvořili Češi a polovinu Poláci, již by podléhali dvěma prezidentům. Navíc česká strana požadovala, aby v Těšíně vznikl ještě mimořádný dovolací soud, jehož způsob personálního složení by kopíroval složení krajského soudu.³³⁸

³³⁶ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

³³⁷ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 69, kart. 10, 1920, Hughesogramy s Těšínem – Únor 1920.

³³⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

V případě okresních soudů bylo nakonec rozhodnuto, že budou úřadovat stejně jako doposud. U krajského soudu v Těšíně došlo ke změně složení soudců, respektive byl navýšen počet českých soudců tak, aby tam bylo stejné množství soudců českých a polských. Jednotlivé čtyřčlenné senáty byly složeny ze dvou Čechů a dvou Poláků, u senátů tříčlenných se střídalo složení dva Češi a jeden Polák nebo dva Poláci s jedním Čechem. V čele soudu měli stát dva prezidenti, jeden pro území nalevo od demarkační čáry a druhý pro území napravo od demarkační čáry, a dva státní zástupci, také každý pro příslušné území.³³⁹

Odborníkem na oblast práva byl v komisi japonský delegát Yamada, a tak většina rozhodnutí v otázce soudnictví padla právě na něho. Yamada, který byl z Japonska zvyklý na velmi odlišný systém soudnictví a práva celkově, spolu s komisí nakonec usnesl, že Dohoda vyslechne znalce z obou stran sporu, aby se soudnictví upravilo spravedlivě pro obě strany. Za českou stranu byl 12. února jmenován Albert Hochelber.³⁴⁰ Poláci nominovali prezidenta soudu Bochenského.³⁴¹

Pro fungování plebiscitního území, a to především kvůli potřebě dovozu potravin a dalších základních surovin nezbytných pro život, bylo nezbytně nutné vyřešit otázku celnictví. Československá delegace společně s prefekturou a vrchním inspektorem Dvořákem spolupracovala na návrzích, které předkládali Dohodové komisi. Stejně jako ve všech jiných záležitostech týkajících se plebiscitního území, se česká strana se stranou polskou dokázaly shodnout jen s velkými obtížemi.³⁴²

Zrušení či zachování cla se stalo jednou z nejpalčivějších záležitostí, které byly v průběhu února 1920 řešeny. Podle rozhodnutí Mezinárodní komise č. 2 došlo ke zrušení celní čáry, jež rozdělovala plebiscitní území na východní a západní. Vývoz z plebiscitního území měl být bez cla. Clo se nemělo platit ani za zboží na území dovezené, což se nelíbilo Polákům, kteří placení cla požadovali a nestačilo jim, že mělo zboží nadále podléhat kontrole na hranicích. Obě strany sporu měly nárok vytvořit na několika vybraných místech kontrolní stanice se svými zřízenci,

³³⁹ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 69, kart. 10, 1920, Hughesogramy s Těšínem – Únor 1920.

³⁴⁰ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 5, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Březen 1920.

³⁴¹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

³⁴² AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 69, kart. 10, 1920, Hughesogramy s Těšínem – Únor 1920.

kteří by dohlíželi na to, jaké zboží bylo převáženo přes demarkační čáru. Stanice pro českou stranu se utvořily v Dědicích a Bílsku.³⁴³

Jedním z nejvýznamnějších úkolů těšínské delegace bylo, stejně jako u ostatních československých plebiscitních úřadů, šíření propagandy. Delegace se různými prostředky snažila přesvědčit obyvatele Těšínska, aby při plebiscitu odevzdali svůj hlas pro Československo, stejně jako Poláci usilovali, aby místní lid hlasoval pro připojení k Polsku.

Poláci se podle československé strany snažili obyvatelstvo přesvědčit všemi dostupnými prostředky a neštíteli se lhaní ani násilí. Polská delegace samozřejmě násilí páchané na lidech, kteří se hlásili k Československu, veřejně nepodporovala, ale ani se mu nijak zvlášť nesnažila zabránit. Poláci, kteří páchali násilné činy, tak často vyvázli bez jakéhokoli potrestání, zatímco pro-československé obyvatelstvo bylo bezdůvodně zatýkáno polskými četníky, od nichž bylo v několika případech ztýráno a násilně odvečeno, aniž by rodiny zatčených měly jakékoli informace, kde se jejich příbuzní nacházeli. Jedním z těch, kdo byli násilně odvezeni do Polska, byl oravský starosta Martinec, za něhož jela intervenovat sama Mezinárodní komise.³⁴⁴

Cizí Polákům nebylo ani šíření nepravdivých informací a to hlavně k Mezinárodní komisi, kterou se předkládáním lživých zpráv snažili přesvědčit o tom, že Těšínsko, Orava i Spiš patřily Polsku. V prosinci 1919 vyšla v Itálii kniha o situaci na Těšínsku, Oravě a Spiši, ve které se tvrdilo, že na Těšínsku žilo na 435 000 obyvatel, z nichž 240 000 tvořili Poláci, 120 000 Češi a 75 000 Němci. Podle polské propagandy tedy Poláci tvořili víc jak 55 % obyvatelstva a Češi ani ne třetinu. Ještě nadsazenější byla v příručce čísla pro Slovensko, kde měli Poláci na čtyřicetitisícové Oravě tvořit 90 % a na sedmačtyřicetitisícové Spiši 70 % obyvatel. Nárok si Poláci v knize činili i na Trenčínsko, jenž mělo být tvořeno z 80 % Poláky.³⁴⁵ Proti podobným tvrzením se československá delegace musela neustále vymezovat, o to horší pro delegaci bylo, že výše zmíněnou příručku postavenou jen na polských pramenech, používala italská delegace, která se postupně přiklonila na stranu Poláků. A to jak na Těšínsku, tak na Slovensku.

³⁴³ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 69, kart. 10, 1920, Hughesogramy s Těšínem – Únor 1920.

³⁴⁴ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 5, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Březen 1920.

³⁴⁵ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 51, kart. 9, 1920, Spisy č. 2100-2200.

Příručka v italštině nebyla jedinou, kterou Poláci distribuovali. Vydávali i různé knihy, brožury a mapy pro delegace dalších dohodových mocností. Československá delegace samozřejmě nemohla zůstat pozadu a ještě v roce 1918 vyšlo několik brožur v angličtině a francouzštině, které měly Mezinárodní komisi ukázat Těšínsko v jeho historickém, hospodářském či jazykovém vývoji a významu.

Historické a jazykové situaci na Těšínsku se věnovala brožura *The History of the Duchy of Teschen with respect to its linguistic development*. V příručce byl věnován prostor vývoji historickému, současnému politickému rozdělení Těšínska do čtyř okresů (frydeckého, fryštátského, těšínského a bílského) a především složení obyvatelstva, kde byl zmíněn prudký nárůst polského obyvatelstva oproti roku 1880, kdy polsky mluvící obyvatelstvo tvořilo jen necelých 30 % obyvatelstva. Po roce 1900 s rostoucí imigrací polských dělníků toto číslo vzrostlo již na 33 % a po roce 1910 polsky mluvící obyvatelstvo tvořilo 54 % všech obyvatel Těšínska. Důraz je v příručce kladen především na to, že polská imigrace byla záležitostí až posledních desetiletí a také na fakt, že zdejší polsky mluvící obyvatelstvo se ne vždy považovalo za Poláky, ale za Slezany, kteří měli svou vlastní politickou stranu a vždy byli silně spjati s Čechy, což se podle předsedy strany Koždoně v současnosti ještě prohlubovalo.³⁴⁶

Z dalších brožur bylo velmi významné i krátké pojednání o významu Košicko-Bohumínské dráhy pro Československo *The importance of the Railway Line Kaschau-Oderberg (Košice-Bohumín) for the Duchy of Teschen and for the Tschecho-Slovak State*, ve kterém byl kladen důraz na národně-ekonomický význam této železnice, která vedla plebiscitním územím a jež tvořila hlavní (a takřka jediné) železniční spojení českého státu se Slovenskem a byla nezbytně nutná jak pro přepravu osob, tak hlavně pro přepravu uhlí a dalších surovin. „*In the fullest sense of word, this Railway is the vital nerve of the Tshekh-Slovak State and should this nerve be paralised, the whole State would be paralised too,*“³⁴⁷ stálo doslova ve článku sepsaném Zemským národním výborem pro Slezsko a nechyběl ani dodatek, že pro Poláky železnice životně důležitý význam neměla, neboť do oblasti těžby jim vedla ještě železnice jiná a vybudovat novou železnici mezi Moravou, Slezskem a

³⁴⁶ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 195, kart. 25, nedatováno, Historie vévodství těšínského s respektem k jeho jazykovému vývoji.

³⁴⁷ Text v překladu do češtiny zní: „V největším slova smyslu tvoří dráha životně důležitý nerv československého státu, a pokud by došlo k jeho paralyzaci, byl by tím paralyzován i celý stát.“

Slovenskem by bylo takřka nemožné, neboť byly hranice mezi těmito územími obklíčeny horami.³⁴⁸

Těžba uhlí byla pro existenci československého státu stejně nezbytná jako Košicko-Bohumínská dráha a jelikož se na Těšínsku nacházela obrovská ložiska černého uhlí, není s podivem, že i na toto téma byla vydána propagační brožura s názvem *Importance of the County of Těšín (Teschen) and especially its Parts lying eastwards of the river Vistula for Coal-Mining in the Tsheko-Slovak State*, která, jak vypovídá její název, pojednávala o ekonomickém významu zdejších nalezišť uhlí a jejich potřebě pro hospodářské využití.³⁴⁹

Již před příchodem mezinárodní komise a započtím působení československé delegace, nebyla bezpečnostní situace na Těšínsku nejlepší, ale po 30. lednu se však začala rapidně zhoršovat. Na vině byly obě strany sporu, avšak především Poláci svému obyvatelstvu v páchání násilí nijak nebránili a naopak je přímo tiše podporovali. Útoky na civilní obyvatelstvo se tak staly během února běžnou záležitostí, což 11. března nakonec vedlo ke svolání čtyř zástupců z každé strany sporu³⁵⁰ delegátem Wiltonem k jednání, z něhož vzešla dohoda o vzniku komitétu, který měl vyřizovat stížnosti obyvatel Těšínska na páchané bezprávi. Komitét, od něhož si česká strana slibovala zlepšení situace na plebiscitním území, svou úlohu zcela nenaplnil, protože násilí bylo i tak nadále pácháno, alespoň se jim však podařilo zastavit lidové bouře, které zmítaly Těšínskem.³⁵¹

Agitace na Těšínsku nebyla zaměřena jen proti Polsku, ale významně se soustředila i na podporu zdejšího českého živlu, který, jak bylo zmíněno v kapitole věnující se událostem před říjnem 1918, od přelomu 19. a 20. století značně ustoupil vlivu polskému. Ústup českého živlu šel významně vysledovat například ve školství. Od poloviny 19. století začalo docházet k ústupu českého školství a jednotlivé české školy v oblastech, kde nastávala převaha polského obyvatelstva, začaly postupně zanikat. Tato situace se projevila především v těšínském okrese, kde nastalo zrušení českých škol ve více než deseti obcích a výrazně se tak zamezilo šíření češtiny a

³⁴⁸ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 198, kart. 25, nedatováno, Význam Košicko-Bohumínské dráhy pro Těšínské vévodství a pro Československo.

³⁴⁹ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 199, kart. 25, nedatováno, Význam těšínského okresu, a především jeho částí nacházejících se východně od řeky Vistuly, pro těžbu uhlí v Československu.

³⁵⁰ Českou stranu na jednání zastupovali dr. Ferdinand Pelc, Vojtěch Brda, Jan Glajcar a Rudolf Videtič.

³⁵¹ PELC, F., str. 131.

české vzdělanosti. V Hnojníku, Horním Žukově či Těrlicku tak zůstaly pouze školy polské a zdejší české děti buď musely navštěvovat školy, kde obdržely pouze vzdělání v polštině, či byly nuceny chodit do škol v jedné z okolních obcí. Rušení českých škol se navíc týkalo i dalších okresů. Ve fryštátském okrese neexistovaly české školy v Karvině a Polské a Německé Lutyni a v okrese bílském, kde již tak značně převažoval živel polský, zanikla česká škola v Ustroni.³⁵²

Nejvýznamnějším městem, ve kterém došlo k zániku české školy, byl samotný Těšín. Česká škola zde přestala existovat již v roce 1904 a na 120 českých dětí, kterých zde žilo, bylo vyučováno jen v českých kurzech.³⁵³ Zájmem delegace i plebiscitních komisí tak byla obnova českých škol a tím i vzdělanosti v českém jazyce.

Již v kapitole věnující se událostem bezprostředně po vzniku Československa až do rozhodnutí o vykonání plebiscitu byly věnovány jednotlivé pasáže Šlonzákům. Ti se, respektive Slezská lidová strana v čele s Koždoněm, jež Šlonzáky sjednocovala, během února 1920 jednoznačně postavili na stranu Československa a 7. února vydali rezoluci, která požadovala připojení Těšínska k Československu. „*Slezská lidová strana se v principu rozhodla už na jaře, kdy objasnila komisi, že pro případ, kdyby její přání autonomie nebyly zohledněny, vyslovila by se pro přidělení své země k českému státnímu svazku.*“³⁵⁴ Podpora Šlonzáků znamenala jednoznačné vítězství československé diplomacie a všech agitátorů, kteří se o zisk Šlonzáků přičinili.

Na Těšínsku měla náboženská otázka mnohem menší význam než na Oravě a Spiši a tím pádem tvořila jen okrajovou agendu delegace, nelze ale tvrdit, že zde náboženství nehrálo roli žádnou. Polsko bylo katolickým národem, čímž imponovalo značné části slovenského obyvatelstva. Na Těšínsku ale žilo i početné množství evangelíků, kteří tvrdili, že bylo Polsko zemí náboženské nesnášenlivosti,³⁵⁵ kde svoboda náboženství a tolerance neexistovala. Židé se podle nich v Polsku domohli

³⁵² AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 76, kart. 17, 1919, Korespondence.

³⁵³ Tamtéž.

³⁵⁴ JELÍNEK, P., str. 107.

³⁵⁵ Podle výstřižku článku s názvem „Z polských novin slezských“ považovali katoličtí obyvatelé Haliče evangelíky přímo za ďábly a i to bylo podle Slezanů jasným důkazem, jak velké rozdíly mezi nimi a lidmi žijícími víc na východ panovaly. Odlišní podle jejich názoru nebyli jen vírou, ale i celkovou vyspělostí a to především tou hospodářskou.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 5707, k. 63, 1919, Mírová konference v Paříži. Těšín – Slezsko. Jednání o Těšín v Krakově. Smíšená komise česká a polská.

větších práv než evangelíci, což samozřejmě využívala česká strana ve svůj prospěch, neboť Československo považovalo svobodu náboženského vyznání za jeden z pilířů demokratického státu.³⁵⁶

Jak bylo zmíněno již na začátku kapitoly, československá delegace jednala s Mezinárodní komisí o podobě plebiscitu a snažila se, aby byl pro československou stranu co nejvýhodnější. Některá obecná pravidla budoucího hlasování byla ustanovena již v rozhodnutí Nejvyšší rady z 27. září 1919 s tím, že v případě potřeby měla být tato pravidla na Těšínsku, Oravě a Spiši podle potřeby nadále upravena.

O způsobu hlasování se začalo jednat vzápětí po zahájení činnosti komise. Česká a polská strana prosazovaly od počátku odlišné požadavky pro přiznání hlasovacího práva a komise se snažila přijít s kompromisem, s nímž by se smířily obě strany. Delegát Matouš se kvůli hlasování dostal i do sporu s prezidentem de Mannevillem, který jako možnost přiznání hlasovacího práva navrhl příslušnost a bydlení. Umožnit hlasování podle bydliště česká strana rezolutně odmítala, jelikož na Těšínsku žily tisíce polských dělníků, jež však v obcích neměly uděleno domovské právo. Jako argument dr. Matouš použil fakt, že bylo během války bydlení na určitém místě například dělníkům prikazováno. Obyvatelstvo mělo zakázáno z práce odejít a odstěhovat se jinam.³⁵⁷ Důvodů pro toto opatření bylo několik: Zákazem stěhování se snažili zamezit útěku osob, které se chtěly bránit povoláním k armádě, a dále by nedostatek pracovní síly v jámách samozřejmě znamenal kolaps těžby, jež byla pro přežití Rakousko-Uherska nezbytnou.

Ve svém rozhodnutí z 27. září požadovala Nejvyšší rada jako podmínku hlasování spojení trvalými svazky s příslušnou obcí plebiscitního území. Jak takové svazky definovat a prokázat, na tom se nedokázala shodnout ani komise. Otázku hlasovacího práva nakonec dostal na starosti především delegát Yamada, který se pro její vyřešení nejdříve musel seznámit s institucí domovského práva, jelikož jej Japonci neznali.³⁵⁸

Rozhodnutí mezinárodní komise o právu hlasovacím bylo vydáno jako rozhodnutí s pořadovým číslem 19 23. března 1920. O necelý měsíc později,

³⁵⁶ ZA v Opavě, F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 25, kart. 2, 1920, Zlomky spisového materiálu komise.

³⁵⁷ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 69, kart. 10, 1920, Hughesogramy s Těšínem – Únor 1920.

³⁵⁸ Tamtéž.

15. dubna, došlo i k jeho publikování v tisku v Úředním věstníku prefektury pro západní část Východního Slezska.³⁵⁹

„Na území, které tvořilo dne 1. dubna 1914 knížectví těšínské a na územích Spiše a Oravy, vymezených Nejvyšší Radou, státní příslušníci bývalé monarchie rakousko-uherské, kteří nabyli již státní příslušnosti polské nebo československé aneb kteří doposud určité státní příslušnosti nenabyli, budou povoláni ve smyslu podmínek níže uvedených k tomu, aby prohlásili hlasováním, přejí-li si býti připojeni k Polsku nebo ku státu československému,“ stálo ve článku.³⁶⁰

Dohodová komise přiřkla hlasovací právo každé osobě bez ohledu na pohlaví, která k 1. lednu 1919 dosáhla 20 let a která měla před 1. srpnem 1914 na území podrobeném plebiscitu domovské právo, anebo zde měla před 1. srpnem 1914 své bydliště či své skutečné a obvyklé sídlo.³⁶¹ Právo hlasovat měl mít každý občan bývalého Rakousko-Uherského mocnářství, který dosud nezískal příslušnost jiného státu, či který nabyl příslušnost československou.³⁶²

Domovské právo měli voliči prokázat předložením platného domovského listu. Ti, kteří v obci domovské právo neměli, ale splňovali podmínku, aby zde měli bydliště či stálé sídlo před 1. srpnem 1914, museli tuto skutečnost prokázat jakýmkoli doklady, které by tento fakt potvrzovaly. I tací, kteří na území měli domovské právo, nemuseli být k hlasování připuštěni, pakliže po 1. srpnu 1914 zřejmě prokázali svůj úmysl odpoutat se od země a přerušit zde veškeré svazky, které je k domovské obci poutaly, případně jednalo-li se o osoby trestané za určité delikty.³⁶³

Každý občan směl hlasovat pouze jednou a to v obci, kde měl domovské právo či své sídlo. Hlasovat bylo možné pouze osobně. Jednotlivé obecní úřady dostaly za úkol do 30. dubna 1920³⁶⁴ zapsat osoby oprávněné hlasovat v abecedním

³⁵⁹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 60, kart. 11, 1920, Spisy č. 3000-3100.

³⁶⁰ Tamtéž.

³⁶¹ Tamtéž.

³⁶² AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 52, kart. 10, 1920, Spisy č. 2200-2300.

³⁶³ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 60, kart. 11, 1920, Spisy č. 3000-3100.

³⁶⁴ Jelikož před koncem měsíce dubna spousta obcí především z polské strany demarkační čáry voličské seznamy neodevzdala, vydala Mezinárodní komise 29. dubna Rozhodnutí, jímž prodloužila lhůtu na odevzdání voličských seznamů až do 15. května 1920.

pořadí do zvláštních hlasovacích listin. Seznamy musely obsahovat: jméno, příjmení, číslo domu, zaměstnání zapsaných a u každého z nich důvod, na jehož základě bylo dotyčné osobě přiznáno hlasovací právo.³⁶⁵ Proti hlasovacímu výnosu protestovali Češi i Poláci, obě strany měly za to, že tu druhou zvýhodňuje.³⁶⁶

Pro potřeby usnadnění plebiscitních prací nechala Mezinárodní komise zřídit jednotlivé informační kanceláře, na něž by se obyvatelstvo mohlo obrátit s žádostmi o poskytnutí informací k hlasování. Sídlem hlavní kanceláře se stal Těšín a otevřena měla být denně vyjma nedělí. Další kanceláře měly být zřízeny v Jablunkově, Frýdku, Slezské Ostravě, Fryštátě, Bílsku, Strumeni, Skočově a Karvíně, přičemž každá z těchto kanceláří měla stanovený jeden den úřadování v rozmezí od 19. do 26. dubna.³⁶⁷

Před definitivním rozhodnutím Dohodové komise se spekulovalo, že hlasovací právo nakonec nebude přiznáno pouze faktickým obyvatelům Těšínska, kteří zde měli domovské právo a na Těšínsku i skutečně žili, ale i lidem, kteří byli „vázáni stálými páskami s touto zemí.“ Podle zjištění Komise pro plebiscit na Těšínsku se jednalo o 11 303 osob, které byly na Těšínsko příslušné, ale nežily zde. Na 801 lidí bylo usedlých v Čechách, 8 285 na Moravě, 929 osob žilo v západním Slezsku, v Dolních Rakousích jich bydlelo 582, 246 osob se nacházelo na Slovensku a 34 lidí v Sarajevu. Předpokládalo se, že ne všichni budou zapsáni do voličských seznamů a že ne všem těmto lidem budou uznány případné reklamace. Přesto se odhadovalo, že se počet lidí, jež žijí mimo Těšínsko, a kteří budou mít právo zúčastnit se plebiscitu, přiblíží k 10 000, což bylo číslo, které by v některých obcích mohlo mít i rozhodující úlohu, pakliže by se tito jedinci rozhodli kvůli hlasování na Těšínsko vrátit.³⁶⁸ Jak je psáno výše, rozhodnutí komise tuto možnost nakonec nepovolilo, ale kdyby se tomu stalo a plebiscit proběhl, oběma stranám by to přidalo na nejistotě a předpokládané výsledky hlasování v jednotlivých obcích by byly ještě větší spekulací než doposud.

³⁶⁵ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 60, kart. 11, 1920, Spisy č. 3000-3100.

³⁶⁶ GAWRECKI, D., str. 56.

³⁶⁷ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 60, kart. 11, 1920, Spisy č. 3000-3100.

³⁶⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 58, kart. 11, 1920, Spisy č. 2800-2900.

Poláci se v podstatě od příchodu Mezinárodní komise snažili provedení plebiscitu všemožně zabránit. Zpočátku se polské ozbrojené skupiny snažily lid od hlasování ve prospěch Československa odradit páchaným terorem, s blížícím se plebiscitem začali Poláci blokovat jeho provedení tím, že na své straně demarkační čáry neodevzdávali voličské seznamy.³⁶⁹ I přestože si nebyla československá delegace jistá, jestli Poláci plebiscit nakonec vůbec připustí, pravidelně kalkulovali, kolik hlasů by Československo na jednotlivých místech mohlo získat. Propočty se podle současné situace měnily, ovlivňovaly je násilné činy a zavražďování, jimž Dohodová komise nebyla schopna zabránit, ale také třeba agitační shromáždění pořádaná členy delegace a subdelegace či jednotlivými plebiscitními komisemi.

V případě Těšínska byla situace v jednotlivých soudních okresech pro Československo značně nejistá. Na západní straně demarkační čáry si byla delegace jistá, že soudní okresy Frýdek, Slezská Ostrava a Bohumín budou mít převahu hlasů pro Československo, avšak v okresech Fryštát a Těšín odhadovali jen těsnou nadpoloviční většinu. Na východní straně demarkační čáry to pak bylo ještě horší. Soudní okresy Bílsko a Těšín měly mít nadpoloviční většinu pro Československo, v soudních okresech Skočov a Fryštát se ale očekávala těsná výhra Polska. A v soudních okresech Bohumín a Strumeň mělo Polsko jasnou většinu. Kdyby se hlasovalo podle původních politických okresů, byla by situace pro Československo ještě horší. Frýdecký, fryštátský a bílský okres by nadále zůstaly součástí Československa. Okres těšínský by však těsně připadl Polsku a Československo by tak ztratilo území s největším městem bývalého vévodství.³⁷⁰

Takto alespoň vypadaly odhady k 7. červenci 1920. I tato čísla však platila pouze za předpokladu, že bude pro setrvání v Československu hlasovat tolik Němců a Šlonzáků, s kolika se počítalo. Již koncem června si Koždoňovci stěžovali, že byla spousta z nich nucena prchnout ze svých statků, které následně obsadili Poláci. Československá vláda se však podle nich o uprchlé Šlonzáky nezajímala a nestarala a někteří začali tvrdit, že než aby se bez jakékoli podpory a záruky ze strany vlády vzdávali svého majetku a bezpečí, raději se vrátí do Poláky spravovaného území a

³⁶⁹ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 91, kart. 18, 1920, Exposé dr. Matouše.

³⁷⁰ Tamtéž.

požádají Radu Narodowou o pardon.³⁷¹ Československá delegace si tak byla naprosto jistá, že jakmile obyvatelé bílského okresu dojdou k přesvědčení, že se bude Těšínsko s určitostí dělit, s hlasy místních Šlonzáků a Němců již počítat nepůjde, neboť jestliže si budou myslet, že tak jako tak jejich okres skončí jako součást Polska, raději svůj hlas odevzdají Polákům, než aby riskovali své bezpečí. Tento scénář se ukázal jako čím dál pravděpodobnější především po rozhovoru, který poskytl novinám ministr zahraničí Beneš, v němž k nelibosti delegace přiznal, že dělení Těšínska je pravděpodobné.³⁷²

Každá obec nacházející se na plebiscitním území měla za povinnost sestavit hlasovací seznamy z občanů, kteří splňovali zásady pro hlasování a měli tak právo o plebiscitu hlasovat. Každý, kdo se v seznamu voličů neobjevil, mohl proti tomuto rozhodnutí podat reklamaci, ke které musel doložit veškerou potřebnou dokumentaci prokazující jeho právo zúčastnit se ankety. Seznamy osob oprávněných zúčastnit se plebiscitu měly obce povinnost zveřejnit po dobu čtrnácti dnů, během nichž mohli obyvatelé, pokud se na seznamu neobjevili anebo chtěli být z hlasovacího seznamu vyškrtnuti, uplatnit námitky a podat proti tomuto rozhodnutí odvolání.³⁷³

Rozhodnutí s pořadovým číslem 32 o úpravě reklamačního řízení vydala Dohodová komise 7. května 1920. V Těšíně byla zřízena reklamační komise, jež měla být v případě potřeby následně rozdělena do jednotlivých sekcí složených z pěti členů Mezinárodní komise, z nichž jeden měl komisi předsedat, a dvou zástupců Československa a dvou Polska, právníka a jeho důvěrníka, kteří měli mít při rozhodování o uznání či neuznání reklamace jen poradní hlas. Při schůzích reklamační komise se směli vyjadřovat k jejím návrhům a činit návrhy vlastní, definitivní vůle ale ležela na předsedovi komise. Každý, kdo podal reklamaci, měl nárok se proti rozhodnutí reklamační komise písemně odvolat do tří dnů od momentu, kdy mu bylo doručeno.³⁷⁴

Z důvodu, že spousta obcí neodevzdala voličské seznamy, byla Mezinárodní komise nucena proti tomuto počínání jednat. Dne 3. července vydala Dohodová

³⁷¹ AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 6958, k. 72, 1920, Mírová konference v Paříži. Různé. Hranice ČSR, vojenské zprávy a transporty, čs. mírová delegace, Těšín.

³⁷² AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 91, kart. 18, 1920, Exposé dr. Matouše.

³⁷³ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 28, kart. 5, 1920, Rozhodnutí Mezinárodní komise – Nóty pro tisk.

³⁷⁴ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 60, kart. 11, 1920, Spisy č. 3000-3100.

komise Rozhodnutí č. 50, podle kterého měla být do obcí, jež seznamy nezaslaly, vyslána pojízdná komise, která měla navštívit jednotlivé obce. Na zpracování údajů 500 obyvatel měla den a veškeré náklady spojené s platem zaměstnanců, jejich ubytováním a stravováním padaly na bedra proviněných obcí. Kdokoli ze starostů či jiných osob by se pokusil pojízdné komisi v její činnosti zabránit, by byl okamžitě zbaven práva zúčastnit se plebiscitu.³⁷⁵

Členy reklamační komise v Těšíně se za českou stranu stali okresní hejtman a ministerský rada Josef Mrhálek, okresní hejtman Josef Hořeňovský, který byl později přidělen pro zpracování reklamací do Karvína,³⁷⁶ a okresní komisař dr. Karel Cuc, kteří se přihlásili do služby k dr. Matoušovi podle nařízení prezidia Ministerstva vnitra dne 25. května 1920. Kromě tří zmíněných mělo v reklamační komisi českou stranu zastupovat dalších deset úředníků, jež si měli pánové Mrhálek, Hořeňovský a Cuc vybrat sami a následně o jejich přidělení k reklamační komisi zažádat Ministerstvo vnitra.³⁷⁷

Dalšími členy reklamační komise se nakonec stali oficiál Bedřich Schüller, kancelářský pomocník Václav Pokorný, okresní komisař Čeněk Heinz, okresní komisař Jaroslav Mrazík a okresní hejtman Adolf Kafka, kteří byli přijati do služby v období mezi 26. květnem a 20. červnem.³⁷⁸ Zaměstnanci reklamační komise byli postupně ve dnech 16. - 17. července zproštěni služby, neboť již nebylo reklamační komise zapotřebí.³⁷⁹ Oficiálu Schüllerovi a pomocníku Pokornému bylo kromě volného bytu a stravného denně vypláceno 30 Kč, zbytek jmenovaných dostával ke stravnému a bytu denní diety 50 Kč, které byly vypláceny úřadem delegáta.³⁸⁰

Plebiscit se měl podle rozhodnutí Nejvyšší rady uskutečnit do třech měsíců od příchodu Mezinárodní komise, tedy nejdéle počátkem května 1920, velmi brzy však bylo jasné, že vykonání hlasování v tomto termínu nebude možné stihnout.

³⁷⁵ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 28, kart. 5, 1920, Rozhodnutí Mezinárodní komise – Nóty pro tisk.

³⁷⁶ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 61, kart. 11, 1920, Spisy č. 3100-3200-

³⁷⁷ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 56, kart. 11, 1920, Spisy č. 2600-2700.

³⁷⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 61, kart. 11, 1920, Spisy č. 3100-3200.

³⁷⁹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 63, kart. 12, 1920, Spisy č. 3300-3400.

³⁸⁰ Tamtéž.

Zdržování plebiscitu měli na vině především Poláci, kteří v obcích pod svou správou odmítali odevzdávat hlasovací seznamy a přípravy hlasování se tak značně zdržovaly. Z tohoto důvodu požádala Dohodová komise Konferenci velvyslanců o prodloužení lhůty. Velvyslanci jim vyhověli a 4. května 1920 rozhodli, že se plebiscit na Těšínsku uskuteční 12. července 1920.³⁸¹

Během června probíhaly přípravy plebiscitu naplno. Bezpečnostní situace na území se ale neustále zhoršovala, až se začalo hovořit o jiné možnosti, jak spor mezi Československem a Polskem rozhodnout. Obyvatelstvo Těšínska žilo v permanentním strachu z polského teroru a vše vyvrcholilo 1. července v Šumbarku. Polští teroristé za bílého dne přepadli četnickou stanici a zastřelili zde tři četníky a jednoho těžce poranili. Vražda četníků se nakonec stala poslední pomyslnou kapkou, kterou pro dohodovou komisi pohár násilí přetekl, a komise se rozhodla navrhnout vyřešení sporu arbitrází.³⁸² Tuto možnost navrhla Konference velvyslanců v Paříži československé a polské straně 23. června 1920. Čas na rozmyšlenou měly státy do 15. července. Pokud by se na arbitráži provedené belgickým králem neshodly, měl být proveden plebiscit a to nejpozději 25. července 1920.³⁸³

O možnosti arbitráže se zpočátku šeptalo jen v politických kruzích, zprávy se však postupně rozšiřovaly a bylo jen otázkou času, než se dostanou až k běžným lidem na Těšínsko. Proti arbitráži se od počátku stavěly nejen politické špičky – československý parlament přijal 26. června k arbitráži velmi odmítavé stanovisko,³⁸⁴ ale i představitelé těšínských obcí a dalších míst po celém Československu. Ke konci června podala městská rada v Přerově protest proti arbitráži. Požadovali vykonání plebiscitu a zaručení svobodného hlasování pro všechny občany Těšínska. „*Nepřipustíte, aby Těšínsko bylo druhou Makedonií nebo Arménií*“, žádala ve svém dopise přerovská rada a připomínala tak násilné rozdělení území Makedonie během balkánských válek a ještě násilnější rozdělení území Arménie mezi Rusko a Turecko během první světové války, které přineslo na Turky okupovaném území smrt více než milionu Arménů. V polovině června zaslala správní komise obce Rychvald rezoluci, kde požadovala, aby byl slezský lid jediným, kdo rozhodne o budoucnosti Slezska. Stížnostní dopis proti arbitráži delegace obdržela i od představenstva obce

³⁸¹ JELÍNEK, P., str. 113.

³⁸² PELC, F., str. 133.

³⁸³ JELÍNEK, P., str. 118.; KUBÍK, L., str. 104.; GAWRECKI, D., str. 61.

³⁸⁴ JELÍNEK, P., str. 119.

Dolní Suchá. „[...] plebiscit nám byl vnucen proti vůli obyvatelstva, ale když jsme ho přijali, také nyní na něm pevně trváme a žádáme provedení plebiscitu,“ prohlásili ve svém dopise a podobně se v rezoluci vyjádřili i dělníci z Dolní Suché, kteří požadovali, aby byl plebiscit proveden v co nejbližším možném termínu a to na celém Těšínsku, v jeden den a za úplné volnosti a bezpečnosti.³⁸⁵

Československé delegaci přišly v průběhu měsíce června až desítky stížností, z nichž jednoznačně vyplývalo, že většina obyvatel Těšínska si přála plebiscit. Většina korespondence zněla podobně a asi nejlépe vše vystihl dopis sociálních demokratů z Orlové z 12. června 1920.

„V poslední době docházejí zprávy, že dohoda zamýšlí ustoupiti od plebiscitu na Těšínsku a že hodlá otázku Těšínska rozhodnouti arbitráží. Tyto zprávy naplňují rozhořčením obyvatelstvo těšínského Slezska, které v převážné většině stojí věrně na půdě čs. republiky.

Trvali jsme a trváme stále neochvějně na připojení celého Těšínska k čs. republice, poněvadž toto bylo od nepaměti spjato úzkými páskami s ostatními českými zeměmi. Hospodářsky pak jest připojení Těšínska k československé republice existenční otázkou našeho státu. Nechtěli jsme plebiscitu a pokládáme [jej] za těžkou křivdu způsobenou českému národu, neboť jím se má rozhodovati o zemi, která byla a jest nesporně naší a jejíž obyvatelstvo ve své převážné většině věrně stojí za čs. republikou.

Podrobili jsme se plebiscitu, aby každému občanu byla ve smyslu demokratických zásad hláсанých Dohodou dána možnost projevit svobodnou volbou, ke kterému státu chce náležeti, a pak také proto, abychom ukázali světu nepravdivost polského tvrzení na mírové konferenci, že většina Těšínska je polská.

Na přání Poláků byl nám tedy plebiscit vnucen. Nyní však opět na přání Poláků, kteří poznali, že plebiscit skončí pro ně nepříznivě, má býti od plebiscitu upuštěno.

Politická organisace čsl. strany sociálně-demokratické v Orlové protestuje jménem všeho dělnictva proti každému pokusu dělení Těšínska, vyzývá všechny

³⁸⁵ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 60, kart. 11, 1920, Spisy č. 3000-3100.

povolané činitele, aby neustupovali nátlaku a násilí polskému a trvali za všech okolností na provedení plebiscitu.

Jen v tom případě byli bychom ochotni ustoupiti od plebiscitu, kdyby nám Dohoda přirkla Těšínsko celé.

*Prohlašujeme slavnostně, že se Těšínska nevzdáme nikdy.*³⁸⁶

Československá vláda s výjimkou Edvarda Beneše³⁸⁷ navrhovanou arbitráž z počátku kategoricky odmítala, situace se ale postupně změnila, na což mělo vliv mimo jiné setkání československého chargé d'affaires ve Velké Británii F. Veverky s britským ministrem zahraničních věcí dne 29. června 1920. Velká Británie se stala hlavním propagátorem arbitráže a Veverka shrnul výsledek setkání v několika bodech:

„1) Plebiscit zůstává pouze praktickou pomůckou zjištění stavu věci pro vedení hranice pro jiný rozhodující orgán, která nemusí býti nijak vázána početními ani lokálními výsledky plebiscitu. Je nasnadě, že tímto arbitrážním³⁸⁸ pochodem česká věc může doznati větší újmy pánev uhelná, dráha než při svěřením věci arbitrovi, při němž možno snadněji kompenzovati. Anglická vláda pak považuje dnešní okamžik za obzvláště příhodný k řešení touto cestou a k docílení velmi dobrých výsledků pro nás v ohledu ekonomickém a komunikačním.

*2) Upozorňuji na ódium a nepříznivou situaci, když odmítneme a Poláci přijmou arbitráž, vůči Conseil Suprême.*³⁸⁹

3) Zdůrazňuji nemožnost přátelských styků s Polskem v budoucnu, využítukjeme-li dnešní překerní situace Polska, vyvolanou ohrožením východní fronty.

4) Upozorňuji, že původní naše stanovisko vůči plebiscitu bylo negativní.

[...]

³⁸⁶ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 59, kart. 11, 1920, Spisy č. 2900-3000.

³⁸⁷ Ministr zahraničí Beneš jako jediný prosazoval arbitráž již od května 1920, poněvadž příliš nevěřil, že by plebiscit pro Československo dopadl dobře ve všech oblastech, kterými procházela Košicko-Bohumínská dráha a kde se nacházel uhelný revír.; JELÍNEK, P., str. 131.

³⁸⁸ Podle Jelínka se jednalo o omyl a Veverka měl na mysli pochod plebiscitní.

³⁸⁹ Oficiální francouzský název pro Nejvyšší radu.

Pokračoval Nicholson, že situace je tím obtížnější, ježto Anglie je toho přesvědčení, že plebiscit je neproveditelný z důvodů

- 1) *technických obtíží hlasování.*
- 2) *z obou stran bylo vypuzeno množství lidí, bylo by nutno uvést je zpět do jejich domicilu, což je za dané situace neproveditelné.*³⁹⁰

Čtyři dny před setkáním s britským ministrem zahraničí se Veverka sešel i s polským velvyslancem E. Sapiehou. Jednali spolu o možnosti arbitráže a Veverka prohlásil, že podle československého zahraničního výboru by eventuální arbiter musel při svém rozhodnutí respektovat výsledek plebiscitu. Lze tedy vyčíst, že arbitráž už se koncem června stala reálně zvažovanou možností, ačkoli tou dobou ještě československá vláda odmítala odstoupit od plebiscitu úplně.³⁹¹

Dne 8. července 1920 se v Praze uskutečnilo jednání se členy zahraničního výboru, kterého se zúčastnili mimo poslanců i delegát dr. Matouš a předseda plebiscitní komise v Těšíně dr. Klac, kteří zde přednesli svůj referát, jenž se týkal možnosti podvolení se arbitráži, kterou oba odmítli zatracovat, poněvadž obě možnosti, jak plebiscit, tak arbitráž, měly svá pro a proti a obě možnosti bylo potřeba velmi pečlivě zvážit, aby nastalo to nejlepší rozhodnutí pro republiku. Nakonec i Karel Kramář, zpočátku absolutní zastánce plebiscitu, svůj názor změnil a všichni zúčastnění se shodli, že pokud budou pro Československo zajištěny dvě životní podmínky – uhelné revíry a Košicko-Bohumínská dráha – tak by ani arbitráž nemusela být špatným řešením.³⁹²

Přijetí arbitráže nevnímalo negativně jen české obyvatelstvo, ale jako zradu jej brali i Němci a především Šlonzáci, kteří byli podle dr. Pelce přesvědčeni, že jim plebiscit dá možnost otevřeně projevit svou vůli zůstat součástí Československa. A nyní bylo toto původní slezské obyvatelstvo vydáno jak majetkově, tak i bezpečnostně do rukou Poláků, od nichž se po své otevřené podpoře Čechů báli pomsty. Šlonzáci i Němci považovali arbitráž za zradu nejen československého národa, ale především představitelů státu a podepsání o podvolení se mezinárodní

³⁹⁰ JELÍNEK, P., str. 120.

³⁹¹ DEJMEK, Jindřich a František KOLÁŘ. *Dokumenty československé zahraniční politiky. Československá zahraniční politika a vznik Malé Dohody 1920-1921, Svazek I. (4. červen 1920 – 31. leden 1921)*. Praha: Karolinum, 2004, ISBN 80-86506-38-X, str. 64.

³⁹² AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 91, kart. 18, 1920, Exposé dr. Matouše.

arbitráži následovaly protesty i panika. Největší obavy panovaly mezi Němci žijícími na Bílsku, kteří měli v plánu se případnému odstoupení bílského okresu Polsku postavit na odpor. Stejně tak panoval strach i mezi Němci žijícími v okrese těšínském a hlavně v samotném Těšíně. Situace v Těšíně a Bílsku nakonec došla do fáze, kdy se němečtí zástupci těchto měst 19. července sešli na schůzi a rozhodli, že v Těšíně a Bílsku plebiscit musí proběhnout za každou cenu, jinak Němci přijmou pouze neutralizaci území. Připojení k Polsku zásadně odmítali. Dr. Pelc se ve svém dopise obával, že Němci i Šlonzáci se v případě odstoupení jejich obcí Polsku nebudou váhat chopit se zbraní a své domovy bránit i silou. Obyvatelstvo požadovalo plebiscit, lid si chtěl o své budoucnosti rozhodnout sám a teď už mu to nemělo být umožněno.³⁹³

Během zasedání Konference velvyslanců se územím šířily různé fámy, které zanechávaly obyvatelstvo v ještě větší nejistotě a nervozitě. Po Ostravě se šířily zprávy, že bude rozhodnutí pro Československo nepříznivé a republika získá jen část z území, které jí přiřkla smlouva z 5. listopadu 1918. Taková varianta rozhodnutí okamžitě vyvolala odpor lidí, který vyvrcholil dvěma stávkami na jámách a v Orlové se uskutečnil tábor lidu, kde byla přijata rezoluce o definitivním přiznání celého Těšínska Československu, stejně jako po udržení celého Těšínska volaly hospodářské svazy. Ani zprávy, že hranice povede po Košicko-Bohumínské dráze a celá karvínská pánev zůstane Československu, v lidech naději nevzbudily, ale naopak. Lidé se báli, že bylo Těšínsko zaprodáno Polákům, vytýkaly československým zástupcům, že místo lidu rozhodla tajná diplomacie a především dělníci se odmítali rozhodnutí podrobit, pakliže by celé Těšínsko nebylo přiřknuto Československu. Situaci nepomohly ani některé noviny, jejichž redaktoři útočili na Beneše; většina tisku přesto vedla kampaň klidně a smířlivě, poněvadž věřila v dobrý výsledek.³⁹⁴

28. července, v den rozhodnutí Velvyslancecké konference, se obrátila deputace, složená z 20 zástupců ze 46 obcí těšínského a bílského okresu přímo na prezidenta Masaryka a žádala jej, aby byly jejich obce připojeny k Československu.

³⁹³ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 64, kart. 12, 1920, Spisy č. 3400-3500.

³⁹⁴ AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 7023, k. 72, 1920, Mírová konference v Paříži. Různé. Hranice ČSR, vojenské zprávy a transporty, čs. mírová delegace, Těšín.; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 7024, k. 72, 1920, Mírová konference v Paříži. Různé. Hranice ČSR, vojenské zprávy a transporty, čs. mírová delegace, Těšín.

Šlonzáci, po celou dobu příprav plebiscitu věrní Československu, požadovali provedení hlasování alespoň na tom území, které mělo připadnout Polsku.³⁹⁵ Ani když se zdálo, že je všechno ztraceno, tak se některé složky obyvatel Těšínska nevzdávaly. Nad Těšínskem se však stahovala mračna a hranice Těšínského knížectví, které zároveň tvořily hranici československého státu, se měly stát minulostí.

³⁹⁵ AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 7030, k. 72, 1920, Mírová konference v Paříži. Různé. Hranice ČSR, vojenské zprávy a transporty, čs. mírová delegace, Těšín.

2.5. Západní prefektura

O rozdělení plebiscitního území na západní a východní prefekturu rozhodla Mezinárodní komise 2. února 1920. Vojenská linie, která byla ustanovena Pařížským protokolem, měla nadále zůstat v platnosti a nově měla sporné území rozdělovat i administrativně.³⁹⁶ V čele obou administrativních oblastí stanuli prefekti – český pro západní a polský pro východní prefekturu. Český prefekt se stal nejvyšším správcem západní části Těšínska pod dozorem komise³⁹⁷ a jednou z jeho pravomocí bylo například jmenování československých zástupců do jednotlivých ustanovených komisí, které podléhaly komisi dohodové. Jako nejvyšší činitel v oblasti fungování správy komisi předkládal návrhy na úpravu fungování finanční správy, školství, pošt či železnic.³⁹⁸

Ve vedení západní prefektury stanul dr. Josef Michálek, přednosta zemského hospodářského úřadu v Moravské Ostravě a tajemník zemské slezské vlády, kterého do funkce navrhl již 1. listopadu 1919 předseda vlády Tusar.³⁹⁹ Do Těšína dorazil počátkem února 1920 a 5. února došlo k jeho představení Mezinárodní komisi.⁴⁰⁰ Denní diety dr. Michálka činily 100 Kč.⁴⁰¹

Dr. Michálek neměl na starosti spravování celého západního Těšínska sám, ale vypomáhalo mu s tím několik odborných poradců. Poradcem pro záležitosti poštovní, telegrafní a telefonní byl Josef Šimon. František Tesař, soudce z okresního soudu ve Fryštátě, měl na starosti soudnictví. Poradcem pro veřejné práce byl ředitel hornické školy dr. Miroslav Rybák, uhelný inspektor z Opavy Ferdinand Pavelka měl na starosti záležitosti školství, a otázky finanční obstarával celní inspektor Jiří

³⁹⁶ GAWRECKI, D., str. 54.

³⁹⁷ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

³⁹⁸ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 69, kart. 10, 1920, Hughesogramy s Těšínem – Únor 1920.

³⁹⁹ Před svým jmenováním do funkce prefekta byl Michálek dr. Matoušem zvažován jako poradce pro otázky zásobování. Místo dr. Michálka pak navrhl okresního komisaře dr. Menšíka z plebiscitní komise ve Slezské Ostravě.; AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Správa veřejná - Vyúčtování nákladů správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

⁴⁰⁰ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

⁴⁰¹ Dr. Michálek se po zániku západní prefektury stal členem subkomise pro záležitosti administrativní a celní a radou politické správy v Českém Těšíně.; AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 69, kart. 10, 1920, Hughesogramy s Těšínem – Únor 1920.; ZAvO, F: Zemská vláda Slezská Opava, inv. č. 2470, kart. 5222, 1924, Protokol z 21. 6. 1924 o jednání subkomise pro záležitosti administrativní a celní.

Dvořák. Posledními třemi poradci byli železniční inspektor Josef Šeda, policejní inspektor Josef Buchar a pro záležitosti četnictva poručík Bauer.⁴⁰²

Kromě dr. Michálka a odborných poradců měla prefektura ještě několik dalších zaměstnanců. Dr. Michálek dostal na pomoc vlastního sekretáře, kterým byl profesor Richard Faikoš.⁴⁰³ Jako další sekretář byl při kanceláři prefekta zaměstnán Jan König, daktylografii měly na starosti Adéla Ondrová a Marie Kosielová. Posledními třemi zaměstnanci prefektury byli Max Grossmann, Antonín Zbořil a E. Zobel.⁴⁰⁴

Úřad se často potýkal s problémy, jelikož mu místní obyvatelstvo odmítalo vyjít v úpravě fungování správy vstříc. Lidé se nechtěli podřídit novým ustanovením, což přispívalo k již tak značnému napětí, které na Těšínsku panovalo.⁴⁰⁵

Západní prefektura na území pod svou správu v záležitostech, které nespádaly pod pravomoci Dohodové komise, vydávala vlastní rozhodnutí a nařízení, která vycházela tiskem. Za tímto účelem si prefektura nechala vytvořit vlastní věstník *Úřední věstník prefektury pro západní část Východního Slezska*, v němž vyházely všechny zprávy, které chtěla prefektura šířit mezi obyvatelstvem.⁴⁰⁶

Od momentu rozdělení Těšínského Slezska na západní a východní prefekturu příslušelo zásobování území spadajícího pod západní prefekturu Zemskému hospodářskému úřadu v Moravské Ostravě a úřadům jemu podřízených. Polsko se snažilo o zřízení centrálního vyživovacího úřadu, na jehož činnost měla dohlížet Dohodová komise, československá strana však nesouhlasila. Západní prefektura byla zásobována podstatně lépe než východní, což československá delegace samozřejmě používala jako jednu ze svých hlavních zbraní, které se nehodlala vzdát⁴⁰⁷. Nelze však opomenout, že za touto skutečností stálo zásobování Těšínska na úkor jiných míst v Československu.

⁴⁰² AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 73, kart. 12, 1916-1920, Asservata.

⁴⁰³ Tamtéž.

⁴⁰⁴ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

⁴⁰⁵ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 69, kart. 10, 1920, Hughesogramy s Těšínem – Únor 1920.

⁴⁰⁶ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 60, kart. 11, 1920, Spisy č. 3000-3100.

⁴⁰⁷ AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Správa veřejná - Vyúčtování nákladů správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

Z činnosti západní prefektury se dochovalo jen minimum písemného materiálu. Pro přípravu plebiscitu samotného měl úřad spíše vedlejší význam, jednalo se však o nejvyšší správní orgán plebiscitního území a je proto značná škoda, že byla jeho existence v literatuře doposud naprosto opomíjena. Vliv na to měl jistě fakt, že lze v případě prefektury vycházet jen z minima pramenů, i tak si ale úřad zaslouží pozornost větší.

3. Plebiscitní úřady na Oravě a Spiši

3.1. *Obecný úvod*

Územní spor mezi polským a československým státem se netýkal jen Těšínska, ale dopadl i na území Oravy a Spiše, dvou regionů, které před rokem 1918 tvořily součást území Uherska a po rozpadu Rakousko-Uherského mocnářství se staly, na základě podepsaných mírových smluv ve Versailles a Trianonu, součástí nově vzniklého Československa.

Podle dochovaného opisu plebiscitního seznamu obcí z roku 1920 se region Orava skládal ze dvou politických okresů – námestovského a trstenského. Okres námestovský byl tvořen 26 obcemi,⁴⁰⁸ okres trstenský 22.⁴⁰⁹ Region Spiš se dělil na politické okresy kežmarský⁴¹⁰ a starovesský a utvářelo jej na 34 obcí.⁴¹¹ Severní část území Oravské župy, kterou si Poláci nárokovali, se nacházela zhruba na 750 km², a severní část Spišské župy se rozkládala na území o rozloze okolo 800 km².⁴¹²

Podle telegramu z 16. června mělo na plebiscitním území domovské právo 64 991 obyvatel, dalších 3 514 lidí, z čehož velkou část tvořili Poláci, na území žilo, ale nemělo zde domovské právo. V okrese námestovském mělo domovské právo 25 573 obyvatel, v okrese trstenském 21 596. Na Spiši bylo v okrese starovesském uděleno domovské právo 17 325 obyvatelům a v okrese kežmarském 497, z toho 8 439 bylo zapsaných jako voliči.⁴¹³

⁴⁰⁸ Námestovský okres tvořily obce Námestovo, Hruštín, Babín, Vaňovka, Lokca, Vasil'ov, Vavrečka, Ťapešovo, Krušetnica, Lomná, Breza, Beňadovo, Zákamenné, Erdudka, Novot', Veselé, Mútne, Jasenica, Bobrov, Zubrohlava, Klín, Slanica, Rabča, Rabčice, Polhora a Sihelné.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 3, kart. 2, 1920, Došlá korespondence – Různé.

⁴⁰⁹ Trestenský okres tvořily obce Trstená, Ústie, Osada, Hámry, Liesek, Čimhová, Brezovica, Vitanová, Hladovka, Suchá Hora, Jablonka, Chyžné, Dolná Lipnica, Horná Lipnica, Horná Zubrica, Dolná Zubrica, Podvlk, Srnie, Harkabúz, Oravka, Pekelník a Bukovina-Podsklie.; Tamtéž.

⁴¹⁰ Na rozdíl od politického okresu Stará Ves, který spadal pod plebiscitní území celý, patřila do plebiscitního území jen část kežmarského okresu, která se nacházela na severozápadu od rozvodí Dunajce a Popradu a dále tam patřily obce, jejichž území bylo protnuto čarou, která tvoří toto rozvodí.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 49, kart. 9, 1920, Spisy č. 1900-2000.

⁴¹¹ Region Spiš byl utvářen obcemi Repisko, Jurgov, Tribš, Velká Franková, Malá Franková, Osturňa, Kacvín, Haligovce, Fol'vark, Rychvald, Lešnica, Velký Lipník, Matiašovce, Jezersko, Stará Ves, Vyšné Šváby, Kalenberg, Havka, Nižné Šváby, Lechnica, Hanušovce, Hágy, Relov, Gibely, Nižné Lapše, Durštín, Fridman, Krempachy při Dunajci, Nová Belá, Nedeca, Javorina, Čierná Hora, Vyšné Lapše a Lapšanka.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 3, kart. 2, 1920, Došlá korespondence – Různé.

⁴¹² JELÍNEK, P., str. 17.

⁴¹³ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.; SULAČEK, J., str. 215.

Za účelem provedení plebiscitu bylo na plebiscitním území vytvořeno v období od září 1919 do konce července 1920, kdy došlo v Paříži k rozhodnutí o uspořádání hranic, několik úřadů. Nejvýznamnějším úřadem byl Úřad subdelegáta při Mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš. Centrem československé subdelegace působící při mezinárodní subkomisi se stala Trstená. Na území Oravy dále vznikla Plebiscitní komise pro Oravu, jejíž rezidencí byl ustanoven Tvrdošín, ve Spišské Bělé se usídlila Plebiscitní komise pro Spiš. Plebiscitní komise nebyly na rozdíl od československé delegace v Těšíně a subdelegace v Trstené zřizovány Ministerstvem zahraničních věcí a formálně těmto delegacím nepodléhaly. Svou činnost však s úřady delegáta a subdelegáta koordinovaly a reálně by se dalo říci, že jimi byly i částečně řízeny.

3.2. Mezinárodní plebiscitní subkomise pro Oravu a Spiš

Mezinárodní komise pro Oravu a Spiš vznikla 6. května 1920⁴¹⁴ a stejně jako v případě Těšína se skládala ze zástupců čtyř dohodových států – Francie, Spojeného království, Japonska a Itálie. Subkomisi předsedal Ital Tornielli, kterého Slováci obviňovali z prakticky otevřené podpory Poláků.⁴¹⁵ Zájmy Japonska v subkomisi reprezentoval Sho Kurihara,⁴¹⁶ Spojené království Angličan Pearson a Francii de la Forest Divonne.

Sídlem Mezinárodní subkomise se stala Jablonka, kam zástupci Dohody dorazili 18. května 1920.⁴¹⁷ Subkomise měla původně začít fungovat již mnohem dříve, uvažovalo se o polovině března, v úvahu připadal dokonce i jeho počátek, avšak realizace se protáhla. Za možné obce, ve kterých mohla subkomise při svém působení pobývat, navrhovala československá delegace Trstenou či Starou Ves, ve kterých subkomise úřadovala mezi 11. a 18. květnem před příchodem do Jablonky.⁴¹⁸ První původní variantou pro ubytování subkomise byla dokonce obec Zakopané. Od počátku se předpokládalo, že subkomise bude fungovat v podstatě samostatně, a tak bylo v Těšíně rozhodnuto, že při ní vznikne i samostatná československá subdelegace.⁴¹⁹

Ještě před příchodem oficiální subkomise, v období od února do května, navštívila několikrát plebiscitní území neoficiální subkomise, která zde působila jako jakýsi předvoj, aby zjistila stav situace na Slovensku.⁴²⁰ Počátkem května nakonec došli zástupci Dohody k názoru, že by bylo zapotřebí pro Oravu a Spiš vytvořit stálou subkomisi, která by se usídlila na plebiscitním území Slovenska a přímo odtud

⁴¹⁴ MAJERIKOVÁ, M., str. 34.; SULAČEK, J., str. 218.

⁴¹⁵ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.

⁴¹⁶ Psáno též jako Kuryhara.

⁴¹⁷ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 22, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 1-100.

⁴¹⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 6, kart. 3, 1920, Hughesogramy – Květen 1920.

⁴¹⁹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

⁴²⁰ Tamtéž.

úřadovala. Při ní pak měla být zřízena i samostatná československá subdelegace v čele se subdelegátem.⁴²¹

V čele neoficiální (označovat se dá též jako „první“) subkomise, která v první polovině února pobyla několik dní ve Staré Vsi, stanul kapitán de la Forest Divonne. Dalšími členy komise byli Brit Pearson, který Spojené království reprezentoval i ve druhé subkomisi, a tlumočnick p. Dominois. Po území členy Dohody provedl sám Msgr. Blaha a subkomise během týdne, který na Slovensku strávila, navštívila 29 obcí. Znovu se první subkomise na Slovensko vydala mezi 3. a 17. březnem.⁴²²

V první polovině května panoval na Oravě a Spiši chaos, který byl z velké části zapříčiněn subkomisí. Ještě 11. května neobdržela subkomise od těšínské komise plnou moc ke správě plebiscitního území severního Slovenska a zdejší úředníci tak měli za to, že rozhodnutí vydaná subkomisí nemělo konečnou platnost. Úředníci marně čekali na finální rozhodnutí z Těšína, spousta záležitostí se kvůli tomu zdržela a nedorozumění jistě nebylo ideálním počátkem spolupráce zástupců Dohody s obyvatelstvem v oblasti správy a přípravy plebiscitu.⁴²³

Subkomise v Jablonce se ukázala stejně neschopná řešit tamější problémy, jako byla komise v Těšíně. Po jejím příchodu a stálém usídlení v Jablonce se na Oravě a Spiši rozmohl obdobný teror, který se šířil po celém Těšínsku. Násilí bylo na denním pořádku, výjimku netvořily ani útoky, které skončily smrtí napadených. A subkomise tomu všemu dokázala jen bezmocně přihlížet, poněvadž znesvářené obyvatelstvo její nařízení odmítalo vzít na vědomí.

Svou činnost Mezinárodní subkomise ukončila 7. srpna 1920, kdy došlo k předání správy do rukou Československa a Polska.⁴²⁴ Subkomise společně s dohodovými vojsky následně Slovensko opustila a přidala se k Mezinárodní komisi v Těšíně, která činnost skončila jen o několik dní později.

⁴²¹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 6, kart. 3, 1920, Hughesogramy – Květen 1920.

⁴²² AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

⁴²³ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 6, kart. 3, 1920, Hughesogramy – Květen 1920.

⁴²⁴ MMAJERIKOVÁ, M., str. 45.

3.3. Plebiscitní komise pro Oravu

Plebiscitní komise pro Oravu vznikla na podzim roku 1919 jako plebiscitní komisariát, který byl přejmenován na plebiscitní komisi podle rozhodnutí ze 4. února 1920.⁴²⁵ Sídlem plebiscitního komisariátu se zpočátku stala Trstená a 30. prosince 1919 došlo k přestěhování komisariátu do Tvrdošína,⁴²⁶ oravské obce, která se nacházela již mimo plebiscitní území, kde zůstal působit jako plebiscitní komise až do jejího zrušení. Dnes je Tvrdošín okresním městem a centrem jednoho ze tří okresů, ze kterých se oravský region skládá.

Nejstarší dochované spisy, které byly plebiscitní komisí pro Oravu odeslány československé delegaci v Těšíně a dalším úřadům, jsou datovány 20. dubnem 1920.⁴²⁷ Samotný plebiscitní komisariát zahájil svou činnost nejpозději 22. září, kdy byl členem komise jmenován dr. Ján Moural.⁴²⁸

Před ustanovením subdelegace zastupovala Československo v jednání se subkomisí oravská plebiscitní komise, přesněji dr. Štefan Hojo, který sídlil v Námestově a do Trstené na jednání se subkomisí dojížděl autem, které měl k dispozici.⁴²⁹

Přesný počet členů komise není známý, stejně jako to, jak se jednotliví zaměstnanci v úřadu proměňovali. Jako administrativní poradce při komisi působil dr. Štefan Hojo.⁴³⁰ Z pracovníků plebiscitní komise je dále známý dr. Ján Moural, který měl na starosti styk plebiscitní komise s dalšími úřady. Pravidelně zasílal situační zprávy o situaci na Oravě jak subdelegaci do Trstené, tak delegaci do Těšína, dr. Locherovi na Ministerstvo zahraničních věcí, kapitánu Opravilovi na Ministerstvo obrany, dr. Antonínu Pudlačovi do Prezidiální kancelárie či ministru Švehlovi na Ministerstvo vnitra. Dr. Moural dále v případě potřeby zastupoval i subdelegáta na jednáních s dohodovými mocnostmi.⁴³¹

⁴²⁵ JAKUBEC, P. *Československo-pol'ský spor o Javorinu*, str. 69.

⁴²⁶ SULAČEK, J., str. 207.

⁴²⁷ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

⁴²⁸ Tamtéž.

⁴²⁹ Tamtéž.

⁴³⁰ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 10, kart. 2, 1920, Zprávy plebiscitní komise.

⁴³¹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

Předsedou komise, a předtím i plebiscitním komisařem, byl poslanec Národního shromáždění Ján Janček. Aby vůbec mohl funkci předsedy vykonávat, musel od svého poslaneckého klubu dostat dovolenou. Janček funkci ale nikdy v podstatě nevykonával, jelikož byl příliš vytížen častým jednáním s prezidentem Masarykem a neustálými cestami do Ružomberka. Poslanec se chtěl z důvodu zaneprázdněnosti pozice vzdát ve prospěch někoho, kdo by mohl předsednictví věnovat více péče a času, jelikož se však nikdo takový nenašel, nakonec se uvolil, že v čele komise zůstane. Jediným kandidátem, který přicházel v úvahu a s nímž souhlasil i sám Janček, byl bývalý župan Mayš, jako problém se ale ukázalo, že si na tuto práci připadal již příliš starý.⁴³² V čele komise tak reálně stál dr. Moural, který Jančeka v nepřítomnosti zastupoval.⁴³³

Původní kompetence komisaře byly značně rozsáhlé. Na starosti měl dohled nad všemi organizacemi, orgány a jednotlivci, kteří měli na starosti plebiscitní práce na území župy, a dokonce mu podléhaly i politické úřady a úřady finanční, poštovní, železniční nebo církevní mu měly být v případě potřeby kdykoli k dispozici. Komisař mohl dokonce odvolat a jmenovat župany, a pokud někoho považoval za nebezpečného pro průběh plebiscitu, mohl jej nechat internovat.⁴³⁴

Dr. Ján Moural při komisi působil od 22. září 1919, ale 31. ledna 1920 si přivodil vážný úraz a až do 20. března nemohl svou funkci vykonávat. Jeho místo bylo neobsazené více než dva a půl měsíce, poněvadž zástupce se podařilo jmenovat až 17. března, tedy tři dny před tím, než se Moural vrátil zpět do práce. Jeho zástupcem byl na oněch několik dní jmenován místodržitelství tajemník Eduard Peneca. Za svou práci, ačkoli mu na bedrech spočívala takřka veškerá agenda úřadu, dostával dr. Moural denně jen 30 Kč diet, což bylo naprosto nedostačující, a tak bylo na konci května 1920 přistoupeno ke zvýšení diet na 100 Kč denně, přičemž ta samá částka mu měla být dorovnána až ke dni jeho nástupu ke komisariátu.⁴³⁵

Aby se dr. Mouralovi snížilo pracovní zatížení, došlo k rozhodnutí o vytvoření pozice místopředsedy komise, na níž byl podle protokolu z 23. května

⁴³² AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.

⁴³³ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

⁴³⁴ SULAČEK, J., str. 208.

⁴³⁵ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

navržen dr. Hojo. Svou funkci ale nevykonával příliš dlouho, poněvadž ještě v červnu byl pověřen vedením propagační kanceláře.⁴³⁶

Plebiscitní komise byla po polovině května decentralizována a došlo k založení dvou propagačních kanceláří se sídly v Námestově a Jablonce, jejichž účelem, jak napovídá jejich název, bylo především šíření propagandy. Samotná plebiscitní komise v Tvrdošíně pak měla za úkol obě tyto kanceláře zajišťovat a působit jako spojovací úřad mezi subdelegací a dalšími úřady, které se zabývaly plebiscitem.

⁴³⁶ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

3.4. Plebiscitní komise pro Spiš

Plebiscitní komise pro Spiš sídlila ve Spišské Belé, ačkoli původně měla být umístěna ve Spišské Staré Vsi.⁴³⁷ Činnost komise, respektive komisariátu, byla zahájena 29. září 1919 a předsedou komise, respektive plebiscitním komisařem, byl jmenován Msgr. Marián Blaha,⁴³⁸ vikář ze Spišského Podhradí, který obdržel 24. září téhož roku jmenovací dekret od ministrů Švehly a Šrobára.⁴³⁹ Proti jmenování byl podle všeho již od počátku hrabě de Manneville, kterému se nelíbilo sloučení funkce plebiscitního komisaře s Blahovou vysokou pozicí v církvi. Kromě Msgr. Blahy se členy komisariátu stal K. Herr, jehož úkolem byla správa kanceláře, a kterého po onemocnění tyfem na čas nahradil dr. Gašpar Durčanský a od 1. ledna 1902 dr. František Tomsa.⁴⁴⁰ Záležitosti propagandy měl na starosti Cyril Mach a finanční věci komisariátu řídil František Hanuš. U komisariátu byli dále zaměstnáni kpt. Otmar Fritsch⁴⁴¹ a jako kancelářská síla Mária Popelková.⁴⁴²

Úřad se přeměnil z plebiscitního komisariátu na plebiscitní komisi podle rozhodnutí ze 4. února 1920.⁴⁴³ Hlavního zprostředkovatele kontaktu se subdelegací tvořil po odchodu Msgr. Blahy správce komise dr. František Tomsa.⁴⁴⁴ Spišská plebiscitní komise byla podle dochovaných písemností ve styku s československou subdelegací méně než komise oravská, důvody spočívaly především v neobsazenosti pozice předsedy komise, jelikož se po Blahově přechodu do funkce subdelegáta nedařilo nalézt odpovídajícího nástupce, a v nedostatku personálu kanceláře. Velitel III/2 praporu ve Spišské Belé ve své zprávě dokonce napsal: „[...] žádám, aby byl sem okamžitě vyslán úředník, který by celou správu uvedl v pořádek a napravil

⁴³⁷ SULAČEK, J., str. 208.

⁴³⁸ Msgr. Blaha se později stal subdelegátem pro Oravu a Spiš, více informací k jeho osobě lze nalézt v následující kapitole.; Tamtéž, str. 207.

⁴³⁹ Tamtéž, str. 209.

⁴⁴⁰ K. Herr byl 7. listopadu ze zdravotních důvodů nahrazen G. Durčanským, které poté ve funkci vystřídal dr. B. Tomsa.; SULAČEK, J., str. 210.

⁴⁴¹ Kpt. Fritsche, kterého ke komisariátu delegovalo Ministerstvo obrany, byl později nahrazen nadporučíkem Adolfem Řehulkou, jelikož se stal členem trstenské subdelegace.

⁴⁴² JAKUBEC, P., *Československo-pol'ský spor o Javorinu*, str. 68-69.; SULAČEK, J., str. 210.

⁴⁴³ JAKUBEC, P., *Československo-pol'ský spor o Javorinu*, str. 69.

⁴⁴⁴ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 20, kart. 2, 1920, Různé – Návrhy na ustanovení pohraniční stráže, rozdělení hranic, přídavky na četnictvo aj.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 14, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 1-100.

*všechny křivdy [...] dále bud' též sem vysláni úředníci, kteří by uvědomovali lid a ihned a rázně čelili polské agitaci [...].*⁴⁴⁵

Dr. Tomsa žádal, aby mu přidělen někdo na výpomoc, zájem o práci u plebiscitních komisí i subdelegace byl však na Slovensku nízký. Český subdelegát Blaha chtěl do spišské kanceláře dosadit slovenského katolíka, o práci ale neměl nikdo zájem a dr. Pudlač z Prezidiální kancelárie ministra s plnou mocou pro správu Slovenska to okomentoval slovy: „*Je škoda, že o Oravu a Spiš není na Slovensku takový zájem jako o Těšín v Čechách.*“⁴⁴⁶

Na Spiši se dlouho po Blahově odstoupení hledal vhodný kandidát na pozici předsedy komise, funkce však vyžadovala takřka konstantní přítomnost v kanceláři a výkon práce 24 hodin denně. Všichni zvažovaní kandidáti byli nakonec zavrženi a to většinou buď z důvodu stáří či jejich již tak velké zatíženosti a místo předsedy tak podle všeho zůstalo až do konce působení komise neobsazené.

Stejně jako v případě plebiscitní komise ve Slezské Ostravě byly slovenské plebiscitní komise pověřeny především agitací. Jejich úkolem bylo šíření propagandy pomocí různých přednášek, divadelních představení a dalších osvětových akcí, které měly zdejší obyvatelstvo přesvědčit, aby při plebiscitu odevzdalo hlas pro setrvání obcí v Československu. Denně byly podnikány agitační cesty po plebiscitním území, které měly za úkol zároveň i kontrolu panujících nálad a komise byla v každodenním styku s obyvatelstvem i z důvodu, že se na ni sami obraceli s rozličnými záležitostmi, žádostmi o posílení dohodového vojska počínaje a prosbami o vdovské podpory a zlepšení zásobování konče.⁴⁴⁷

Plebiscitní komise pro Spiš ve své činnosti pokračovala ještě měsíc po vydání rozhodnutí Konference velvyslanců. Svoji práci komise ukončila až koncem srpna 1920,⁴⁴⁸ několik dní po rozpuštění trstenské subdelegace i těšínské delegace.

⁴⁴⁵ MAJERIKOVÁ, M., str. 41.

⁴⁴⁶ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

⁴⁴⁷ SULAČEK, J., str. 210-212.

⁴⁴⁸ JAKUBEC, P., *Československo-pol'ský spor o Javorinu*, str. 81.; SULAČEK, J., str. 227.

3.5. Úřad subdelegáta při Mezinárodní subkomisi pro Oravu a Spiš

Sídlem Úřadu subdelegáta, jenž působil při Mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, se stala Trstená. Československá subdelegace svou činnost v Trstené zahájila nejpozději 7. května 1920. Z tohoto dne pochází nejstarší dochovaný spis nesoucí číslo 9, nebyl tedy prvním vytvořeným dokumentem, spisy s pořadovými čísly 1 – 8 se ale nedochovaly. Dokument obsahuje seznam nábytku, který kancelář subdelegace převzala od dr. Meisela, a vyřízen byl kapitánem Otmarem Fritschem.⁴⁴⁹ Již před příchodem členů subdelegace jim dr. Hojo zařídil pronájem čtyř místností, které nechal zároveň vybavit nejnutnějším nábytkem.⁴⁵⁰

Úřad měl v Trstené setrvat pouze dočasně, neboť bylo v plánu subdelegaci přesunout do Jablonky, kde se měla usídlit Mezinárodní subkomise pro Oravu a Spiš. Překážkou pro přesídlení se však ukázal být nedostatek místa, se kterým se byly československé úřady v Jablonce nuceny potýkat.⁴⁵¹

Mezinárodní subkomise do Jablonky přišla 18. května 1920 a subdelegace z Trstené ji měla vzápětí následovat. Těšínský delegát dr. Matouš a dr. Pudlač z Prezidiální kancelárie se v telefonickém rozhovoru shodli na tom, že přestěhování do Jablonky bylo pro československou subdelegaci velmi žádoucí, poněvadž bylo třeba, aby měla subdelegace umožněno navázat se subkomisí co nejbližší kontakty.⁴⁵²

Jak je psáno výše, Úřad delegáta se v Jablonce potýkal s nedostatkem prostor, do kterých by přesídlil své kanceláře. V úvahu přicházelo buď pronajmutí jednoho z místních domů či přímo jeho odkoupení, což navrhl dr. Matouš.⁴⁵³ Přestěhování subdelegace zpočátku vypadalo jako jednoznačná záležitost, k jejímuž vyřízení mělo dojít v několika následujících dnech. Svědčil o tom i fakt, že již 20. května, tedy

⁴⁴⁹ Subdelegace od dr. Meisela koupila 3 psací stoly, z nichž jeden byl určený pro psaní na stroji, 1 skříň, 4 židle, 1 stojan k psacímu stroji, 1 židli k psacímu stroji a 1 kalamář.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 22, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 1-100.

⁴⁵⁰ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.

⁴⁵¹ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 22, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 1-100.

⁴⁵² Tamtéž.

⁴⁵³ Tamtéž.

pouhé dva dny po příchodu Mezinárodní subkomise do Jablonky, tam byly československé subdelegaci adresovány první dopisy.

O přestěhování subdelegace do Jablonky bylo rozhodnuto 22. května, k uskutečnění plánu ale nakonec nedošlo. Existuje několik dochovaných spisů, které byly delegaci adresovány do Jablonky, jedná se však jen o jednotliviny z období konce května, zbytek korespondence byl po dobu května i týdnů následujících adresován jen do Trstené. K rozhodnutí ponechat subdelegaci v Trstené přispělo několik faktorů: prvním z nich byl jednoznačně problém nedostatku prostor pro umístění kanceláří, který neměl tak jednoduché řešení, jak by si zástupci Československa představovali, a dalším byl fakt, že se Trstená nacházela jen pár minut cesty autem od Jablonky a navíc byla blíže Tvrdošínu a umožňovala tím snazší styk s plebiscitní komisí, která zde měla sídlo.⁴⁵⁴

Stejně jako v případě Úřadu delegáta republiky československé při Mezinárodní komisi v Těšíně se ani pro úřady vzniklé na Oravě a Spiši za účelem provedení plebiscitu nedochovalo velké množství písemností, které by přesně dávaly jejich personální složení ve sledovaném období. Z materiálu dochovaného z Úřadu subdelegáta však lze jednotlivé zaměstnance kanceláře vysledovat přeci jen značně snadněji než tomu je v případě Těšínska, kde se s výjimkou vojenského referátu dochovaly v případě personálního obsazení spíše zlomky, ze kterých lze získat informace převážně jen o úřednících s nejvyšším postavením.

V případě československé subdelegace lze personální obsazení úřadu nalézt hlavně v jednotlivé korespondenci. Úřadu byl oznamován příjezd nových zaměstnanců, jejich přeložení a odchod a v korespondenci se velmi často řešila i výše vyplácených požitků.

Personální obsazení subdelegace v Trstené je na rozdíl od jiných úřadů vzniklých za účelem provedení plebiscitu alespoň z jednoho období kompletní, což částečně usnadňuje snahu o ucelení personálního fungování úřadu. Nepočítáme-li

⁴⁵⁴ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 22, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 1-100.

pomocnou sílu, tak se k 16. červenci 1920 československá subdelegace v Trstené skládala ze subdelegáta a sedmi dalších zaměstnanců.⁴⁵⁵

Jelikož plebiscitní území Oravy a Spiše spadalo pod správu Mezinárodní subkomise, museli jí všichni zaměstnanci delegace složit slib věrnosti. Kdy přesně byly jednotlivé sliby složeny známo není, 11. června však československá subdelegace obdržela dopis od britského komisaře, který si stěžoval, že tak ještě neučinil každý, ačkoli subdelegace pracovala již více jak měsíc, a požadoval, aby v nejbližší době nastala náprava.⁴⁵⁶

O vzniku subdelegace se mluví již v únoru 1920 v souvislosti s první cestou Dohodové subkomise na Slovensko. Jako možní členové byli tehdy navrženi Msgr. Marián Blaha, který měl subdelegaci předsedat, Ing. Jan Burjan, dr. František Tomsa, berní správce Hanuš ze Spišské Bělé, dr. Helena Děvečková, slečna Olga Pivková a jako spojovací důstojník poručík Vanco ze Spišské Bělé. Jak bude patrné níže, subdelegace započala své květnové fungování ve velmi podobném složení, jež bylo v únoru navrženo a to i přes stížnosti na nedostatek Oravanů, který byl zapříčiněn tím, že předseda subkomise pocházel ze Spiše.⁴⁵⁷

Jako specifický problém slovenské subdelegace se od počátku jejího působení projevoval nedostatek kvalifikované i pomocné kancelářské síly. Hlavní překážkou možných kandidátů byla neznalost francouzštiny, kterou na Slovensku ovládalo jen malé množství lidí, jež pro práci u subdelegace připadali v úvahu.⁴⁵⁸ Situace by šla vyřešit zasláním konceptních úředníků z Čech, dr. Matouš to však nepovažoval za dobrý nápad a myslel si, že by si Slováci měli Oravu a Spiš uhájít sami. Ukázalo by to, že slovenští úředníci jsou stejně schopní jako čeští. A jak delegát sám prohlásil – pokud u subdelegace nebudou žádní Češi, její případnou špatnou práci nebudou moci Slováci svést na nikoho než na sebe.⁴⁵⁹

⁴⁵⁵ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 26, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 551-700.

⁴⁵⁶ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 3, kart. 2, 1920, Došlá korespondence.

⁴⁵⁷ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

⁴⁵⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 6, kart. 3, 1920, Hughesogramy – Květen 1920.

⁴⁵⁹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

Subdelegátem⁴⁶⁰ úřadu byl jmenován Msgr. Marián Blaha, který se narodil 11. června 1869 v Liptovském Hrádku a zemřel 21. srpna 1943 ve Svatém Kříži nad Hronem. Blaha byl roku 1892 vysvěcen na kněze. Během své působnosti subdelegáta v Trstené vykonával zároveň i funkci kapitulárního vikáře spišské diecéze, kterým byl od 24. března do 4. srpna 1920. Ještě 13. listopadu téhož roku, se pak Blaha stal báňskobystrickým biskupem, kterým byl až do své smrti.⁴⁶¹

Ještě před svým ustanovením subdelegátem Msgr. Blaha pracoval při těšínské delegaci jako poradce dr. Matouše pro záležitosti Oravy a Spiše. Zároveň s tím předsedal plebiscitní komisi ve Spišské Bělé, čehož se vzdal po svém jmenování subdelegátem.⁴⁶² Dále zastupoval biskupa a spravoval majetek hraběte Zamojského, což vedlo k tomu, že měl na práci subdelegáta jen velmi málo času. Kvůli Blahově vyčerpání se dokonce uvažovalo, že by jej v čele subdelegace nahradil někdo jiný, jako možní kandidáti byli zmíněni např. dr. Juraj Slávik, Blahův pozdější zástupce, či župan Macura.⁴⁶³

Do funkce československého subdelegáta Msgr. Blahu navrhl těšínský delegát v hughesogramu z 19. února 1920, jako druhou možnou volbu pak navrhl Ing. Jana Burjana z Ústředné kancelárie pre plebiscit vo Spiši a Orave.⁴⁶⁴ Do funkce subdelegáta byl Blaha schválen 28. února.⁴⁶⁵

V dopise ze 3. května 1920 odeslaném z Prezidálné kancelárie dr. Pudlačem, zaznělo, že Blaha v Trstené působil jako zástupce delegáta, lze ale předpokládat, že tím bylo myšleno pouze to, že Msgr. Blaha podléhal, z pozice trsteného subdelegáta, těšínskému delegátu dr. Matoušovi.⁴⁶⁶ Jelikož již před počátkem působení Blahy ve vedení československé delegace v Trstené byl zaměstnán v Těšíně

⁴⁶⁰ Subdelegát ve většině dochovaných spisů označován jako delegát, i samotné razítko úřadu znělo „*Delegát Republiky Československej pri medzinárodnej subkomisii pre Oravu a Spiš*“, jelikož však podléhal těšínskému delegátu, stejně jako Mezinárodní subkomise pro Oravu a Spiš podléhala Mezinárodní komisi těšínské, označení subdelegát je přesnější.

⁴⁶¹ < http://www.farnostcimhova.itall.sk/?Farsk%E9_oznamy:Kapl%E1n_v_%C8imhovej_-_biskup> [2016-03-21].

⁴⁶² AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.

⁴⁶³ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 6, kart. 3, 1920, Hughesogramy – Květen 1920.

⁴⁶⁴ AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Vyúčtování nákladu správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

⁴⁶⁵ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

⁴⁶⁶ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi plebiscitní pro Oravu a Spiš, inv. č. 22, kart. 3, 1920, Vyřizené spisy 1-100.

jako poradce dr. Matouše pro otázky Slovenska, po rozhodnutí o vzniku samostatné subkomise pro Oravu a Spiš bylo tedy jeho jmenování do funkce subdelegáta naprosto logickým řešením.⁴⁶⁷

Blahova významná pozice v církvi byla jistě jedním z hlavních důvodů, proč byl československým subdelegátem v Trstené zvolen, jeho funkce generálního vikáře se však ukázala i na škodu, neboť zástupcům Mezinárodní subkomise Blahovo působení v církvi vadilo. Stejně tak si na Blahovu církevní pozici stěžoval i polský delegát v Těšíně.⁴⁶⁸ Aby Msgr. Blaha vyšel subkomisi vstříc, po dobu konání plebiscitu svou funkci na plebiscitním území složil a církevní správou zde pověřil dr. Zimmermanna, preláta a kanovníka spišské kapituly.⁴⁶⁹ Jelikož si Msgr. Blaha ponechal funkci vikáře na ostatních územích diecéze, subkomise vydala stanovisko, ve kterém jasně požadovala, aby se Blaha vzdal do vykonání lidového hlasování funkce generálního vikáře úplně.⁴⁷⁰ To Msgr. Blaha podle všeho absolutně odmítl a prohlásil, že pokud by předseda komise, hrabě de Manneville, nadále trval, aby se vzdal vikariátu pro celou spišskou diecézi, byl by nucen to považovat za nadužití kompetence předsedy komise ve prospěch Polska a zasahování do vnitřní správy nejen katolické církve, ale celého Československa. V jeden moment dokonce prohlásil, že by se radši vzdal postavení subdelegáta a navrátil se zpět k plebiscitní komisi, než aby se vzdal vikariátu.⁴⁷¹ Msgr. Blaha svůj názor v průběhu příprav plebiscitu nikdy nezměnil a z pozice vikáře neodstoupil, přičemž subkomise se s tím nejspíš smířila, jelikož tato záležitost v dochovaných materiálech již více řešena nebyla.

Blahovi byla vyplácena měsíční mzda ve výši 5 000 Kč, k tomu navíc ještě od 1. února 1920 dostával diety. Přesná výše denních požitků známa není, 1. května mu ale byly diety zvýšeny na 100 Kč denně. Kromě diet a pravidelně vyplácených

⁴⁶⁷ AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bz inv. č., kart. 420, 1919-1920, Vyúčtování nákladu správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

⁴⁶⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 4, kart. 2, 1920, Hughesogramy – Únor 1920.

⁴⁶⁹ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.

⁴⁷⁰ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 23, kart. 3, 1920, Vyřizené spisy 101-250.

⁴⁷¹ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.

požitků obdržel Blaha navíc 6. května k výplatě 15 000 Kč určených na reprezentativní účely.⁴⁷²

Před jmenováním Blahy a započítím fungování subdelegace funkci subdelegáta v době Blahovy nepřítomnosti zastupoval dr. Štefan Hojo z plebiscitní komise. V situační zprávě plebiscitní komise z 29. dubna dokonce stojí, že ačkoli dr. Hojo sídlil v Námestově, měl se v blízké době přestěhovat do Trstené, kam se měli začít brzy sjíždět i jednotliví poradci do jmenování do subdelegace. To naznačuje, že se měl dr. Hojo možná stát členem subdelegace, anebo že se měl ujmout funkce subdelegáta, což se ale ukázalo jako nerealizovatelné z důvodu, že byl neznalý cizích jazyků a nedokázal tak komunikovat bez tlumočnicka, s čímž měla mezinárodní komise značný problém.⁴⁷³

Msgr. Blaha tvořil během jednání prostředníka mezi subkomisí a ministrem pro správu Slovenska Šrobárem, což vyžadovalo opětovné cestování. Účastnil se též jednání v Těšíně a z důvodu časté absence v Trstené byl na jednání se subkomisí zpočátku zastupován dr. Hojou, jemuž však výkon funkce znemožňovalo, jak je zmíněno výše, že nebyl znalý cizích jazyků, případně dr. Mouralem, proti jehož přítomnosti protestovali Poláci. V kombinaci s Blahovou neznalostí místních poměrů na Oravě bylo tedy nutné, aby měl k ruce vzdělané zástupce.⁴⁷⁴

Po subdelegátu Blahovi byli nejvýše postavenými úředníky kanceláře dr. Milan Radlinský a dr. Juraj Slávik. Oba dva nastoupili k československé delegaci 1. května 1920,⁴⁷⁵ respektive jim od tohoto dne byly vypláceny diety. Fyzicky se do Trstené dostavili až po polovině měsíce. Ještě v situační zprávě pro Ústřední kanceláři v Ružomberku ze 17. května si dr. Moural stěžoval, že dr. Slávik zatím nedorazil a urgoval, aby se jeho příchod co nejvíce uspíšil, jelikož Msgr. Blaha

⁴⁷² AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Vyúčtování nákladu správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

⁴⁷³ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

⁴⁷⁴ Tamtéž.

⁴⁷⁵ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 26, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 551-700.

vedení delegace sám nestíhal.⁴⁷⁶ V případě potřeby měli subdelegáta v jednotlivých záležitostech zastupovat z pozice referentů.⁴⁷⁷

Ačkoli byl subdelegátem Msgr. Blaha a dr. Radlinský s dr. Slávikem jej pouze zastupovali, v korespondenci byli často sami označováni jako delegáti, což bylo pravděpodobně způsobeno částečnou neznalostí některých odesílatelů a částečně tím, že jejich pozice v rámci subdelegace nebyla úplně přesně definovaná.⁴⁷⁸ Nepřesné vymezení pozic Radlinského a Slávika v rámci subdelegace po jejich příchodu vedlo k menšímu sporu mezi oběma muži, neboť si oba nárokovali místo subdelegátova zástupce, až nakonec muselo být alespoň přibližně určeno, jakou agendu bude mít který z nich na starosti, a že budou Msgr. Blahu zastupovat oba.⁴⁷⁹

Dr. Milan Radlinský před svým nástupem k československé delegaci pracoval v Praze jako rada Nejvyššího správního soudu.⁴⁸⁰ 15. května 1920⁴⁸¹ byl prezídiem Ministerstva zahraničních věcí jmenován poradcem subdelegáta československé vlády a jeho zástupcem pro styk se subkomisí.⁴⁸² Radlinský byl zároveň titulován i jako přednosta kanceláře subdelegace a měl tedy na starosti její organizaci.⁴⁸³ Jelikož byl dr. Radlinský odborníkem na otázky práva, stal se subdelegátovým poradcem v otázkách právních.⁴⁸⁴ Mzda byla dr. Radlinskému nadále vyplácena Nejvyšším

⁴⁷⁶ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

⁴⁷⁷ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 14, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 1-100.

⁴⁷⁸ Nepřesně titulování Radlinského a Slávikovy funkce nebylo záležitostí jen obyčejných lidí, kteří se na sebe delegaci obraceli s různými záležitostmi, ale i úředníků. Příkladem budiž dopis odeslaný 22. května z Ústřední kancelárie pre plebiscit vo Spiši a Oravě, ve kterém dr. Burjan dr. Radlinského oslovil jako „delegáta československé vlády.“ Dne 8. června byl pro změnu dr. Slávikovi adresován dopis jako „československému delegátu v Trsteně.“; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 14, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 1-100.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 20, kart. 2, 1920, Různé – Návrhy na ustanovení pohraniční stráže, rozdělení hranic, přídavky na četnictvo aj.

⁴⁷⁹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 6, kart. 3, 1920, Hughesogramy – Květen 1920.

⁴⁸⁰ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 14, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 1-100.

⁴⁸¹ AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Vyúčtování nákladu správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

⁴⁸² AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 14, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 1-100.

⁴⁸³ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 24, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 251-400.

⁴⁸⁴ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 6, kart. 3, 1920, Hughesogramy – Květen 1920.

správním soudem, což bylo kryto z plebiscitního úvěru.⁴⁸⁵ Navíc měl denně dostávat 100 Kč diet, stejně jako jeho manželka Otilia Radlinská, jejíž příchod byl na úřad oznámen k 1. červnu 1920.⁴⁸⁶ Působnost u delegace zahájila o sedm dní později, odkdy jí také byly vypláceny diety.⁴⁸⁷ Manželé Radlinští byli u delegace zaměstnáni až do jejího rozpuštění 15. srpna 1920.⁴⁸⁸

Dr. Juraj Slávik se narodil 28. ledna 1890 v Dobré Nivě a již před svým jmenováním do Trstené působil jako poslanec Národního shromáždění a vládní komisař pro východní Slovensko.⁴⁸⁹ Dr. Slávik byl k subdelegaci oficiálně přidělen 17. května 1920 Ministerstvem zahraničních věcí, které k tomu bylo zmocněno ministerskou radou,⁴⁹⁰ a své funkce v Trstené se ujal 21. května, kdy byl představen i Mezinárodní subkomisi.⁴⁹¹ Při subdelegaci byl zaměstnán jako advokát, jeho hlavním úkolem bylo zabránit subkomisi, aby spadla pod polský vliv,⁴⁹² a jak je zmíněno výše, v nepřítomnosti Msgr. Blahy byl pověřen jeho zastupováním.⁴⁹³ V době, kdy se Msgr. Blaha účastnil konference ve Francii, byl Slávik tím, kdo vedl většinu jednání s ostatními úřady. Velmi často také subdelegáta doprovázel na různá jednání se subkomisí, o Slávikově významné pozici v rámci kanceláře tedy nemůže být pochyb.⁴⁹⁴ Napovídají tomu i diety, které mu byly vypláceny. Jako v případě dr. Radlinského nám není známa celková výše jeho požitků, denně však dostával 150 Kč diet, nejvíce ze všech zaměstnanců úřadu, což též svědčí o tom, jak důležitá jeho pozice v rámci úřadu byla.⁴⁹⁵ Slávikova působnost při delegaci byla ukončena

⁴⁸⁵ AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Vyúčtování nákladu správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš, 1919-1920.

⁴⁸⁶ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 14, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 1-100.

⁴⁸⁷ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 26, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 551-700.

⁴⁸⁸ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 700-863.

⁴⁸⁹ AMZV, F: Osobní spisy 1945-1992, kart. 879, 1920-1948, Judr. Juraj Slávik.

⁴⁹⁰ AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Vyúčtování nákladu správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

⁴⁹¹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 6, kart. 3, 1920, Hughesogramy – Květen 1920.

⁴⁹² Tamtéž.

⁴⁹³ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 14, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 1-100.

⁴⁹⁴ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 22, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 1-100.

⁴⁹⁵ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 26, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 551-700.

k 8. srpnu 1920,⁴⁹⁶⁴⁹⁷ jeho práce na úpravě území Oravy a Spiše tím však neskončila, neboť se po roce 1921 stal člen československo-polské delegace pro Těšínské Slezsko, Spiš a Oravu, která jednala např. o úpravě občanství, právech menšin či školství.⁴⁹⁸

Nejstarším zaměstnancem úřadu byl podle dochovaných materiálů Otmar⁴⁹⁹ Fritsch, kapitán 2. horského pluku, který působil od 17. dubna 1920 jako vojenský poradce⁵⁰⁰ při vojenské kanceláři československé subdelegace.⁵⁰¹ Na starosti měl mimo jiné i výkon kancelářských služeb subdelegace, což v praxi znamenalo, že byl Fritsch tím, kdo vedl protokoly, vytvářel koncepty, jako první četl veškerou doručenou korespondenci, u které zapsal, kdy byla do kanceláře doručena a následně ji opatřil krátkou poznámkou, jak bylo se spisem naloženo, měl na starosti odepisování na doručenou poštu, expedici písemností i jejich sepsání na stroji.⁵⁰² Fritschův plat činil 1 300 Kč měsíčně,⁵⁰³ k čemuž dostával ještě 50 Kč a později

⁴⁹⁶ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 700-863-

⁴⁹⁷ Zastupování subdelegáta v Trstené znamenalo jen počátek Slávikova působení ve státní správě. Ve 20. letech působil jako župan ve Zvolene a Košicích, v roce 1926 poprvé usedl do ministerského křesla jako ministr zemědělství v úřednické vládě J. Černého. V letech 1929-1932 zastával post ministra vnitra a počátkem roku 1936 byl jmenován velvyslancem ve Varšavě. Během války odešel do exilu a to nejprve do Paříže, později do Londýna, kde byl roku 1940 jmenován ministrem vnitra exilové londýnské vlády. Post ministra vnitra zastával až do konce války, po níž se stal velvyslancem ČSR ve Washingtonu. Na místo velvyslance Slávik rezignoval 3. března 1948 se slovy: „Československo se stalo plně totalitárním a policejním státem. Rozhodl jsem se bojovat za československou demokracii. Jsem reprezentantem svobodného a demokratického Československa a nemohu přijmout jako legální vládu jmenovanou prezidentem Benešem pod nátlakem a terorem.“ Po své rezignaci se do Československa již nevrátil a až do své smrti v roce 1969 působil jako člen československého demokratického exilu. O návratu do Československa a na své rodné Slovensko Slávik snil po celý zbytek života a v roce 1990 se mu jeho přání přeci jen splnilo a jeho ostatky byly převezeny do Banské Bystrice.; AMZV, F: Osobní spisy 1945-1992, kart. 879, 1920-1948, Judr. Juraj Slávik.; DEJMEK, Jindřich a kol., *Diplomacie Československa, Díl II., Biografický slovník československých diplomatů (1918-1945)*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2285-1, str. 218-219.; ANON. *Juraj Slávik Neresnický. 29 January 1890 – 30 May 1969*.

⁴⁹⁸ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 2, kart. 1, 1922, Protokoly ze schůzí československo-polské delegace pro Těšínské Slezsko, Spiš a Oravu.

⁴⁹⁹ Uváděno i jako Ottomar.

⁵⁰⁰ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 26, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 551-700.

⁵⁰¹ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 33, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 1-100.

⁵⁰² AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 24, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 251-400.

⁵⁰³ Mzda kapitána Fritsche měla od počátku jeho působení u delegace činit 1300 Kč, ve skutečnosti tomu však nebylo a minimálně do 24. června dostával jen 900 Kč měsíčně, proti čemuž podal minimálně 2x protest k Ministerstvu obrany. Proti nižší částce platu, než by měl Fritsch dostávat, se ohradil i Marián Blaha, který požadoval, aby se částka Fritschova platu zvýšila na požadovaných 1300 Kč. Argumentoval např. tím, že si Fritsch z potřeby reprezentace byl nucen pořídít novou uniformu ze svých peněz, jelikož mu na ni samotná mzda nestačila.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 24, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 251-400.

75 Kč diet.⁵⁰⁴ Kapitán Fritsch byl přidělen na základě nařízení 9. divize v Trnavě, protože jakožto nejvyšší důstojník velel celému vojenskému úseku na Oravě a měl tedy značné zkušenosti s místními lidmi i s poměry, které na Oravě panovaly.⁵⁰⁵ Funkce kapitána Fritsche měla být ukončena k 10. srpnu,⁵⁰⁶ na úřadě nakonec zůstal až do rozpuštění delegace, ke kterému došlo o pět dní později.⁵⁰⁷

Z dalších zaměstnanců působily u československé subdelegace dvě oravské⁵⁰⁸ překladatelky. Dr. Helena Děvečková byla v kanceláři zaměstnána od 27. dubna 1920 a na starosti měla překládání veškerých nót z francouzštiny do češtiny, slovenštiny, polštiny a naopak. Podle subdelegátových slov byla dr. Děvečková pro kancelář úřadu nepostradatelnou, jelikož vystudovala doktorát na pařížské Sorbonně a její znalost francouzštiny tak byla perfektní.⁵⁰⁹ Dr. Děvečková byla jednou z prvních, kteří se ujali svého místa u delegace a především počátkem května, kdy do Trstené ještě nedorazili dr. Radlinský s dr. Slávikem a Msgr. Blaha byl z důvodu zaneprázdněnosti většinu času nepřítomen, to byla právě dr. Děvečková, kdo převzal od dr. Hoji řízení kanceláře.⁵¹⁰

Dr. Děvečkové nebyla vyplácena žádná mzda, jen dostávala denně 75 Kč diet, které jí byly, na subdelegátovu žádost, od července zvýšeny na 100 Kč.⁵¹¹ 2. června k dietám dostala alespoň jednorázový příplatek ve výši 500 Kč, i tak jí ale bylo do 7. června i s dietami vyplaceno pouze 1 500 Kč a dr. Děvečková tak byla nucena žít na dluh, což se jí samozřejmě nelíbilo. Stejně jako to, že ačkoli měla vystudovanou vysokou školu, dostávala za svou práci méně peněz než slečna

⁵⁰⁴ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 26, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 551-700.

⁵⁰⁵ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 24, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 251-400.

⁵⁰⁶ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 700-863.

⁵⁰⁷ Tamtéž.

⁵⁰⁸ AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Vyúčtování nákladu správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

⁵⁰⁹ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 24, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 251-400.

⁵¹⁰ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 6, kart. 3, 1920, Hughesogramy – Květen 1920.

⁵¹¹ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 26, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 551-700.

Pivková. Tento fakt vedl k tomu, že byly dr. Děvečkové od počátku července zvýšeny diety na výše zmíněných 100 Kč denně.⁵¹²

Ostatní překlady z francouzského jazyka měla v kanceláři na starosti slečna Olga Pivková, která byla k delegaci poslána z Ministerstva pro správu Slovenska a v Trstené byla zaměstnána od 1. května 1920. Mzda slečny Pivkové činila 1 000 Kč měsíčně, vyplácena jí byla Ministerstvem pro správu Slovenska, a k tomu navíc dostávala ještě denně 75 Kč diet.⁵¹³

Obě ženy měly z důvodu svých znalostí francouzštiny i povinnosti reprezentační a v případě potřeby se účastnily různých jednání.⁵¹⁴ Dr. Děvečková se slečnou Pivkovou pro subdelegaci překládaly až do 7. srpna 1920 kdy byla jejich působnost v Trstené ukončena.⁵¹⁵

Sepisování dokumentů měli v kanceláři na starosti zapisovatel či zapisovatelka na stroji. V prvním měsíci existence subdelegace tuto funkci vykonával především kapt. Fritsch, od počátku června však jako zapisovatelku na stroji zaměstnali Isabelu Kordošovou,⁵¹⁶ která do Trstené dorazila 27. května. Měsíční plat zapisovatelky činil 1 000 Kč, k tomu denně navíc dostávala ještě 40 Kč, později na žádost delegáta 50 Kč diet.⁵¹⁷ Slečna Kordošová byla v kanceláři delegace zaměstnaná až do 15. srpna, kdy byla její činnost delegace ukončena.⁵¹⁸

Posledním stálým zaměstnancem československé subdelegace byl Ladislav Szathmáry, který byl úřadem zaměstnán od 31. května 1920. Szathmáry u subdelegace pracoval jako tlumočnick do japonštiny a většinu času trávil se zástupci japonské delegace a to především přímo se samotným japonským delegátem Kuriharou. Szathmáryho mzda činila 1 500 Kč, k čemuž denně obdržel ještě dalších 100 Kč jako diety. Ze všech známých mezd byla Szathmáryho nejvyšší, což

⁵¹² AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.

⁵¹³ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 26, kart. 3, 1920, Vyřizené spisy 551-700.

⁵¹⁴ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 24, kart. 3, 1920, Vyřizené spisy 251-400.

⁵¹⁵ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřizené spisy 700-863.

⁵¹⁶ Tamtéž.

⁵¹⁷ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 26, kart. 3, 1920, Vyřizené spisy 551-700.

⁵¹⁸ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřizené spisy 700-863.

napovídá, jak významná jeho překladatelská funkce pro subdelegaci byla.⁵¹⁹ Jelikož subkomise na počátku srpna ukončila svou činnost a z Jablonky odešla, Szathmáryho služeb již nebylo zapotřebí. Jeho působnost byla ukončena k 31. červenci, načež se přesunul do Bratislavy, kde se měl hlásit do služby k dr. Pudlačovi.⁵²⁰

Po krátkém období byl u československé delegace jako konceptní úředník zaměstnán dr. Bujnak ze Šah.⁵²¹ Dr. Bujnak byl k subdelegaci přidělený 15. května 1920 Prezidiální kanceláří. Na svou pozici v kanceláři subdelegace nastoupil 20. května,⁵²² ještě téhož dne však Prezidiální kancelář rozhodla o Bujnakově odvolání z důvodu jeho vznětlivé povahy. Dr. Bujnak svou funkci u delegace přestal vykonávat 22. května 1920 a ještě v ten den se vrátil na své původní místo do Šah, kde byl zaměstnaný při úřadě župana.⁵²³

Z dopisu delegáta z 2. července 1920 vyplývá, že měl být u subdelegace zaměstnán také dr. Albert Ličko, advokát ze Spišské Staré Vsi, který měl pracovat jako poradce subdelegáta a v případě potřeby jej zastupovat ve styku se subkomisí. Dr. Ličko byl do funkce dočasně zmocněn subdelegátem Blahou, zapotřebí však ještě bylo, aby ho do funkce oficiálně jmenoval ministr zahraničních věcí. Ličkovo jméno se nevyskytuje v žádných dalších spisech úřadu, lze tedy předpokládat, že do samotné funkce nikdy nenastoupil, ačkoli již bylo i rozhodnuto, že mu budou diety vypláceny plebiscitní komisí ve Spišské Bělé.⁵²⁴

Při československé delegaci v Trstené působily po různě dlouhou dobu i další osoby, které však nebyly považovány za členy delegace jako takové. Jednalo se o telefonisty⁵²⁵ a pomocnou sílu. Jako kuchař byl zaměstnaný pěšák Stanislav Stirský z 2. horského pluku, kapitán Fritsch s sebou k subdelegaci přivedl i svého

⁵¹⁹ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 26, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 551-700.

⁵²⁰ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 700-863.

⁵²¹ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 22, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 1-100.

⁵²² Tamtéž.

⁵²³ Tamtéž.

⁵²⁴ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 26, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 551-700.

⁵²⁵ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 24, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 251-400.

důstojnického sluhu pěšáka Václava Martinka,⁵²⁶ který na úřadě působil od příchodu kapitána Fritsche a jako diety mu bylo denně vypláceno 10 Kč.⁵²⁷

Z důvodu potřeby neustálého cestování na jednání se subkomisí či k agitování v jednotlivých obcích měli členové kanceláře k dispozici šoféry, jedním z nichž byl Zikmund Raiser.⁵²⁸ Diety řidičů jsou známy jen od plebiscitní komise v Tvrdošíně, kde činily 20 Kč denně pro šoféry osobních aut a 5 Kč pro šoféry aut nákladních, dá se však předpokládat, že byly diety u řidičů při subdelegaci i plebiscitních komisích shodné.⁵²⁹ V červenci byl na návrh dr. Pudlače Msgr. Blahovi přidělen poštovní konsultant Jan Smutný, jehož funkce spočívala především v poskytování potřebných informací v oboru poštovním a také v telefonním a telegrafním provozu.⁵³⁰

Mzdy byly zaměstnancům úřadu vypláceny podle výnosu ministra zahraničních věcí „o platech poradců a pomocných sil delegátových“ berním úřadem ve Staré Vsi, Trstenskou Slovenskou bankou a Námestovskou bankou na poukázky podepsané patřičným služným,⁵³¹ někteří však dále dostávali výplatu od úřadů, u kterých pracovali před svým dočasným přidělením na plebiscitní území.⁵³² Výplatu diet si mezi sebe rozdělilo několik úřadů. Diety pomocných sil, které nepobíraly plat státních zaměstnanců, byly vypláceny Ústřednou kanceláriou pro plebiscit v Ružomberku,⁵³³ část diet, povětšinou státních zaměstnanců, vyplácela i plebiscitní komise v Tvrdošíně a jak je zmíněno výše, diety dr. Alberta Ličky měly být

⁵²⁶ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisí pro Oravu a Spiš, inv. č. 24, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 251-400.

⁵²⁷ Tamtéž.

⁵²⁸ 25. května při cestě automobilem z Jablonky do Tvrdošína bylo na Raisera neznámými pachateli několikrát vystřeleno, což vypovídá o tom, že se útočníci neštíteli ani útoků na členy delegací.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

⁵²⁹ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisí pro Oravu a Spiš, inv. č. 10, kart. 2, 1920, Zprávy plebiscitní komise.

⁵³⁰ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisí pro Oravu a Spiš, inv. č. 25, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 400-551.

⁵³¹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

⁵³² Výjimku tvořila např. slečna Bella Kordošová, která byla k delegaci poslána z ministerstva v Bratislavě a to bylo také úřadem, od něhož nadále pobírala mzdu.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisí pro Oravu a Spiš, inv. č. 24, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 251-400, 1920, K 3.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisí pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3? 1920, Vyřízené spisy 700-863.

⁵³³ Mezi zaměstnanci, kteří nepožívali mezd státních zaměstnanců, a tudíž jim diety vyplácela Ústřední kancelária, se řadily i dr. Děvečková se slečnou Pivkovou.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisí pro Oravu a Spiš, inv. č. 26, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 551-700.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisí pro Oravu a Spiš, inv. č. 24, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 251-400.

vypláceny plebiscitní komisí ve Spišské Bělé, která vyplácela diety i subdelegátu Blahovi.⁵³⁴

S vyplácením mezd a diet nastával často problém. Již z výše napsaného vyplývá, že byly mzdy a diety pro zaměstnance často nedostačující a ti tak byli nuceni žít na dluh. Tomu tak bylo i v případě pí. Děvečkové, které nejen že do 7. června bylo vyplaceno pouze 1 500 Kč, ale navíc ani pořádně netušila, kolik peněz ji mělo být správně vypláceno. I nedostatečné platové ohodnocení zaměstnanců plebiscitních úřadů na Slovensku zajisté přispělo k faktu, že jak subdelegace, tak i jednotlivé komise měly problém nalézt kvalifikovanou sílu.⁵³⁵

Cílem československé subdelegace v Trstené a všech dalších úřadů působících na Slovensku po dobu trvání plebiscitu, bylo, stejně jako u československé delegace v Těšíně, získat na svou stranu co největší počet místních obyvatel, kteří by hlasovali, aby území Oravy a Spiše zůstalo součástí Československa. Záměrem subdelegace bylo na svou stranu pokud možno naklonit i Mezinárodní subkomisi, které měli zaměstnanci úřadu dokázat, že Orava a Spiš patří Československu a pro stát jsou tyto regiony důležité nejen z důvodu historického, ale i hospodářského a politického.

Jedním z hlavních úkolů subdelegace bylo vyjednávání s Mezinárodní subkomisí. Zástupci československé a polské delegace předkládali své návrhy a spolupracovali s Dohodovou subkomisí na tom, aby plebiscitní území až do doby vykonání hlasování fungovalo bez větších obtíží a pokud možno zde fungovala správa a jednotlivé úřady jako dříve. Kromě přípravy plebiscitu měla subdelegace přesvědčit dohodové státy, že Orava a Spiš byly vždy součástí Slovenska a od Polska je dělila přirozená hranice tvořená pásmem hor a že jsou tyto dvě oblasti hospodářsky pevně spjaty se zbytkem Slovenska a obydleny jsou pouze Slováky, kteří bez výjimky trvají na zachování celistvosti Slovenska.⁵³⁶

Hlavní jednání s mezinárodní subkomisí měl na starosti československý subdelegát, který měl poslední slovo při vydávání souhlasů s nařízeními a návrhy

⁵³⁴ AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1919-1920, Vyúčtování nákladu správy mezinárodní komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš.

⁵³⁵ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisí v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

⁵³⁶ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 96, kart. 20, 1910-1923, Politické zprávy – Různé.

subkomise a v případě, že se subkomisí nesouhlasil, vydával různé protinávry. To nastalo např. v případě soudnictví, v němž chtěla subkomise provést změny, které by šly proti zájmům československých občanů. Subdelegát se snažil prosadit, aby civilní soudnictví probíhalo stále ve stejných instancích a aby trestní záležitosti nadále zůstaly v kompetenci okresních soudů, přičemž jako druhou stolicí pro okresní soudy (a první pro zločiny a přečiny) navrhl zřízení komory, která by se skládala z tříčlenného senátu, vyšetřujícího soudce a státního zástupce. Státní zástupce a jeden člen senátu by byli navrženi subdelegací československou, soudce a druhý člen senátu subdelegací polskou a předseda senátu by byl jmenován subkomisí. Podmínkou by byla znalost uherského trestního zákona a slovenská příslušnost. Za sídlo komory byly navrženy okresní soudy v Trstené a Námestově.⁵³⁷

Protinávrh Blahy byl nakonec z velké části vyslyšen a subkomise vydala nové rozhodnutí o soudnictví. V civilních záležitostech měly dál působit stejné instituce jako doposud. V případě trestního soudnictví bylo rozhodnuto, že zůstanou v kompetenci okresních soudů a v případech, kdy by skutky překročily působnost trestních soudů, se měla jako druhá instance utvořit trestní komora, jejímž sídlem byla jmenována Trstená. Jak si přál československý subdelegát, komora se měla řídit uherskými zákony, slovenská příslušnost však povinností nebyla. I složení komory z velké části odpovídalo Blahovu návrhu. Skládat se měla ze státního zástupce, jenž by byl příslušníkem plebiscitního území, a čtyř soudců, z nichž dva měli úřadovat stále. Jeden soudce měl být zástupcem Československa, druhý Polska. Poslední dva soudci se měli střídát ve funkcích předsedy soudu a vyšetřujícího soudce. Státní zástupce měl být podle rozhodnutí jmenovaný subkomisí, jednotliví soudci pak vybráni z osob navržených subdelegací.⁵³⁸

Kromě soudnictví se na jednáních se subkomisí řešily i všechny další záležitosti, které ovlivňovaly život v plebiscitním území. Důležitým bodem programu se tak stala úprava dovozu a vývozu z plebiscitního území nebo například otázka pořádání trhů a jarmarků v Trstené, Jablonce a Námestově.⁵³⁹

⁵³⁷ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisí pro Oravu a Spiš, inv. č. 22, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 1-100.

⁵³⁸ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisí pro Oravu a Spiš, inv. č. 15, kart. 2, 1920, Rozhodnutí mezinárodní subkomise o soudnictví.

⁵³⁹ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisí pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.

Jedním z nejvýznamnějších úkolů subdelegace bylo udržovat na plebiscitním území bezpečnost. Čím více se blížilo konání plebiscitu, tím častěji docházelo k narušování bezpečnosti ze strany Poláků. Polské obyvatelstvo začalo vytvářet, stejně jako tomu bylo na Těšínsku, různé ozbrojené skupiny, které se snažily zastrášovat lidi a donutit je, aby během hlasování požadovali připojení k Polsku. Docházelo i k různým přepadením, násilným vniknutím do soukromých objektů a v některých případech došlo i k vážným zraněním.⁵⁴⁰

Až do začátku července stáli podle subdelegace za většinou násilí, které se odehrálo na plebiscitním území, ozbrojené skupiny Poláků, avšak během července začala velkou měrou růst i agrese slovenského obyvatelstva. S blížícím se plebiscitem se situace natolik vyostřovala, až se slovenští zástupci začali obávat, že obyvatelstvo už moc dlouho na uzdě udržet nedokáže.⁵⁴¹

Z důvodu potřeby posílení bezpečnostních opatření bylo subdelegací rozhodnuto o vytvoření zálohy četnictva, které by v případě potřeby mohlo pomoci zasáhnout proti polskému teroru. Kromě četnictva mělo dojít i k rozmnožení místní policie, vzniku polních a pomocných hlídek a také k rozšíření počtu členů tajné policie a to především jejich důvěrníků, což mělo být vše hrazeno z plebiscitního úvěru.⁵⁴²

Četnické stanice byly rozmístěny ve většině obcí na plebiscitním území, Mezinárodní subkomise však existenci části z nich nesouhlasila a rozhodla o tom, že některé spolu s finanční stráží zruší a nahradí je civilní pohraniční stráží, proti čemuž protestovalo jak místní obyvatelstvo, tak československá subdelegace a obě

⁵⁴⁰ Jedním z mnoha příkladů polského teroru byl útok tří mladíků z konce června, kteří v Nedece vyhodili do povětří dům rychtáře a dům jedné místní vdovy. Po útoku zemřel malý polský chlapec a rychtář byl zraněn tak těžce, že o několik dní později zemřel také. Rychtářova dcera a vdova byly těžce raněny, ale přežily. Další hrozivá událost se stala ještě několik dní před útokem v Nedece. Osm lidí bylo na cestě ze zábavy do Staré Vsi přepadeno polskými agitátory. Bez zranění vyvázla jediná žena ze skupiny, kterou Poláci pustili, pět lidí utrpělo různě těžká zranění, byli mezi nimi i příslušníci okresního soudu, a dva úředníci sociální péče byli zastřeleni. Událost nezůstala bez odezvy. Útočníky, kterým podle všeho bylo mezi šestnácti a osmnácti lety a jen jejich vůdce byl muž ve středních letech, kterému říkali „pane poručíku,“ místní obyvatelé pochytili a naházeli je do Dunajce, kde se jich několik utopilo.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy, 1920.

⁵⁴¹ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.

⁵⁴² AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 22, kart. 3 1920, Vyřízené spisy 1-100.

plebiscitní komise.⁵⁴³ Velkým problémem se ukázalo stažení četníků z Podvlka, kde byla jedna z nejvyšší míry kriminality a došlo tu dokonce k několika zabitím.⁵⁴⁴ V obcích, kde četnické stanice neexistovaly, požadovalo obyvatelstvo jejich založení. Z obavy před polským terorem se na československou subdelegaci s prosbou o zřízení stanice obrátili například i občané z Horní Lipnice.⁵⁴⁵

Ke stažení velké části četnictva došlo již v dubnu. 20. dubna subkomise nařídila slůžnovským úřadům, aby došlo ke stažení četníků z velké části plebiscitního území, což mělo za následek, že v trstenském okrese zůstalo pouze 50 mužů a v námetkovském dokonce jen 26, což byl naprosto nedostatečný počet, který jen umožnil vyšší nárůst kriminality.⁵⁴⁶

Ke stažení finanční stráže, jejímž hlavním úkolem byla ochrana hranic a výběr cla, došlo podle rozhodnutí subkomise, na rozkaz služného v Trstené, v noci z 24. na 25. května, ačkoli civilní pohraniční stráž v té době ještě neměla obsazené požadované pozice a navíc jí chyběla výstroj i výzbroj. To vedlo k tomu, že zůstaly hranice od 24. května neobsazené a tedy naprosto nechráněné. Jako další problém se navíc ukázalo, že smíšená pohraniční stráž nenahrazovala celníky a celní správa zůstala bez výkonu.⁵⁴⁷

Důležitou součástí práce československé delegace byla proti-polská agitace. Obyvatelstvo Oravy a Spiše bylo silně věřící a proto se delegace snažila na svou stranu dostat co největší množství významných církevních činitelů. Tím nejvýznamnějším byl samozřejmě sám subdelegát Msgr. Blaha, dále pak děkan Štefan Haluška, farář Andrej Bažík⁵⁴⁸ či farář Argay, který podnikl agitační cestu po Horní a Dolní Lipnici, Horní a Dolní Zubrici či Oravce.⁵⁴⁹

⁵⁴³ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 11, kart. 2, 1920, Protesty a návrhy došlé na úřad subdelegáta pro Oravu a Spiš.

⁵⁴⁴ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 12, kart. 2, 1920, Protesty a návrhy došlé k československé subdelegaci při subkomisi v Trstené.

⁵⁴⁵ Tamtéž.

⁵⁴⁶ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

⁵⁴⁷ Tamtéž.

⁵⁴⁸ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 22, kart. 3, 1920, Vyřizené spisy 1-100.

⁵⁴⁹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

Velmi významnou osobností byl na Slovensku farář Andrej Hlinka, vůdčí osobnost slovenského národního hnutí v Uhersku a pozdější zakladatel Slovenské lidové strany. Subdelegace si byla vědoma Hlinkova odlišného stanoviska ohledně autonomie Slovenska, přesto pro ně byl zisk jeho podpory klíčový, neboť byl tak významnou osobností, že by jeho podpora znamenala naprosté rozvrácení polské agitace.⁵⁵⁰

Otázka slovenské autonomie se neobjevila s působením Hlinky, ale Slováci žijící v zahraničí ji požadovali už během první světové války. Autonomii si podmiňovali souhlas s budoucím vznikem Československa, v němž by Česko a Slovensko měly být spojeny ve federaci typu Rakousko-Uherska, kterou by spojovala jen určitá ministerstva – zahraničí, obrany a financí. Od počátku se tak vize budoucího Československa u části Slováků rozcházela s tím, jak si jej vykreslil Masaryk.⁵⁵¹ Je třeba však zdůraznit, že požadavek autonomie u Slováků nepřevažoval. Slovenští sociální demokraté byli proti autonomii, stejně jako třeba agráři, kteří se obávali, že by mohla být autonomie Slovenska zneužita k jeho odtržení a připojení k Maďarsku.⁵⁵² Některé části slovenské společnosti (kam se řadily především ty katolické) však od počátku vzniku Československa pociťovaly svou národní identitu jako odlišnou od identity české. A z toho právě vyrostla touha a požadavky autonomie.⁵⁵³

Problém s podporou Hlinky se ukázal především v tom, že se polská propaganda postupně zaměřila především na slovenskou autonomii, kterou příslušníkům Oravy a Spiše slibovali, pokud by Slováci dali při hlasování svůj hlas Polsku. Na spoustu obyvatel polské sliby výrazně zapůsobily, a ačkoli to na většině míst vypadalo jednoznačně pro Československo, poměr se v některých obcích začal obracet ve prospěch Polska. Zástupci subdelegace se obávali, že by Hlinkovy požadavky na autonomii mohly ve finále Československu uškodit a ještě více lidí přiklonit na stranu Polska. Zároveň ale tvrdili, že v místních obyvatelích protičeské

⁵⁵⁰ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 22, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 1-100.

⁵⁵¹ RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století. Československé vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press a Ústav T.G.M., 1997, ISBN 80-88880-10-6, str. 45-46.

⁵⁵² Tamtéž, str. 99.

⁵⁵³ RYCHLÍK, Jan, *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914-1992*. Praha: Vyšehrad, 2012, ISBN 978-80-7429-133-3, str. 80.

mínění nijak výrazně zakotveno nebylo a v případě potřeby by šlo z hlav obyvatelstva snadno vymýtit.⁵⁵⁴

Podle dr. Pudlače byl zisk Hlinkovy podpory klíčový, stejně jako ostatní si ale uvědomoval, jak nutné bylo zachovat po celou dobu obezřetnost a všechna slova a kroky pořádně vážít. Hlinkovy pomoci měli dosáhnout taktizováním – navést jej na myšlenku, že Slovensko docílí autonomie pouze tehdy, zůstane-li jednotné a silné a jakákoli ztráta území Slovenska by tomuto zabránila.⁵⁵⁵⁵⁵⁶

Snaha získat podporu Hlinky nakonec vyústila v úsilí držet faráře od plebiscitního území pokud možno co nejdál. 14. července se mělo v Jablonce uskutečnit jednání, kam byl pozván i Hlinka. Jeho příjezd subdelegace zpočátku podporovala, nakonec však došla k závěru, že by mohl československé věci dost uškodit a jeho příjezdu se pokusili všemožně zabránit. Msgr. Blaha se dokonce uchýlil k návrhu, aby faráři namluvili, že se subdelegace dozvěděla o atentátu, který byl na Hlinku naplánovaný a dr. Moural navrhl, aby ho případně po cestě někdo skutečně přepadl a zaonačilo se to tak, aby to vypadalo, že za přepadením stáli Poláci.⁵⁵⁷ Hlinka měl v plánu i přes všechny hrozby do Jablonky dorazit, nakonec ale zpráva o plánovaném atentátu zapůsobila a farář svou cestu na plebiscitní území zrušil.⁵⁵⁸ Zpráva o údajném, Poláky plánovaném atentátu šokovala i přítomné na kněžském sjezdu,⁵⁵⁹ plán úředníků měl tedy ve výsledku lepší dopad, než doufali.

Československá subdelegace nebyla jedinou stranou, která při své propagandě využívala církevní hodnostáře. Za Polsko velmi významně agitoval sám biskup

⁵⁵⁴ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 10, kart. 2, 1920, Zprávy plebiscitní komise.

⁵⁵⁵ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.

⁵⁵⁶ Dr. Pudlač nebyl jediným významným plebiscitním činitelem, který považoval zisk Hlinkovy podpory za nezbytný. I delegát dr. Matouš si myslel, že bylo nutné Hlinku během agitace využít. Podle Matouše stačilo Hlinku přesvědčit, že Slovensko dosáhne autonomie jen tehdy, bude-li jednotné a silné. S Pudlačem a Matoušem naopak nesouhlasil ministr Šrobár, který se stejně jako někteří další obával, aby se Hlinka nenechal ovlivnit polským farářem Machayem, jenž agitoval ve prospěch Polska.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 6, kart. 3, 1920, Hughesogramy – Květen 1920.

⁵⁵⁷ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 10, kart. 2, 1920, Zprávy plebiscitní komise.

⁵⁵⁸ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 10, kart. 2, 1920, Zprávy plebiscitní komise.

⁵⁵⁹ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

Bandurský,⁵⁶⁰ dále např. farář Ferdinand Machaj,⁵⁶¹ kterého 31. května obyvatelstvo Trstené vypískalo během agitačního projevu a svým zpěvem písněmi *Nad Tatrú sa blýská* a *Hej Slováci* jej donutili až k útěku,⁵⁶² bratři Sýkorové či farář Štefan Mnoheľ, jeden ze signatářů Martinské deklarace, který se společně s Hlinkou účastnil Mírové konference v Paříži. Subdelegace měla za to, že kdyby na svou stranu získala Hlinku, mohlo by to vést i k podpoře Mnoheľa a dalších.⁵⁶³

Náboženství bylo jednou z nejsilnějších polských zbraní a to nejen z důvodu, že Polsko podporovali významní církevní hodnostáři. Většina československých politiků jednoznačně požadovala odluku církve od státu. Sekularizovaný stát tvořil jeden ze základních bodů vládního programu, odluka církve od státu se však na Slovensku setkávala s negativním ohlasem a Poláci to využívali ve svůj prospěch. Stejně jako české proti-katolické nálady.⁵⁶⁴

Problém katolicismu vyvstával v českých zemích z důvodu, že ačkoli se velká část Čechů považovala za katolíky, katolicismus byl v podstatě považován za státní náboženství Habsburské monarchie, od které se spousta lidí snažila distancovat. To vedlo k vlažnějšímu přístupu českého (i nekatolického) obyvatelstva k víře a ještě více k tomu přispělo odmítavé stanovisko Vatikánu a vysokého kléru k nově vzniklému československému státu, se kterým se většina Čechů od počátku jeho existence pevně identifikovala. U Slováků náboženská příslušnost (ať již u katolíků či evangelíků) hrála od počátku jednu z významných rolí při národním uvědomování, čemuž bylo i nadále po vzniku Československa a náboženství tak na Slovensku mělo

⁵⁶⁰ Vladislav Bandurský (polsky Władysław Bandurski) působil mezi lety 1906-1918 jako pomocný biskup ve Lvově, v letech 1914-1922 zároveň vykonával funkci hlavního kaplana v polské armádě.

⁵⁶¹ Uváděno i jako Ferdinand Machaj.; SULÁČEK, J., str. 212-213.

⁵⁶² AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.

⁵⁶³ Kromě významných církevních hodnostářů polská agitace probíhala pomocí tanečních zábav, kde na svou stranu lákali především mladé lidi a to např. i tím, že jim platili alkohol. Československá subdelegace proti takovému jednání protestovala, hlavním důvodem byl fakt, že bylo k pořádání zábav zapotřebí povolení, která Poláci často neměli. Ani jídlo a pití zdarma většinu obyvatel samozřejmě nepřesvědčilo, aby svůj hlas při plebiscitu odevzdali Polsku. Dr. Tomsa v Hughesogramu ze 14. června zmínil, jak Poláci během agitace obyvatelstvo hostili, to se zdarma najedlo a napilo a poté Poláky z obce vyhnalo.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 22, kart. 3, 1920, Vyřizené spisy 1-100.

⁵⁶⁴ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

mnohem významnější postavení než v českých zemích, což vedlo k náboženským rozporům mezi Čechy a Slováky.⁵⁶⁵

Znamé osobnosti z církevního prostředí nebyly jediným způsobem, jak delegace agitovala pro československou věc. Významným nástrojem propagandy byl, stejně jako na Těšínsku, tisk. Agitace probíhala především skrz *Oravské noviny*,⁵⁶⁶ dále byly vydávány různé letáky,⁵⁶⁷ propagandu podporoval vznik spolků⁵⁶⁸ a v jednotlivých obcích byla také pořádána agitační shromáždění, na kterých vystupovali zástupci delegace i místní obyvatelstvo, které podporovalo československou věc, což většinou vedlo k výraznému naklonění občanů na stranu Československa.⁵⁶⁹

Otázka územního sporu mezi Československem a Polskem byla významnou nejen pro tyto dva státy, ale ve větší či menší míře jí věnovaly pozornost i další evropské země. Z dohodových mocností se situaci podrobněji věnovala francouzská média, která se zabývala již sedmidenní válkou, v níž se francouzská veřejnost (ne tak představitelé státu) postavila na stranu Polska.⁵⁷⁰ V červnu přímo na Spiš a Oravu dorazili francouzští novináři, aby informovali Francouze o skutečné situaci na plebiscitních územích. A jejich reakcí bylo podle dr. Slávika zděšení, poněvadž neměli nejmenší tušení, jak vyhocené poměry zde panovaly. A ze všeho nejvíce je prý šokovalo chování Poláků. Po návratu do vlasti byli rozhodnutí spustit

⁵⁶⁵ RYCHLÍK, J., *Československé vztahy 1914-1945*, str. 76-77.

⁵⁶⁶ V redakční radě Oravských novin zasedali mimo jiné farář Andrej Bažik, farář Ignác Lihosit, dr. Ján Moural, Karel Stastný či Karel Androvič. Agitace navíc neprobíhala jen mezi Slováky a Poláky, ale své vlastní propagační materiály vydávalo i obyvatelstvo německé. 15. června 1920 vyšlo první číslo propagačního časopisu „Freiheitsbote“, jenž byl určený spišským Němcům. Další číslo pak následovalo o měsíc později.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.; AMZV, F: Osobní spisy 1945-1992, bez inv. č., kart. 879, 1920-1948, Judr. Juraj Slávik.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 10, kart. 2, 1920, Zprávy plebiscitní komise.

⁵⁶⁷ Letáky vycházely jako přílohy novin. Farářem Bažikem byl vytvořený např. leták „Drahí bratia a sestry! Orevcil“, farářem Hvizdošem „Odkazujeme vás před súd Boží a súd světa“ a Karlem Androvičem „Co figel, to groš.“

⁵⁶⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

⁵⁶⁹ Jedno z agitačních shromáždění se uskutečnilo např. 13. 5 v Rabčičích, kde vystoupili dr. Hoja s p. Hrkelom.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi plebiscitní pro Oravu a Spiš, inv. č. 10, kart. 2, 1920, Zprávy plebiscitní komise.

⁵⁷⁰ KUBÍK, L., str. 54.

novinářskou kampaň na podporu Československa a v médiích zobrazit, jak Poláci terorizovali slovenské obyvatelstvo.⁵⁷¹

Pro potřeby agitace došlo decentralizací plebiscitní kanceláře v Tvrdošíně ke vzniku dvou propagačních kanceláří se sídlem v Jablonce a Námestově.⁵⁷² Do čela kanceláře v Jablonce byl dosazený dr. Ján Kovalík. K ruce mu byli přiděleni Karel Androvič,⁵⁷³ který měl mít na starosti kancelářské práce, a kacvínský farář Ignác Lihosit. Předsedou kanceláře v Námestově byl jmenován dr. Štefan Hojo, jenž měl mít k dispozici Floriana Hrkela, děkana Švarce a kaplana Kubičara.⁵⁷⁴

Kancelář v Námestově svou činnost zahájila nakonec až ke konci května. Překážkou vzniku byla působnost Floriana Hrkela, jednoho z nejaktivnějších slovenských agitátorů. Šířením propagandy významně pomáhal Československu, zároveň si tím ale mezi Poláky vytvořil nepřátele a Hojo se obával, že by jeho funkce u propagační kanceláře dělala problémy a proto se dlouho váhal ujmout vedení kanceláře. Jak Hojo, tak i Hrkel navíc dostávali výhružné dopisy.⁵⁷⁵

Stejně jako tomu bylo na Těšínsku, i na Oravě a Spiši musely jednotlivé obce odevzdat seznamy osob, které měly nárok se zúčastnit hlasování. Na rozdíl od Těšínska, kde se Poláci snažili zabránit plebiscitu za každou cenu i tím, že seznamy hlasujících z území pod svou správou ze všech možných vymyšlených důvodů ani neodevzdali, fungovalo na Oravě i Spiši odevzdávání seznamů přeci jen o něco lépe. Každý občan měl právo si u hlavního služného v případě vyškrtnutí ze seznamu voličů vyzvednout reklamační list a po doložení potřebných dokumentů být zařazen zpět do hlasovacích listin.⁵⁷⁶

Na jednání subkomise z 25. května došlo k ustanovení dvou reklamačních komisí se sídly ve Staré Vsi⁵⁷⁷ a Jablonce, kterým předsedal předseda subdelegace

⁵⁷¹ F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi plebiscitní pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.

⁵⁷² Z důvodů komunikačních a hospodářských připadly pod námestovskou kancelář i některé obce z okresu trstenského a to Ústí, Osada, Hamry a Dolní Lipnice.

⁵⁷³ Karel Androvič původně zastával funkci služného v Jablonce, z důvodu agitování za Československo byl však subkomisí 22. května propuštěn.; AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

⁵⁷⁴ Tamtéž.

⁵⁷⁵ Tamtéž.

⁵⁷⁶ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.

⁵⁷⁷ Svou kancelář dal po dobu vyřizování reklamací k dispozici hlavní slůžný.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, Hughesogramy.

Tornielli. Reklamační lhůta měla trvat od 7. do 28. června a za československou stranu byli do komisí jmenováni farář Lihosit z Jablonky a okresní soudce z Trstené – dr. Ján Kovalík. Od 18. června byl v reklamační kanceláři ve Staré Vsi k dispozici také dr. Jozef Teplický,⁵⁷⁸ pozici kancelisty vykonával úředník župního úřadu v Kubíně Trnkóczy.⁵⁷⁹

S vyřizováním reklamací se ukázal problém hned v okamžiku, kdy měly začít reklamační komise zasedat. Ač bylo jako datum počátku podávání reklamací stanoveno na 7. června, ve Staré Vsi ještě 11. června nezačala zdejší reklamační komise ani úřadovat, přestože naši zástupci byli již dávno k dispozici.⁵⁸⁰

Trvalo jen několik dní, než na jednání došla subkomise k závěru, že plebiscit, který byl původně naplánovaný na 11. července, se v žádném případě nestihne. Reklamační lhůta byla zkrácena do 25. června, ani to však nestačilo, aby hlasování mohlo proběhnout.⁵⁸¹ Plebiscit tak byl o týden prodloužen a jako definitivní datum hlasování na Spiši a Oravě byl stanoven 18. červenec 1920. V té době již bylo takřka jisté, že na Těšínsku se plebiscit 18. července provést nestihne a členové těšínské delegace a trstenské subdelegace přemýšleli, jak by to mohlo pozdější hlasování na Těšínsku ovlivnit. Dr. Slávik měl za to, že by nebylo vhodné, kdyby plebiscit na Oravě a Spiši proběhl dříve, neboť se zde předpokládalo, že dopadne lépe než na Těšínsku.⁵⁸² České obyvatelstvo Těšínska by to jistě přivítalo s nadšením a hlasovat by šlo s menšími obavami, o to větší by pak ale mohlo být jejich zklamání. A co bylo horší, jen těžko se dalo odhadovat, jakou reakci by na Těšínsku vyvolal prohraný plebiscit na Slovensku. Poláci zde mohli rozpoutat teror, jen aby Čechům a Němcům v hlasování zabránili a mrtvých bylo za poslední měsíce již víc než dost. Další krveprolití by těšínskou půdu poznamenalo ještě více.

Již před koncem června muselo být většině zástupců jasné, že se plebiscit 18. července nestihne, ačkoli v to členové československé delegace i mezinárodní subkomise zajisté doufali. Ještě 25. června, kdy mělo být původně ukončeno

⁵⁷⁸ SULAČEK, J., str. 217.

⁵⁷⁹ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.

⁵⁸⁰ Tamtéž.

⁵⁸¹ Ani 25. červen navíc nebyl posledním dnem pro podávání reklamací, jelikož došlo těsně předtím ke zdemolování polské kanceláře a veškeré polské reklamace byly zničeny. Reklamační lhůta byla z tohoto důvodu prodloužena do 30. června.; Tamtéž.

⁵⁸² Tamtéž.

podávání reklamací, za sebou neměla reklamační komise ani jedno zasedání. Její první schůze se měla konat až v pondělí 28. června a přestože z naší strany k rozhodování moc reklamací neočekávali, z polské ano. Jen 25. června došlo přes 100 reklamací, do konce měsíce se pak jejich počet pohyboval kolem 2 000, z nichž většina se ukázala naprosto nedostatečně podložená potřebnou dokumentací, a japonský delegát Kurihara jako první přiznal, že se plebiscit ve stanoveném datu s největší pravděpodobností provést nestihne a jako nejbližší termín pro Oravu stanovil 25. červenec, v případě Spiše předpokládal, že k jeho vykonání dojde ještě později.⁵⁸³

8. července stále ještě zbývalo vyřídit na 800 reklamací, z nichž pouze okolo třiceti bylo odevzdáno slovenským obyvatelstvem. Dr. Teplický se snažil prosadit, aby se reklamační komise zabývala pouze reklamacemi se všemi potřebnými dokumenty, předseda Tornielli ale požadoval, aby se reklamační lhůta pro již podané reklamace ještě o pět dní prodloužila a lidé tak mohli doložit dokumenty, které u jejich reklamací scházely. To se mu nakonec podařilo a reklamační lhůta pro reklamace, které již byly podány, ale nebyly kompletní, se protáhla až do 15. července. Nové reklamace se již podávat nesměly.⁵⁸⁴

I s posunutou reklamační lhůtou se 25. červenec ukázal jako nereálný. Subkomise doufala, že stihnou plebiscit vykonat do 10. srpna, nejpozději do konce srpna pak mělo hlasování proběhnout s určitostí.⁵⁸⁵ To samozřejmě netušili, že žádný plebiscit se konat nebude a místo toho o sporném území rozhodne arbitráž.

Jelikož se situace na Těšínsku, Oravě a Spiši nijak nezlepšila, ale napětí mezi československým a polským obyvatelstvem naopak rostlo, Mezinárodní komise nakonec navrhla, že bude o sporném území rozhodnuto arbitráží na konferenci velvyslanců. Československo i Polsko si bylo vědomo narůstajícího počtu střetů mezi občany a ani jedna ze stran nechtěla krveprolití, proto s návrhem dohodové komise oba státy nakonec souhlasily.

⁵⁸³ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.

⁵⁸⁴ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.; SULAČEK, J., str. 217.

⁵⁸⁵ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 1, kart. 1, 1920, Hughesogramy.

Ještě než se lid definitivně dozvěděl, že bude o budoucnosti Spiše a Oravy rozhodnuto na konferenci ve Francii, územím se šířily různé zprávy. O zrušení plebiscitu se zdejší obyvatelstvo dozvědělo 14. července. Dr. Moural dostal zprávu, že byl plebiscit zastaven a Orava a Spiš bez hlasování připadnou Československu. Lid ihned začal slavit a oslavy trvaly až do tří hodin ráno, probuzení však následovalo tvrdé. Vyšlo najevo, že plebiscit byl opravdu zrušený, ale žádné nařízení ještě nepadlo a rozhodnout se mělo teprve za týden v Paříži.⁵⁸⁶

Na Slovensku se ještě před samotnou konferencí v Paříži proslýchalo, že bylo o rozdělení území již předem rozhodnuto a delegáti zastupující jednotlivé mocnosti to i částečně potvrdili. Francouzský delegát již v polovině července prohlásil, že byla rozhraničovací čára ustanovena, oba státy měly ale dostat možnost přednést svoje námítky. Předem připravené rozdělení území utvrdil i delegát Japonska, který pronesl, že si může být Československo jisto příznivým rozhodnutím velvyslanců, neboť situace se v poslední době silně změnila v neprospěch Poláků. Japonský delegát řekl, že situace na Těšínsku bude velmi dobrá a v případě Oravy a Spiše prý nebylo pomyšlení, že by Polsku mohla připadnout jakákoli obec, jejíž obyvatelstvo si to nepřálo.⁵⁸⁷

Z československé subdelegace v Trstené na jednání do Paříže odjeli Monsignore Marián Blaha a kapitán Otmar Fritsch.⁵⁸⁸ Zatímco vybraní zástupci Československa odjeli jednat do Francie, zbytek subdelegace zůstal dál působit na plebiscitním území, kde se snažili především uklidnit nervózní obyvatelstvo, než dojde ke konečnému rozhodnutí.

Nejvýše postavenými úředníky delegace v Trstené se po dobu jednání v Paříži stali dr. Milan Radlinský a dr. Juraj Slávik, který podával informace o situaci na plebiscitním území do Bratislavy dr. Pudlačovi. Jak dr. Slávik v Trstené, tak i dr. Moural a dr. Tomsa z plebiscitních komisí v Tvrdošíně a Spišské Bělé, byli neustále na příjmu u Hughesova telegrafního přístroje a čekali na jakékoli informace o průběhu jednání a především samozřejmě na rozhodnutí velvyslanců.

⁵⁸⁶ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

⁵⁸⁷ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 26, kart. 3, 1920, Vyřizené spisy 551-700.

⁵⁸⁸ Kromě subdelegáta bylo v zájmu poslat i zkušeného důstojníka, který se zúčastnil okupace Oravy. Otmar Fritsch se ukázal jako nejvhodnější kandidát, k čemuž jistě přispěly i jeho zkušenosti z působení v Trstené.

Během konference kolovaly plebiscitním územím různé fámy o tom, které obce připadnou Polsku a které zůstanou Československu. Zdejší lid si ještě před vydáním samotného rozhodnutí chodil stěžovat k československé subdelegaci a mnozí z nich s pláčem prohlašovali, že pokud se jejich obec stane součástí Polska, mají v plánu se okamžitě odstěhovat.⁵⁸⁹ Členové subdelegace měli z tohoto důvodu spoustu práce udržet obyvatelstvo v klidu a v naději, aby nepropadalo panice a nedošlo k žádným unáhleným činům.

Již v telegramu z 22. července se dr. Slávik zmínil, že mezi místními Poláci šířili zvěsti o připadnutí pěti obcí z Oravy Polsku – Jablonce, Pekelníku, Podvľku, Oravce a Bukovině-Podskle. Zpráva měla být prý zaslána farářem Machayem z Paříže. Dr. Slávik zprávě nevěřil, neboť dle něj nebylo možné tyto obce odstoupit bez Srnie a Harkabúzu, avšak to obyvatelstvo nijak neuklidnilo a nervozita a strach mezi nimi panovaly i nadále.⁵⁹⁰

Během dalších dnů se nálada mezi obyvatelstvem Oravy a Spiše nijak nezlepšila. Fámy, které se šířily, zněly stále méně ve prospěch Československa a lid to nesl velmi těžce. Českoslovenští zástupci se snažili, aby se k lidem pokud možno nedostávaly žádné negativní zprávy, informace k místním ale putovaly od Poláků a čím více se blížilo rozhodnutí, ani subdelegace nemohla před lidmi tajit, jak prozatím situace vypadala.

Mezinárodní subkomise po čas jednání v Paříži sama vypouštěla mezi lid zprávy, aby viděla jejich reakce. Dr. Radlinský, který měl za delegaci na starosti hlavní jednání se subkomisí, od ní dostal 25. července telegram s přesným stanovením hranic Oravy a Spiše, který měla subkomise obdržet od komise v Těšíně, ačkoli žádné oficiální rozhodnutí v Paříži ještě vydáno nebylo. Subkomise požádala dr. Radlinského, aby v obcích, které měly být odstoupeny, bylo o této věci informováno a místní lid se pro jistotu na čas vystěhoval, než se měla situace uklidnit. O novém rozdělení hranic lid zpravil dr. Moural, netušil však, že subkomise

⁵⁸⁹ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 700-863.

⁵⁹⁰ Tamtéž.

dr. Radlinskému předložila zprávu, která nebyla pravdivá, resp. která obsahovala nově ustanovené hranice, ačkoli oficiálně ještě nic oznámeno nebylo.⁵⁹¹

Jestli subkomise očekávala, že lid tuto informaci pasivně přijme a bez protestů se podřídí, tak se spletla. V obcích podporujících připojení k Československu, příkladem budiž Horní Lipnice, nastal zmatek, protože se obyvatelstvo bálo polského teroru.⁵⁹² Ještě téhož dne šli obyvatelé Hladovky vznést k subkomisi hlasitý protest a subkomise byla nakonec nucena vydat prohlášení, že konečné rozhodnutí zatím nepadlo.⁵⁹³ Zpráva o připojení Hladovky k Polsku, ačkoli se ukázala jako nepotvrzená, se neobrátila jen proti subkomisi, ublížený a roztrpčený lid svou zlost obrátil i proti Čechům. Hladovčané nadávali na Čechy, na Prahu i na ministra zahraničí Beneše, že Spiš a Oravu prodali za Těšínsko.⁵⁹⁴

Postoj obyvatelstva se neobešel bez následků. Subkomise si stěžovala dr. Mouralovi, že mezi lidmi vyvolával nepokoje a jejich sdělení dr. Radlinskému bylo důvěrné a vůbec se nemělo dostat na veřejnost, přestože československému zástupci sami členové subkomise oznámili, aby zprávu o ustanovení hranic mezi lidmi rozšířili. Ten jim byl následně nucen vysvětlit, že se reakci lidí nešlo divit, když na seznamu obcí, které měly být odstoupeny Polsku, byla Hladovka, kde se očekávala, že pro Polsko nebude odevzdáno ani 10 % hlasů, či Bukovina-Podskle a Oravka, kde se očekávalo, že většina lidí odevzdá svůj hlas též Československu.⁵⁹⁵

Slova dr. Mourala na subkomisi podle jeho názoru zapůsobila. Subkomise se evidentně obávala, jaká po vydání rozhodnutí nastane situace, a tak byl Moural požádán, aby ihned po zveřejnění rozhodnutí bylo území přiznané Československu obsazeno četnictvem. Vojsko se zatím nemělo zapojovat, subkomise mu měla až později slavnostně předat území. Snažila se tím zabránit situaci, kdy by na území vtrhla armáda, neboť se obávala, že by vše mohlo skončit vojenským střetem. Subkomise dokonce přiznala, že se k ní donesla informace, že mělo Československo

⁵⁹¹ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 700-863.

⁵⁹² Tamtéž.

⁵⁹³ Tamtéž.

⁵⁹⁴ Tamtéž.

⁵⁹⁵ Mezi obcemi jmenovanými mezi těmi, které měly být odstoupeny, byly také Dolní Lipnice, obě Zubrice a Pekelník, kde českoslovenští zástupci též předpokládali, že by během hlasování obyvatelstvo s přehledem rozhodlo, že chtějí zůstat součástí Československa.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 700-863.

v plánu celou Oravu a Spiš obsadit vojensky. To dr. Moural samozřejmě popřel,⁵⁹⁶ spousta vojáků ale skutečně chtěla území udržet i za cenu ozbrojeného střetnutí, v čemž je podporoval i předseda plebiscitní komise Janček. Podobné myšlenky musel zastavit až dr. Slávik, který vojákům nařídil, že Československo vojensky zakročí jen v případě, bude-li místním lidem ze strany Poláků ubližováno.⁵⁹⁷

Československá subdelegace byla se zástupci dohodových mocností zadobře, výjimku tvořil jen italský delegát Tornielli. Subdelegaci vadilo, že sděloval informace Polákům a jeho antipatie k československému národu podle nich byly více než zřejmé. Vadil jim i jeho poměr s členkou polské subdelegace o čemž věděli i ostatní delegáti, přičemž britský i anglický delegát uznávali, že kdyby nastalo přidělení obce podle informací, které se proslýchaly, pro Československo by to bylo na Oravě a Spiši nespravedlivé, jelikož Československo by tím ztratilo a Polsko naopak velmi strategicky získalo.⁵⁹⁸

26. července stále ještě oficiálně rozhodnuto nebylo, Polsko však i přesto považovalo již za dané, že jim připadne 13 obcí z Oravy a 7 ze Spiše. Jedna z obcí, která měla být odstoupena Polsku, byla Nedeca, což měl Polákům oznámit sám italský delegát Tornielli. Podle Slávika to byl ale výmysl a subkomise se jen snažila zjistit, jak by místní reagovali, kdyby to tak mělo skutečně dopadnout.⁵⁹⁹

Ještě tentýž den se donesla k československé subdelegaci zpráva, podle níž mělo Polsku připadnout 13 obcí z Oravy a 8 ze Spiše.⁶⁰⁰ Zprávy o spišských a oravských obcích, které se měly stát součástí Polska, se nakonec ukázaly pravdivé a obce byly odstoupeny takřka ve stejném součtu, jak se dostalo k československé

⁵⁹⁶ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 700-863.

⁵⁹⁷ Tamtéž.

⁵⁹⁸ Tamtéž.

⁵⁹⁹ Tamtéž.

⁶⁰⁰ Z Oravy měly Polsku připadnout Bukovina-Podskle, Smie, Podvlk, Oravka, Jablonka, Pekelník, Dolná Zubrica, Horná Zubrica, Horná Lipnica, Dolná Lipnica (ze ¾), Chyžné, Hladovka, Harkabúz a Suchá Hora. Území dstoupených obcí zabíralo na 388 km² a žilo zde kolem 16 500 obyvatel. Ze Spiše mělo Polsku připadnout dokonce více obcí, než se původně předpokládalo. Jednalo se o obce Fridman s osadou Falštín, Vyšné Lapše, Nižné Lapše, Nedeca, Tribš, Lapšanka, Nová Belá, Durštín, Čierna Hora, Repisko (uváděno též jako Repiská), Jurgov, Krempachy a Kacvín o celkové rozloze takřka 196 km², ve kterých žilo dohromady 8 263 obyvatel.; BORÁK, M. a R. ŽÁČEK, str. 13.; SULÁČEK, J., str. 224.

subdelegaci. Což potvrzuje pozdější prohlášení členů delegace z Paříže, že o osudu Oravy a Spiše bylo rozhodnuto dopředu.⁶⁰¹

Rozhodnutí o vypořádání hranic nebylo oficiálně zveřejněno až do 28. července 1920, ale již v noci z 26. na 27. července se však Msgr. Blaha vrátil z Paříže a potvrdil, že předchozí sdělení subkomise dr. Radlinskému bylo pravdivé. Situace podle Blahy nebyla příznivá především na Spiši, ale nic se proti tomu nedalo dělat a domohli se alespoň toho, co bylo možné.⁶⁰² V otázce Oravy a Spiše Blaha dokonce prohlásil, že bylo rozhodnuto již v momentě, kdy na konferenci dorazil a z důvodu udržení dobrých vztahů se západem, na který se bylo třeba úzce orientovat, a kvůli zabránění válce s Polskem, se nedalo jinak, než nové uspořádání hranic akceptovat.⁶⁰³ Dr. Slávik toto zjištění okomentoval slovy: „*Zůstane nám jen hořkost a zklamání naděje u obyvatelstva.*“ Obyvatelstva, které po celou dobu konání konference uklidňovali, že šířící se informace mezi občany byly pouhými fámami, jelikož je chtěli zbavit strachu a nervozity, aby se nakonec ukázalo, že byly bohužel pravdivé. „*[...] obyvatelstvo nebude tak myslet, jak se předpokládalo, ale bude myslet, že jsme ho zklamali a že jsme o všem věděli a domnění o jeho zaprodání vzroste,*“ prohlásil také Juraj Slávik a měl naprostou pravdu.⁶⁰⁴

V momentě, kdy se lid dozvěděl, že byly kolující fámy pravdivé, Poláci a slovenští přívrženci Polska začali slavit, zatímco Slováci, kteří toužili po setrvání v Československu, se začali bouřit a zástupci z některých obcí si šli ihned stěžovat k subkomisi. Ta si byla nucena zavolat na pomoc subdelegáty z obou zemí a zástupce jednotlivých obcí vyslechnout. Před subkomisi směl předstoupit vždy jeden Slovák a jeden Polák za každou obec a následně pronést své názory a požadavky, které byly subdelegáty subkomisi přeloženy. Slováci požadovali provedení plebiscitu, neboť by podle nich ukázal, že většina lidí spadat pod Polsko nechtěla. Nepřišlo jim správné, že o jejich budoucnosti rozhodlo pár zástupců, poněvadž „nejsou stádem a nelze je prodávat, jako kdyby byli někde na jarmarku.“ Slováci také vznesli požadavek, aby českoslovenští četníci nadále zůstali na odstoupeném území, jelikož se báli polského teroru. Subkomise požadavky lidu vyslechla, rozhodnutí z Paříže však považovala za

⁶⁰¹ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 700-863.

⁶⁰² Tamtéž.

⁶⁰³ Tamtéž.

⁶⁰⁴ Tamtéž.

konečné, neboť možnost vykonání plebiscitu byla, ale samotné státy přistoupily na arbitráž, k čemuž je dohnala vygradovaná situace mezi oběma národy. Jako kompenzaci obyvatelstvu se Československo i Polsko zavázaly, že bude zaručena beztrčnost všem, kteří podporovali připojení k druhému státu a v případě obyvatelstva, které by se chtělo vystěhovat, mělo být zaručeno, že tak mohou učinit se zachováním svého majetku.⁶⁰⁵

Intervence u subkomise sice nepomohla, ale obyvatelstvo se nehodlalo vzdát bez boje, a tak se v obcích rychle začaly sbírat podpisy a na 30. července byla naplánována cesta do Prahy, kde se zástupci obcí, jež měly být připojeny k Polsku, chtěli setkat s prezidentem Masarykem a ministrem Benešem. Dr. Tomsa s dr. Slávikem si nemysleli, že by mohla jejich cesta do Prahy něco změnit, ale doufali, že alespoň poukáže na důležitost kolonizační akce, která měla na Oravě a Spiši proběhnout.⁶⁰⁶

„Plebiscit“ nakonec alespoň v několika obcích proběhl, ač se jednalo jen o neoficiální podpisovou akci, která neměla žádnou reálnou váhu. Ve dvanácti obcích, které připadly Polsku, během několika dnů proběhlo podepisování rezolucí za Československo. Hlasování bylo veřejné a pro setrvání v Československu se podle dr. Tomsy rozhodlo 86 % všech voličů. Na základě těchto výsledků se do Prahy s podpisovými archy 30. července skutečně vydala deputace složená ze zástupců odstoupených obcí. Československá delegace se mohla jen domnívat, kolik dalších lidí by ještě v tajné volbě dalo svůj hlas československému státu, kdyby o jejich osudu nebylo rozhodnuto velvyslanci ve Francii.⁶⁰⁷

Delegace strávila v Praze několik dní a jednala zde jak s ministrem zahraničí Benešem, se kterým došlo k ostré výměně slov z důvodu zaprodání Spiše a Oravy, tak i americkým velvyslancem Richardem Cranem a ministrem vnitra Švehlou. Jediný, kdo delegaci odmítl přijmout, byl prezident Masaryk. Delegace během svého působení ničeho moc nedosáhla, bylo jí jen sděleno, že se ještě budou vést jednání o

⁶⁰⁵ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 700-863.

⁶⁰⁶ Tamtéž.

⁶⁰⁷ Po celou dobu příprav plebiscitu stejně jako na Těšínsku i na Oravě a Spiši prováděly zaměstnanci subdelegace i plebiscitních komisí odhady výsledků hlasování v jednotlivých obcích, které lze nalézt v tabulkových přílohách č. 1 a 2.; Tamtéž.

strategicky významné Nedece, za kterou chtěli Polsku přislíbit nějaké obchodní kompenzace. Deputace se vrátila zpět na Slovensko s nepořízenou 5. srpna večer.⁶⁰⁸

Ještě než bylo o osudu jednotlivých obcí rozhodnuto, dr. Slávik s dr. Pudlačem, dr. Tomsou a dr. Mouralem začali již dopředu pro ministra pro správu Slovenska Ivana Dérera připravovat kolonizační plán a odhadovat, kolik obyvatel z jednotlivých míst, jejichž připadnutí Polsku bylo více než pravděpodobné, se bude chtít vystěhovat.⁶⁰⁹

Mezinárodní subkomise měla v plánu rozhodnutí vydané v Paříži ratifikovat co nejrychleji po jeho zveřejnění, aby mohla do pěti dnů od vydání opustit území,⁶¹⁰ ačkoli Ministerstvo zahraničních věcí mělo informace, že by se komise měly zdržet zhruba další dva týdny.⁶¹¹ Ještě před odchodem bylo nutné předat Československu a Polsku zpět úřední moc na bývalých plebiscitních územích, k čemuž mělo dojít 30. Července.⁶¹² Jelikož však trvalo doručení rozhodnutí z Paříže déle než se očekávalo, muselo být předání správy posunuto o několik dní⁶¹³ a k jeho uskutečnění nakonec došlo 5. srpna.⁶¹⁴ Předání správy proběhlo za pomoci jednoduchého ceremoniálu, kterého se zúčastnili subdelegáti a komisaři zastupující obě strany.⁶¹⁵ Obsazení území proběhlo dvěma etapami a započalo 8. srpna.⁶¹⁶

S oficiálním vyhlášením rozhodnutí subkomisí přišel na řadu i přesun četnictva. Českoslovenští a polští četníci byli nuceni opustit území, které připadlo druhému státu a stáhnout se, v případě československých četníků na území přiřknuté Československu, a polští četníci obsadili území, jenž připadlo Polsku.⁶¹⁷

⁶⁰⁸ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 700-863.

⁶⁰⁹ Tamtéž.

⁶¹⁰ Tamtéž.

⁶¹¹ Tamtéž.

⁶¹² Tamtéž.

⁶¹³ Tamtéž.

⁶¹⁴ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 75, kart. 17, 1920, Hughesogramy s Těšínem – Srpen 1920.

⁶¹⁵ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 700-863.

⁶¹⁶ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 8, kart. 3, 1920, Hughesogramy – Červenec 1920.

⁶¹⁷ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 700-863.

Za účelem vypořádání hranic bylo rozhodnuto o vytvoření delimitační komise složené ze zástupců Polska a Československa, kterou měl vést anglický major a působnosti subkomise tak již nemělo být zapotřebí.⁶¹⁸

28. července proběhla schůze s Mezinárodní subkomisí, která rozhodla, že jakmile bude rozhodnutí velvyslanců doručeno, dojde k vytvoření tří komisí. První komise měla být vojenská a jejím úkolem bylo stanovení provizorních hranic. Za sídlo komise byla určena Spišská Stará Ves. Druhá komise měla na starosti záležitosti materiální, což zahrnovalo především převzetí a odevzdání inventáře státního majetku, do kterého spadaly kasárny, inventář četnických stanic, telefony, pošty apod. Úkolem třetí komise bylo předání a převzetí administrativy a Československo i Polsko do ní měly nominovat jednoho komisaře, který si mohl k sobě přizvat pomocný personál. Subkomise dále požádala vlády obou států o vydání potvrzení o odškodnění všech, kteří došli rozhodnutím velvyslanců k jakékoli škodě.⁶¹⁹ Do delimitačních komisí byli navrženi kapitán Fritsch, kapitán Bystrický a kapitán Straka.⁶²⁰

Předsedou materiální komise byl ustanoven dr. Vladimír Pivko, jehož zástupcem se stal hlavní slůžný z Tvrdošína Desider Meško.⁶²¹ Dalším členem komise byl jmenován poštovní konzultant Ján Smutný, poštovní úředník Ján Šáry, železniční inženýr Ján Slávik,⁶²² administrativní úředník dr. Teplický⁶²³ a expertem materiální komise se stal inženýr Ján Semerád.⁶²⁴ Materiální komise se poprvé sešla v Jablonce 6. srpna v 9 hodin ráno.⁶²⁵

Na schůzi materiální komise bylo dohodnuto, že státní majetek, který se nacházel na území odstoupeném Polsku a který patřil uherskému státu ještě před 28. říjnem 1918, bude polské republice odevzdán bezplatně. Majetek, který byl

⁶¹⁸ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 700-863.

⁶¹⁹ Tamtéž.

⁶²⁰ Tamtéž.

⁶²¹ Tamtéž.

⁶²² Ján Slávik byl bratrem Juraje Slávika.

⁶²³ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 700-863.

⁶²⁴ Tamtéž.

⁶²⁵ Tamtéž.

pořízený vládou až po vzniku Československa, měl být postoupen za finanční kompenzaci.⁶²⁶

Dne 9. srpna byla v Jablonce mezi československou a polskou vládou sepsána úmluva o rozdělení státního majetku. Za Československo bylo soupisem úmluvy zmocněno Ministerstvo zahraničních věcí, za nějž ji podepsal dr. Juraj Slávik a její text zněl:

„Mezi vládami republiky československé a republiky polské, uzavřena dne 9. srpna 1920 v Jablonce, majetek státní, nacházející se na území Oravy a Spiše, které rozhodnutím rady velvyslanců z 26. července 1920 připadlo republice polské, odevzdává republika československá republice polské, jestliže se tento majetek nacházel na tomto území už před 28. říjnem 1918, respektive před dnem převzetí tohoto území do československé správy. Majetek, t.j. investice a materiál, který na toto území byl dodaný republikou československou, anebo který stal se majetkem republiky československé až po 28.říjnu 1918, respektive po dni převzetí tohoto území do správy republiky československé, zavazuje se republika polská republice československé zaplatit nakolik majetek tento bude polské vládě československými členy materiální komise odevzdaný, závazek zaplacení nemůže se vztahovat na takový materiál, který československá vláda instalovala na místě materiálu pozůstalého po vládě maďarské a zabraného anebo odvezeného vládou československou. [...] vláda republiky polské zavazuje se nečinit žádné překážky proti odevzdání takového státního majetku československé republiky, který byl dodaný na toto území po 28. říjnu 1918. [...]“⁶²⁷

Vojenská komise, jejímž účelem bylo ustanovení hranic, nakonec vznikla na Oravě, kde Československo zastupoval kapitán Fritsch a předsedal jí kapitán Doreau, i na Spiši, kde byl za československou stranu jmenován nadporučík Uhlíř. Komisi na Spiši předsedal poručík Tartar. Účelem komisí nebylo přesné a detailní rozdělení hranic – to mělo nastat až později; jejich hlavní úkol spočíval jen v jejich hrubém ustanovení. Významné hraniční body – přechody cest, potoky, úbočí atd. – měly být

⁶²⁶ AMZV, F: II. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 420, 1920, Odevzdání státního majetku na Oravě a Spiši.

⁶²⁷ Tamtéž.

vyznačeny bílými prapory. Působení komise mělo započít ihned po definitivním ustanovení hraniční čáry.⁶²⁸

Že bylo rozhodnutí vyslanců v Paříži podepsáno, oznámilo československé ministerstvo zahraničních věcí oficiálně 29. července ráno.⁶²⁹ Většina obyvatelstva o nepříliš příznivém rozhodnutí už věděla, zprávu sdílela např. i ČTK v Košicích, od níž se o rozhodnutí 28. července dopoledne dozvěděl dr. Tomsa.⁶³⁰

V rozhovoru s Jurajem Slávikem přiznal polský delegát nespojenost, jelikož Polsko nedostalo v podstatě žádné území, o které jim šlo především. Jejich hlavním zájmem bylo Těšínsko, kde požadovali doly a Košicko-Bohumínskou dráhu, na Slovensku pak toužili po okolí Polhory a Oravice na Oravě a na Spiši po okolí Javoriny a Smerdžonky. Slávik s polským delegátem Latinikem nezastupovali žádné oficiální stanovisko Polska a Československa, zajímavostí však je, že Slávik během rozhovoru navrhl výměnu části obce Dolní Lipnice,⁶³¹ která byla arbitráží přiřčeněná k Československu za obec Hladovku, jež připadla Polsku.⁶³² Podobný návrh později předložila rozhraničovací komise, která navrhla výměnu Dolní Lipnice za obce Hladovku a Horní Suchou.⁶³³

⁶²⁸ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 3, kart. 2, 1920, Došlá korespondence – Korespondence mezinárodní komise a subkomise obecně.

⁶²⁹ AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 700-863.

⁶³⁰ Tamtéž.

⁶³¹ Dr. Juraj Slávik navrhl výměnu Dolní Lipnice převážně z důvodu, že obec neměla pro Československo žádný přínos a naopak by s ní byly jen potíže, vzhledem k tomu, že se tam nenacházela žádná slovenská škola, pošta, úřad ani třeba kostel a bylo by tedy nutné zde všechny potřebné instituce vybudovat, což by bylo samozřejmě finančně i logisticky náročné.

⁶³² AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 27, kart. 3, 1920, Vyřízené spisy 700-863.

⁶³³ Kromě Hladovky a Suché Hory došlo také k zisku části katastrálního území těšínské obce Horní Lišná, poněvadž ani katastrální území Hladovky a Suché Hory nebylo rozlohou stejně velké jako část katastrálního území Dolní Lipnice, kterou podle rozhodnutí získalo Československo.; AMZV, F: Mírová konference v Paříži a reparace 1918-1919, inv. č. 478, kart. 178, 1920, Těšínsko, Orava a Spiš – Delimitační komise čs.-polská.; AMZV, F: VI. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 45, 16. 10. 1923, Hranice čsl.-polská. Javořina - Těšín 1923, 1930.

4. Konference ve Spa

Aby bylo možné plně pochopit situaci na Těšínsku, Oravě a Spiši během července a srpna 1920, je nejprve nutností vrátit se na začátek léta, kdy se v belgickém Spa ve dnech 8. – 10. července⁶³⁴ uskutečnila spojenecká konference, na které bylo rozhodnuto, že se Československo a Polsko ve svém sporu podrobí na Konferenci velvyslanců v Paříži mezinárodní arbitráži belgickým králem Albertem I. Polská strana s provedením arbitráže souhlasila již 22. června, ale po odmítnutí tohoto řešení Československem se Konference velvyslanců 6. července přiklonila zpět k plebiscitu jako k ideální možnosti, jak spor vyřešit. A Poláci nebyli proti, nechtěli však jeho provedení na Oravě a Spiši, případně požadovali odročení hlasování na Slovensku na pozdější dobu.⁶³⁵ Na tato rozhodnutí, jak se ukázalo, však už bylo pozdě, poněvadž česká strana na arbitráž nakonec přeci jen přistoupila.

Edvard Beneš byl na zasedání konference do příprav arbitráže, na rozdíl od Poláků, od počátku plně zapojen a ještě než souhlas s arbitráží podepsal, vymohl si dne 9. července 1920 na schůzce s britským ministrem zahraničí, francouzským premiérem a italským ministrem zahraničí závazky, které by dohodové státy Československu musely splnit, pokud by na arbitráž přistoupilo.⁶³⁶ Beneš tak zajistil pro československý stát životně důležitou Košicko-Bohumínskou dráhu, která měla celá i s nádražím v Těšíně zůstat v Československu, a celý uhelný revír. Státu mělo navíc zůstat i město Fryštát, na čemž měl zásluhy především hrabě Larisch. Část Těšína východně od řeky Olše měla připadnout Polsku, stejně tak jako východní polovina bývalého Těšínského knížectví.⁶³⁷ Ještě před samotným jednáním s představiteli Dohody proběhly rozhovory mezi Benešem a zástupci Polska, které však nevedly k žádnému společnému řešení sporu.⁶³⁸

Zástupci československé plebiscitní komise s provedením arbitráže z počátku nesouhlasili. „*V poslední chvíli vznášíme na vládu československé republiky důtklivý apel, aby při závěrečném jednání v Paříži před Nejvyšší radou neústupně hájila oprávněnost nároku československé republiky na celé Těšínsko, a nepřipustila jeho*

⁶³⁴ PELC, F., str. 162.

⁶³⁵ JAKUBEC, P. *Československo-polský spor o Javorinu*, str. 75-76.

⁶³⁶ Britský ministr i francouzský premiér podle Benešových naprosto přijali jeho stanovisko a vše mělo být rozhodnuto patrně již další den, jak se také stalo; AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 7016, k. 72, 1920, Mírová konference v Paříži. Různé. Hranice ČSR, vojenské zprávy a transporty, čs. mírová delegace, Těšín.

⁶³⁷ JELÍNEK, P., str. 122-123.

⁶³⁸ KUBÍK, L., str. 111.

roztržení. *Náš nárok na Těšínsko je nepromlčitelný,*“⁶³⁹ stálo v projevu, který přednesli zástupci komise dr. Pelc s poslancem Prokešem. A překvapivě i od Poláků se před Konferencí velvyslanců začaly ozývat hlasy, které s arbitráží nesouhlasily, neboť se šířily zprávy, podle kterých mělo Polsku připadnout mnohem méně území, než požadovali. Někteří ze zástupců Polska tak opět požadovali provedení lidového hlasování, bylo však už příliš pozdě. Stejně jako bylo pozdě vyslechnout Šlonzáky a slezské Němce, kteří arbitráž zásadně odmítali a trvali na plebiscitu.⁶⁴⁰

Edvard Beneš a Władysław Grabski odsouhlasili vykonání arbitráže sepsáním společné deklarace, kterou podepsali 10. července 1920.

„For eighteen months a bitter struggle has continued in Silesia of Teschen between our two nations. The struggle, inspired, it is true, by patriotic sentiments on both sides, has often been conducted by regrettable methods. Acts of violence haven been committed, accusations have been made and threats have been scattered broadcast.

An attempt was, in the first place, made to settle the problem of Silesia of Teschen, Spitz and Orava by means of a plebiscit; resort to arbitration was afterwards proposed. Unfortunately, neither procedure appeared likely to succeed in time, and excited, rather than calmed, opinion.

In the circumstances, the undersigned delegates have taken note of the decision of the Allies to take up once more the Czechoslovak-Polish dispute, and have assembled at Spa, and after long discussion have decided to accept the definite settlement of the dispute by the Allied Powers. As consequence, in the name of their respective Governments, they consent to the suspension of the Teschen, Spitz and Orava plebiscite and to taking by the Allied Powers, after they shall have heard the two parties, of the meassures necessary for a definite settlement of the dispute.

The two Governments of Czechoslovakia and Poland undertake loyally to execute the decision which will be reached.

At the same time, we undertake immediately to take the necessary meassures in order that the present state of affairs may speedily come to an end, in order that

⁶³⁹ PELC, F., str. 165.

⁶⁴⁰ Tamtéž, str. 164-166.

normal, peaceful and friendly relations may be resumed in the plebiscit area, and in order that all those who have suffered, or who have been subjected to illicit proceedings during the plebiscite campaign, may, by a common agreement between the two Governments be equitably recompensed.

The delegates of the two Governments express their conviction that the Supreme Council, inspired by sentiments of justice and equity, will take account of the true interests of the two sister nations. They consider the moment of the signature of this declaration as the starting point of the new relations of real friendship and amity between Poland and Czechoslovakia.

Signed at Spa, the 10th July, 1920.

On behalf of the Government of the Polish Republic,

Ladislav Grabski

On behalf of the Government of the Czechoslovak Republic,

*Dr. Ed. Beneš*⁶⁴¹

Dohoda ze Spa byla v Československu přijata nepříznivě, ozývaly se ale i hlasy, jež připomínaly, že by Československo mělo myslet především na budoucí vztahy s Polskem. Jedním z největších kritiků podepsané dohody byl Karel Kramář a jeho Národní demokracie, protestovala i Plebiscitní komise pro Těšínsko a těžce ji nesli také těšínská Šlonzáci a Němci, pro něž bylo odvolání plebiscitu katastrofou, jelikož jen plebiscit pro ně byl zárukou, že nedojde k dělení Československa.⁶⁴² 20. července navštívila plebiscitní komisi deputace Němců, která protestovala proti dělení země, Josef Koždoň se svým protestem zaměřil dokonce až do Prahy. Většina obyvatelstva byla jednoznačně proti dělení bývalého knížectví půl na půl mezi Československo a Polsko a spousta z nich požadovala, aby došlo k připojení celého území k jedné či druhé straně.⁶⁴³ Během příprav plebiscitu byla možnost svobodného rozhodnutí obyvatelstva tím, co lidem dávalo naději. Ani stále více se rozpínající násilí nemohlo v lidech potlačit touhu, aby si sami zvolili, v jakém státě chtějí žít. A

⁶⁴¹ DEJMEK, J. a F. KOLÁŘ, *Československá zahraniční politika a vznik Malé Dohody 1920-1921*, str. 90-91.

⁶⁴² GAWRECKI, D., str. 62-63.

⁶⁴³ KUBÍK, J., str. 114-115.

najednou měli o možnost této volby přijít. Obyvatelé Těšínska, Oravy a Spiše ztratili právo, aby si sami rozhodli o své budoucnosti, místo toho ji měli určit cizinci, kteří neznali zdejší poměry a přání místního lidu. Plebiscitní území ovládla nervozita, strach i vztek a lidem nezbývalo než čekat, jakou budoucnost pro jejich obce Konference velvyslanců zvolí.

5. Rozhodnutí konference velvyslanců o uspořádání hranic mezi Československem a Polskem

Konference velvyslanců započala své zasedání v Paříži dne 17. července 1920 za přítomnosti vyslaných zástupců Československa a Polska.⁶⁴⁴ Československým zástupcem na konferenci byl československý velvyslanec v Paříži dr. Štefan Osuský,⁶⁴⁵ ministr zahraničí Edvard Beneš, delegát při Mezinárodní komisi dr. Rudolf Matouš, subdelegát při Mezinárodní subkomisi Msgr. Marián Blaha a kapt. Otmar Fritsch.

Jednání o uspořádání hranic probíhalo po několik dní. 19. července předstoupil před Konferencí velvyslanců Edvard Beneš, aby přednesl československý návrh na uspořádání hranic. O den později Konferenci předložil Ignacy Paderewski návrh polský. Minimálním požadavkem Poláků na Těšínsku bylo vedení hraniční čáry přes Hrušov, Dombravu, Karvín, Horní Suchou, Trličko a hranice soudního okresu Frýdek. Jejich maximálním požadavkem pak byl zisk celého železničního spojení mezi Bohumínem a Jablunkovem, dále vyjma Slezské Ostravy chtěli celý uhelný revír s Hrušovem, Rychvaldem, Orlovou, Petřvaldem, Lazy, všemi třemi Suchými a veškeré území ležící na východ od hranic soudního okresu Frýdek.⁶⁴⁶

Polská pozice během zasedání Konference velvyslanců nebyla dobrá a ještě den před vydáním rozhodnutí se k Polákům doneslo, že rozhodnutí o rozdělení Těšínska, Oravy a Spiše padlo již ve Spa a dohodoví zástupci přistoupili na minimální požadavky Edvarda Beneše. Žádné požadavky přednesené v Paříži již neměly být vzaty v úvahu, a ačkoli proti tomu Poláci protestovali, Dohoda jejich stížnosti nevyslyšela a 25. července byly hranice přijaty tak, jak je Beneš s mocnostmi dohodl ve Spa.⁶⁴⁷

Definitivní rozhodnutí o uspořádání hranic nastalo 27. července dopoledne.⁶⁴⁸ Konference velvyslanců předložila oběma stranám sporu své rozhodnutí k odsouhlasení dne 28. července 1920. Edvard Beneš rozhodnutí podepsal ještě téhož

⁶⁴⁴ JELÍNEK, P., str. 124.

⁶⁴⁵ AMZV, Úvod do inventáře fondu Mírová konference v Paříži a reparace 1918-1939. autor a rok vydání neznámý.

⁶⁴⁶ JELÍNEK, P., str. 124.

⁶⁴⁷ AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 7026, k. 72, 1920, Mírová konference v Paříži. Různé. Hranice ČSR, vojenské zprávy a transporty, čs. mírová delegace, Těšín.

⁶⁴⁸ AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 7030, k. 72, 1920, Mírová konference v Paříži. Různé. Hranice ČSR, vojenské zprávy a transporty, čs. mírová delegace, Těšín.

dne, což jednoznačně vypovídá o ministrově spokojenosti s výsledkem arbitráže, a Ignacy Paderewski svůj podpis připojil 31. července,⁶⁴⁹ neopomněl si ale v dopise zasláném 30. července postěžovat, že 184 000 Poláků zůstalo vydáno na milost novému pánu.⁶⁵⁰ Podle autorů podpisů je smlouva o úpravě hranic stejně jako nová hraniční čára označována jako tzv. Beneš-Paderewski.⁶⁵¹

Československá strana mohla být s výsledkem celkem spokojena. S přihlédnutím k tomu, v jakém postavení byl Beneš na přelomu léta a podzimu 1919, se dal výsledek Konference považovat za vítězství. Přesto se ale nepodařilo udržet území celé, což bylo z Paříže okomentováno slovy:

„Musíme s politováním našich konstatovati, že nebylo pochopení pro zachování historických našich hranic a že byli jsme přinuceni k obětem v zájmu dobrého soužití s Polskem a v zájmu evropského míru nám velmi bolestným jak v Těšínsku, tak i na Oravě a Spiši. Na Oravě odtrženo bylo od našeho území okolí Jablonky [...] a na Spiši okolí Krempachu [...] i zde [však] proti původním návrhům konference ze září 1919, jež měly nás zbaviti celé Spiše.“⁶⁵²

Nové hranice Těšínska, Oravy a Spiše nebyly ustanoveny do podrobných detailů, ty měly přijít na řadu později. Pro tento účel, jak je zmíněno v předchozích kapitolách, vznikla speciální delimitační komise.

Rozhodnutím Konference velvyslanců získalo Československo 55,6 % území Těšínska, které se rozkládalo na 1 270 km². Na českém Těšínsku žilo 279 000⁶⁵³ obyvatel a polské Těšínsko, které zaujímal území o rozloze 1 012 km², se stalo novým domovem pro 137 000⁶⁵⁴ osob.⁶⁵⁵ Polsku bylo odstoupeno také 14⁶⁵⁶

⁶⁴⁹ BYSTRIANSKÁ, Věra. *Spor o Těšínsko v letech 1918-1920*. Brno, 2007. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, str. 42.

⁶⁵⁰ V polském originálu doslova stálo, že zůstali „wydanych na łaskę nowego pana.“ KAMIŃSKI, Marek Kazimierz. *Konflikt polsko-czeski 1918-1920*, Warszawa: Instytut Historii PAN i Wydawnictwo Neriton, 2004. ISBN 83-88973-05-3, str. 337.

⁶⁵¹ AMZV, F: Mírová konference v Paříži a reparace 1918-1939, inv. č. 478, kart. 178, 1920, Těšínsko, Orava a Spiš – Delimitační komise čs.-polská.

⁶⁵² AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 7030, k. 72, 1920, Mírová konference v Paříži. Různé. Hranice ČSR, vojenské zprávy a transporty, čs. mírová delegace, Těšín.

⁶⁵³ Podle Kubíka na území, jež získalo Československo, žilo na 290 000 obyvatel, z čehož tvořili 70 000 Poláci a 23 000 Němci.; KUBÍK, L., str. 120.

⁶⁵⁴ Na území odstoupeném Polsku žilo jen okolo 3 000 Čechů, více jak ¼ obyvatelstva, na 40 000, zde ale tvořili Němci.; Tamtéž, str. 120.

⁶⁵⁵ GAWRECKI, D., str. 12.

spišských a 14 oravských obcí o celkové rozloze 584 km², ve kterých žilo 22 523 obyvatel,⁶⁵⁷ což byla více než třetina z celkového počtu obyvatelstva, které mělo k 16. červnu 1920 na plebiscitním území Spiše a Oravy domovské právo.⁶⁵⁸ Z 22 523 obyvatel pak připadalo 8 263 na Spiš. Území Spišské župy přišlo společně s obyvatelstvem o 4,6 % svého území,⁶⁵⁹ území Oravy se zmenšilo o pětinu.⁶⁶⁰

Nové hranice na Těšínsku měly vést od bodu, kde se východní hranice obce Piersne stýkala s bývalou hranicí mezi Německem a Rakouskem, ke kótě 268, jež ležela asi dva kilometry severovýchodně od města Fryštát. Přesné vedení hranice mělo být určeno až na místě, obce Dolní Marklovice s osadou Mizerov však měly být ponechány Československu. Od tohoto místa měla hranice pokračovat dále na jih k bodu, kde jihovýchodní hranice obce Roje protínala řeku Olši – hranice tedy měla vést po východní hranici obcí Fryštát a Roje, odkud měla pokračovat dále k bodu nacházejícím se zhruba 500 metrů severozápadně od mostu ležícím kilometr a půl jihovýchodně od obce Šibice na toku řeky Olše. Odtud se hraniční čára nově táhla k místu, kde se hranice mezi obcemi Horní Lišná a Nýdek stýkaly se západní hranicí okresu bílského. Čára měla vést tak, aby obce Puncov a Horní Lišná byly ponechány Polsku a obce Kojkovice a Dolní Lišná se staly součástí Československa. Hranice měla dále pokračovat ke kótě 989 na západní hranici okresu bílského a odtud jižně k bodu, kde se hranice mezi obcemi Bukovcem a Javořinkou stýkala s bývalou hranicí mezi Uhrami a Slezskem na západní hranici obcí Jistebné a Javořinky.⁶⁶¹

⁶⁵⁶ Podle Boráka a Žáčka se jednalo o 13 obcí, pravděpodobně však na rozdíl od Jelínka nepočítali zvlášť osadu Falštín, která spadala pod Fridman.; BORÁK, M. a R. ŽÁČEK, str. 13.; MAJERIKOVÁ, str. 43.

⁶⁵⁷ Jednotliví autoři se ve svých údajích částečně liší. Zatímco Jelínek uvádí číslo 22 523 a 584km², v čemž se shoduje s P. Čarnogurským, podle F. Brokese přišlo Československo o 25 000 obyvatel a území o rozloze 491km². Podle J. Sulačeka ztratilo Československo s odstoupenými slovenskými obcemi 24 700 obyvatel, někteří autoři (např. M. Melníková) uváděli číslo ještě vyšší a tvrdili, že Československo přišlo zhruba o 30 000 obyvatel. Přesný počet obyvatel žijících v odstoupených obcích již nejspíš zjistit nepůjde, je však jisté, že Československo ztratilo mezi 22 – 25 000 obyvateli, kteří, pakliže se nerozhodli přesídlit do Československa, se měli nově stát obyvateli polské republiky.; JELÍNEK, P., str. 126.; JAKUBEC, P., *Československo-pol'ský spor o Javorinu*, str. 79.

⁶⁵⁸ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

⁶⁵⁹ Podle Majerikové se území Spiše zmenšilo o 4,6 %, Borák se Žáčkem se s ní mírně rozcházejí a tvrdí, že Československo přišlo podle rozhodnutí z Paříže o 4,2 % území Oravy.; MAJERIKOVÁ, M., str. 43.; BORÁK, M. a R. ŽÁČEK, str. 13.

⁶⁶⁰ BORÁK, M. a R. ŽÁČEK, str. 13.

⁶⁶¹ ZAvo, F: Policejní ředitelství Moravská Ostrava – SV. I/2. Presidiální spisy 1919-1939, inv. č. 338, kart. 207, 1920, Úprava veřejné správy na Těšínsku.

Ustanovením hraniční čáry na Těšínsku v těchto vytyčených bodech, dosáhli čeští diplomaté alespoň toho území, na jehož příslušnosti k československému státu bezpodmínečně trvali. Československu mělo zůstat bohumínské nádraží, stejně tak i celá trať z Bohumína do Jablunkova. Za vítězství šel jednoznačně považovat i zisk celého ostravsko-karvinského uhelného revíru, na kterém se nacházely dvě uhelné jámy v Dombrové, sedm jam v Karvíně, jáma v Horní Suché a tři koksovny. V neposlední řadě součástí českého Těšínska zůstala i města Třinec, Bohumín a Fryštát, ve kterých se nacházely významné železárny a v jejichž okolí se také nalézaly zásoby uhlí.⁶⁶²

Nově ustanovená hranice, která byla ustanovena na jednání v Paříži, měla na Oravě počítat od bodu nacházejícího se zhruba jeden a půl kilometru východně od kóty 1725 (Babia Gora), dále se měla táhnout po staré hranici mezi Haličí a Uhrami až k bodu nacházejícímu se bezprostředně západně od kóty 843 po horním toku Lipnice. Odtud měla hranice dále pokračovat k bodu nacházejícímu se zhruba 200 metrů jihovýchodně od soutoku Lipnice s potokem přitékajícím z Privarovky; rozmezí měl tedy tvořit tok Lipnice. Od tohoto místa se měla čára dále táhnout k soutoku řeky Chizny a Černé Arvy asi kilometr západně od Lipnice v bezprostřední blízkosti cesty vedoucí z Námestova do Jablonky. Hranice měla pokračovat na jihovýchod k bodu ležícímu na řece Chizně asi dva kilometry severozápadně od mostu řeky Chizny na cestě vedoucí z Trstené do Jablonky. Od tohoto místa se měla hranice táhnout na jihozápad až k bodu na Jelesné Vodě, zhruba kilometr a půl severně od kóty 649 tak, aby procházel kótou 659. Hranice měla dále pokračovat na jihovýchod až k bodu na Jelesné Vodě ležícím asi kilometr západně od Hladovky přibližně na čáře, jež spojovala kóty 754 a 740 a poté se měla táhnout až k bodu, který se nacházel na staré hranici mezi Haličí a Uhrami asi kilometr severně od kóty 1230.⁶⁶³

Na Spiši měla nově hranice vést od bodu ležícím na staré hranici mezi Haličí a Uhrami na řece Bialce asi 500 metrů východně od vesnice Brzeg směrem na

⁶⁶² Seznam obcí jednotlivých okresů, které byly přiřknuty Československu, lze nalézt jako tabulkovou přílohu č. 6. Tabulková příloha č. 7 zobrazuje etnické složení území, které rozhodnutím z 28. července získalo Československo s Polskem.; AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 96, kart. 20, 1920-1923, Politické zprávy – Různé.

⁶⁶³ Etnické složení území Oravy, která zůstala součástí Československa, lze nalézt v tabulkové příloze č. 8.; ZAvO, F: Policejní ředitelství Moravská Ostrava – SV. I/2. Presidiální spisy 1919-1939, inv. č. 338, kart. 207, 1920, Úprava veřejné správy na Těšínsku.

severovýchod k bodu nacházejícímu se na témže rozmezí vedle kóty 487 na cestě z Czorszyna do Szepesofalu. Probíhat měla po kótách 1 011, 909, 956 a 607, jež vedly po řece, která tekla do Szentmindeszentu zhruba dva kilometry jižně od této vesnice, dále dva kilometry severovýchodně od Nagyfrankvagasa a na sever kótami 751 a 540.⁶⁶⁴

Pro ustanovení nových hranic měly na bývalém plebiscitním území vzniknout delimitační komise, které se měly skládat ze zástupců Československa, Polska a po jednom zástupci za každou dohodovou mocnost. Komise měla mít právo na modifikaci hranice z oprávněných důvodů obcí i jednotlivců se zřetelem k místním poměrům a potřebám. Rozhodnutí delimitační komise bylo pro Československo i Polsko závazné, o stanovení hranic měla rozhodovat většina hlasů, v případě stejného počtu pak předseda delimitační komise. Výlohy měly nést stejně jako po dobu plebiscitu půl na půl Československo a Polsko.⁶⁶⁵

Osoby, které na české části Těšínska a slovenské části Oravy a Spiše měly před 1. srpnem 1914 domovské právo a lidé, kteří zde před 1. lednem 1908 prokazatelně měli bydliště, měli požívat plného občanského práva republiky československé. To samé platilo pro obyvatelstvo, jež žilo na území odstoupeném Polsku. Osoby, které domovské právo před 1. srpnem 1914 na Těšínsku, Oravě či Spiši neměly, státního občanství Polska ani Československa nenabývaly, ponecháno jim bylo jejich rakouské či uherské občanství, pakliže o zisk československého anebo polského občanství samy nezažádaly. Rozhodnutí o udělení či neudělení občanství bylo výhradně v kompetenci československé a polské vlády. Lidé starší osmnácti let, kteří nabyli československou či polskou státní příslušnost, se mohli do roka rozhodnout pro státní příslušnost polskou nebo československou.⁶⁶⁶

Osobám, jež se chtěly přestěhovat na území druhého státu, nesmělo být činěno žádných překážek z jedné ani druhé strany. Všem obyvatelům měla být za politické a agitační činy zajištěna amnestie a naprostá beztrestnost.⁶⁶⁷

⁶⁶⁴ Etnické složení území Oravy, která zůstala součástí Československa, lze nalézt v tabulkové příloze č. 9.; ZAvO, F: Policejní ředitelství Moravská Ostrava – SV. I/2. Presidiální spisy 1919-1939, inv. č. 338, kart. 207, 1920, Úprava veřejné správy na Těšínsku.

⁶⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁶⁷ AMZV, F: Pařížský archiv, inv. č. 7030, k. 72, 1920, Mírová konference v Paříži. Různé. Hranice ČSR, vojenské zprávy a transporty, čs. mírová delegace.

Dohodové mocnosti v rozhodnutí nevynechaly ani otázku uhelnou a oběma státům nařídily, aby do dvou měsíců smlouvou upravily vzájemné dodávky uhlí a petroleje. Stejně tak měl být do dvou měsíců smluvně upraven průvoz polského zboží po Košicko-Bohumínské dráze.⁶⁶⁸

Předseda plebiscitní komise dr. Pelc se rozhodnutí konference dozvěděl ještě 28. července v noci a následujícího dne otiskl v Moravsko-slezském deníku článek.

„[...] Znamená pro nás ztrátu polovice území, které po 600 let bylo součástí našeho státu. Ztráta ta je bolestná a nebude nikoho v národě, kdo by ztráty neželel a to tím více, jelikož právě v území ztraceném je obyvatelstvo, které nepokrytě ve své většině osvědčovalo svou vůli, aby přináleželo naší republice.

Vyslovujeme sympatie tomuto obyvatelstvu a zejména Šlonzákům, kteří tolik pro své přesvědčení trpěli a nyní musí viděti, že všechny jejich oběti mají býti nadarmo. Naše myšlenky jsou u nich.

Nemůžeme neuznati, že rozhodnutím dostává se nám toho, co republika nutně potřebuje, ale okolnost, že hranice vede v nejbližší blízkosti košicko-bohumínské dráhy, zbavuje tuto veškeré strategické ceny. Také nejbohatší území na uhlí nám nepřípadlo. To všechno jsou věci, jež činí rozhodnutí hořkým.

Rozhodnutí je kompromis, a jako takový nemůže uspokojiti žádnou stranu! Na obou stranách zůstanou hořkosti. Bude záležiti na dalším vývoji a na vzájemném poměru obou států, bude-li toto rozhodnutí míti cenu trvalou.

Jak jsme řekli, chceme se loajálně podrobiti, bude-li rozhodnutí loajálně dodrženo i druhou stranou.“⁶⁶⁹

S výsledkem arbitráže bylo obyvatelstvo seznámeno 1. srpna 1920 výnosem zveřejněným v tisku a pomocí vyvěšených vyhlášek. Lid, který se z většiny výsledek arbitráže již stihl dozvědět, přijal rozhodnutí apaticky. Několik měsíců urputně bojovali za své právo na svobodné určení, kterého státu chtějí být součástí, a

⁶⁶⁸ ZAVO, F: Policejní ředitelství Moravská Ostrava – SV. I/2. Presidiální spisy 1919-1939, inv. č. 338, kart. 207, 1920, Úprava veřejné správy na Těšínsku.

⁶⁶⁹ PELC, F., str. 168.

představitelé Československa a Polska jim tuto možnost vzali. Naděje, kterou si udržovali, po 10. červenci 1920 pominula a lid veškeré své snahy a přání vzdal.⁶⁷⁰

Úkolem československé vlády a zástupců, kteří působili na Těšínsku, Oravě a Spiši, se po zveřejnění rozhodnutí stalo přesvědčit zdejší obyvatelstvo, že v Paříži získali vše, co bylo v jejich možnostech a že bojovali o každou obec. Museli teď obyvatelstvu i politickým představitelům ukázat, že se přes bolestivé ztráty podařilo zachovat všechny životní zájmy státu. Pro lid, který žil v obcích, jež rozhodnutí přiřklo Polsku, to byla vsutku malá útěcha. Před československými úředníky teď stálo převzetí správy získaného území. Na obyvatelstvo čekalo rozhodnutí, jestli zůstat v obcích, kde mělo své živobytí anebo zde zanechat své majetky a využít možnosti přesídlení.

⁶⁷⁰ KUBÍK, L., str. 121.

6. Územní spory o Těšínsko, Oravu a Spiš po roce 1920

28. července 1920 bylo vydáno rozhodnutí Konference velvyslanců, které znamenalo ustanovení nových závazných hranic mezi československým a polským státem, které se dobrovolně rozhodly, aby jim nové hranice ustanovily dohodové mocnosti.⁶⁷¹ Rozhodnutí, jež zástupci obou států v Paříži podepsali, mělo být stvrzením o ukončení sporu mezi dvěma sousedy a počátkem jejich společné spolupráce. Úřady, které na území Těšínska, Oravy a Spiše vznikly v době plebiscitu, ukončily svou činnost anebo byly přetvořeny v úřady nové podle tzv. „Župního zákona“ č. 126/1920 Sb., o zřízení okresních a župních zákonů, který vstoupil v platnost 29. února 1920.⁶⁷²

Arbitráž byla ve finále v Československu přijata v politických kruzích tak kladně, že v září 1920 dokonce Beneš se souhlasem vlády navrhl polské straně, aby Československo s Polskem uzavřelo smlouvu, v níž by se jako řešení všech budoucích konfliktů mezi Poláky a Čechoslováky stanovila arbitráž. Státy by se tak vyhnuly válečným sporům. Podle Beneše měla být tato smlouva prvním velkým krokem k vytvoření přátelského poměru mezi oběma státy.⁶⁷³

10. srpna 1920 došlo ke sjednání Sèvreské smlouvy, která mimo jiné stanovila hranice Československa a Polska v místech, kde nebyly upraveny mírovými smlouvami s Německem, Rakouskem, Maďarskem a rozhodnutím Konference velvyslanců z 28. července 1920. Měla se stát v podstatě zvláštním souhrnným právním aktem popisujícím hranici celého státu.⁶⁷⁴ Během srpna také poprvé zasedla delimitační komise, jejímž úkolem bylo upřesnit rozdělení hranic mezi státy a případně upravit rozhodnutí vydané Konferencí velvyslanců. Delimitační komise se scházela po zbytek roku 1920 a zasedala i rok následující, kdy

⁶⁷¹ VOCHOČ, Vladimír. *Povaha rozhodnutí z 28. července 1924 o Těšínsku, Oravě a Spiši*. In: *Zahraniční politika. Sborník pro studium mezinárodních otázek politických, právních, hospodářských a sociálních*. Díl I. Praha: Orbis, 1924, str. 231.

⁶⁷² Jak je obecně známo, župní zřízení začalo fungovat jen na Slovensku, zatímco v českých zemích reálně nadále existoval správní systém z doby Předlitavska, a na Podkarpatské Rusi fungovalo uherské župní zřízení. Ke sjednocení správního členění Československo došlo až v roce 1928, kdy v účinnost vstoupil tvz. „Organizační zákon.“

⁶⁷³ DEJMEK, J. a F. KOLÁŘ. *Československá zahraniční politika a vznik Malé Dohody 1920-1921*, str. 222.

⁶⁷⁴ Smlouva po několik následujících let nebyla správně ratifikována a tedy nevstoupila v platnost. Ještě roku 1923 ji navíc Polsko ani nepodepsalo.; VOCHOČ, Vladimír. *Javorina (Úvaha právní)*. In: *Zahraniční politika*, Díl I. Praha: Orbis 1923, str. 794-795.

se sporným místem mezi Československem a Polskem stalo území spišské obce Javoriny a jejího nejbližšího okolí, malé obce, jejíž hodnota zdaleka neodpovídala důležitosti, kterou jí Československa s Polskem přisuzovaly. Otázka získání Javoriny se během následujících měsíců stala záležitostí prestiže a síly, jelikož si na katastrální území obce činily oba státy nárok a oba si myslely, že mu po právu patří.

Pro delimitaci hranic došlo 22. srpna 1920 v Opavě k první schůzi utvořené česko-polské rozhraničovací komise pro Těšínsko, Oravu a Spiš, ve které za českou stranu zasedal komisař Ing. Roubík,⁶⁷⁵ profesor Dvorský – geograf z Univerzity Karlovy, který byl ustanoven Roubíkovým zástupcem a plukovník Bílý jakožto odborník na vojenské záležitosti. Za Dohodu v delimitační komisi působili Francouz R. Uffler, Brit Carey, Ital Pellicelli, Japonec Ando, kterého koncem srpna vystřídal Tsuchiya, a jako nezávislý pozorovatel Američan A. W. Dubois.⁶⁷⁶ Komise se scházela zhruba dvakrát měsíčně a po několik týdnů se především z důvodu neustálé změny požadavků ze strany Poláků nerozhodlo v podstatě nic. Situace se zastavila již ve fázi, kdy se mělo rozhodnout, na jakém území se s rozhraničovacími pracemi započne. Na sezení dne 30. října nakonec přišli Poláci s požadavkem připojení Jablunkova, Bukovce a Piosku, tří obcí, které byly Konferencí velvyslanců přiřčleněny k Československu. To se nestalo a 6. prosince byla nakonec ustanovena hraniční čára v úsecích Čantoryje – Stožek a Roj – Lonkov.⁶⁷⁷

Československo bylo s rozhodnutím Konference velvyslanců, na rozdíl od Polska, vcelku spokojeno. Veřejnost rozhodnutí přijala bez velkých protestů a stejně tak se zachoval i tisk, zatímco polská strana se hlasitě bouřila a žádala revizi hranice. Jednotlivé dohodové státy díky této situaci došly k názoru, že v případě ustanovení hranice na Těšínsku bylo Polsku ukřivděno a Beneš-Paderewski linii by bylo nutno upravit ve prospěch Polska.⁶⁷⁸ Není třeba zmiňovat, že československá strana s jakýmkoli posunem hraniční čáry směrem na západ nesouhlasila a delimitační komisi rozhodně odmítala ve větších územních úpravách ustoupit.

⁶⁷⁵ AMZV, F: Mírová konference v Paříži a reparace 1918-1939, inv. č. 478, kart. 178, 1920, Těšínsko, Orava a Spiš – Delimitační komise čs.-polská.

⁶⁷⁶ JAKUBEC, P., *Československo-polský spor o Javorinu*, str. 92-93.

⁶⁷⁷ AMZV, F: Mírová konference v Paříži a reparace 1918-1939, inv. č. 478, kart. 178, 1920, Těšínsko, Orava a Spiš – Delimitační komise čs.-polská.

⁶⁷⁸ Tamtéž.

Otázka vypořádání hranic se nedokázala vyřešit během roku 1920 a ani následující rok nepřinesl vyřešení situace.⁶⁷⁹ Dne 7. ledna 1921 vydala Konference velvyslanců rozhodnutí, podle kterého se měla rozhraničovací komise přesně držet ustanovení smlouvy z 28. července 1920, jež určila, aby hranice mezi státy vedla v Těšíně po řece Olši. Poláci toto rozhodnutí odmítali respektovat a žádali připojení těšínského nádraží a části Košicko-Bohumínské dráhy k Polsku.⁶⁸⁰ Komise pro stanovení hranic tak neúspěšně zasedala dál,⁶⁸¹ až nakonec v listopadu došlo k vytvoření dohody, která měla vést ke konečnému stanovení hranice.⁶⁸²

Dne 6. listopadu 1921 byla sepsána Politická dohoda mezi Československou republikou a Polskou republikou. Dohoda nikdy nevstoupila v platnost, ale podle jedné z jejích příloh došlo k ustanovení československo-polské delegace pro Těšínsko, Oravu a Spiš, jejímž úkolem bylo připravit definitivní úpravu poměrů souvisejících s ukončením plebiscitní akce na tomto území a to především v oblasti zabezpečení práv československých národnostních menšin v Polsku a polských v Československu ve všech oblastech života a to v oblasti státní správy i samosprávy, přičemž důraz byl kladen na státní občanství, školství, sociální péči a vůbec veškeré

⁶⁷⁹ Během jara a léta ale přece jen došlo ke zlepšení československo-polských vztahů, na čemž měl podíl i nový polský konzul v Moravské Ostravě Stefan Bratkowski, který se měl podílet na vytvoření dohody mezi oběma stranami. Tím padl v nemilost polským dělníkům z Těšínska, kteří se s rozdělením bývalého knížectví odmítali smířit, stále žádali o jeho připojení k Polsku a Bratkowského brali v podstatě jako zrádce své věci. Československé úřady byly s činností konzula naopak spokojeny, Bratkowski byl z funkce k radosti polských socialistů odvolán v říjnu téhož roku.; BARAN, Ivo. *Polští socialisté na československém Těšínsku v letech 1921-1925*, In: *Moderní dějiny. Sborník k dějinám 19. a 20. století, č. 1, ročník 16*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2008, ISSN 1210-6860, str. 83-84.

⁶⁸⁰ Zatímco Poláci žádali připojení Českého Těšína k Polsku, předseda rozhraničovací komise Uffler při své návštěvě v Paříži jednal s panem Larochem, který přišel s variantou naprosto opačnou. Návrh Poláků absolutně odmítal, poněvadž by se část Košicko-Bohumínské dráhy nacházela na území Polska, což bylo vyloučené. Rozdělení Těšína ale bylo velmi problémové, a tak navrhl, aby se celé město Těšín stalo součástí Československa, za což by bylo Polsko kompenzováno v okolí Fryštátu.; AMZV, F: Mírová konference v Paříži a reparace 1918-1939, inv. č. 478, kart. 178, 1920, Těšínsko, Orava a Spiš – Vyúčtování výloh.

⁶⁸¹ Zasedání komise se v polovině února 1921 přesunulo do Moravské Ostravy a nakonec do Brna. Definitivní vypořádání hranic se sice nedařilo, přesto však během léta 1921 došlo k částečnému sblížení Československa s Polskem, když v červenci došlo k dlouho odkládanému obsazení místa polského velvyslance v Praze, kterým byl jmenován Erasmus Piltz.; JELÍNEK, P., str. 164; JAKUBEC, P. *Československo-polský spor o Javorinu*, str. 94.

⁶⁸² AMZV, F: Mírová konference v Paříži a reparace 1918-1939, inv. č. 478, kart. 178, 1920, Těšínsko, Orava a Spiš – Delimitační komise čs.-polská.

politické, hospodářské, kulturní a církevní záležitosti.⁶⁸³ Otázka Javoriny měla být vyřešena přímými jednáními mezi oběma vládami.⁶⁸⁴

Delegace se skládala z osmi členů a čtyř náhradníků v poměrném zastoupení obou zemí. Členové jmenovaní československou vládou, tvořili československou subdelegaci, členové jmenovaní vládou polskou subdelegaci polskou. Poradám delegace, které se měly konat střídavě na území Polska a Československa, měl předsedat předseda subdelegace té či oné země.⁶⁸⁵

Ačkoli spor o vedení hranice na Těšínsku a Spiši se zdál neřešitelný, na Oravě došlo k úpravě hraniční čáry bez větších rozkolů. Horní část obce Dolní Lipnice byla po úpravě hranic nově připojena k Polsku, za což dostalo Československo katastrální území obcí Hladovky a Horní Suché.⁶⁸⁶

Podle rozhodnutí z 28. července 1920 připadla Javorina s celým svým katastrálním územím Československu, Polsko s tím však nesouhlasilo a nároky na tuto slovenskou obec poprvé předneslo v září 1921.⁶⁸⁷ Polský komisař požádal, aby byly provedeny odchylky od čáry Velvyslanceckého rozhodnutí a území Javoriny se stalo součástí Polska. Svůj požadavek Poláci odůvodňovali především hospodářskými potřebami obyvatel Jurgova, Repiska a Čierné Hory, kteří sami připojení Javoriny nevyžadovali, ale naopak se snažili prosadit, aby se jejich obce navrátily Československu.⁶⁸⁸ Československo s požadavkem Polska zásadně nesouhlasilo,⁶⁸⁹ poněvadž by se tím Polsko významně přiblížilo k místům, kterými vedla Košicko-Bohumínská dráha,⁶⁹⁰ navíc mělo katastrální území Javoriny důležitý strategický význam pro případ vojenského konfliktu, což Nedeca s Kacvínem, které

⁶⁸³ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 4, kart. 1, 1922, Statut polsko-československé delegace pro Těšínské Slezsko, Oravu a Spiš – Původní polský návrh, připomínky Ministerstva zahraničních věcí RČS, konečná verze statutu.

⁶⁸⁴ JELÍNEK, P., str. 169.

⁶⁸⁵ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 4, kart. 1, 1920, Statut polsko-československé delegace pro Těšínské Slezsko, Oravu a Spiš – Původní polský návrh, připomínky Ministerstva zahraničních věcí RČS, konečná verze statutu.

⁶⁸⁶ AMZV, F: Mírová konference v Paříži a reparace 1918-1939, inv. č. 478, kart. 178, 1920, Těšínsko, Orava a Spiš – Delimitační komise čs.-polská.

⁶⁸⁷ Podle Jakubce se polská strana obrátila na delimitační komisi se žádostí úpravy hranice a přisouzení katastrálního území Javoriny poprvé již 23. dubna 1921, tedy o zhruba půl roku dříve, než uvádí Jelínek.; JELÍNEK, P., str. 166; JAKUBEC, P., *Československo-polský spor o Javorinu*, str. 98.

⁶⁸⁸ MAJERIKOVÁ, M., str. 53; JAKUBEC, P., *Československo-polský spor o Javorinu*, str. 97.

⁶⁸⁹ Naopak s výměnou obcí Kacvín a Nedeca za Javorinu souhlasil Andrej Hlinka, který se o svém postoji snažil přesvědčit i Beneše. Slovenské obyvatelstvo v těchto dvou obcích bylo podle něj důležitější než katastrální území Javoriny, kde žilo podstatně méně obyvatel.; JAKUBEC, P., *Československo-polský spor o Javorinu*, str. 101.

⁶⁹⁰ JELÍNEK, P., str. 174.

Poláci nabídli výměnou, neměly.⁶⁹¹ Delimitační komise předložila požadavky polského komisaře Konferenci velvyslanců, ta je však 2. prosince 1921 zamítla a uložila delimitační komisi, aby hranici neměnila a držela se ustanovení z 28. července 1920⁶⁹² a dále požádala oba státy, aby se v otázce sporné obce přátelsky dohodly. K přátelské shodě nedošlo a o otázce spišských hranic se tak rozhodovalo znovu 25. září 1922, kdy se sešla československo-polská delimitační komise v Polském Těšíně⁶⁹³ k dalšímu zasedání. I přes protesty československého komisaře byl členy delimitační komise přijat návrh, kterým se území Javoriny o rozloze 70 km² přidělilo Polsku, za což mělo Československo získat obce Kacvín a Nedeca, jejichž katastr zabíral zhruba 30 km². Československá vláda ještě téhož dne podala protest k Velvyslanecké konferenci do Paříže.⁶⁹⁴

Edvard Beneš předpokládal, že Konference velvyslanců československý protest uzná, velvyslanci jej však zamítli a Beneš se rozhodl, že se kvůli sporné Javorině obrátí na Mezinárodní soudní dvůr,⁶⁹⁵ kde se o slovenské obci začalo zasedat 13. listopadu 1923.⁶⁹⁶ Rozhodnutí haagských právníků nebylo úplně jednoznačné, neboť z většiny souhlasili s československými námitkami a potvrdili, že rozhodnutí Konference velvyslanců z 28. července 1920 přiznalo právní suverenitu států nad územím jim přiřknutým, stejně jako potvrdili, že úprava hraniční čáry mohla nastat jen za souhlasu obou stran. Na druhou stranu ale právníci prohlásili, že poslední slovo měla mít v úpravách delimitační komise, čímž v podstatě potvrdili její rozhodnutí z 25. září 1922.⁶⁹⁷ Spor o Javorinu tak pokračoval. 11. února 1924 naposledy zasedla delimitační komise, a zpočátku to vypadalo, že k vyřešení otázky Javoriny opět nedojde, nakonec se však Polsko s Československem shodly⁶⁹⁸ a definitivní vyřešení sporu nastalo 27. března 1924,⁶⁹⁹

⁶⁹¹ JAKUBEC, P., *Československo-polský spor o Javorinu*, str. 130.

⁶⁹² VOCHOČ, V. *Javorina (Úvaha právní)*, str. 796.

⁶⁹³ JAKUBEC, P., *Československo-polský spor o Javorinu*, str. 140.

⁶⁹⁴ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 150, kart. 23, 1922-1923, Dokumenty Rady o Javořině.; BORÁK, M. a R. ŽÁČEK, str. 15.

⁶⁹⁵ JELÍNEK, P., str. 186.

⁶⁹⁶ Zajímavostí je, že měsíc před zahájením zasedání Mezinárodního soudního dvora, jenž měl rozhodnout o budoucnosti Javoriny, proběhly na Těšínsku od jeho rozdělení první volby, v nichž se za vítěze považovali Češi i Poláci. Obě strany samozřejmě uveřejňovaly jiné procentuální výsledky, podle Barana ale získali Poláci (respektive pro-polští kandidáti v jednotlivých obcích) zhruba stejně hlasů jako v parlamentních volbách, které nastaly o dva roky později.; JAKUBEC, P., *Československo-polský spor o Javorinu*, str. 178.; BARAN, I., str. 99-100.

⁶⁹⁷ JAKUBEC, P., *Československo-polský spor o Javorinu*, str. 181-182.

⁶⁹⁸ Tamtéž, str. 185.

⁶⁹⁹ Podle Majerikové se tak stalo již 12. března 1924.; MAJERIKOVÁ, M., str. 55.

kdy Stálá rada Společnosti národů akceptovala dohodnutou podobu hraniční čáry z 11. února a rozhodla o ponechání Javoriny Československu, které muselo ve prospěch Polska dovolit menší úpravy hranic u obcí Jurgov a Lapšanka. Polsku navíc byly přiznány obce Przywarówka a Skoczyki, zatímco Československo mělo nově získat Suchou Horu a Hladovku. Hraniční protokol byl zplnomocněnci Československa a Polska podepsán 6. května 1924. Konference velvyslanců protokol odsouhlasila 5. září 1924.⁷⁰⁰

Rozhraničování území Těšínska trvalo tedy až do roku 1924, kdy došlo ke konečné dohodě o vedení hraniční čáry, která se týkala i dosavadní hranice vedoucí Těšínským Slezskem. Pod Československo v politickém okrese Těšín nově spadala osada Hřava, která byla do té doby součástí polské obce Jaworzynka, a částí obcí Puncov a Horní Lišná. Politický okres Fryštát se rozrostl o osadu Podsviňasovice, jež byla součástí polské obce Dolní Kačice, a části obcí Dolní Žibřidovice a Horní Marklovice s osadou Mizerov. Polsku byla naopak odstoupena část obce Dolní Marklovice.⁷⁰¹

Protokol o obsazení definitivní hranice Těšínska byl sepsán dne 29. dubna 1924 v Krakově. Československo zastupoval komisař Ing. Václav Roubík, zástupce komisaře Ing. Evžen Durych, kapitán Martínek a Ing. Veverka.⁷⁰² Definitivní arbitrážní smlouvy, které měly jednou pro vždy uzavřít otázku vypořádání hranic mezi Československem a Polskem, podepsali ve Varšavě zástupci obou států 23. dubna 1925,⁷⁰³ tedy takřka rok od sepsání protokolu o obsazení hranic.

Vztahy mezi Československem a Polskem se po roce 1924 výrazně zlepšily, z důvodu střetů strategických a politických zájmů i kvůli Těšínsku, které mezi některými politiky a obyvateli obou států stále vyvolávalo hořkost, však nemohly dosáhnout takové vřelosti a spolupráce, jakou by si představovaly státy Dohody.

Již v letech dvacátých po návratu Piłsudského do čela Polska, začali Poláci provádět nenápadnou agitaci. Na Oravě a Spiši využívali katolictví,

⁷⁰⁰ JELÍNEK, P., str. 193.

⁷⁰¹ ZA v O, F: Policejní ředitelství Moravská Ostrava – SV. I/2. Presidiální spisy 1919-1939, inv. č. 1083, kart. 231, 1924, Stanovení definitivní hranice česko-polské na Těšínsku, převzetí Hřavy, Horní Lištné a části obce Puncov aj. - Výnos ZVS z 30.5.1924 a opis protokolu.

⁷⁰² Tamtéž.

⁷⁰³ AMZV, F: VI. sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 46, 1025, Hranice čs.-polská – právní povaha hranice čsl.-polské 1922-1923.

tzv. „harcerského hnutí“, které bylo polskou obdobou skautingu, dále i Slovenské ľudové strany, jejíž mladí členové často studovali v Polsku. V pohraničí také vznikaly i různé skupiny, které se snažily o úpravy hranic a přičlenění některých obcí bývalého plebiscitního území k Polsku.⁷⁰⁴

V září 1935 polský *Komitet Opieki nad Polakami w Czechosłowacji* zdůraznil, že: „Rozdělení Těšínska je stále spornou a otevřenou ranou,“ což bylo následováno vydáním polské brožury *Poláci v Československu ve světle statistik a faktů*, ve které se psalo o útlaku polského obyvatelstva i zfalšování počtu obyvatelstva Těšínska podle národů v československých statistikách a součtech.⁷⁰⁵ Polské protičeské snahy se projevovaly především na Slovensku, kde se na Spiš a Oravu tajně pašovaly různé knihy a brožury s protičeským zaměřením, prostřednictvím nichž šířili Poláci propagandu a tvrdili, že je toto území polské, dále pořádali různé zájezdy spišských a oravských Goralů do polských měst za účelem jejich co největšího popoštění.⁷⁰⁶

Napjaté vztahy pokračovaly neobsazením místa polského velvyslance, které bylo uvolněné od roku 1935 až do roku 1937, kdy se velvyslancem stal Kazimierz Papée, který se svým negativním vztahem k Čechům ani netajil.⁷⁰⁷ Vztahy mezi oběma státy se horšily stále více během roku 1938 a polský ministr zahraničí Józef Beck obratně využil anšlusu Rakouska k znovu otevření otázky Těšínska, když připomněl, že na českém Těšínsku žilo na 250 000 etnických Poláků.⁷⁰⁸

Špatný vztah mezi sousedskými státy vyvrcholil na podzim roku 1938, kdy se k Hitlerovým požadavkům na odstoupení Sudet k Říši přidaly i Polsko s Maďarskem, které si také nárokovaly část československého území. Poláci se nótou z 21. září přihlásili k Polákům žijícím na Těšínsku⁷⁰⁹ a následně vypověděli československo-polskou dohodu z 23. dubna 1925, která upravovala otázky vyplývající z rozhodnutí Konference velvyslanců dne 28. července 1920. Pod hrozbou vojenské akce požadovali Těšínsko,⁷¹⁰ v březnu 1939 za uznání

⁷⁰⁴ JAKUBEC, P., *Československo-pol'ský spor o Javorinu*, str. 209-213.

⁷⁰⁵ MAJERKOVÁ, M, str. 72-73.

⁷⁰⁶ Tamtéž, str. 84-85.

⁷⁰⁷ Tamtéž, str. 87.

⁷⁰⁸ JAKUBEC, P., *Československo-pol'ský spor o Javorinu*, str. 215-216.

⁷⁰⁹ Tamtéž, str. 221.

⁷¹⁰ Čeští politici, vědomi si reálné hrozby války s Německem, si nemohli dovolit polské nároky ignorovat. 25. září tak Kamil Krofta oznámil polské straně, že je česká vláda připravena přátelsky

Slovenského státu pro změnu Oravu a Spiš.⁷¹¹ Tam již v listopadu 1938 zasedala slovensko-polská delimitační komise, jejímž úkolem byla úprava hranic. Polsko si nárokovalo území, na kterém jen na Spiši žilo na 6 000 obyvatel a mezi požadovanými slovenskými obcemi byla i po léta sporná Javorina. Ze Spiše bylo Polsku nakonec odstoupeno území i rozloze 125 km², na kterém žilo 980 obyvatel. Javorina ztratila část katastrálního území, ale samotná obec zůstala na Slovensku.⁷¹² Netrvalo však dlouho, než Slovensko získalo území Oravy a Spiše zpět. Po vypuknutí druhé světové války sepsali zástupci Slovenského státu v Berlíně dohody, které vedly k opětovnému zisku území Oravy a Spiše, jež bylo odstoupeno Polsku.⁷¹³ Ještě 1. září 1939 vstoupili slovenští vojáci do některých odstoupených slovenských obcí, kde je přivítalo slovenské obyvatelstvo. Polská armáda již před jejich příchodem území opustila, a ačkoli v dalších dnech proběhly lokální boje, většina polských vojáků se přesunula na místo, kde probíhal boj podstatnější – o udržení existence polského státu. Územní zisk Slovenska činil 770 km². Žilo zde 34 509 obyvatel.⁷¹⁴

Na Těšínsko vstoupily polské jednotky ještě měsíce před tím, než vpadly na Spiš. Již 2. října 1938 započalo obsazování Českého Těšína, následovaly Jablunkov, Trinec, Fryštát, Orlová, Rychvald a další obce se svým okolím. Území pod polským zábořem zahrnovalo 31 obcí z fryštátského okresu, 54 z okresu těšínského a 3 z frýdeckého. Delimitační komise, která na Těšínsku začala zasedat ještě 1. října 1938, Polsku nakonec přiřkla území o rozloze 830 km², z něhož následně odešlo či bylo donuceno odejít 30 000 Čechů a 5 000 Němců. České obyvatelstvo, kterého zde zůstalo 90 000, bylo diskriminováno a české školství zlikvidováno. Polský zábor Těšínska skončil po 11 měsících. 1. září 1939 na Těšínsko vpadla německá armáda a území bylo připojeno k Německé říši.⁷¹⁵

jednat s Polskem o všech záležitostech, aby dosáhli mezi Československem a Polskem vzájemného porozumění. Během zasedání vlády o dva dny později došli politici k názoru, že je neutralitu Polska nutno zachovat i za cenu velkých obětí. Tou se jevílo obětování Těšínska, za něž Československo před ani ne dvaceti lety tolik bojovalo.; JAKUBEC, P., *Československo-pol'ský spor o Javorinu*, str. 223, str. 229-230.; BORÁK, M. a R. ŽÁČEK, str. 17.

⁷¹¹ MAJERIKOVÁ, M., str. 89.

⁷¹² Tamtéž, str. 96-99.

⁷¹³ Tamtéž, str. 105-106.

⁷¹⁴ JAKUBEC, P., *Československo-pol'ský spor o Javorinu*, str. 299-300.

⁷¹⁵ BORÁK, M. a R. ŽÁČEK, str. 17-19.

Po osvobození Těšínska sovětskou armádou došlo na některém území k obnově polské správy, která ale byla vzápětí nahrazena československou. Stejně tak byla československá správa obnovena na Oravě a Spiši, kde se místní obyvatelstvo muselo vzdát území, jež bylo 28. července 1920 odstoupeno Polsku a které dobyli slovenští vojáci po 1. září 1939. Ani ukončená 2. světová válka neznamenal konec sporu mezi oběma státy, jelikož se Polsko Těšínsko snažilo udržet svou součástí. Situace takřka vygradovala k novému válečnému stavu a silné napětí polevilo až v červenci 1946. Ani po podepsání smlouvy o přátelství mezi Československem a Polskem 10. března 1947 problémy mezi státy úplně nevymizely, odstartovala se však cesta k postupnému zlepšení vztahů.⁷¹⁶

Konečné završení hraničního sporu mezi Československem a Polskem nastalo až 13. června 1958, kdy byla ve Varšavě podepsána, ministry Václavem Davidem a Adamem Rapackým, smlouva o konečném vytyčení hranic. Smlouva, která nabyla platnosti 14. února 1959, stanovila hranice v podobě, v jaké platily před podzimem roku 1938.⁷¹⁷

⁷¹⁶ BORÁK, M. a R. ŽÁČEK, str. 27-28.

⁷¹⁷ AMZV, F: Fond mezinárodních smluv, sign. 2.744, Smlouva mezi Československou republikou a Polskou lidovou republikou o konečném vytyčení státních hranic, 13. června 1958.

Závěr

Záměrem této diplomové práce bylo zrekonstruovat fungování plebiscitních úřadů, které v letech 1919 – 1920 existovaly na území Těšínského Slezska, Oravy a Spiše, vylicít okolnosti jejich vzniku, personální složení úřadů v jednotlivém období a popsat agendu, kterou se jednotliví úředníci zabývali.

Plebiscit, o jehož uskutečnění bylo rozhodnuto 27. září 1919 Nejvyšší radou na Pařížské mírové konferenci, měl dát obyvatelstvu Těšínska a slovenské Oravy a Spiše možnost svobodně vyjádřit touhu, jakého státu chtějí být součástí. Pro zabezpečení hladkého průběhu příprav hlasování dorazila 30. ledna 1920 do Těšína Mezinárodní komise složená ze zástupců dohodových států, která zde převzala vojenskou i administrativní správu území. Pro účely provedení plebiscitu bylo Československem založeno několik úřadů, které mezi sebou vzájemně spolupracovaly, aby plebiscit dopadl pro československý stát co nejpříznivěji.

Na Těšínsku byla ještě na podzim 1919 založena Plebiscitní komise pro Těšínsko se sídlem ve Slezské Ostravě, která byla pověřena především agitací a spoluprací s dalšími správními úřady. K Mezinárodní komisi byli Československem i Polskem přiděleni delegáti jako zástupci obou států, kteří si pro potřeby vykonávané agendy založili vlastní úřady. V čele československé delegace stanul dr. Rudolf Matouš, který v Těšíně působil již od jara 1919 a který dokázal v Těšíně vytvořit plně funkční úřad, přestože po celou dobu jeho existence musel bojovat s nedostatkem zaměstnanců.

Plebiscitní komise se utvořily i na Oravě a Spiši. Za sídla si zvolily Spišskou Belou a Tvrdošín, odkud jejich zaměstnanci prováděli agitaci a úzce spolupracovali s československou subdelegací v Trstené, která v květnu 1920 vznikla jako reakce na utvoření samostatné Mezinárodní subkomise pro otázky Oravy a Spiše.

Posledním významným plebiscitním úřadem, který vznikl v Těšíně, byla Západní prefektura. Po svém příchodu do Těšína rozhodla Mezinárodní komise o administrativním rozdělení plebiscitního území na západní a východní prefekturu, v jejichž čele stanuli prefekti, kteří přímo podléhali Dohodové komisi. Ta na ně přenesla své správní pravomoci a prefekti se tak stali nejvyššími vykonavateli správy na plebiscitním území.

Plebiscitní úřady během svého krátkého působení úzce spolupracovaly s Mezinárodní komisí, kterou se oba sporné státy pokoušely získat na svou stranu, aby je následně dohodoví zástupci podpořili na Pařížské mírové konferenci při konečném rozčlenění hranic. Českoslovenští úředníci, ať již z prefektury, československé delegace a subdelegace či z jednotlivých plebiscitních komisí, se snažili pro obyvatelstvo plebiscitního území zajistit co nejlepší životní podmínky, v některých případech až na úkor obyvatelstva z jiné části státu, jen aby si tak zajistili hlasy místních.

Období prvních let po skončení 1. světové války přineslo kvůli sporu o Těšínsko, Oravu a Spiš napětí mezi Československo a Polsko a na dlouhou dobu významně poznamenalo vztahy mezi těmito dvěma slovanskými státy. Oba celky se po celou dobu sporu cítily v právu a druhou stranou poškozovány. Při tvoření nových hranic ve střední Evropě se tak střetly dva různé pohledy. Československo prosazovalo na území Těšínska, Oravy a Spiše nároky historické a hospodářské, Polsko po vzoru amerického prezidenta Wilsona uplatňovalo právo na sebeurčení národů, přestože uplatnění etnografického hlediska na jihovýchodě svého území naopak samo odmítalo. Ani jedna ze sporných stran nehodlala ze svých územních požadavků slevit, a tak nastalo rozhodnutí, které mělo situaci spravedlivě vyřešit. Nejvyšší rada rozhodla o vykonání plebiscitu s následným přihlédnutím na hospodářské potřeby a geografickou polohu jednotlivého území.

Příchod Mezinárodní komise do Těšína znamenal vygradování již tak napjaté situace. Příznivci obou států rozpoutali na území podrobeném plebiscitu teror, který Mezinárodní komise nebyla schopná zastavit, stejně jako mu nedokázali zabránit ani Československo s Polskem, jejichž zástupci páchané násilí dokonce v některých případech tiše podporovali. Zastrahování a teror se nakonec rozbujely natolik, až Mezinárodní komise došla k závěru, že svobodné hlasování za takového stavu nebude možno provést. Československo a Polsko dostaly možnost vyřešit územní při mezinárodní arbitráži, a ačkoli se českoslovenští politici této možnosti zprvu jednoznačně bránili a prosazovali plebiscit, nakonec na arbitráž přistoupili a stejně tak i Polsko.

Vykonání plebiscitu dávalo obyvatelům Těšínského Slezska, Oravy a Spiše naději, že si sami rozhodnou o své budoucnosti, místo toho však o ni rozhodla

Velvyslanecká konference v Paříži po vyslechnutí požadavků československé a polské strany. Nové uspořádání hranic vyvolalo na obou stranách rozhořčení, lid proti rozhodnutí protestoval a požadoval plebiscit, Edvard Beneš však, jak nakonec uznala většina politiků, pro Československo vymohl životně významnou Košicko-Bohumínskou dráhu a uhelné revíry, a tak Československo, ačkoli ztratilo 1 012 km² území Těšínska se 137 000 obyvateli a 584 km² z Oravy a Spíše, kde žilo 22 523 obyvatel, nemohlo považovat výsledné rozhodnutí za úplnou prohru. Naopak to pro něj znamenalo malé vítězství, přestože obyvatelstvo Slovenska to tak nikdy nevidělo a odstoupení spišských a oravských obcí považovalo a dodnes považuje za českou zradu.

Jak je zmíněno výše, československá i polská strana si po celou dobu sporu myslely, že jsou v právu a stejně subjektivní je v otázce plebiscitu i česká, slovenská a polská historiografie a ani tato práce se subjektivnímu pohledu nemohla ubránit, poněvadž vychází jen z českých pramenů a převážně jen české či slovenské bibliografii. Objektivnějšího pohledu na plebiscit tak půjde docílit jen detailní a hlubokou analýzou a komparací českých a polských pramenů za spolupráce českých a polských historiků, ideálně spojenou i se studiem pramenů v dalších zahraničních archivech a to především v těch francouzských. Tématika plebiscitu a úřadů, které za účelem jeho provedení vznikly, je nesmírně zajímavá a přínosná pro poznání a porozumění československo-polských vztahů a v české odborné literatuře toto téma není ještě ani zdaleka vyčerpané. Autorka diplomové práce se pokusila přispět do tohoto poznání zpracováním dosud neprozkoumaného materiálu, který napomůže k dalšímu dotvoření uceleného obrazu v otázce plebiscitu a československo-polských vztahů na počátku existence těchto dvou států.

Seznam použitých zkratk

AMZV – Archiv Ministerstva zahraničních věcí

ZAvO – Zemský archiv v Opavě

ZNVS – Zemský národní výbor pro Slezsko

Seznam pramenů a literatury

1. PRAMENY

1.1. Archivní fondy

Archiv Ministerstva zahraničních věcí (AMZV), F: II. sekce 1918-1939

AMZV, F: Archiv československého zástupce při dohodové komisi v Těšíně

AMZV, F: Fond mezinárodních smluv

AMZV, F: Mírová konference v Paříži a reparace 1918-1939

AMZV, F: Personální spisy 1918-1945

AMZV, F: Personální spisy 1945-1992

AMZV, F: Pařížský archiv

AMZV, F: Těšínsko

AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně

AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš

AMZV, F: VI. sekce 1918-1939

Zemský archiv v Opavě (ZAvO), F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920

ZAvO, F: Policejní ředitelství Moravská Ostrava – SV. I/2. Presidiální spisy 1919-1939

ZAvO, F: Zemská vláda Slezská Opava

1.2. Noviny a dobová periodika

Národní listy 1919

Obrana Slezska 1919

1.3. Edice a sbírky dokumentů

DEJMEK, Jindřich a kol. *Diplomacie Československa, Díl II., Biografický slovník československých diplomatů (1918-1945)*. Praha: Academia, 2013 ISBN 978-80-200-2285-1

DEJMEK, Jindřich a František KOLÁŘ. *Dokumenty československé zahraniční politiky. Československá zahraniční politika a vznik Malé Dohody 1920-1921, Svazek I. (4. červen 1920 – 31. leden 1921)*, Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-86506-38-X

DEJMEK, Jindřich a František KOLÁŘ. *Dokumenty československé zahraniční politiky. Sv. A II/1. Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920. Část 1*, Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-86506-02-9

DEJMEK, Jindřich a Jan NĚMEČEK. *Dokumenty československé zahraniční politiky. Sv. A II/2. Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920. Část 2 (červenec 1919 – červen 1920)*, Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-86506-98-2

1.4. Memoáry

PELC, Ferdinand. *O Těšínsko. Vzpomínky a úvahy*. Slezská Ostrava: Slezská Matice osvěty lidové, 1928

2. LITERATURA

2.1. Monografie

ANON. Juraj Slávik Neresnický. 29 January 1890 – 30 May 1969

BÍLEK, Jiří. *Kyselá těšínská jablíčka. Československo-polské konflikty o Těšínsko 1919, 1938, 1945*. Praha: Epoque, 2011. ISBN 978-80-7425-097-2

BORÁK, Mečislav a Rudolf ŽÁČEK. „Ukradené“ vesnice. Musí Češi platit za 8 slovenských obcí?. Český Těšín: Muzeum Těšínska v nakladatelství Sfinga, 1993. ISBN 80-85491-43-5

GAWRECKI, Dan. *Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku 1918-1939*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 1999. ISBN 80-902355-4-9

JELÍNEK, Petr: *Zahraničně-politické vztahy Československa a Polska 1918-1924*. Opava: Matice Slezská, 2009. ISBN 9788086887128

KAMIŃSKI, Marek Kazimierz. *Konflikt polsko-czeski 1918-1921*. 2. vydání. Warszawa: Instytut Historii PAN i Wydawnictwo Neriton, 2004. ISBN 83-88973-05-3

KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé 1867-1939*. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-146-8

KUBÍK, Lubomír. *Těšínský konflikt. Dramatické okamžiky česko-polských vztahů*. Olomouc: Votobia, 2001. ISBN 80-7198-458-2

MAJERIKOVÁ, Milica. *Vojna o Spiš. Spiš v politike Poľska v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov*. Krakov: Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2007. ISBN 978-83-7490-093-5

RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století. Československé vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press a Ústav T.G.M., 1997. ISBN 80-88880-10-6

RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914-1992*. Praha: Vyšehrad, 2012. ISBN 978-80-7429-133-3

2.2. Studie a články

BARAN, Ivo. *Polští socialisté na československém Těšínsku v letech 1921-1925*. In: *Moderní dějiny. Sborník k dějinám 19. a 20. století, č. 1, ročník 16*, Praha: Historický ústav AV ČR, 2008, str. 81-133. ISSN 1210-6860

JAKUBEC, Pavol. *Rozpad Habsburskej monarchie a počiatky československo-poľského sporu o priebeh hraničnej čiary na Spiši*. In: *Z minulosti Spiša, ročník XVII.*, Levoča: MTM Levoča, 2009, str. 229-248. ISBN 978-80-969456-4-1

SULAČEK, Jozef. *Z činnosti plebiscitnej komisie v Spišskej Belej (1919-1920)*. In: *Z minulosti Spiša, ročník XIV.*, Levoča: MTM Levoča, 2006, str. 199-228. ISBN 978-80-969456-1-0

VOCHOČ, Vladimír. *Povaha rozhodnutí z 28. července 1924 o Těšínsku, Oravě a Spiši*. In: *Zahraniční politika. Sborník pro studium mezinárodních otázek politických, právních, hospodářských a sociálních*. Díl I. Praha: Orbis, 1924. str. 227-231

VOCHOČ, Vladimír. *Javorina (Úvaha právní)*, In: *Zahraniční politika.*, Díl I. Praha: Orbis, 1923. str. 793-802

2.3. Závěrečné vysokoškolské práce

BYSTRIANSKÁ, Věra. *Spor o Těšínsko v letech 1918-1920*. Brno, 2007. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta

JAKUBEC, Pavol. *Československo-pol'ský spor o Javorinu v kontexte liaterálnych vzťahov medzovojnového obdobia (1921-1939)*. Praha, 2010. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav světových dějin

3. INTERNETOVÉ ZDROJE

Citace. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. St. Peterburg (Florida): Wikipedia Foundation, 11. 12. 2006, last modified on 25. 4. 2011 [cit. 2016-05-07].

Dostupné

z

[https://cs.wikipedia.org/wiki/Slezsk%C3%A1_Ostrava_\(m%C3%ADstn%C3%ADst%C4%8D%C3%A1st\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Slezsk%C3%A1_Ostrava_(m%C3%ADstn%C3%ADst%C4%8D%C3%A1st))

Citace. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. St. Peterburg (Florida): Wikipedia Foundation, 11. 12. 2006, last modified on 25. 4. 2011 [cit. 2015-08-29].

Dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/David_Edward_Hughes

Citace. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. St. Peterburg (Florida): Wikipedia Foundation, 11. 12. 2006, last modified on 25. 4. 2011 [cit. 2016-06-05].

Dostupné

z

https://cs.wikisource.org/wiki/Vl%C3%A1dn%C3%AD_vyhl%C3%A1%C5%A1ka_ze_dne_18._prosince_1924_o_rozhodnut%C3%AD_konference_velvyslanc%C5%AF_ze_dne_28._%C4%8Dervence_1920_o_T%C4%9B%C5%A1%C3%ADnsku,_Orav%C4%9B_a_Spi%C5%A1i

FARNOSTCIMHOVA. Kaplán v Čimhovej – biskup. In: *Blogger* [online]. 2016-05-28 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z http://www.farnostcimhova.itall.sk/?Farsk%E9_oznamy:Kapl%E1n_v_%C8imhovej_-_biskup

SZELONG, Krzysztof. Plebiscit a otázka sebeurčení těšínského obyvatelstva 1918-1920. Inflow: Těšínsko [online]. 2001, roč. 44, č. 1 [cit. 2016-04-23] ISSN 0139-7605. Dostupné z http://www2.muzeumct.cz/obrazy/casopis_tesinsko/clanek%201_2001.pdf

Přílohy

OBSAH

1. Dokumenty
 1. Dohoda o prozatímním upravení poměrů v knížectví Těšínském z 5. listopadu 1918
 2. Vládní vyhláška ze dne 18. prosince 1924 o rozhodnutí konference velvyslanců ze dne 28. července 1920 o Těšínsku, Oravě a Spiši
2. Mapy a obrázkové přílohy
 1. Mapa plebiscitního území Těšínska, Oravy a Spiše
 2. Nedatovaná fotografie širšího plebiscitního výboru Plebiscitní komise pro Těšínsko
 3. „Skupina Těšínská.“ Nedatovaná fotografie, která pravděpodobně zachycuje zaměstnance Úřadu delegáta a Západní prefektury
3. Tabulky
 1. Ohrožené obce okresu trstenského a námestovského
 2. Předpokládaný procentuální výsledek plebiscitu ve spišských obcích
 3. Etnické složení trstenského, námestovského, kežmarovského a staroveského okresu
 4. Předpokládané výsledky hlasování v jednotlivých soudních okresech Těšínska
 5. Domnělé výsledky plebiscitu jednotlivých obcí Těšínska podle soudních okresů
 6. Seznamy obcí, které podle rozhodnutí z 28. července 1920 připadly Československu
 7. Etnické složení Těšínska podle rozhodnutí z 28. července 1920
 8. Etnické složení Oravy podle rozhodnutí z 28. července 1920
 9. Etnické složení Spiše podle rozhodnutí z 28. července 1920

1. DOKUMENTY

1. Dohoda o prozatímním upravení poměrů v knížectví Těšínském z 5. listopadu 1918.

Protokol

o schůzi zástupců Zemského Národního výboru pro Slezsko v Pol. Ostravě a Polskie Narodowe Rady v Těšíně ohledně upravení vzájemných poměrů v knížectví Těšínském:

P ř í t o m n i:

I. Za Zemský Národní výbor pro Slezsko:

1. Dr. Zikmund Witt, advokát v Mor. Ostravě.
2. Dr. Ferd. Pelc, notář v Pol. Ostravě.
3. Petr Cingr, býv. říšský poslanec v Mor. Ostravě.
4. Jan Nohel, učitel v Pol. Ostravě.

II. Za Radu Narodowou polskou v Těšíně:

1. Tadeus Reger, býv. říšský poslanec v Těšíně.
2. Dr. Richard Kunicki, lékař ve Fryštátě.
3. Prof. Pawel Bobek v Těšíně.
4. Ing. Jos. Kiedroń v Dombrové.

Shora jmenovaní delegáti uzavírají jménem svých plnomocníků následující dohodu:

Dohoda nynější má povahu prozatímní a v ničem neprejudikuje konečnému rozhraničení teritoriálnímu, které ponechává se v celku k rozhodnutí povoláním činitelům, t. j. vládě polské ve Varšavě a vládě české v Praze; jedině za účelem udržení klidu a pořádku v čase přechodném, aby se síly netříštily na vzájemných sporech v záležitostech povahy místní a malicherné, vymezuje se okruh působnosti obou jmenovaných představitelů národních ve Slezsku, t. j. Národnímu výboru pro Slezsko a Radě Narodowe Księstwa Cieszyńskiego na tento způsob:

1. Politický okres frýdecký bude podléhati Národnímu výboru pro Slezsko, politický okres bílský a těšínský Radě Narodowej Księstwa Cieszyńskiego v Těšíně.

2. V politickém okrese fryštátském má zůstatí v zásadě nynější stav nezměněn, všechny úřady v tomto okrese podléhají, pokud se týče obcí s českou správou, Národnímu výboru pro Slezsko, pokud se týče ostatních obcí tohoto okresu, Radě Narodowej Księżstwa Cieszyńskiego. Jmenování úředníků může se státi toliko v dohodě obou vlád národních, což platí ohledně každé změny ve stavu úřednickém. V okrese fryštátském náleží starost o bezpečnost v obvodu obcí s českou správou Národnímu výboru, v obvodu ostatních obcí Radě Narodowej Księżstwa Cieszyńskiego.

Funkce a působnost policejního komisařství v Mor. Ostravě, které podléhá Národnímu výboru, vztahuje se na celý dosavadní obvod. Rada Narodowa Księżstwa Cieszyńskiego má však právo vyslati k tomuto úřadu svého důvěrníka a mohou se nařízení, týkající se obcí s polskou a německou správou, vydávati jen za souhlasu tohoto důvěrníka.

3. V celém knížectví Těšínském zaručují si Národní vlády navzájem plnou ochranu národních menšin, zejména v ohledu kulturním, školském a národně-politickém. Záležitosti, týkající se takových menšin, pokud jsou národně-politické a kulturní, buďtež zřízeny jen za souhlasu druhé Národní vlády.

4. V obcích, kde zastupitelstvo je jiné národnosti, než většina obyvatelstva podle posledního sčítání, budiž přiřazen důvěrník této národnosti ku spolurozhodování.

5. Dozor nad drahou košicko-bohumínskou vykonává polská Rada Narodowa Knížectví Těšínského za pomoci dozorčí rady, do které má právo vyslati svoje zástupce a odborníky Zemský Národní výbor v Pol. Ostravě k hájení zájmů národa českého.

6. Vojenské posádky budou zřízeny polskou Radou Narodową knížectví Těšínského na nádražích v Těšíně, Třinci, Mostu a Bohumíně. Národní výbor pro Slezsko má však právo vydržovati přiměřenou posádku na nádraží bohumínském a sice s vlastním důstojníkem. Počet mužů této posádky nemůže však přesahovati polovici mužů posádky polské a bude tato intervenovati na požádání velitele polské.

7. Nádraží v Bohumíně, zároveň osobní, nákladní a před nádraží, náleží do pravomoci Rady Narodowe knížectví Těšínského až po poslední výhybky směrem ke Hrušovu. Teritorium, náležející do pravomoci Zemského Národního výboru pro Slezsko ve smyslu odst. 1 této dohody zůstává přesto nedotčeno.

Body, obsažené v bodě 7., dosahují platnosti až po výhradním potvrzení plnem Zemského Národního výboru pro Slezsko.

8. Ostatní dráhy budou podléhati principiálně té vládě, v jejímž teritoriu se nacházejí, zejména: dráha meziměstská Těšín-Frydek náleží po stanici Vojkovice-Bukovice včetně dráha Kunčice-Suchá-Těšín až po stanici Šenov včetně do pravomoci Zemského Národního výboru pro Slezsko.

Montanní dráha náleží úplně a zcela do pravomoci Zemského Národního výboru pro Slezsko s podmínkou volného převozu uhlí a důlního materiálu pro doly, nacházející se v obvodě působnosti Rady Narodowe Księstwa Cieszyńskiego.

Elektrické dráhy:

Moravská Ostrava-Karvín náleží zcela a úplně do pravomoci Zemského Národního výboru pro Slezsko. Totéž vztahuje se na části elektrických drah:

Polská Ostrava-Michálkovice a Polská Ostrava včetně Hrušov. Zbytek těchto drah a jmenovitě linie Hrušov-Bohumín-Karvín-Fryštát i Orlová-Kopaniny náleží pod správu Rady Narodowe Księstwa Cieszyńskiego v Těšíně.

Ředitelství dopravy drah spadajících do působnosti Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego přejímá do svého řízení ředitelství drah v Krakově.

9. Pokud se týče výživy, tu spadá starost o ni zásadně do kompetence české vlády v okrese frýdeckém, vlády polské v okrese bílském a těšínském a obou vlád v okrese fryštátském ve smyslu odst. 8. Ve všech těchto okresích utvoří se okresní hospodářské rady, které budou míti na starosti výživu dotyčného okresu. V jednotlivých obcích zřídí se hospodářské rady místní a má býti postaráno, by v nich, pokud možno, všechny vrstvy obyvatelstva byly zastoupeny.

Za účelem aprovisace celé země zřídí se eventuelně direktorium, do něhož vyšlou Češi a Poláci po 7, Němci 5 delegátů.

Zemská hospodářská rada polská a česká podléhají svým národním vládám a vykonávají svůj vliv tam, kde tyto vlády zasahují dle tohoto dohodnutí.

Na každý způsob však zavazují se obě vlády postarati se o potřebné potraviny pro výživu horníků, koksářů i horníků revíru ostravsko-karvínského.

Vlády dávají své povolení, aby navzájem dodržely se smlouvy na dodávku potravin.

10. V otázce uhelné mají v zásadě zůstatí nynější zařízení. Revír bude tudíž podléhati revírnímu úřadu hornímu v Moravské Ostravě, který je podřízen Národnímu výboru pro Slezsko, polská Rada Narodowa má však právo do tohoto úřadu vyslati svého důvěrníka, jehož souhlasu bude třeba k nařízením vydaným jámám, nalézajícím se v těchto obcích, které nejsou ve správě české. Totéž platí i ohledně uhelného inspektorátu v Moravské Ostravě, který podléhá ohledně rozdělování uhlí direktoriu uvedenému v odst. 8..

11. Uhelné kádry se zruší, přece však ponechávají se ve všech obcích revíru vojenské posádky za účelem dodržení pořádku. Tyto vojenské posádky budou dosazeny v obcích s českým obecním zastupitelstvem, vojenským velitelstvím v Mor. Ostravě, v ostatních obcích revíru Radou Narodowou Księstwa Cieszyńskiego v Těšíně; posádky polské podléhající vojenskému velitelství v Těšíně, posádky české vojenskému velitelství v Moravské Ostravě.

Bude-li potřebí opatření, týkající se společných záležitostí vojenských, dohodnou se vojenská velitelství v Moravské Ostravě a velitelství v Těšíně.

12. Jmenovaná společná ujednání obou vlád v odst. 8., 9. a 10., zvláště v ohledu dopravy na drahách a elektrických tramvayích, mohou býti každou chvílí toliko po vzájemném dohodnutí obou vlád změněna neb zrušena.

13. Otázky mzdové a vůbec sociální, týkající se celého revíru, podléhají tak zvaným stížnostem komisi v Moravské Ostravě, v jejím nynějším složení podřízené Národnímu výboru pro Slezsko.

14. Národní výbor pro Slezsko ustanoví u Rady Narodowe Księstwa Cieszyńskiego v Těšíně svého plnomocníka za účelem hájení zájmů národa českého

a naopak Rada Narodowa v Těšíně ustanoví za týmž účelem plnomocníka u Národního výboru pro Slezsko v Polské Ostravě.

V československém státě na Polské Ostravě,

5. listopadu 1918

Přečteno a podepsáno:⁷¹⁸

⁷¹⁸ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 210, kart. 25, 5. 11. 1918, Protokol o schůzi zástupců Zemského národního výboru pro Slezsko v Polské Ostravě a Rady Narodowe v Těšíně ohledně upravení vzájemných poměrů v knížectví Těšínské.

2. 20/1925 Sb.

Vládní vyhláška

ze dne 18. prosince 1924

o rozhodnutí konference velvyslanců ze dne 28. července 1920 o Těšínsku, Oravě a Spiši.

Hledíc k ustanovením mírových smluv, zejména k ustanovení čl. 91 mírové smlouvy St. Germainské a čl. 75 mírové smlouvy Trianonské vyhláší se rozhodnutí konference velvyslanců o Těšínsku, Oravě a Spiši, dané v Paříži dne 28. července 1920.

Švehla v. r.

(Překlad.)

Spojené Státy Americké, Říše Britská, Francie, Itálie a Japonsko, Čelné mocnosti spojené a sdružené, rozhodnouce ustanovením ze dne 27. září 1919, vydaným v Paříži, že určí politickou příslušnost býv. vévodství Těšínského a území Oravy a Spiše tím, že nařídí provedení lidového hlasování, které poskytuje všechny nutné záruky loyálnosti a upřímnosti;

ale uváživše, že provedená opatření tohoto ustanovení, aby bylo možno uskutečnit lidové hlasování za podmínek výše uvedených, zůstala bez výsledku; uváživše, že je v zájmu všeobecného míru nezbytně nutno uspořádati osud těchto území;

uváživše, že vlády polská a československá prohlásily aktem z 10. července 1920 ve Spa, že přijímají, aby hranice jmenovaných zemí byly určeny Čelnými mocnostmi spojenými a sdruženými;

pověřily konferenci velvyslanců uspořádáním této otázky.

V důsledku toho rozhodla konference velvyslanců takto:

I.

VII

Hranice svrchovanosti Polska a Československa nad bývalým knížectvím Těšínským a nad územím Oravy a Spiše budou stanoveny hraniční čarou, určenou tímto způsobem (viz připojené mapy):*)

1. V krajině těšínské:

Od bodu, kde výchozí hranice obce Pieršné stýká se s bývalou hranicí mezi Německem a Rakouskem, na jih a až ke kotě 268, ležící asi 2 km severovýchodně od Frýštátu:

čára, kterou jest určiti na místě samém a která ponechává ves Dolní Marklovice a domy obce Mizerova státu československému; odtud na jih až k bodu, kde jihovýchodní hranice obce Roje přetíná řeku Olšu:

východní hranice obcí Frýštátu a Roje;

odtud jiho-jihovýchodně a až k bodu, který jest určiti asi 500 metrů severo-severozápadně od mostu, ležícího 1500 metrů jihovýchodně od Šibice:

tok řeky Olši proti proudu;

odtud východo-jihovýchodně a až k bodu, kde hranice mezi obcemi Horní Lišnou a Nýdkem stýká se se západní hranicí okresu bílského: čára, kterou jest určiti na místě samém a která sleduje pokud možno horské hřbety, vedouc přes koty 405 (Osovka B.), 514 (Vrurna), 708 (Ostrý) a ponechávajíc Polsku obce Puncov a Horní Lišnou a státu Československému obce Kojkovice a Dolní Lišnou; odtud jiho-jihovýchodně a až ke kotě 989 (Kičory):

západní hranice okresu bílského;

odtud jižně až k bodu, kde hranice mezi obcemi Bukovcem a Javořinkou stýká se s bývalou hranicí mezi Maďarskem a Slezskem:

západní hranice obcí Jistebné a Javořinky.

2. V krajině oravské:

Od bodu ležícího asi půldruhého kilometru východně od koty 1725 (Babia Gura) na bývalé hranici mezi Maďarskem a Haličí až k bodu na horním toku Lipnice přímo na západ od koty 843:

čára, kterou jest určiti na místě samém a která vede přes kotu 924;

odtud až k bodu ležícímu asi 200 metrů jihovýchodně od stoku Lipnice a potoku, tekoucího od Privarovky: tok Lipnice;

odtud k stoku Chýžného potoku a Černé Oravy:

čára, kterou jest určiti na místě samém a která vede přes koty 758 (as 1 kilometr západně od Lipnice), 798, 766, 617 (poblíže silnice Námestov - Jablonka);

odtud jihovýchodně až k bodu, který jest určiti na Chýžném potoku asi 2 km severozápadně od mostu přes Chýžný potok na silnici z Trstené do Jablonky:

tok Chýžného potoku proti proudu;

odtud jiho-jihozápadně a až k bodu, který jest stanoviti na Jelesné Vodě asi 1/2 kilometru severně od koty 654: čára, kterou jest určiti na místě samém a která vede přes kotu 659;

odtud jihovýchodně až k bodu na Jelesné Vodě, ležícímu asi 1 kilometr západně od Hladovky (přibližně na čáře, spojující koty 754 a 740):

tok Jelesné Vody proti proudu;

odtud jiho-jihovýchodně až k bodu na bývalé hranici mezi Haličí a Maďarskem, ležícímu asi 1 kilometr severně od koty 1230 (Magura): čára, kterou jest určiti na místě samém a která vede přes koty 862, 919 (Bučinka), 955, 967 (Bučník).

3. V krajině spišské:

Od bodu bývalé hranice mezi Haličí a Maďarskem ležícího na říčce Bialce asi 500 metrů východně od obce Brzegi, všeobecným směrem východo-severovýchodním až k bodu téže hranice, který leží poblíž koty 487 na silnici z Czorszyna do Staré Vsi:

čára, kterou jest určiti na místě samém a která vede přes kotu 1011 (Briovský vrch), 909, 956 (Malorovka), 607 (na říčce Kacvinské asi 2 km jižně od Kacvína), 873 (dva kilometry severovýchodně od Frankové) a směrem severním přes koty 751, 540.

V důsledku toho Spojené Státy Americké, Britská říše, Francie, Itálie a Japonsko tímto rozhodují a prohlašují dnešním dnem jednak svrchovanost Polska,

jednak svrchovanost Československa na územích, ležících na jedné a druhé straně výše popsané hraniční čáry.

II.

Rozhraničovací komise, složená z jednoho zástupce každé z Čelných spojených a sdružených mocností, jakož i Polska a Československa, bude utvořena během měsíce, jenž bude následovati po tomto rozhodnutí, a vyznačí na místě samém výše popsanou čáru hranic. Rozhodnutí této komise, závazná pro zúčastněné strany, budou učiněna většinou hlasů; při stejném počtu hlasů rozhoduje předseda. Komise bude míti plnou moc k tomu, aby mohla konferenci velvyslanců činiti návrhy na změny, jež se jí budou zdáti oprávněny, soukromými neb veřejnými zájmy v sousedství hraniční čáry a vzhledem ke zvláštním místním okolnostem. Výlohy řečené komise budou kryty polovinou Polskem a polovinou Československem.

III.

1. Osoby, které měly před 1. lednem 1914 domovské právo (indigénat, pertinenza, Heimatsrecht) v býv. vévodství Těšínském neb v území Oravy neb Spiše, nad nimiž svrchovanost Polska neb Československa byla uznána, nabudou plným právem polskou neb československou státní příslušnost. Stejně bude tak i s osobami, které, aniž by měly domovského práva, sídlily by v řečených územích před 1. lednem 1908.

Osoby, které nabyly domovského práva v řečených územích po prvním lednu 1914, nabudou podle okolností polskou neb československou státní příslušnost pouze s podmínkou souhlasu se strany Polska neb Československého státu; jestliže o tento souhlas nebylo zažádáno, neb byl-li odmítnut, podrží tyto osoby podle okolností státní příslušnost rakouskou neb maďarskou. Stejně tomu bude s osobami, které, aniž by měly domovského práva sídlily by v řečených územích po 1. lednu 1908.

2. Osoby, starší 18 let, získávající plným právem polskou nebo československou státní příslušnost ve smyslu čl. I., budou míti možnost během jednoho roku, počínaje dnešním dnem, optovati pro příslušnou československou neb polskou státní příslušnost. Pokud se týče osob, které nabyly domovského práva na území Těšina, Oravy neb Spiše po první lednu 1914 neb které, aniž by tam měly domovského práva, sídlily tam po prvním lednu 1908, bude nabytí polské neb

československé státní příslušnosti opcí odvislé od souhlasu vlády polské neb československé podle okolností. Bude-li souhlas odmítnut, bude o těchto osobách platiti ustanovení odstavce 2 par. 1 tohoto článku.

Opce manžela zahrnuje v sobě opci manželčinu a opce rodičů opci dětí mladších 18 let.

Osoby, které použily výše zmíněného práva opce, budou musiti přesídliti do státu, pro něž optovaly, během příštích dvanácti měsíců.

Budou moci svobodně podržeti nemovitý majetek, jež mají na území druhého státu, kde měly své bydliště před opcí.

Budou moci odvézti svůj movitý majetek všeho druhu. Nebudou jim uloženy za to žádné poplatky, žádné vývozní neb dovozní clo.

3. Osoby, které mají domovské právo v území přiřknutém Polsku neb československému státu ve smyslu tohoto rozhodnutí a které se odlišují rasou neb jazykem od většiny obyvatelstva, budou moci v šestiměsíční lhůtě, počínaje dnešním dnem, optovati pro tu zemi, která byla částí bývalé rakousko-uherské monarchie, neb stala se nástupkyní území řečené monarchie, v níž většina obyvatelstva jest, složena z osob, mluvících týmž jazykem a jsoucích téže rasy jako ony. Ustanovení článku II. týkajícího se provádění opčního práva, vztahují se na provádění práva uznaného tímto článkem.

4. Žádné obtíže nebudou činěny vykonání opčního práva, stanoveného tímto rozhodnutím a dovolujícího těm, jichž se týká, nabytí neomezeně jakékoliv státní příslušnosti.

5. Pokud se týče použití předcházejících ustanovení, platí pro vdané ženy ve všem tytéž podmínky jako pro jejich muže a pro děti mladší 18 let jako pro jejich rodiče.

IV.

Žádný z obyvatelů bývalého vévodství Těšínského neb území Oravy neb Spiše nesmí býti stíhán neb pronásledován, ať pro své politické chování od 28. července 1914 až do převzetí řečených území Polskem neb Československem, zvláště ne pro skutky související s úpravou svrchovanosti, ať pro své rozhodnutí o své státní příslušnosti ve smyslu tohoto ustanovení.

V.

Poměr a povaha finančních břemen býv. rakousko-uherské monarchie, případně bývalé říše rakouské neb království uherského, jež případnou Polsku neb Československu, následkem převzetí těchto území, budou upraveny podle okolností v souhlasu s články 203, část IX. (finanční klausule), mírové smlouvy s Rakouskem, neb 186, část IX. (finanční klausule), mírové smlouvy s Maďarskem.

VI.

Polsko a Československo uznají práva a zájmy všeho druhu, zvláště práva věcná, koncese a privilegia, nabytá jednotlivci neb společnostmi, zejména důlními neb průmyslovými společnostmi v bývalém vévodství Těšínském neb v území Oravy a Spiše. Po 25 let nebude vydáno v řečených územích žádného legislativního opatření v oboru důlním, průmyslovém neb obchodním, které by nebylo stejně použitelné pro celé území Polska neb Československa.

VII.

V době dvou měsíců bude uzavřena mezi Polskem a Československem zvláštní konvence, která upraví vzájemné uhelné a naftové dodávky obou zemí na těchto základech:

Československo se zaváže, že zajistí Polsku roční dodávky uhlí, jež množstvím a jakostí nebudou menší, než jaké byly dodávky v roce 1913 do dnešního polského území z uhelných okresů bývalého vévodství Těšínského, nad nimiž je od nynějška uznána suverenita Československa. Kdyby v některém roku těžba v těchto okresech byla menší než v roce 1913, řečené dodávky v témže roce mohly by býti sníženy úměrně se snížením těžby. Za stejných podmínek se Polsko zaváže, že v míře možnosti bude dodávati ročně jako placení Československu, jestliže o to požádá, naftu v množství a jakosti, odpovídající příslušné protihodnotě obdrženého uhlí. Kdyby po uplynutí řečené dvouměsíční lhůty konvence nebyla uzavřena, byly by zmíněné otázky vyřízeny Čelnými spojenými a sdruženými mocnostmi, jejichž rozhodnutí bude závazné pro Polsko a Československo. Tato konvence zůstane v platnosti až do doby, kdy bude proveden plebiscit v Horním Slezsku. Čelné spojené a sdružené mocnosti si vyhrazují právo přezkoumati potom otázku, vezmouce zřetel na novou situaci, jež tím vznikne.

S výhradou ustanovení článků 224 mírové smlouvy s Rakouskem a 207 mírové smlouvy s Maďarskem a vzhledem k všeobecné uhelné situaci evropské bude učiněna dohoda mezi Čelnými spojenými a sdruženými mocnostmi a Československem o repartici uhlí z pánve těšínské souhlasně s všeobecnou politikou Čelných spojených a sdružených mocností v tomto oboru. Zatím a až do doby, kdy tato dohoda bude uzavřena, vyhoví Československo každé žádosti o dodávky uhlí, jež mu bude adresována reparační komisí, jménem Čelných spojených a sdružených mocností ve prospěch státu neb území, které v roce 1913 dostávalo uhlí z řečených uhelných revírů. Československo však nebude nijak zavázáno dodávati uhlí v množství neb jakosti převyšující dodávky z roku 1913 tak, jak jsou určeny reparační komisí. Až do uzavření zmíněné úmluvy nebo, kdyby nebyla uzavřena, až do rozhodnutí Čelných spojených a sdružených mocností dosavadní smlouvy a dohody zůstávají v platnosti.

VIII.

V téže dvouměsíční lhůtě, stanovené v článku VII., Polsko a Československo se dohodnou, aby zajistily všechny možnosti průvozu polskému obchodu vůbec a zvláště na dráze Bohumín-Petrovice a aby usnadnily rovněž průvoz a přístup k nádraží těšínskému; nebude-li dohody v naznačené lhůtě, budou tyto otázky upraveny, jak je řečeno v článku VII. Čelnými spojenými a sdruženými mocnostmi, jichž rozhodnutí bude pak pro Polsko i Československo závazné.

IX.

Všechny ostatní otázky finanční, právní nebo administrativní budou Polskem a Československem zvláště upraveny podle zásad přijatých v mírových smlouvách s Rakouskem a Maďarskem, při čemž Čelné spojené a sdružené mocnosti si zůstavují v případě neshody možnost sprostředkovati, bude-li to vhodné, aby usnadnily jejich řešení.

V Paříži, dvacátého osmého července tisíc devět set dvacet.

Derby.

Jules Cambon.

Bonin.

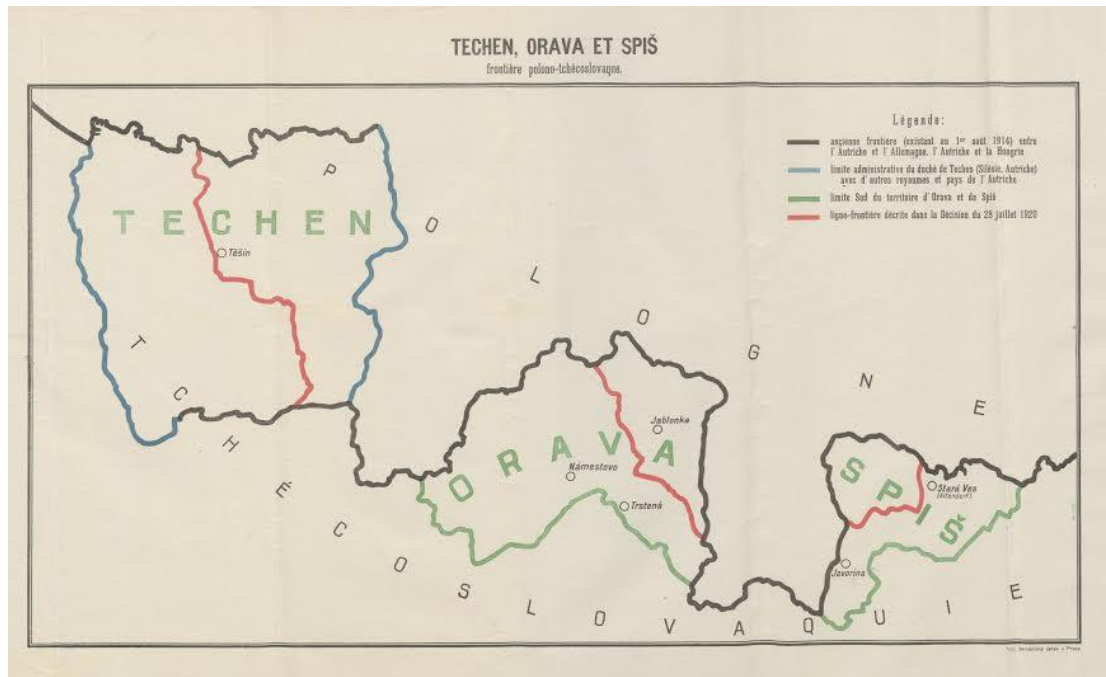
K. Matsui.

___*) Do Sb. z. a n. nebyly zařazeny. (Redakce Sb. z. a n.)⁷¹⁹

⁷¹⁹ <https://cs.wikisource.org/wiki/V%C3%A1dn%C3%AD_vyh%C3%A1%C5%A1ka_ze_dne_18._prosi_nce_1924_o_rozhodnut%C3%AD_konference_velvyslanc%C5%AF_ze_dne_28._%C4%8Dervence_1920_o_T%C4%9B%C5%A1%C3%ADnsku,_Orav%C4%9B_a_Spi%C5%A1i> [cit. 2016-06-05]

2. MAPY A OBRÁZKOVÉ PŘÍLOHY

1. Mapa plebiscitního území Těšínska, Oravy a Spiše. Černá čára vyznačuje původní severní hranici Uher a hranici Těšínského knížectví před vznikem Československa. Modrá čára vyznačuje hranici plebiscitního území Těšínska, zelená plebiscitní území Oravy a Spiše. Červená čára tvoří nově ustanovenou hraniční čáru podle rozhodnutí Konference velvyslanců z 28. července 1920.⁷²⁰

⁷²⁰ AMZV, F: VI.sekce 1918-1939, bez inv. č., kart. 45, 12. 2. 1930, Zapůjčení map katastrálního území Javořina na jednání s Polskem.

2. Nedatovaná fotografie širšího plebiscitního výboru Plebiscitní komise pro Těšínsko.⁷²¹

⁷²¹ ZAVO, F: F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 2, kart. 1., pravděpodobně 1920, Fotografie širšího výboru pro Těšínsko.

3. „Skupina Těšínská.“ Nedatovaná fotografie, která pravděpodobně zachycuje zaměstnance Úřadu delegáta a Západní prefektury. Na fotografii se nacházejí československý delegát dr. Rudolf Matouš a prefekt dr. Josef Michálek.⁷²²

⁷²² ZAVO, F: F: Československá plebiscitní komise pro Těšínsko 1920, inv. č. 14, kart. 1, pravděpodobně 1920, Fotografie Skupiny Těšínské.

3. TABULKY

1. Tabulky obsahující seznamy ohrožených obcí. Nejohroženějším okresem, jak vyplývá z tabulek, byl okres trstenský, kde bylo v ohrožení dvanáct obcí, přičemž zhruba u poloviny bylo takřka jisté, že si zdejší obyvatelstvo odhlasuje připojení k Polsku. Tabulky ke Spiši v příloze přiloženy nejsou, neboť zde byly jen tři obce, u nichž nebyl výsledek hlasování jistý. Výsledek hlasování v obci Nižné Lapse (572 obyvatel, 272 voličů) se odhadovalo, že 60 % obyvatel bude hlasovat pro Československo. Nejistá situace byla v Jurgově, kde to zatím vypadalo dobře, s narůstajícím polským terorem se však prognózy začaly nepříznivě měnit. Ve Staré Vsi podle dr. Pudlače záleželo, na jakou stranu se přikloní Židé.⁷²³⁷²⁴

Okres trstenský			
Obec	Počet obyvatel	Počet voličů	Procento hlasujících pro Československo
Dolná Lipnica	2634	1264	50-60%
Dolná Zubrica	842	446	10-20%
Harkabúz	317	157	50%
Horná Lipnica	1573	703	20%
Horná Zubrica	1345	676	50%
Chyžné	1197	548	40-50%
Jablonka	2710	1308	10%
Pekelník	1239	564	30%
Podvlk	1268	653	50%
Srníe	429	223	20-30%
Suchá Hora	679	319	60-70%
Trstená	2308	1049	60%

⁷²³ AMZV, F: Úřad delegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní komisi v Těšíně, inv. č. 35, kart. 6, 1920, Situační zprávy z Oravy a Spiše.

⁷²⁴ K situaci Židů ve Staré Vsi se dr. Moural vyjádřil ve zprávě z 20. června. Měl za to, že Židé, jelikož byli obchodníky, budou hlasovat pro Československo.; AMZV, F: Úřad subdelegáta při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš, inv. č. 10, 1920, Zprávy plebiscitní komise.

Okres námestovský			
Obec	Počet obyvateľ	Počet voličů	Procento hlasujících pro Československo
Novoty	1417	752	50 %
Mútne	1641	856	60 %
Rabča	1418	731	50 %
Rabčice	944	525	40 %

2. Tabulka obsahující seznam spišských obcí, které spadaly pod plebiscit obsahující počet obyvatel jednotlivých obcí, množství voličů a předpokládaný procentuální počet hlasů odevzdaných ve prospěch Československa. Seznam byl odeslán z Bratislavy prostřednictvím Hughesogramu 16. července 1920, těsně před tím, než se měl plebiscit na Oravě a Spiši uskutečnit.⁷²⁵

Obec	Počet obyvateľ	Počet voličů	Procento hlasujících pro Československo
Nová Belá	656	303	85 %
Durštýn	195	99	90 %
Folvark	450	255	98 %
Malá Franková	315	147	95 %
Velká Franková	399	207	95 %
Fridman	1105	473	95 %
Hágy	171	86	95 %
Haligovce	545	248	85 %
Hanušovce	415	191	95 %
Havka	145	72	97 %
Čierna Hora	762	331	85 %
Gibely	143	78	97 %
Javorina	396	148	90 %
Jezersko	203	101	90 %
Jurgov	707	370	85 %
Kacvín	693	408	80 %

⁷²⁵ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 38, kart. 4, 1920, Hughesogramy s Bratislavou – Červen 1920.

Kalenberk	117	53	97 %
Krempach	665	298	97 %
Lapšanka	295	142	97 %
Nižné Lapše	586	272	60 %
Vyšné Lapše	687	272	90 %
Lechnica	395	221	90 %
Lešnica	381	224	90 %
Velký Lipník	878	469	97 %
Matiašovce	731	369	85 %
Nedeca	1014	450	100 %
Osturňa	1312	635	95 %
Relov	333	175	97 %
Řepisko	542	216	90 %
Rychvald	457	230	95 %
Nižné Šváby	208	80	80 %
Vyšné Šváby	109	41	85 %
Tribš	562	258	80 %
Stará Ves	1241	507	85 %

3. Tabulka zobrazuje etnická složení trstenského, námestovského, kežmarovského a staroveského okresu z roku 1910, kdy v Uherském království proběhlo sčítání lidu. Poláci samostatnou kategorií obyvatelstva ve sčítání netvořili, lze však předpokládat, že se většina z nich nechala zapsat do kategorie „Jiní,“ kterých žilo značné množství především v okrese trstenském. Z tabulky byli vypuštěni Srbové, kteří v původním sčítání z roku 1910 byli jako možnost výběru, jelikož žádní ani v jednom zmiňovaném okresu nežili.⁷²⁶

Okres	Plocha km ²	Maďaři	Němci	Slováci	Rumuni	Rusíni	Chorvaté	Jiní	Celkem
Námestovo	1 198,03	389	411	26 428	2	0	1	238	27 469
Trstená	988,61	465	390	6 547	0	0	0	15 675	23 077
Kežmarok	827,45	769	7 337	6 295	0	548	0	627	15 576
Stará Ves	776,62	321	776	14 151	15	2 288	7	671	18 229

⁷²⁶ JELÍNEK, P., str. 47.

4. Tabulka vytvořená počátkem července 1920 odborem pro přípravu hlasování s odhady, jak by dopadlo hlasování v jednotlivých soudních okresech Těšínska. Plebiscitní komise podle předpokládala, že i kdyby v okresech frýdeckém slezskoostravském a bohumínském byl odevzdán minimální odhadovaný počet hlasů, hlasů by i tak byla nadpoloviční většina pro setrvání v Československu. Nadpoloviční většinu hlasů očekávali podle odhadů i v okresech fryštátském, těšínském a bílském. Celkové procento hlasů odevzdaných pro Československo podle nich mělo být více než 61 %.⁷²⁷

Soudní okres	Počet obyvatel k roku 1910	Předpokl. počet hlasů odevzdaných při plebiscitu	Minimum a maximum hlasů odevzdaných pro Československo	Pravděpod. výsledek hlasování k červenci 1920
Slezská Ostrava	54 818	24 200	18 800 – 22 000	20 800
Frydek	52 759	27 630	23 440 – 26 470	25 490
Fryštát	80 498	37 780	15 110 – 22 380	19 200
Bohumín	38 300	18 870	10 310 – 12 700	11 700
Těšín	70 187	34 460	16 220 – 20 955	18 968
Jablunkov	30 253	15 291	3 660 – 7 050	5 040
Bílsko	52 174	25 770	13 370 – 17 860	15 370
Strumeň	14 712	7 500	2 105 – 3 150	2 810
Skočov	34 984	16 250	6 650 – 9 540	7 850
Celkem	422 658	207 751	109 465 – 139 105	127 308

⁷²⁷ PELC, F., str. 142.

5. V období června 1920 se začalo hovořit o možnosti rozřešení sporu mezi Československem a Polskem arbitráží. Dne 18. června 1920 zaslal delegát dr. Matouš prohlášení československé vládě, ve kterém zvažoval pro a proti jak plebiscitu, tak arbitráže. Československá delegace bedlivě sledovala vývoj v jednotlivých obcích jak na západě demarkační čáry, tak na východě, kde jednotliví důvěrníci pravidelně informovali delegaci, ve prospěch jakého státu budou obyvatelé tamějších obcí pravděpodobně hlasovat. Domnělé výsledky plebiscitu v jednotlivých obcích zaslal dr. Matouš společně se svým prohlášením, přičemž v tabulkách, jež rozdělil po jednotlivých soudních okresech (soudní okresy, které byly rozdělené mezi západní a východní prefekturu mají tabulky oddělené), zaznamenal veškeré obce sporného území.⁷²⁸

Soudní okres Frýdek – západní prefektura				
Obec	Počet obyvatel k roku 1910	Předpokl. počet hlasů odevzd. při plebiscitu	Hlasy odevzdané pro ČSR	Procento hlasujících pro ČSR
Staré Hamry	2 328	1 500	1 320	88 %
Staré Město	1 927	1 100	980	89 %
Bartovice	2 661	1 000	950	95 %
Baška	1 331	750	700	93 %
Prostřední Bludovice	828	450	350	78 %
Horní Bludovice	516	300	270	90 %
Bruzovice	1 037	580	530	91 %
Horní Datyně	969	500	470	94 %
Dobrá	2 064	1 100	1 050	95 %
Lhoty Vyšší	1 145	680	660	97 %
Lhoty Nižší	405	250	230	92 %
Janovice	1 867	1 050	1 000	95 %
Konovice	240	110	110	100 %

⁷²⁸ AMZV, F: Těšínsko, inv. č. 91, Exposé dr. Matouše, 1920, K 18.

Krásna	1 499	800	780	97 %
Velké Kunčice	2 417	1 000	900	90 %
Leskovec s Lipinou	1 583	850	800	94 %
Lubno	872	500	480	96 %
Malenovice	690	380	370	97 %
Morávka	3 591	1 900	1 850	98 %
Nošovice	818	450	430	95 %
Nová Ves	655	430	420	98 %
Pazděrna	625	360	340	86 %
Pražma	470	250	220	88 %
Pržno	504	300	280	93 %
Raškovice	1 205	690	670	97 %
Ratimov	2 335	1 100	1 000	91 %
Řepiště	1 119	700	650	93 %
Šenov	3 412	1 600	1 300	75 %
Sedliště	1 263	600	580	97 %
Skalice	1 292	700	680	97 %
Václavovice	1 295	680	650	95 %
Vojkovice	425	220	200	90 %
Žermanice	261	130	170	100 %
Frýdek město	9 730	4 700	4 000	85 %
Celkem	52 759	27 630	25 490	92 %

Soudní okres Slezská Ostrava – západní prefektura				
Obec	Počet obyvatel k roku 1910	Předpokl. počet hlasů odevzd. při plebiscitu	Hlasy odevzdané pro ČSR	Procento hlasujících pro ČSR
Heřmanice	3 608	1 400	1 200	93 %
Hrušov	7 508	3 000	2 200	73 %
Malé Kunčice	5 468	2 200	2 000	91 %
Michálkovice	6 794	3 000	2 500	83 %
Muglinov	2 551	1 100	780	71 %

Slezská Ostrava	22 693	10 500	9 500	90 %
Radvanice	7 096	3 000	2 600	87 %
Celkem	55 718	24 200	20 880	86 %

Soudní okres Bohumín – západní prefektura				
Obec	Počet obyvatel k roku 1910	Předpokládaný počet hlasů odevzdaných při plebiscitu	Hlasy odevzdané pro ČSR	Procento hlasujících pro ČSR
Bohumín město a Pudlov	5 426	2 800	1 550	55 %
Petřvald	7 292	3 400	3 050	88 %
Rychvald	6 070	3 100	2 500	80 %
Šunychl	7 108	3 400	1 850	54 %
Vrbice	1 080	1 100	770	70 %
Záblatí	1 476	800	410	51 %
Celkem	23 452	14 600	10 130	69 %

Soudní okres Fryštát – západní prefektura				
Obec	Počet obyvatel k roku 1910	Předpokládaný počet hlasů odevzdaných při plebiscitu	Hlasy odevzdané pro ČSR	Procento hlasujících pro ČSR
Darkov	2 251	1 100	400	36 %
Dombrová	5 502	2 500	1 400	56 %
Karvín	16 423	7 500	3 700	49 %
Lazy	7 817	3 500	2 200	63 %
Louky	1 786	250	130	72 %
Orlová	8 207	4 000	3 000	75 %
Poremba	2 720	1 300	920	71 %
Stonava	3 916	1 850	360	19 %
Prostřední Suchá	3 013	1 500	720	48 %
Dolní Suchá	2 197	1 100	700	64 %
Horní Suchá	2 733	1 350	230	17 %

Celkem	56 575	25 950	13 810	53 %
---------------	---------------	---------------	---------------	-------------

Soudní okres Těšín – západní prefektura				
Obec	Počet obyvatel k roku 1910	Předpokládaný počet hlasů odevzdaných při plebiscitu	Hlasy odevzdané pro ČSR	Procento hlasujících pro ČSR
Dolní Bludovice	2 537	1 300	720	55 %
Dobruška	954	750	420	57 %
Dolní Datyně	586	290	145	50 %
Dolní Domaslovice	1 057	560	520	93 %
Horní Domaslovice	737	420	380	90 %
Komorní Lhotka	1 036	500	300	60 %
Guty	832	420	210	50 %
Hnojník	566	279	150	54 %
Kocobenc	1 158	550	325	59 %
Mystřovice	664	340	135	40 %
Mosty	1 169	600	240	40 %
Něbory	962	450	250	56 %
Řeka	515	250	120	48 %
Sebišovice	863	450	410	91 %
Šumbark	1 318	550	270	41 %
Smilovice	651	340	140	41 %
Stanislavovice	420	220	110	50 %
Dolní Těrlicko	617	320	145	45 %
Horní Těrlicko	1 387	650	200	31 %
Dolní Tošonovice	794	370	290	78 %
Horní Tošonovice	472	200	120	60 %
Třanovice	874	430	220	51 %

Třitěž	607	250	150	60 %
Dolní Žukov	1 158	600	308	51 %
Horní Žukov	856	400	230	58 %
Životice	606	300	95	31 %
Grodiště	756	350	190	54 %
Wielopole	305	140	90	64 %
Celkem	24 497	13 070	6 883	53 %

Soudní okres Fryštát – východní prefektura				
Obec	Počet obyvatel k roku 1910	Předpokládaný počet hlasů odevzdaných při plebiscitu	Hlasy odevzdané pro ČSR	Procento hlasujících pro ČSR
Albersdorf	1 332	650	130	28 %
Altstadt	2 815	1 400	600	43 %
Dětmarovice	3 393	1 600	1 150	72 %
Fryštát	4 835	2 400	1 650	69 %
Kačice	1 170	550	190	34 %
Velké Kunčice	1 617	800	280	35 %
Malé Kunčice	1 632	800	170	21 %
Marklovice	1 456	700	230	33 %
Petrovice	1 408	700	370	53 %
Piersna	631	350	180	51 %
Roj	1 031	550	120	22 %
Žibřidovice	2 068	1 050	220	21 %
Zavada	545	230	50	18 %
Celkem	23 923	11 830	5 390	46 %

Soudní okres Bohumín – východní prefektura				
Obec	Počet obyvatel k roku 1910	Předpokládaný počet hlasů odevzdaných při plebiscitu	Hlasy odevzdané pro ČSR	Procento hlasujících pro ČSR
Německá Lutyně	3 388	1 800	920	51 %

Polská Lutyně	2 111	1 100	440	40 %
Skřečoň	3 220	1 600	490	31 %
Wilmersdorf	627	320	125	39 %
Celkem	9 748	4 820	1985	41 %

Soudní okres Strumeň – východní prefektura				
Obec	Počet obyvatel k roku 1910	Předpokládaný počet hlasů odevzdaných při plebiscitu	Hlasy odevzdané pro ČSR	Procento hlasujících pro ČSR
Bonkau	417	200	80	40 %
Chybi	1 216	600	380	52 %
Drahomyšl	1 274	650	470	72 %
Fröhlichhof	266	150	60	40 %
Illovnitz	744	350	30	9 %
Landek	300	150	30	20 %
Mnich	989	500	70	14 %
Ochab	1 080	550	180	32 %
Pruchna	1 425	700	480	68 %
Riegersdorf	1 337	700	180	26 %
Strumeň město	1 513	800	440	55 %
Záblatí	895	450	50	11 %
Záboř	450	250	40	16 %
Zarzicz	2 470	1 300	320	25 %
Zbytšov	316	150	20	13 %
Celkem	14 612	7 500	2 810	37 %

Soudní okres Bílsko – východní prefektura				
Obec	Počet obyvatel k roku 1910	Předpokládaný počet hlasů odevzdaných při plebiscitu	Hlasy odevzdané pro ČSR	Procento hlasujících pro ČSR
Bílsko město	17 950	9 000	7 200	80 %
Alexanderfeld	2 417	1 300	950	73 %

Staré Bílsko	2 887	1 300	1 150	88 %
Batzdorf	655	350	200	57 %
Bistrai	547	260	130	50 %
Braunau	744	350	50	14 %
Čechovice	6 820	3 200	650	20 %
Dědice	2 324	1 100	220	20 %
Lhota	1 772	850	170	48 %
Ernsdorf	2 241	1 100	700	64 %
Heizensdorf	2 359	1 200	760	63 %
Hamice	3 389	1 600	1 200	75 %
Nieder Kurzwald	908	460	200	43 %
Ober Kurzwald	1 642	800	450	56 %
Lobnice	818	400	330	83 %
Matzdorf	1 582	800	350	44 %
Nickelsdorf	1 434	700	540	77 %
Zábřeh	1 597	800	120	15 %
Celkem	52 174	25 770	15 370	60 %

Soudní okres Jablunkov – východní prefektura				
Obec	Počet obyvatel k roku 1910	Předpokládaný počet hlasů odevzdaných při plebiscitu	Hlasy odevzdané pro ČSR	Procento hlasujících pro ČSR
Bystřice	2 426	1 230	410	33 %
Boconovice	323	160	20	12 %
Bukovec	1 043	520	165	31 %
Jistebna	2 236	1 200	360	30 %
Jablunkov	3 816	1 950	400	20 %
Javořinka	1 624	840	550	65 %
Karpetna	521	250	105	42 %
Grudek	870	440	360	82 %
Konakov	1 120	540	55	10 %
Košařisk	471	240	75	31 %

Ližbice	1 250	650	255	39 %
Vrchní Lomná	615	310	100	32 %
Dolní Lomná	911	460	95	20 %
Milíkov	766	340	70	20 %
Mosty	2 227	1 150	350	30 %
Nawsie	2 188	1 100	330	30 %
Nidek	1 747	800	240	30 %
Oldřichovice	2 002	1 000	360	36 %
Piosek	1 036	550	220	40 %
Tyra	502	260	130	50 %
Wendryn	2 559	1 300	390	30 %
Celkem	30 253	15 291	5 040	32 %

Soudní okres Těšín – východní prefektura				
Obec	Počet obyvatel k roku 1910	Předpokládaný počet hlasů odevzdaných při plebiscitu	Hlasy odevzdané pro ČSR	Procento hlasujících pro ČSR
Bažanovice	516	260	200	77 %
Bobrek	2 790	1 350	500	37 %
Březuvka	351	170	50	29 %
Dzingelov	506	340	85	25 %
Guma	312	150	90	60 %
Haslach	1 336	650	200	31 %
Kojkovice	274	130	60	46 %
Konska	2 307	1 150	320	28 %
Krasna	487	250	80	32 %
Dolní Lišna	1 599	800	160	20 %
Horní Lišna	877	450	230	51 %
Mönighof	422	220	45	20 %
Ogrodzon	459	220	95	43 %
Pastvisk	1 675	850	290	34 %
Pogvidzov	766	340	75	22 %

Puncov	1 419	700	325	47 %
Ropice	1 281	650	275	42 %
Šibice	2 314	1 200	660	55 %
Těšín město	21 550	10 500	7 550	72 %
Třinec	3 604	1 550	150	10 %
Zamarsk	845	420	275	65 %
Celkem	45 690	21 390	12 085	56 %

Soudní okres Skočov – východní prefektura				
Obec	Počet obyvatel k roku 1910	Předpokládaný počet hlasů odevzdaných při plebiscitu	Hlasy odevzdané pro ČSR	Procento hlasujících pro ČSR
Baumgarten/Debovice	1 977	500	160	32 %
Bilovická	283	140	30	28 %
Niederbladnitz	204	100	60	60 %
Brenna	2 863	1 400	60	42 %
Godišov	521	250	160	64 %
Goleszov	2 398	1 200	720	60 %
Grodziec	654	320	65	20 %
Wielkie Gurki	1 028	520	275	53 %
Male Gurki	329	160	70	44 %
Harbutovice	364	190	100	52 %
Hermanice	907	500	220	44 %
Iskrziczin	430	250	110	44 %
Kisielov	366	170	50	29 %
Kyczice	497	250	75	30 %
Kostkovice	428	200	50	25 %
Kowali	362	170	60	35 %
Dolní Kozákovice	277	130	90	69 %
Horní Kozákovice	276	130	90	69 %

Kozákovice				
Lazy u Skočova	244	110	45	41 %
Lipovec	961	470	235	50 %
Loučka	143	70	45	64 %
Meziříčí	268	140	85	60 %
Neirodzim	626	350	215	61 %
Perstetz	539	260	60	35 %
Pogorz	861	450	165	37 %
Roztropice	441	260	60	37 %
Szimiradz	564	280	180	64 %
Skočov	3 705	1 800	930	51 %
Swietošovka	745	350	70	20 %
Ustroň	4 265	2 150	1 080	50 %
Wisla	4 675	2 400	1 600	67 %
Wiesztong	137	70	35	50 %
Wilámovice	178	90	55	61 %
Wislice	425	230	170	73 %
Zeislovice	953	470	275	59 %
Celkem	32 984	16 250	7 850	48 %

6. Tabulky obsahují seznamy obcí Těšínska, které byly rozhodnutím Konference velvyslanců z 28. července 1920 připojeny k Československu. Rozděleny jsou po jednotlivých politických a následně soudních okresech. Obce, které jsou zvýrazněny kurzívou, byly během příprav plebiscitu pod polskou správou.⁷²⁹

Politický okres frýdecký – Soudní okres slezsko-ostravský				
Obec	Počet obyvatel	Počet Čechů	Počet Poláků	Počet Němců
Heřmanice	3 727	2 800	776	32
Hrušov	7 922	1 487	2 429	3 585
Kunčice Malé	4 607	3 480	890	198
Michálkovice	6 818	4 147	2 481	164
Muglunov	2 647	1 662	753	136
Radvanice	7 139	5 772	1 202	116
Slezská Ostrava	22 892	16 927	4 467	1 296
Celkem	55 752	36 275 66,30 %	12 998 23,76 %	5 527 10,10 %

Politický okres frýdecký – Soudní okres frýdecký				
Obec	Počet obyvatel	Počet Čechů	Počet Poláků	Počet Němců
Staré Hamry	2 389	2 268	19	50
Staré Město	1 940	1 604	36	287
Bártovice	2 062	2 018	39	4
Baška	1 314	1 274	15	22
Prostřední Bludovice	829	752	67	9
Horní Bludovice	524	48	29	6
Brůzovice	1 039	1 014	22	0
Datyně Horní	969	967	0	0
Dobrá	2 069	2 033	6	25

⁷²⁹ ZAVO, F: Policejní ředitelství Moravská Ostrava – SV. I/2. Presidiální spisy 1919-1939, inv. č. 338, Úprava veřejné správy na Těšínsku, 1920, K 207.

Lhoty Vyšní	1 145	1 141	4	0
Lhoty Nižní	405	405	0	0
Janovice	1 868	1 858	9	0
Kanovice	240	240	0	0
Krásná	1 500	1 486	6	5
Kunčice Velké	2 460	2 223	169	23
Leskovec	1 599	813	168	602
Lubno	873	872	0	0
Malenovice	690	690	0	0
Morávka	3 597	3 569	4	18
Nová Ves	656	653	2	0
Nošovice	818	794	20	4
Pazděrná	654	611	35	6
Pražma	471	453	1	16
Pržno	504	495	0	9
Raškovice	1 206	1 184	7	14
Ratimov	2 349	2 070	153	112
Řepiště	1 123	1 093	25	1
Šenov	3 441	2 820	528	58
Sedliště	1 284	1 172	90	1
Skalice	1 299	1 291	0	1
Václavovice	1 250	1 236	14	0
Vojkovice	427	352	59	14
Žermanice	261	258	3	0
Celkem	43 205	40 190	1 521	1 287
		93,46 %	3,53 %	2,07 %

Politický okres fryštátský – soudní okres fryštátský				
Obec	Počet obyvatel	Počet Čechů	Počet Poláků	Počet Němců
Albrechtice	1 335	0	1 316	6
<i>Staré Město</i>	2 864	77	2 631	107

Darkov	2 305	7	2 181	73
<i>Dětmarovice</i>	3 453	2 616	740	37
Dombrová	5 660	1 911	3 453	138
<i>Fryštát</i>	5 058	253	2 878	1 704
Karviná	16 808	860	13 546	1 980
Lazy	7 896	3 829	3 804	181
Louky	1 792	17	1 749	20
<i>Dolní Marklovice</i>	982	11	921	0
Orlová	8 334	4 799	2 805	603
<i>Petrovice</i>	1 444	36	1 257	115
<i>Prstná</i>	680	5	614	12
Poremba	2 753	1 058	1 617	45
<i>Ráj</i>	1 053	5	1 003	23
Stonava	3 952	18	3 876	22
Suchá Střední	3 052	1 289	1 666	56
Suchá Dolní	2 237	837	1 295	57
Suchá Horní	2 761	66	2 625	42
<i>Zavada</i>	590	5	519	21
Celkem	75 009	17 699 23,58 %	50 496 67,32 %	5 241 6,98 %

Politický okres fryštátský – soudní okres bohumínský				
Obec	Počet obyvatel	Počet Čechů	Počet Poláků	Počet Němců
Bohumín – město	5 810	396	2 072	2 959
<i>Německá Lutyně</i>	4 096	46	3 483	259
Petřvald	7 352	5 303	1 355	628
<i>Polská Lutyně</i>	2 133	79	2 015	17
Rychvald	6 163	2 907	3 001	156
Šunichel	7 805	573	2 132	4 297
<i>Skřečoš</i>	3 325	353	2 411	454
<i>Věřňovice</i>	628	1	626	0

Vrbice	1 114	173	234	672
Záblatí	1 518	524	789	163
Celkem	33 994	10 355 25,06 %	18 118 45,35 %	9 808 24,54 %

Politický okres těšínský – soudní okres jablunkovský				
Obec	Počet obyvatel	Počet Čechů	Počet Poláků	Počet Němců
<i>Bystřice</i>	2 442	13	2 382	31
<i>Boconovice</i>	330	0	320	3
<i>Bukovec</i>	1 071	2	1 041	0
<i>Hrádek</i>	886	6	854	5
<i>Jablunkov</i>	3 982	57	3 221	538
<i>Karpentná</i>	521	0	521	0
<i>Košariska</i>	471	1	466	4
<i>Lyžbice</i>	1 251	3	1 241	6
<i>Lomná Horní</i>	624	11	602	2
<i>Lomná Dolní</i>	912	13	866	32
<i>Milíkov</i>	771	0	766	0
<i>Mosty u Jablunkova</i>	2 318	6	2 193	28
<i>Návsí</i>	2 249	12	2 114	62
<i>Nýdek</i>	1 747	0	1 730	17
<i>Oldřichovice</i>	2 009	21	1 924	57
<i>Písek</i>	1 055	0	1 010	26
<i>Tyra</i>	510	2	473	27
<i>Vendryně</i>	2 587	6	2 491	62
Celkem	25 786	153 0,50 %	24 215 94,08 %	900 3,42 %

Politický okres těšínský – soudní okres těšínský				
Obec	Počet obyvatel	Počet Čechů	Počet Poláků	Počet Němců
Bludovice Dolní	2 548	33	2 459	45
Datyně Dolní	586	18	568	0
Dobratice	954	790	151	1
Domaslovice Dolní	1 061	961	90	6
Domaslovice Horní	789	759	24	4
<i>Lhotka Komorní</i>	1 038	28	979	29
Hradiště	785	8	735	13
Guty	832	7	824	1
Hnojník	569	34	512	20
<i>Kojkovice</i>	274	0	274	0
<i>Konská</i>	2 346	26	1 960	321
Chotěbuz	1 173	17	1 102	39
<i>Lištná Dolní</i>	1 632	15	1 556	28
Mistřovice	665	8	651	5
Mosty u Těšína	1 209	14	1 112	43
Nebory	963	0	960	2
<i>Ropice</i>	1 209	19	1 223	39
Řeka	515	10	503	2
<i>Svibice</i>	2 059	41	1 386	612
Šebišovice	863	772	91	0
Šumbark	1 380	64	1 235	19
Snílovice	651	15	625	11
Stanislavice	420	1	416	3
Trličko Dolní	617	0	611	6
Trličko Horní	1 390	9	1 368	10
Tošonovice Dolní	794	497	297	0
Tošonovice Horní	472	44	423	5
Tranovice	875	12	856	6

<i>Třinec</i>	3 849	243	2 485	876
Třitěž	614	0	585	22
Vělopolí	306	0	305	0
Žukov Dolní	1 165	9	1 135	14
<i>Žukov Horní</i>	859	0	846	10
Životice	606	0	602	4
Český Těšín	2 245	36	978	1 185
Saská Kupa	1 000	7	385	538
Celkem	39 493	4 507 11,43 %	30 262 77,06 %	3 919 9,94 %

Souhrn					
Politický okres	Celkem	Češi	Poláci	Němci	Cizinci
Okres fryštátský	114 953	28 054	68 614	15 049	2 417
Okres frýdecký	93 957	76 465	14 519	6 814	763
Okres těšínský	65 229	4 660	54 477	4 819	417
Frydek - město	9 879	4 033	574	5 123	0
Celkem	289 018	113 212 39,98 %	138 184 48,79 %	31 805 11,23 %	3 597 1,24 %

7. Tabulka obsahuje etnické členění Těšínska podle rozhodnutí Konference velvyslanců z 28. července 1920.⁷³⁰

	Celkem	%	K ČSR	%	K Polsku	%
Němci	74 217	17 %	30 792	10 %	43 425	31 %
Češi	115 597	27 %	113 642	38 %	1 955	1 %
Poláci	233 850	54 %	148 536	50 %	85 314	61 %
Obyvatel celkem	434 821		295 191	68 %	139 630	32 %
Rozloha	2 282 km ²		1 280 km ²	56 %	1 002 km ²	44 %

⁷³⁰ JELÍNEK, P., str. 127.

8. Tabulka obsahuje etnické složení Oravy podle rozhodnutí Konference velvyslanců z 28. července 1920.⁷³¹

	Celkem	%	K ČSR	%	K Polsku	%
Slováci	59 096	75 %	58 377	94 %	719	4 %
Poláci	16 120	20 %	557	1 %	15 563	93 %
Ostatní národnosti	3 529	4 %	3 155	5 %	374	2 %
Obyvatel celkem	78 745		62 089	79 %	16 656	21 %
Rozloha	3 508 km ²		2 822 km ²	80 %	686 km ²	20 %

9. Tabulka obsahuje etnické složení Spiše podle rozhodnutí Konference velvyslanců z 28. července 1920.⁷³²

	Celkem	%	K ČSR	%	K Polsku	%
Slováci	97 077	56 %	88 858 %	54 %	8 219	94 %
Poláci	5 629	3 %	5 386 %	3 %	243	3 %
Ostatní národnosti	70 161	41 %	69 876	43 %	285	3 %
Obyvatel celkem	172 867		164 120	95 %	8 747	5 %
Rozloha	6 410 km ²		6 062 km ²	95 %	348 km ²	5 %

⁷³¹ JELÍNEK, P., str. 252.

⁷³² Tamtéž, str. 253.

Jmenný rejstřík

- Adamus, prof., 39, 41
Akana, p., 36, 37
Ando, p., 139
Argay, p., 109
Bačkovský, Alexander, 22, 48, 49, 51, 54, 56, 57, 58, 61, 62
Bajtek, Arnošt, 61
Balcar, Josef, 50, 51
Bandurský, p., 112
Baron, dr., 25, 36
Bauer, por., 82
Bázler, Karel, 60
Bažík, Andrej, 109, 113
Bees, Jiří, 56, 57, 59
Beneš, Edvard, 12, 14, 18, 19, 20, 23, 25, 26, 28, 29, 47, 74, 78, 80, 101, 119, 122, 127, 128, 129, 131, 132, 138, 139, 141, 142, 149
Bernezzí, p., 36, 37
Blaha, Marián, 48, 61, 87, 91, 92, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 109, 111, 117, 121, 131
Bláha, plk., 22
Bochenski, p., 65
Borsarelli, L., 33
Buchar, Josef, 82
Bujnak, dr., 104
Burjan, Jan, 95, 96
Bystrický, kpt., 124
Carey, p., 139
Cingr, Petr, 8, 11, 156
Cranea, Richard, 122
Cuc, Karel, 75
David, Josef, 4, 55, 57, 154
David, Václav, 4, 146
de la Forest Divonne, 86, 87
de Manneville, Gustav, 33, 34, 35, 38, 91
Dérer, Ivan, 123
Děvečková, Helena, 95, 102, 103, 105, 106
Dluhoš, Vojtěch, 61
Dmowski, Roman, 28
Dominois, p., 87
Doreau, kpt., 125
Dubois, A.W., 139
Dubský, Jiří, 50, 51, 56, 57, 59, 62
Durák, Josef, 60
Durčanský, Gašpar, 91
Durych, Evžen, 143
Dvorský, prof., 139
Dvořák, p., 56, 82
Fajkoš, Richard, 44, 57
Fajmon, František, 41
Fantová, sl., 52
Flippo, p., 36
Flowers, p., 36, 37
Franek, Rudolf, 41
Franke, Emil, 39
Fritsch, Otmar, 91, 93, 101, 102, 103, 104, 117, 124, 125, 131
Grabski, Stanislaw, 14
Grabski, Władysław, 128, 129
Grossmann, Max, 82
Gudrich, p., 8
Haluška, Štefan, 109
Hanuš, p., 91, 95
Häring, dr., 40, 41, 45
Havlinger, Josef, 51, 52, 56
Heinz, Čeněk, 75
Herr, K., 91
Hlinka, Andrej, 110, 111, 112, 141
Hochelber, Albert, 65
Hojó, Štefan, 88, 90, 93, 98, 114
Hořeňovský, Josef, 75
Hrbáč, Antonín, 50, 61
Hrkel, Florian, 114
Hrtoň, Antonín, 61
Hrubec, Šimon, 48
Hruška, p., 41, 44
Hulva, František, 50, 51
Chlumský, prof. dr., 44
Choleva, p., 44
Janček, Ján, 89, 120
Jelínek, nadpor., 25, 50, 133, 141
Kafka, Adolf, 75
Kasprzyk, p., 44
Kaspřík, p., 44
Klác, Bohumil, 44, 57, 79
Klimša, p., 44
Kloutvorová, Pavla, 53, 57
Konečný, Zikmund, 52, 56, 57
König, Jan, 82
Kordošová, Isabela, 103, 105
Kosielová, Marie, 82
Kovalík, Jan, 114, 115
Koždoň, Josef, 10, 21, 69, 129

Kramář, Karel, 12, 14, 18, 19, 20, 79, 129
 Kroček, Jan, 40, 44
 Krůta, p., 44
 Křemenka, Josef, 51, 54
 Kubičara, p., 114
 Kulhánek, Rudolf, 50
 Kurihara, Sho, 86, 116
 Larisch-Mönnich, Johann, 22, 127
 Laška, Jan, 22, 37, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62
 Latinik, Franciszek Ksavery, 16, 17, 18, 21, 36, 126
 Legnerová, Antonie, 51, 57
 Levinská, sl., 53
 Ličko, Albert, 104, 105
 Liška, Richard, 54, 57, 63
 Locher, Karel, 19, 44, 47, 88
 Lubojacky, Evžen, 61
 Lukeš, Josef, 8
 Mach, Cyril, 91
 Machay, Ferdinand, 13, 112
 Malkovský, p., 39
 Martinec, p., 66
 Martínek, Václav, 105
 Martínek, Vojtěch, 8, 39, 41, 143
 Masaryk, Tomáš Garigue, 7, 16, 21, 23, 80, 89, 110, 122
 Matouš, Rudolf, 22, 25, 26, 31, 34, 36, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 70, 73, 74, 75, 79, 93, 95, 96, 97, 111, 131, 147, 171, 177
 Mayš, p., 89
 Meško, Desider, 124
 Michálek, Josef, 22, 35, 40, 57, 58, 81, 82, 171
 Mikan, Jaroslav, 60
 Mnohel, Štefan, 112
 Molínková, Slávka, 45, 50, 51, 54, 57
 Moural, Ján, 88, 89, 98, 111, 113, 117, 118, 119, 120, 123, 172
 Mrazík, Jaroslav, 75
 Mrhálek, Josef, 75
 Navrátil, nadpor., 57, 59, 60
 Němeček, Zdeněk, 51
 Neubert, Karel, 57, 60
 Nohel, Jan, 11, 39, 41, 43, 44, 156
 Noulens, gen., 22
 Novotný, p., 41
 Nožička, Josef, 60
 Onderka, p., 8, 41, 44
 Ondrová, Adéla, 82
 Ondřejčík, Josef, 62
 Osuský, Štefan, 131
 Paderewski, Ignacy, 17, 23, 26, 131, 132, 139
 Papée, Kazimierz, 144
 Pavelek, Ferdinand, 48
 Pavelka, František, 82
 Pearson, p., 86, 87
 Pěcha, p., 44, 61
 Pelc, Ferdinand, 5, 8, 9, 11, 12, 22, 26, 31, 39, 40, 41, 43, 44, 46, 68, 79, 80, 128, 136, 156
 Pellicelli, p., 139
 Peneca, Eduard, 89
 Pichon, p., 33
 Piłsudski, Józef, 17, 143
 Pitřík, Rudolf, 41
 Pivko, Vladimír, 124
 Pivková, Olga, 95, 103, 105
 Podlezl, Bohumír, 61
 Pochman, Vladimír, 61
 Pokorný, Václav, 75
 Popelková, Mária, 91
 Poppe, p., 44
 Poseděl, Jan, 60, 62
 Poslušný, František, 50, 51, 55, 57, 59, 62
 Prokeš, Jan, 39, 40, 41, 44, 128
 Pudlač, Antonín, 88, 92, 93, 96, 104, 105, 111, 117, 123, 172
 Radlinská, Otilia, 100
 Radlinský, Milan, 98, 99, 100, 102, 117, 118
 Raiser, Zikmund, 105
 Rapacki, Adam, 146
 Remeš, Richard, 51, 57, 59, 60, 61, 62
 Rojček, Vilém, 60
 Rojíček, František, 61
 Roubík, Václav, 139, 143
 Russová, Marta, 53, 57
 Rybák, Miroslav, 22, 25, 26, 56, 82
 Rýpar, P., 8
 Řiha, Karel, 44
 Sedlařík, p., 44
 Seilern, nadpor., 57, 61
 Schüller, Bedřich, 75
 Sigut, Bedřich, 62

Sladkovský, Jan, 62
 Sladký, Václav, 39
 Slávik, Juraj, 96, 98, 99, 100, 101,
 113, 115, 117, 118, 120, 121, 123,
 124, 125, 126, 152
 Slezák, Jan, 62
 Smutný, Jan, 105, 124
 Smýdl, Eman, 61
 Soukup, dr., 44
 Stabernak, Eduard, 54
 Stihelová, Berta, 51, 53, 57, 62
 Straka, kpt., 124
 Stýpa, prof., 39, 41, 44
 Suský, p., 44
 Suška, Jindřich, 57, 61
 Světlík, p., 40
 Szathmáry, Ladislav, 103
 Šáry, Ján, 124
 Šašková, Ludmila, 57
 Šeda, p., 57, 82
 Šimon, Josef, 48, 82
 Šnejdárek, Josef, 16, 17, 18, 22, 23, 46
 Šrámek, Josef, 10, 39
 Šrobár, Vavro, 91
 Štětina, p., 40, 44
 Švarc, p., 114
 Švehla, Antonín, 39, 91, 161
 Teplický, Jozef, 115, 116, 124
 Tesař, prof., 40, 44, 82
 Tlatuák, Josef, 62
 Tomečka, p., 44
 Tomsa, František, 91, 92, 95, 112,
 117, 122, 123, 126
 Tornielli, p., 86, 115, 116, 120
 Trnkóczy, p., 115
 Tsuchiya, p., 139
 Tydlačka, Josef, 50, 51, 61
 Uffler, R., 139, 140
 Urbánek, dr., 8
 Vanco, por., 95
 Vašek, p., 40
 Verber, p., 41
 Veverka, F., 78, 79, 143
 Videra, por., 61
 Videtič, p., 44, 68
 Vogel, p., 55
 Vyčítal, Karel, 48
 Wilson, Woodrow, 19
 Wilton, Cecil, 33, 35, 68
 Witt, Zikmund, 8, 11, 39, 44, 156
 Yamada, Sho, 33, 35, 55, 65, 70
 Zahradník, Jaroslav, 40, 44
 Zamorski, p., 34
 Zbořil, Antonín, 82
 Zedwitz, Jiří, 49, 51, 57
 Zelený, Miloš, 60
 Zíka, p., 44
 Zikmund, Karel, 8, 11, 47, 52, 156
 Zimmer, Josef, 51
 Zitta, Rudolf, 62
 Zobel, E., 82
 Žilka, p., 41
 Žižka, František, 41